

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

7^a = 1762

FLL
16-989

~~100-2~~

~~146-42° S 1654~~

100-8

ANTI-LUCRETIUS.

S I V E

DE DEO ET NATURA.

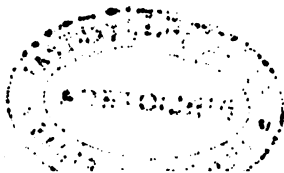
T O M U S P R I M U S .

*Pondera quot rerum stupuisti, Europa, gerentem!
Et magni latuit pars tamen ingenii.
Ecce patet: crescit post funera: quoque recedet
Longius; hœ, samâ judice, major erit.*

Peint par Hyacinthe Rigaud.

Gravé par J. Daulé C^e du R.

ANTI-LUCRETIVS.

SIVE

DE DEO ET NATURA, ¹
P 74 m

LIBRI NOVE.

EMINENTISSIMI S. R. E. CARDINALIS

MELCHIORIS DE POLIGNAC

OPUS POSTHUMUM;

*Illustrissimi Abbatis CAROLI D'ORLEANS DE ROTHELIN
curâ & studio editioni mandatum.*

TOMUS PRIMUS.

16989

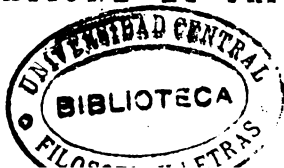

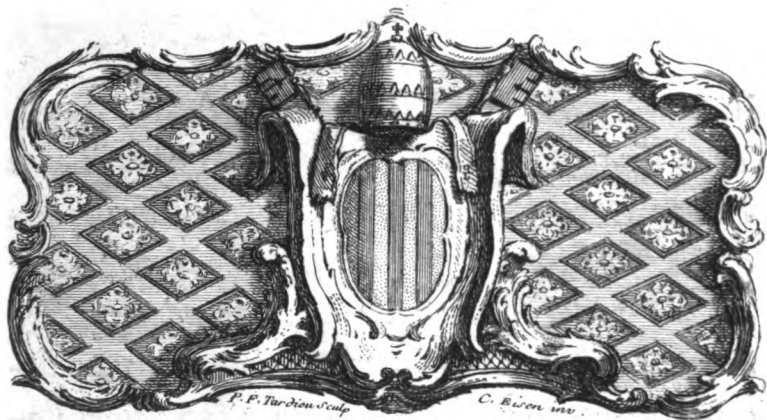
PARISIIS,

Apud HIPPOLYTUM-LUDOVICUM GUERIN,
& JACOBUM GUERIN, viâ San-Jacobæâ, ad insigne
Sancti Thomæ Aquinatis.

M. DCC. XLVII.

CUM APPROBATIONE ET PRIVILEGIO REGIS.

SUMMO PONTIFICI
BENEDICTO XIV.

BEATISSIME PATER;

QUÆ duo plurimum habent apud Deum hominesque sanctitatis, Religio & amicitia, ea me ad proferendum in lucem sacrum hunc Poëseos fœtum impulerunt, & eundem nunc commendant benevolentia

a

Tuæ, Tuæque pietati. Totum hujusce Poëmatis opus Religio concepit ac peperit: hæc amœnissimos splendidi ingenii lepores consecravit supremo Numini; hæc auctoris pectus inflammavit divino quodam afflatu ardoris, qui, ut in ipsius animo diuturnæ vitæ decursu debilitatus nunquam est, ita in opere vivit flagratque semper, longo tanti laboris tractu nunquam extinctus. Eadem etiam majores mihi fecit spiritus, ut natum suis auspiciis Carmen, in quo lineamenta quædam imperfecta reliquerat magni artificis imperus, quasi Apelleam tabulam aliquâ ex parte conformare auderem; eadem nunc jubet munus hoc sibi pretiosissimum ad pedes Tuos deferri. Semper enim Te, SANCTISSIME PATER, Religio tulit in oculis; ipsa Tibi primis ab annis tenerum pectus imbuit amore suū. Te suo statim impositum sinu fingere studuit ad eas artes, quæ supremam hanc, quam nunc obtines, dignitatem decent. Ideo Te collocavit in excelsso Sionis monte sublimem, ut omnibus iis, qui pro Israëlæ præliantur, signum exemplumque dares: atque aded Te ipsius Dei Legatum in terris, Christi que Vicarium, ultro sibi patronum deposcit is liber, in quo Cardinalis, unus ex electis viris strenuis de cuncto Israël,

E P I S T O L A. iij

qui Moysis Christiani vigiliarum laborumque partem in se suscipiant , causam supremi Numinis adversus Atheos tuetur , & ad tuendam adversus Deistas Christi causam se se accingit.

*SED & alio jure SANCTITATI TUÆ debetur
pium hoc clientelæ vectigal. Quem auctori amorem
reverentiæ plenum injecerant cognitæ SANCTITATIS
TUÆ virtutes , is hujusce frontem operis alio nomine,
præter quàm Tuo , non sineret honestari. Omnium &
Naturæ & artis Miraculorum spectator elegans , sa-
gacior etiam animorum æstimator , cùm Italiam longo
usu perspectam habere studuisset , inter plurima pul-
cherrimæ Regionis ornamenta , nihil ipsum & amore
devinxerat magis , & admiratione commoverat , quàm
conspicua in Te , excellentis ingenii altitudo , prisca
integritas , bonarum artium studium ingens , subactum
litteris ac subtile judicium , tenerrima eadem & ani-
mosa pietas , ardor in Religionem generosus , omnes
denique egregiæ dotes , quas intelligenti viro in SANC-
TITATE TUA , patefecerat conjuncta Tecum ne-
cessitudo : quem sanè maximum ex Transalpinis iti-
neribus fructum retulisse sibi videbatur. Me verò quem*

a ij

in intimos animi sinus penitus admiserat, hos de Te sensus inter permultas magnificæ indolis opes, in illo sæpe deprehendisse profiteor. O Virum, & Tibi, SANCTISSIME PATER, & Ecclesiæ toti, & Patriæ, & mihi quoque eheu desiderabilem! quorum omnium gloriæ consulere me arbitror, dum illius consulo memoriæ. Hoc illustre monumentum ex quo deposuit in manus meas morientis amici manus, ipsius quidem animus & in Poëmate spirans, & toto meo pectore acceptus, meque in opere perpoliando adjuvans, suadere mihi non desit, ut hunc sui ingenii partum Tuo potissimum patrocinio committerem. Hanc quam ex ipso mihi videbar audire vocem, secutus sum eo libentius, quòd Tuarum ego quoque virtutum testis, & alloqui Tui benignitate non semel perfusus, summâ erga SANCTITATEM TUAM observantiâ, ac religiosissimâ veneratione cum præstanti Viromaximè consentirem.

DUM Tu igitur, BEATISSIME PATER, non moribus solum Tuis ac legibus, sed scriptis etiam purissimo Christianæ eruditionis succo imbutis, Ecclesiam exornas, accipe testimonium hoc sanctissimæ nostræ

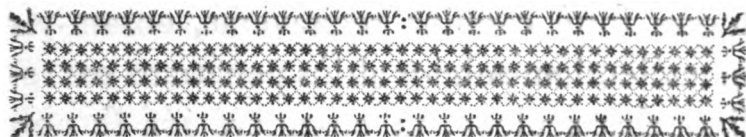
E P I S T O L A.

v

*Religioni redditum ab Eminentissimo Cardinali, quem
amabas, ab eo quem ipse amavit nunc oblatum
TUÆ SANCTITATI, curasque meas velis Aposto-
licâ benedictione consecratas. Hanc unam laborum his
in terris mercedem toto animo concupivit*

SANCTITATIS TUÆ

Obsequentissimus, humillimus
& addictissimus fervus
CAROLUS D'ORLEANS DE ROTHELIN,
Presbyter & Abbas.
a iij

PRÆFATIO.

TANDEM exit in lucem multis ab annis
 efflagitatum opus, cujus per totam Lit-
 terarum Rempublicam fama latè pervagata est.
 Quod enim in Principum virorum liberis pu-
 blica exspectatio facit, ut eos vixdum ex in-
 cunabulis egressos multorum aures oculique
 prosequantur, eorum facta explorent, dicta
 omnia excipiant, spargantque in vulgus, affin-
 gant etiam aliquid aliquando; id in magni
 Cardinalis Poëmate, ex quo primùm inchoa-
 tum est, evenisse mirum videri non debet. Nec
 sanè obscurum esse poterat, quod in manibus
 tamdiu versaret Vir in tantâ luce collocatus :
 ac præterea, cùm id postulabat & ipsius rei
 natura & diligentia auctoris, ut in consilium
 adhiberet homines in maximis artibus, de
 quibus disputatio erat, præstantissimos; tum

a iiij

si quæ fortè carmina recitaverat, eorum vls in audientium animos altiùs penetrans eos relinquebat aculeos, ut continere ipsi se non possent, quin eadem quoque, quantum memoriâ consequi poterant, proponerent aliorum admirationi. Hinc quasi subreptas auctori gemmas, iis ut opera sua distinguerent, multi protulerunt, cùm Anti-Lucretium nosse pars urbanitatis putaretur. Itaque, quod necesse erat, factum est, ut, dum per ora manusque multorum versus illi volverentur, attrita quædam, quædam aucta, alia perturbata aut variè depravata in publicum pervenerint; nonnulla etiam, quæ deinde auctor ipse maturiore iudicio perpensa immutavit. Quæ igitur hæctenus ex Anti-Lucretio derivata, nec satis sincera, passim emanarunt; ea jam integritati suæ redita, nunc in ipso fonte haurienda proferimus.

Quanquam autem, qui libros alicujus post mortem auctoris edunt, de vitâ ipsius solent aliquid præfari, ut aut ab homine commendationem operi, aut ab opere laudem homini concilient, id nos tamen hoc in loco super-

vacaneum fore duximus. Talis ille Vir fuit, ut tot inter ejus decora vel minimum sit floruisse maximâ gloriâ Poëseos : opus autem est ejusmodi, ut aliorum ejus factorum claritate non indigeat. Neque verò magnarum rerum, quas gessit, memoria unquam intercidet, & gentis Gallicæ consignata fastis, & politissimorum ingeniorum præconio testata.* Nam in utrâque Regiâ & Inscriptionum ac Litterarum & Scientiarum Academiâ vitam ipsius moresque eximiâ dicendi facultate persecuti sunt Viri iisdem doctrinarum artibus, quibus ipse præstitit, excellentes Bozcius & Mairanius, qui quam laudis mercedem illustribus ingeniis post obitum persolverunt, eâdem sibi mercede præclaram quoque famam paravere.

Ex duabus his laudationibus, quarum altera jam in manibus hominum versatur, altera hæcenus audita tantum summum legendi de-

* Eloge de M. le Cardinal DE POLIGNAC, prononcé dans l'Académie Royale des Inscriptions & Belles-Lettres, par M. De Boze.

Eloge de M. le Cardinal DE POLIGNAC, prononcé dans l'Académie Royale des Sciences, par M. De Mairan.

siderium reliquit, petenda est magni Cardinalis virtutum expressa effigies. Ibi octoginta annorum vita sic oculis subjicitur, ut in tam longo curriculo pars omnino nulla sit proprio suo splendore non insignis. Ibi debitam sibi admirationem vindicat ut à primâ statim ætate maturos fructus efferens, sic in extremâ virens adhuc, vigenſque ingenium: animus ingens, in maximis negotiis exercitatus, ac variis Europæ gentibus ad patriæ suæ gloriam ostentatus; in prosperis non elatus, non demissus in adversis, sed utrisque altior & par sibi: quanta mentis celeritas! quanta excogitandi vis! quanta facilitas ac mollities ad omnium animos fingendi se se ac flectendi! Nestorea ut senectus, sic ab ipsâ juventute facundia, quæ ad sensus audientium cum suavitate afflueret & illaberetur. Hæc & alia, quæ vel in occulto majora sunt, lenitas, humanitas, natum ad amicitiam pectus, despicientia divitiarum, quarum pretium nullum noverat nisi quatenus ad largiendum suppeterent, studium tuendæ Religionis, quam ex ipsius cogitatione nunquam removit

aut otii voluptas aut tumultus negotiorum, jam disertissimè tractata sunt. Nos quibus tantum hunc Virum, quantus fuit, complecti totum non licet, ea duntaxat quæ ad Anti-Lucretii historiam pertinent, explicanda suscipimus.

Cùm è Poloniâ rediens anno 1697 Abbas Poliniacus in Bataviâ aliquandiu commoraretur, plurimis in colloquiis cum acutissimo viro Petro Baylio, sed qui in causâ Religionis tanquam in Sole caligaret, de iis quæ spectant ad Religionem velitatus est. Igitur incensus studio veritatis atque virtutis, concepit animo magnitudinem hujus operis, quo Lucretium Atheorum antistitem atque oraculum collato pede profligaret. Itaque paulò pòst in Boni Portûs Abbatix secessu seclusus à negotiis ac sibi redditus, quinque Anti-Lucretii libros conscripsit. Hoc primum fuit Poëmatis rudimentum. Post quatuor annos Lutetiam reversus de iis quæ chartis mandaverat, cum Malebranchio Metaphysicorum principe communicavit. Is & propositum operis, & magis etiam opus ipsum admiratus, quædam tamen

reprehendit : id enim impunè licebat apud eum, qui moneri se quàm laudari mallet : & ex perspicacissimi Philosophi monitis nonnulla auctor ipse emendavit.

Vigebat tunc temporis disciplina Cartesii. Hanc Poliniacus, dum primam Philosophiæ navaret operam adolescens, in scholas advenientem viderat ; hanc ipse alacriter exceperat sinu, adhuc à plerisque & à magistro etiam suo repudiatam, ac publicâ disputatione fuerat magnâ cum ingenii laude tutatus. Eam igitur quasi filiolum suum amplexabatur : cùmque ex Cartesii sententiâ suam ipse sententiam institueret, celeberrimos ætatis suæ Cartesianos consuluit, quos familiari cum ipso consuetudine junxerat consensus studiorum. Adhibuit etiam Bolæi censoris aures, teretes illas & superbas : is & annotavit quædam ; & universum Poëma, quod variis temporibus perlegit, prorsus consonum esse judicavit incorruptæ antiquitati. Denique haud fere quemquam præterit Poliniacus aut doctrinæ aut ingenii laude cognitum sibi, quin ejus, cùm

facultas tulit, iudicium periclitaretur.

Ex privatis doctorum hominum colloquiis in Aulam celeriter Anti-Lucretii fama perlata est. Exarsit repentè apud omnes cupiditas ingens audiendi, legendi, exscribendi. Quinetiam eos Principes, quorum oculos & aures vel paulisper detinere magnum erat, tanta ceperat Anti-Lucretii admiratio, ut apud eos ex eleganti oblectatione in studium verteretur. Nam & Cenomanensium Dux primum librum in Gallicum sermonem transtulit; & eandem operam in plurimis Poëmatis partibus collocavit Serenissimus Dux Burgundiæ; nec puduit natas ad sceptrum manus transferre se ad illud opus, quo pertractando ipsa Religionis arma tractari viderentur. Hos sobolis suæ lusus egregios cognoscere concupivit LUDOVICUS DECIMUS-QUARTUS, qui ut erat ingenio magno, & acerrimo rerum optimarum sensu excellens, lectione mirum in modum delectatus, plurima memoriter complexus est; & ex iis quædam interdum palàm Abbati Poliniaco è re natâ alludens appositè proferebat.

Anno 1706 Romam à Rege missus Polinias, ut in Tremolii jam Cardinalis locum Auditor Rotæ succederet, suscepti laboris meditationem trans Alpes secum tulit. Nam ipse sibi Musæum in mentis recessu condiderat omni litterarum elegantia cultissimum, quò se se libentissimè proriperet, si nihil officii moraretur. Itaque in rhedâ, in strepitu, in ipsâ turbâ facile secum ipse commentabatur.

Postquam ab erudito viro Lancizio medico suo multa de Anti-Lucretio præclara audivisset Clemens Undecimus, ejus ut cognoscendi copiam sibi faceret, ab Abbate Poliniaco postulavit: cui pluribus in colloquiis recitanti, cùm attentas aures præberet, vi Poëseos & Latini eloquii nitore mirificè capiebatur Summus Pontifex, qui maximis virtutibus eximiam litterarum intelligentiam addiderat. Ipsi quidem placebat minùs doctrina Cartesii; sed eam tamen quânam arte Religionem quasi ministram ac famulam auctor adjungeret, mirari se fatebatur.

Nec deinde Ultrajecti, dum gravissimas

totius Europæ curas agigaret Poliniacus, ipsi tamen suscepta ad tuendam Religionem studia exciderunt: quippe & subcisis horis sermones eâ de re conferebat cum eruditis Batavis; & primum operis librum recitavit doctissimo Clerico; qui cùm multos versus mirabili memoriæ celeritate arripuisset, eos in menstrua scripta coniectos in publicum effudit: quo facto Poliniacum à pluribus recitandis absterruit.

Crescebat interim opus, cùm quidquid progrediretur auctor, in vastiorem se altitudinem ac velut profundum invehì sentiret. Affluebat enim fecundissimum ingenium nacta uberrima materies: dumque cum Epicuro præliabatur, in ceteros etiam Atheos Epicuro velut auxiliares arma convertebat. Spinosam igitur obiter proculcavit: in Hobbesium ex transverso impetum fecit. Quin & in causâ Religionis suspiciosus, atque *omnia tuta timens*, Lockium & Neutonum perstrinxit: quamvis hunc maximè ob Mathematicarum artium præstantiam admiraretur, & novam ejus de colo-

ribus opinionem unus omnium maximè approbaret : quam etiam, ubi ea primùm in Galliam appulit, à quibusdam doctis hominibus minùs benignè exceptam publicis experimentis confirmavit. Et ipsi quidem gratias egit Neutonus plenâ urbanitatis epistolâ, quâ se affirmabat maximo cum desiderio moriturum, si Anti-Lucretium tótius Europæ votis tantopere expetitur legere sibi non contigisset.

Comparatâ igitur magnâ sylvâ rerum ac sententiarum, ita decreverat, absolutis adversùs Atheos decem libris, novum adversùs Deistas, quos vocant, certamen instaurare libris duobus, quibus & Religionis ab ipso Deo traditæ necessitatem, & propagatam ad nos à primo parente labem, & Christi divinitatem demonstraret. Id & in hoc ipso Poëmate pollicetur ; & in calce hujus operis ad alterum illud jam flectere currum videtur. Habebat etiam in animo, id declarare fusiùs ; nihil aliud fuisse Idololatriam, nisi quamdam *hæresim*, quæ à primariâ Religione in pravum deflexerat ;

deflexerat : quod paucis delibat , Libro nono
vers. 885.

Has magno Cardinali dignas cogitationes ,
quas diuturnæ vitæ spatio negotiorum moles
non opprefferat , non ultimus etiam morbus &
proximæ mortis afflatus excussit. Nec profectò
nefas fuit Christiano morienti , respectare pau-
lisper foetum hunc suum , qui præsertim cœ-
lestium rerum , quibus jam propior erat , ima-
ginem objiceret. Cùm igitur affectum dolore
corpus in cubili versans , nihil usquam leva-
menti inveniret , mente adhuc integer , recor-
datus est carminum aliquot suorum , quibus
Libro primo versu 1047 , ægrotantem animum
& rerum terrestrium cupidine jactatum ac
nusquam quiescentem cum ægro corpore com-
parat. Hos scilicet versus , & omnis litteraturæ
peritus , & in Italicâ versatissimus , imitatus
erat ex his egregii Poëtæ Dantis * Alighieri
versibus ,

——— *Simigliante a quella nferma ,
Che non può trovar posa in su le piume ,
Ma con dar volta suo dolore scherma.*

* Dante , Purgat. Canto 6°.

b

Hîc autem à multo acriore magistro , proprio sensu incitatus , eamdem sententiam versibus cecinit aliquot pulcherrimis , quos à familiaribus quibusdam , qui aderant , exceptos ex eorum memoriâ delevit dolor , præter hunc ultimum Virgiliano affectu imbutum ,

Quasivit strato requiem , ingemuitque negatâ.

Fuit hæc facundi senis , ut Tullii verbis utar , quasi cygnea vox ; ac paulò pòst à rerum divinarum contemplatione ad res ipsas perfruendas evolavit.

Relinquebatur jam celeberrimum Poëma ; sed cujus varias partes variis temporibus perpoliando , dissolutas ac dissipatas in unum corpus revocare nunquam curaverat. Hoc ut ederetur , opus erat amico , qualem Plinius * Octavio suo contingere exoptat , & *fideli* , & *erudito* , & *laborioso* , qui tantum curæ intentionisque suscipere & posset & vellet. Talem ipsi , blanda amicitiae conciliatrix , conjunctio voluntatum atque virtutum paraverat illustris-

* Plin. lib. 2º. epist. 10º.

simum Abbatem Rothelinum; quem cum & ingenio sagaci præditum, & in omni vitæ officio imprimis diligentem longo suavissimæ familiaritatis usu fuerat expertus; tum præterea noverat tam amicum sibi, ut quidquid à se commendatum foret, id ille habiturus esset suis rebus sanctius & antiquius; tam studiosum Religionis, ut ipsius defensionem vel à quolibet alio profectam promovere ac tueri maximè paratus esset.

Huic igitur Cardinalis paucis ante obitum diebus Anti-Lucretium, pretiosissimam hereditatis suæ partem, in manus tradidit; ac sedulò recognitum ederet-ne an supprimeret, liberum ipsi de totâ re arbitrium permisit. Is unus recenti Virgilio pro Tuccâ & Vario fuit. In medio dolore, quem ejusmodi amici funus inusserat, hoc unum solatii nactus est, ut creditum sibi carissimi Viri foetum omni curâ foveret. Itaque rem vel ipsi Scriptori molestam ac difficilem impigrè statim aggressus est. Quæcumque exemplaria passim abierant, investigare; ea tum inter se, tum cum iis quæ ab

ipſo Cardinali acceperat, comparare; locos eorſdem ſæpius ac variè ab auctore retractatos penſitare etiam atque etiam, ut poſtremam ipſius manum agnoſceret; totum Poëma crebrâ lectione concoquere, ac mente & memoriâ comprehendere univerſum; tum conciſa minutatim ac ſine ullâ notâ confuſa innumera-bilia fere additamenta, quaſi diſiecta tantæ molis membra, ad quem quodque locum natum eſſet, in eo ſic includere, ut quadrarent: hæc & alia ejuſmodi eo plus habuerunt laboris, quo magis tacitum & obſcurum. Id autem ut efficeret, induendus illi fuit ipſe Scriptoris animus: quod quidem aſſequi nullo negotio poterat, propter eximiæ indolis cognationem. Nam germana in utroque ingenii facilitas, elegantia, ubertas: ita ut opus ipſum tractari ſe non ſentiret alienâ manu; nec tam amicus auctoris, quàm auctor ipſe ſibi ſuperſtes edendo Anti-Lucretio incumbere videretur.

Nec tamen ſuo unius arbitrio ſtetit Rothe-linus. Peropportunè in Galliam adduxerat

strenua doctos homines pernoscenti cupiditas illustrissimum Abbatem Cerati, perpetuum Universitatis Pisanae Rectorem; qui cum plurimas Europæ gentes, nobili doctrinæ commercio circumiret, quam secum magnam virtutis, humanitatis, scientiæ litterarumque famam attulerat, ubique reliquit ampliorem. Hujus limatissimo judicio, quod olim ipse Cardinalis in opere conficiendo perspexerat, in eodem digerendo plurimum usus est Rothelinus. Quinetiam quoscumque noverat, qui aut de rebus ipsis, aut de poëseos præstantiâ judicare possent, eos omnes, quos potuit, modò adire singulos, modò congregare plures; recitandoque Poëmate eorum sententiam explorare: quam deinde secum ipse diligenter expendebat, ne quid vel pertinaciâ, vel obsequio peccaret. Hos tam multos nominare longum esset, partim aut splendore honorum maximorum, aut litterarum titulis jam insignes; partim eâ modestiâ, ut cum eo qui nomina eorum efferret, ferè proditoris agerent. Supererant etiam pauci, neque illi quidem

b iij

infimi inter eruditos ordinis , quibus Anti-Lucretium recitare in animo habebat : quorum omnium suffragiis , quod amicis sæpe testificatus est , ultimum quasi punctum addere decreverat ejus sententiam Viri , quem ut summum juris in Galliâ dicundi moderatorem , ita supremum & severissimarum artium & politioris humanitatis judicem noverat ; in quo Viro cùm omnia , quæ apud cæteros quos adierat , collecta in unum ingenii ac sapientiæ subsidia reperturum se intelligebat , tum amantissimam Cardinalis , quem ille carissimum habuerat , recordationem. Is Anti-Lucretio , quem in ipsis olim auctoris manibus nascentem viderat , ipse versaverat , optimis consiliis non semel ornaverat , ultimus arbiter destinabatur ; ut quemadmodum hoc Poëma Viros non magis altissimo honoris gradu quàm omni doctrinâ eminentes Davias & Passioneos in Italiâ monitores ac patronos habuerat , sic & haberet in Galliâ Dagueffæos.

Verùm hanc tantam consiliorum opportunitatem Rothelino præripuit immatura mors :

quam cùm insanabili pectoris tabe jam propiùs obrepere sentiret, ne priùs è vitâ discederet, quàm debitam amico exsolvisset fidem, conscriptâ ad Summum Pontificem dedicatione, Anti-Lucretium nomine suo vulgandum, authenticâ pactione nobis commisit. Nos aliquot difficultatibus diutiùs, quàm vellemus, retardati, opus bis posthumum, & parente & tutore orbatum, adoptandum nunc tradimus Religioni & Litteraturæ.

Absolutâ jam Poëmatis historiâ, liceat nobis considerare parumper ad tumulum illustrissimi Abbatis; & non sine lacrymis respectare eum, cujus luctuoso interitu Pietas, prisca Fides, Litteræ congemuerunt. Heu lenitas! Heu morum æquabilitas! Quis illo cum vitæ suavitate severior? Quis cum ingenii venustate sanctior? Quidquid supererat aut Religionis officiis, quæ prima semper apud eum fuerunt, aut temporibus amicorum, id totum concedebat otio erudito. Ut amans litterarum, sic in Litteratos propensus, & sibi & cæteris collegerat cùm nummos antiquos, quàm multos & elegantes!

b iiij

tum lautissimam supellectilem librorum , quibus commodandis non minùs , quàm legendis delectabatur. Inoffenso vitæ cursu ad metam , quamvis citò , tamen placidè provectus , in longo mortis segniter adventantis prospectu , nullo suo , magno & illustris familiæ & amicorum gemitu , acerbo quidem fato , at æternitati maturus extinctus est ; perpetuo virtutum Christianarum tenore , sine ullâ ostentatione , sibi per òmnia similis & constans ; ejus supremus dies id unum insigne habuit , quòd ipsi fuerit rectè factorum ultimus. Verùm suarum laudum ut intimum testem , sic optimum interpretem habuit clarissimum Virum Freretum * , cujus ille probitatem ac fidem non minùs , quàm immensam penè eruditionem fuerat conjunctissimâ necessitudine prosecutus.

Sed ne tam diuturnæ exspectationi moras etiam addere longior Præfatio videatur , pauca

* Eloge de Monsieur l'Abbé DE ROTHELIN , prononcé dans l'Académie Royale des Inscriptions & Belles-Lettres , par M. Fréret.

tantum subjicientur, quæ nosse operæ pretium est.

I°. Ex Libro nono, ubi Scriptor lampadem, ut ait ipse, præferens, Lectorem in terræ marisque visceribus circumducere in animo habebat, ut ibi quoque summi Artificis manum deprehenderet, nihil exstare repertum est, nisi titulum & viginti quatuor primos versus, in quibus Auctor ad novam hanc viam se se accingit. Eos verò versus Lectori invidere religio fuit; cùmque Libro decimo, quo collectis breviter prioribus fastigium imponebatur universo Poëmati, deesset ipsum caput, ejus quod reliquum erat, noni Libri principio Rothelinus sub alio titulo subjunxit.

II°. Vix necessarium videtur admonere Lectorem, in Lucretio refellendo, cujus in magnâ fœditate rerum sincerum maximè & castum est loquendi genus, ejus etiam verba quædam aliis insolita, veteremque ac singularem dicendi speciem ac figuram sæpe Poliniacum

expressisse. Quòd si videbuntur interdum improbrari Lucretio absurda quædam, quæ Lucretius à se deditâ operâ amolitur, ex attentâ lectione patebit ea esse ejusmodi, quæ Poëta sibi minimè constans aliàs rejiciat quidem; aliàs verò quasi manu reprehensa assumat. Et fanè optandum est imprimis, ut postea nunquam Lucretius sine hujusce Poëmatis antidoto attingatur.

III°. Quanquam Auctor insistit plerumque Cartesii vestigiis, ab eo tamen aliquando discedit. Neutonum de coloribus, de naturâ ignis Boerhaavium, de quibusdam aliis alios audire maluit; veritati, si fatis explorata esset, addictus uni. In ipso tamen hæsisse reperiuntur opiniones quædam, quæ jam ferè obsoleverunt. Hujusmodi sunt cùm alia nonnulla, tum quidquid affert tertio Libro, ut infinitum Atomorum numerum confutet. Respuit enim infinitum infinito majus aut minus; nec stare posse numerum infinitum statuit. Neque tamen erat in rebus Philosophicis ita peregrinus, ut

quænam his de rebus opinio jam invaluisse, ignoraret. Sed ex lectione plurimâ & ex longissimæ ætatis usu satis intellexerat, ut quamlibet liberam civitatem, sic & artium egregiarum Rempublicam multis esse rerum conversionibus obnoxiam. Multas opiniones emergere viderat, quæ cùm aliquandiu flourissent, ejectæ postea & explosæ fuerant; quasdam jampridem emortuas ac sepultas renasci & vigere. In eas igitur, quæ animorum potiri viderentur, non se se statim juvenili properatione conjecit. Ita se gessit in rebus Philosophicis, ut in Politicis vir cautus & prudens; qui quæcumque existunt studia partium, ad ea non vertit se se subito & circumagit, sed eventorum maturitatem opperitur.

IV°. Fortasse severioribus viris arrideant minùs, quos ex Mythologiâ colores Poëmati suo, rarò quidem & parcè, at interdum tamen illevit. Eos verò ita insperfos fuisse advertant, ut dum delectationi conducunt, nihil officiant veritati. Mythologiam enim aut Ethnicis lo-

quentibus accommodat, aut ita opponit Epicuri & Lucretii somniis, ut hæc vel ipsis Fabulæ commentis ineptiora esse ostendat. Cùm verò primi Libri statim initio reum peragit Epicurum, qui

*Cæli tonitralia templa laceffens ,
Eripuit , fulmenque Jovi Phæboque sagittas ;*

hoc ita intelligi debet, non id Epicuro crimini dari, quòd falsorum Numinum aras everterit; sed quòd, quæ sola tunc in Græciâ religio vigeat, eâ sublatâ, neque ullâ aliâ substitutâ, omnem omnino Divinitatis cultum sustulerit. Hanc esse Auctoris sententiam patet ex his Libri noni versibus :

*Sic totum insulsis deceptum fraudibus Orbem
Stulta Superstitio pro Religione subivit.
Illam , Epicure , tuis meritiò convellere dictis
Fas erat : illa tuos versus , argute Lucreti ,
Promeruit ; jam tum poteras præludere Vero.
Sed furor est , Divûm impuras dum subruis aras ,
Unâ sancta Dei templa involvisse ruinâ.*

Vº. Cùm hujusce Operis utilitas ad universos pertineat, eâ ne fraudarentur, qui Latine nesc-

ciunt, cordi fuit illustriss. Abbati Rothelino. Itaque operæ pretium fore credidit, si ad id Gallicam in linguam vertendum eum impelleret, quem idoneum sapientiæ cum tantâ venustate conjunctæ interpretem judicabat, clarissimum juvenem De Bougainville, in Regiam Inscriptionum & Litterarum Academiam ob maturiorem annis eruditionem nuper aſciturum. Hæc autem interpretatio summo ingenio summoque studio jam concinnata, opus ipsum haud ita multo pòst subsecutura est.

His præmissis, jam audiendus est Vates ingens, dum ingentem causam tuetur, sæpe quidem antea defensam, sed à libidinibus, quæ nunquam silent, semper impugnatam; & quæ nunc primùm Latinæ Poëseos insignibus prodit magnificè decorata. Nam quæ à Paleario, Scipione Capicio & aliis fortasse nonnullis Poëmata de Religione naturali scripta sunt, ea cùm hujusce argumenti partem tantùm attingunt, tum Poëseos nitore quantùm distent, ipsâ lectione aperietur. Liceat hîc coronidis loco subungere versiculos aliquot, quos Ab-

bas Rothelinus ab amico sibi traditos typis
mandari optavit.

*P*ALLUIT, hæc legeret tremulo dum corde Voluptas ;
Languidulisque liber decedit è manibus.
*P*rodimur ; illecebris Veri jam vincimur , inquit ;
*P*rodimur : heu ! nobis abstulit ille rosas :
*A*usus & ablatas Rationi aptare severa ;
*J*amque meos lusus perdere , lusus erit.

A P P R O B A T I O.

Illustrissimi Galliarum Cancellarii jussu, codicem manuscriptum legi, cui titulus est, *Anti-Lucretius, &c.* carmen, cum ipso argumento, tum eminentissimi Auctoris nomine commendatum; & ab omnibus Religionis bonarumque Artium studiosis, quanto expectatum cupidius, tanto avidius suscipiendum. Datum Parisiis die nonâ Martii 1746.

F O U C H E R.

P R I V I L E G E D U R O I.

LOUIS, par la grace de Dieu, Roi de France & de Navarre : A nos amés & féaux Conseillers les gens tenant nos Cours de Parlement, Maîtres des Requêtes ordinaires de notre Hôtel, Grand-Conseil, Prévôt de Paris, Baillifs, Sénéchaux, leurs Lieutenans Civils, & autres nos Justiciers qu'il appartiendra : SALUT. Notre bien amé HIPPOLYTE-LOUIS GUERIN, Libraire à Paris, Nous a fait exposer qu'il désireroit faire imprimer & donner au Public un Ouvrage qui a pour titre, *Anti-Lucretius, & la Traduction Françoisse par M. de Bougainville*, s'il nous plaisoit lui accorder nos Lettres de Privilège pour ce nécessaires. A ces causes, voulant favorablement traiter l'Exposant, Nous lui avons permis & permettons par ces Présentes de faire imprimer ledit Ouvrage en un ou plusieurs volumes, & autant de fois que bon lui semblera, & de le vendre, faire vendre & débiter par tout notre Royaume, pendant le tems de douze années consécutives, à compter du jour de la date desdites Présentes. Faisons défenses à toutes personnes de quelque qualité & condition qu'elles soient, d'en introduire d'impression étrangère dans aucun lieu de notre obéissance : comme aussi à tous Libraires & Imprimeurs, d'imprimer, ou faire imprimer, vendre, faire vendre, débiter, ni contrefaire ledit Ouvrage, ni d'en faire aucun extrait, sous quelque prétexte que ce soit d'augmentation, correction, changemens ou autres, sans la permission expresse & par écrit dudit Exposant, ou de ceux qui auront droit de lui, à peine de confiscation des exemplaires contrefaits, de trois mille livres d'amende contre chacun des contrevenans, dont un tiers à Nous, un tiers à l'Hôtel-Dieu de Paris, & l'autre tiers audit Exposant, ou à celui qui aura droit de lui, & de tous dépens, dommages & intérêts; à la charge que ces Présentes seront enregistrées tout au long sur le Registre de la Communauté des Libraires & Imprimeurs de Paris, & ce dans trois mois de la date d'icelles; que l'impression dudit Ouvrage sera faite dans notre Royaume, & non ailleurs, en bon papier & beaux caractères, conformément aux Réglemens de la Librairie, & no-

tamment à celui du 10 Avril 1725. qu'avant que de l'exposer en vente, le manuscrit qui aura servi de copie à l'impression dudit Ouvrage, sera remis dans le même état où l'Approbation y aura été donnée, es mains de notre très-cher & féal Chevalier le sieur Dagueſſeau Chancelier de France, Commandeur de nos Ordres ; & qu'il en sera ensuite remis deux Exemplaires dans notre Bibliothèque publique, un dans celle de notre Château du Louvre, & un dans celle de notre très-cher & féal Chevalier le Sieur Dagueſſeau, Chancelier de France, le tout à peine de nullité des Présentes. Du contenu desquelles vous mandons & enjoignons de faire jouir ledit Exposé ou ses ayant cause, pleinement & paisiblement, sans souffrir qu'il leur soit fait aucun trouble ou empêchement. Voulons qu'à la copie desdites Présentes qui sera imprimée tout au long au commencement ou à la fin dudit Ouvrage, foi soit ajoutée comme à l'Original : Commandons au premier notre Huissier ou Sergent de faire pour l'exécution d'icelles tous actes requis & nécessaires sans demander autre permission, & nonobstant clameur de Haro, Charte Normande, & Lettres à ce contraires. Car tel est notre plaisir. DONNE' à Versailles le treizième jour du mois de Mai, l'an de grace mil sept cens quarante-sept, & de notre Règne le trente-deuxième. Par le Roi en son Conseil.

SAINSON.

Registré sur le Registre XI. de la Chambre Royale des Libraires & Imprimeurs de Paris, N°. 782. fol. 690. conformément aux anciens Réglemens, confirmés par celui du 28. Février 1723. A Paris le 15. Mai 1747.

G. CAVELIER, Syndic.

ARGUMENTUM

ARGUMENTUM

LIBRI PRIMI.

PROFONIT quid hoc opere sit acturus : divinam Sapientiam invocat : à v. 1. ad v. 33.

Quintum , quo nomine quemvis Atheum intellige , hortatur ut depositis præjudiciis , vacuas aures Rationi accommodet : à v. 33. ad v. 81.

Tum patrocinium Religionis adversus Voluptatem aggressus , 1°. ostendit institutum Epicuri de subvertendâ Religione , & unice colendâ Voluptate , esse amicum libidini ac sceleribus ; at moribus , humanæ Societati , Virtuti & Rationi infestum : à v. 81. ad v. 471.

Adversus Epicuri defensores ostendit , eum non in Virtute Voluptatem , sed in Voluptate Virtutem positam velle ; eversâque Religione , eversam simul ab Epicuro esse regulam omnem , non Virtutis solum , sed etiam Veritatis : à v. 471. ad v. 593.

Suffragantem Epicuro Hobbefi de justi origine sententiam obiter refellit : à v. 593. ad v. 647.

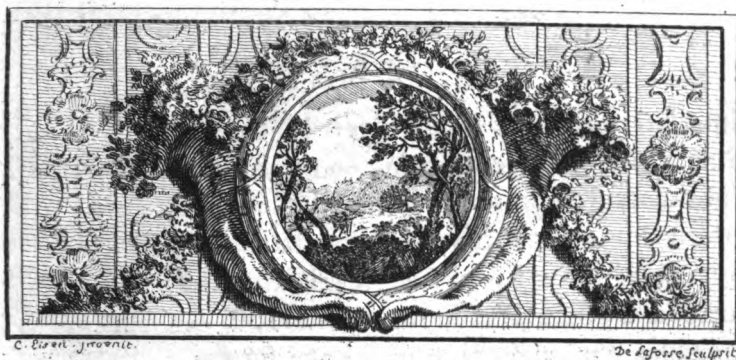
Concludit Doctrinam Epicuri de Voluptate exitiosam esse & insanam : à v. 647. ad v. 683.

A

2°. *Voluptatem cum Religione comparat, ostenditque
à Religione demum petendam esse veram tum in hac vitâ,
tum in futurâ felicitatem : à v. 683. ad v. 1083.*

*Victâ Voluptate, concludit Athei interesse plurimum,
Deum, an sit, investigare : à v. 1083. ad finem.*

ANTI-LUCRETIVS.

SIVE

DE DEO ET NATURA,

LIBRI NOVENI,

AD QUINTIUM.

LIBER PRIMUS.

De Voluptate.

MAGNUM opus aggredior, Quinti, de Numine summo
Dicturus. Quid enim toto præstantius Orbe est
Quàm Sator & Princeps Orbis? Quid dignius omni
Et curâ & studio & nostræ conamine mentis?

5 Quid, si metimur vires, magis arduum & audax,
Quàm rem infinitam brevibus comprehendere chartis?
Rem, causam rerum, veram Rem: quam sua partim
Ostendunt celantque opera; & caligine luci
Permixtâ, veluti Solem trans nubila monstrant.

10 INDE hominum mentes sæpe in diversa trahuntur,

A ij

4 ANTI-LUCRETIVS,

Num fati nexu, an positæ vi legis eant res.
Hinc alios dubitare quidem, at nescire videmus
Cur dubitent; optare tamen ne funditus esset
Arbiter humani generis, Judexque tremendus.

- 15 Quin alios pellax Epicuri dogma secutos,
Fortunæ arbitrio Mundum permittere, & omnem
Conculcare metum, vitæ mortisque futuræ
Securos. Tantum potuit suadere libido!

- H o s contra bellum gerimus; Sectæque superbæ
20 Reliquias vanâ pro libertate rebelles,
Et celebrem, quo se jactat mala turba, Poëtam
Obruerè est animus, Musasque ad vera vocare.
Sed quid ego hîc Musas? Te Causa & Regula Mundi
Omnipotens, æterna Dei Sapientia, Virtus,
25 Et Mens, & Ratio, vitæ Dux optima nostræ,
Ipseque Lux animi, Te solam in vota vocabo.
Huc ades, & Vati longum da ferre laborem.
Per Te cuncta suo stant ordine, cuncta videri
Tandem, & nativis possunt emergere ab umbris.
30 In Te discendi nobis innata voluntas
Pascitur, & veri nunquam satiata cupido.
Incute vim dictis, propriamque ulciscere causam.

- T u verò, Quinti, præceps quem fortè juvenus
Incautum abripuit, legique inimica Voluptas;
35 Aut acris vigor ingenii, plerumque recusans
Cum populo sentire, jugo subduxit, & ævi
Impulit æterni magnum tentare periculum;
Pone modum, quæso. Ne te auferat ebrius ardor,
Neu clausos radiis oculos opponat apertis.

LIBER PRIMUS.

3

- 40 Indociles animi primùm compesce tumultus.
 Utere mente tuâ. Procul anticipata repelle
 Iudicia; & recto librans examine lances,
 Hanc demum, auditâ causâ, complectere partem;
 Quam mens, & ratio veri studiofa probabit.
- 45 O utinam, dum te regionibus infero sacris,
 Arentem in campum liceat deducere fontes
 Castalios, versis læta in viridaria dumis,
 Ac totam in nostros Aganippida fundere versus!
 Non mihi, quæ vestro quondam facundia vati,
 50 Nec tam dulce melos, nec par est gratia cantûs.
 Reddidit ille suâ Graïorum somnia linguâ;
 Nostra peregrinæ mandamus sacra loquelæ.
 Ille Voluptatem & Veneres, Charitumque choreas
 Carmine concelebrat: nos Veri dogma severum:
 55 Triste sonant pulsæ nostrâ testudinè chordæ.
 Olli suppeditat dives natura lepôris
 Quidquid habet, lætos summittens prodiga flores:
 Illius ad plectrum suspirant molliùs auræ;
 Grator & cœlo radius descendit ab alto.
- 60 Si terram aspicias, nemorum tibi porrigit umbram;
 Garrula per clivos elabitur unda virentes;
 Lactea fertilibus decurrunt flumina campis;
 Suave canunt pictæ volucres; perque humida prata
 Nil nisi fecundosque greges, armentaque monstrat
 65 Læta boûm; saltant pecudes, pecudumque magistri.
 Æneadûm genitrix felicibus imperat arvis,
 Aëriasque plagas recreat, pelagusque profundum.

Sic ridet Musarum hilari fucata colore,

A iij

- Quæ de Cecropio mendacia fonte propinat;
 70 Talia & hospitibus præbebat pocula Circe
 Littore in Aufonio, fugit quæ cautus Ulysses.
 Cujus ad exemplum potiori jure monemus,
 Quem tenet illecebris captum sapientia mendax;
 Soligenæ spernat fallacia munera Nymphæ;
 75 Ne rudat in stabulis, demens, sub pelle ferinâ:
 Hortamur, fugiat Circen, ac se sibi reddat.
 Numinis hic laudes, hic Numinis omnia plena
 Pieridum si fortè lepos austerâ canentes
 Deficit; eloquio victi, re vincimus ipsâ.
 80 Tu modò non furdam nostris da cantibus aurem.

- Quid strueret, Divos olim qui finxit inertes;
 Ac similes nullis; confertaque semina rerum,
 Et casu cæcis inter se nexa catenis;
 Æternas atomos quibus omnia nata gerantur;
 85 Atque animos hominum pereuntes mortis ab ictu;
 Ipse libens aperit confidentissimus almæ
 Præco Voluptatis, nulloque pudore fatetur.
 Nempe gravi populos sub Relligione jacentes,
 Commoda cùm fugere ac votis pugnare videret;
 90 Noctis ob horrorem Strygiæ, strepitumque Acherontis;
 Aut ævum infelix corde inter gaudia mœsto
 Ægre agitare metu Superùm; & peccare trementes;
 Continuo, sortem gentis miseratus acerbam,
 Numinis & famam & cultum convellere primus
 95 Instituit; Coeli & tonitralia templa laceffens,
 Eripuit fulmenque Jovi Phœboque sagittas;
 Et mortale manumittens genus, omnia jussit
 Audere, ac læti pulso terrore beavit,

LIBER PRIMUS.

7

IPSE quidem veritus sectam infamare recentem,
 100 Jure dato scelere cunctis si cuncta licerent,
 Haud nullo voluit cohiberi pectora freno:
 Quin, duce Naturâ, certum moderamen in ipsis
 Deliciis, sic fama refert, fervare solebat.
 Non odio Vitii tamen, aut Virtutis amore,
 105 Cui Vitium Virtusque nihil nisi somnia; tantum
 Ne dolor immodici comes, aut extrema capeffens
 Lætitiæ, placidam temeraret fortè quietem:
 Aut æstus irarum ex ambitione suborti,
 Licetorumve metus, vel pro licetoribus ultrix
 110 Cura secuta nefas, macularent præmia vitæ.

SED non effusos valuit componere motus;
 Nec rexit, quas ipse semel laxarat, habenas.
 Quippe gubernator, dum perflant æquora venti;
 Nutantem imprudens clavum si quando remisit,
 115 Nequicquam hortatur nautas, ut turgida vela
 Colligere, ac tenfos properent solvisse rudentes;
 Quò venti fluctusque ferunt, volat avia puppis.
 Aut ubi saxifrago longum obstitit ardua moles
 Torrenti, subito, si prima repagula frangas,
 120 Cetera, quæ data porta, furens perrumpet aquæ vis.
 Ergò stravit iter vitiis, spe lusus inani,
 Cum semel exegit moderantes omnia Divos.
 Nec generi nostro libertas reddita; verum
 Mutati Domini: regnumque infrena cupido
 125 Invasit, quod erat Divum legisque supremæ.

NAM quis Justitiæ locus, aut quæ regula morum
 Esse potest, dum nil præerit quod legibus æquis

A III

- Contineat mortale genus, doceatque vel intus
 Congenito splendore animos, vel vocibus aures
 130 Personet, ac possit certis ostendere signis
 Fasque nefasque? Boni siquidem jam nulla futura est,
 Nulla mali ratio; sed pessima & optima quæque
 Vanus opinandi mos arguet. Omnia porro
 Facta hominum in sese, conspectaque mente sagaci;
 135 Laudis & opprobrii vacua inveniuntur; idemque
 Prorsus erit facinus, leto eripuisse parentem,
 Aut ferro, amplexus inter, jugulasse cruento.
 Nam quod in his rebus genitrix Natura ministrat
 Humano generi lumen, te iudice vanum est;
 140 Ipsa tibi cum lucis inops & cæca putetur.
 Hinc scelus in tenebris admissum, obscuraque virtus
 In pari erunt pretio; pendeat utrumque vagantis
 Arbitrio vulgi, nec erit nisi nomen inane.

QUÆ simul ebiberit vestro de fonte venena

- 145 Quilibet, in vetitum per se jam pronus & ardens,
 Cui Natura ferox, cui sanguis pectore fervet,
 Quique Deos temnens omnique timore solutus,
 Crediderit sibi nil melius quam vivere lautè,
 Optatisque frui; post funera quemque futurum,
 150 Qualis erat nondum genitus; casu omnia nasci,
 Omnia dissolvi; nec formidabile nobis,
 Dum sumus atque brevi mortales vescimur aurâ,
 Esse aliquid præter luctum infestosque dolores;
 Ecquid eum petulantem avidumque morabitur ultra;
 155 Si modò conspectus hominum fugisse licebit,
 Quin stupret, rapiat, jugulet, perimatque veneno;
 Dum jubet ingenitus furor, & Regina Voluptas?

Nam quòcunque animi protruserit impetus atrox,
 (Quidquid in his rebus caveas, Epicure, monendo)
 160 Illic votorum finis, supremaque meta est.
 Nec Superis video demtis, quæ causa superfit,
 Quæ ratio, cur à placitis sibi temperet unquam
 Ille miser, tantos & frustra comprimat æstus.

FORTE pudor, proprioque latens in pectore testis?
 165 At, si nil peccasse putat, quî poenitet ipsum?
 Quî pudet? Iste dolor sceleris sibi conscia tantùm
 Pectora sollicitat, non est ea cura quietis:
 Obtudit internos secura licentia morsus.
 Nonne tuæ fuit artis eam obmutescere vocem,
 170 Et sacra congenitæ legis monumenta refigi;
 Ne qua Voluptatis liquidos ærumna lepôres
 Inficeret, neu quis veniens temerarius angor
 Rumperet alterius jucunda oblivia vitæ?
 Si tales acuunt igitur mihi pectora sensus,
 175 Ut me peccandi vehementiùs urgeat ardor,
 Quàm pudor aut metus; & nil me jam continet ultrà;
 Non modò fas fuerit cunctas infringere leges,
 Peccare officium est, unum scelus esse pudentem.

HÆC in Aristippum convicia fortè refundis:
 180 Sed nec Aristippi fuerat sententia pejor;
 Solùm è doctrinâ quæcunque horrenda sequuntur
 Democriti atque tuâ, veracior ille professus.
 Quippe ubi pro summa rerum, pro fine supremo est
Quod me delectat, cùmque id mihi dulce videri
 185 Non possit, quo comprimitur succensa libido,
 Quin ego damnatam Venerem, quin furta maritis

- Detestata sequor, fraudes artemque Sinonum,
 Et rabidos Bromii patris Evantumque furores?
 Nam defraudari genium vetat alma Voluptas:
 190 Ni potiar votis, mihi tunc dolor ingruit ingens;
 Et nequeo, si me dolor afficit, esse beatus.
 Quid me hominum leges, quid famæ cultus inanis,
 Quid mala me tardæ revocent prævisa senectæ,
 Forsitán & nunquam venturi incommoda morbi,
 195 Censorisve supercilium, quem sibilat omni
 Læta joco, plaudensque suo sibi flore Juventus?
 Quin urbem exuro patriam, si pascere flammis
 Crudeles oculos juvat, & superare Neronem?
 Namque Voluptatem sequitur germana Tyrannis.
 200 Ille Voluptatis læsæ reus, ille virenti
 Pungendus thyrsó, sibimet qui infensus & hostis
 Abstiniuit Venere & vino, graviora secutus
 Consilia; atque sui domitor sudavit & alsit.

 Hinc tua non mirum si te schola prodidit olim;
 205 Præceptisque tuis tua per præcepta rebellans,
 Se Cyrenæis gregibus commiscuit ultro.
 Nam cùm crediderit demens, quæcunque doceres,
 Quo potuit vitare modo, quæcunque vetabas?
 Non suasi ut facerent, ais, imò vivere jussi
 210 Pacatos, omnemque animo secludere motum.
 Vivere jussisti pacatos! Qui bene nati,
 Hoc sine te faciunt; & qui malè, si bene vivant,
 Torquentur. Porro jussisti vivere lætos:
 Cùmque laborando, corpusque animumque domando,
 215 Lætitiám non invenient, huc sponte feruntur,
 Est ubi lætitiæ seges, & fuga certa doloris:

LIBER PRIMUS.

11

Edoſti per te ſibi nil poſt fata timendum,
Quidquid agant; ſibi nil ſperandum, quidquid omittant.

SÆPE Voluptatis cauſâ mittenda Voluptas,

220 Adjicis; interdum iuvat abſtinuiſſe cupito.

Vera canis, fateor: contrarius at tibi pugnas.

Nam tu, namque tui ſimiles clamare ſoletis,

Latitiâ melius nihil eſt, pejuſque dolore.

Nonne Dionæi reſonant his vocibus horti?

225 Nonne, & iucundi cùm fit jaſtura, dolori eſt?

Ergò, ne doleas, quodcunque placebit habendum

Jure tuo; nec honos, nec fas obſiſtere poſſunt:

Atque Voluptati laxæ immittuntur habenæ.

Sin autem abſtinuiſſe bonum eſt, illudque fateris;

230 Cur me infelicem, ſi Relligionis amore

Abſtineam, vocitas? Te ſum felicior ipſo.

Nam tu, ſi vincis, tua te victoria torquet,

Me mea delectat: ſi mavis denique vinci,

Quàm ſic torqueri, confeſſus es: en data porta

235 Flagitio, vitiis retinacula nulla ſuperſunt.

Imò, inquis, ſuperant; poenæ metus atque malorum

Quæ ſcelus & tandem patitur peccare libido.

At ſemel amotâ metuendi Numinis irâ,

Cur levior multo turbaret peſtora terror?

240 An contemptor ego Superûm legiſque ſupremæ;

Humanas leges & judicis ora timerem?

Aut ſi me cupidum poenæ brevis alligat horror,

Heu! miſer in laqueos recido, quos te duce fidens

Rumpere ſperabam: jam me dolor & metus angit,

245 Jam moveor, curâ ſed deteriore ſubactus;

- Et gravis ipse mihi censor, vix liber ab omni
 Religione, novas subeo similesque catenas;
 Atque minus dignâ crucior formidine mentem.
 Ah! meliora precor. Si cui maſtanda Voluptas,
 250 Eſt maſtanda Deo. Neque enim peritura merentur
 Sic aliis præponi alia, ut præſentia cedant
 Venturis. Igitur tibi nunc hodierna libido
 Imperet; aut ratio ſi qua eſt permiſſa futuri,
 Sic caveas, ut ſit melius præſente futurum:
 255 Non, ut momentis redimas momenta, ſed omne
 Lucreris, parvi jaſturâ temporis, ævum.
 Nullus enim prudens terram verſabit arator,
 Si quantum illa ſinu bis terque inverſa recepit
 Frumenti, tantum poſthac ſine ſœnore reddat;
 260 Omnis quippe leves labor irritus iret in auras;
 Sed verſabit, uti modico de ſemine largas
 Eliciat ſegetes, ac meſſibus horrea rumpat.

- AST Epicureus quamvis timor ille ſatis ſit
 Nonnullis, qui ſe ad tempus fortassis & ægre
 265 Contineant; haud propterea virtutis amantes
 Efficere, atque animis vitium reſtinguere poſſet.
 Nam virtutiſ amor multum formidine diſtat
 Carnificis, vel rumorum, vel carceris attri.
 Plus vitii poenâ, vitium execratur honeſtas:
 270 Illo etſi poſſet felix evadere, nolit.
 Nec tantum refugit maculari crimine dextram,
 Aut complere nefas; etiam voluiſſe recuſat:
 Et meritò: quid enim prodeſt abſiſtere factis,
 Si factorum alitur radix & cauſa cupido?

- 275 PLURIMA præterea non ulli obnoxia legum
 Crimina patrari certum est, quæ tu quoque damnes;
 Nam faciunt hominem nequam, tortoribus etfi
 Non tradunt. Super his non currit calculus ater:
 Nec reus arbitrium trabeati Judicis horret.
- 280 Immemor ut si quis benefacti damna rependat;
 Si fremat invidiâ, cum fert sua præmia virtus;
 Non stet promissis; arcana recludat; avarus,
 Mendax, consilii malefani subdolanus auctor;
 Aut fidei sine teste suæ concredita tollat;
- 285 Ambitione tumens & honorum sedulus auceps;
 Contendat maculis alienam aspergere famam;
 Annonæ gravitatem, ex quâ ditescere possit,
 Aut patriæ cladem exoptet, funusque parentum;
 Deneget auxilium roganti; prægravet omnes
- 290 Infra se positos, inopem viduamque gementem
 Obterat; infontem Judex pervertat iniquus
 Venali trutinâ, & Dominæ suffragia donet;
 Interea, quæ summa mali est, simulator honesti.
 Hæc, si aberit Deus ultor, in omnia proruet audax
- 295 Crimina, quem fallax trahit in tua castra Voluptas.
 Et quidni faciat, quando nil sanctius illi est?

QUOD si talis erit, magis illum ut mitia facta
 Delectent, nec tam violento ferveat æstu,
 Ut desiderio potiundi victus & exlex,

300 Humani turbare velit consortia coetus;
 Non ea doctrinæ laus est, quæ gaudia tantum
 Imperat, ac suadet genio indulgere procaci;
 Naturæ potiùs placidæ & tranquilla petentis,
 Quam fortuna dedit, non ars formavit; & unus

- 305 *Materiae parit occurfus sine lege vagantis.*
Sic manfuetæ bidens, lætis quæ montibus herbam
Aut fruticum teneros apices innoxia carpit,
Non habet unde lupo fe præferat, atque leonis
Carnivoram rabiem & truculentas arguat iras:
- 310 *Scilicet hanc mitem, hos fecit natura rapaces.*
Credo equidem à placidis dirum nil poffe timeri:
Sed quonam fe more gerent, quos tetra libido
Protrahit in vetitum, magis ex obftantibus ardens?
Ceu violenta fitis fervore accenfa febrili,
- 315 *Quam decumbentis nunquam patientia vincet*
Improba, fed lymphæ folo placaveris hauftu.

- NULLA quies animo Thefæi, dum Phædra forore*
Gratior inceftum venis inftillat amorem,
Ni Phædræ abducatur tacitus, pæctosque hymenæos
- 320 *Deferat. Infelix Ariadne! Nil tibi filo*
Direxiffe vias per inextricabile textum
Proderit, ac vitam immemori fervaffe marito!
Nec jurata fides, meritis nec præmia tantis
Debita, nafcentem poterunt extinguere flammam!
- 325 *Unitur interea culpæ fibi confcius heros:*
Quid faciet? Placitone furens pugnabit amor?
Sedatur citius victrix, quàm victa cupido:
Hinc animo pax alma redit; pax ifta, Voluptas.
Hæc, Epicure tibi præludens, cogitat: ergo
- 330 *Exfolvit nexus omnes, jura omnia rumpit*
Perfidus; ignotis moribundam linquit in oris,
Ac duplices fruſtra tendentem è littore palmas.

NULLA quies animo Phædræ cùm vidit agreſtem

- Hippolytum, nulla esse potest, ni vicerit acre
 335 Pectus, & in thalamos persuaserit ire paternos.
 Usque adeò insanit, tam diro carpitur igni
 Filia Pasiphaës! Ergò contemta peribit,
 Cogeturque mori! Sed non morietur inulta:
 Privignum infontem perdet. Quot crimine ab uno
 340 Crimina? Quot pravo cumulati in corde furores?

- NATVS ad arma furit Macedo; ni perdomet Orbem;
 Ipse suū est impos; domitus nec sufficit Orbis.
 Dic age, dic Pellā cesset regnator in urbe,
 Ac dominos Asiæ Persas patiaturs & Indos;
 345 Quòd tibi deterior tranquillā pace videtur
 Gloria, tot curis, tam multo sanguine parta:
 Nonne vides, magni quid Cæsaris una cupido
 Turbarum excivit populis, quot in Orbe tumultus?
 Quot nutu quassata viri sunt moenia, gentes
 350 Eversæ, quantis fluxit cruor undique rivis;
 Cùm de Pompeio ac cæsis de civibus egit
 Et patriæ priscā de libertate triumphum?
 Dic, ut consistat potiùs Rubiconis in orā;
 Et Romæ, cives inter gentemque togatam;
 355 Securè vivat privatā forte beatus:
 Respondent ambo: sed eas tu, quando federe
 Tanta tibi; nobis est belligerare Voluptas.

- DICERE non prodest igitur: mihi sola cupido
 In rebus servare modum; infestare quietem
 360 Alterius fugio, mea ne infestetur; honestis
 Artibus exornare animum, & virtute beari
 Maluerim, quàm deliciis, quæ corpora mulcent:

Talis erat quondam nostræ dux ille cohortis.

Esto : etenim tecum super his contendere nolim.

365 At cunctos homines agitat non una cupido.

Illâ tibi fortè est : aliis diversa probatur.

Porro quemque trahit sua, non aliena Voluptas.

Quam si quisque sequi, ne sit miser, absque futuri

Debeat intuitu, fas est quodcunque lubebit :

370 Et quo jure bonas tua te direxit ad artes,

Non alio impulsu, nisi quem dabat ipsa voluntas,

Te quia progenuit casu Natura modestum ;

Hoc ipso pariter mea me in scelus omne vocabit,

Non alio impulsu, nisi quem dabit ipsa libido,

375 Si pravum casu Natura creârit eodem.

Et floccifaciam quidquid suadebis honesti,

Si bona nulla mihi, nisi quæ jucunda videntur,

Aut nihil hâc vitâ melius proponere possis.

Nam jucunda meis hæc tantum sensibus esse,

380 Quæ desiderio sunt convenientia, novi.

At desiderium in nobis ex indole nostrâ

Nascitur, ut certis veniunt sua semina terris.

En tua lex igitur facit ut mihi, non tibi credam.

POSTREMÒ dices, si non formidine, saltem

385 Componi rectâ poterit Ratione Voluptas ;

Quam non insanam, non rerum extrema petentem,

Sed medio volumus contentam, ut leniter illâ

Gens humana frui valeat mortale per ævum :

Quo se more gerunt etiam sine Numine gentes.

390 Verum quæ nobis Ratio est, quam dicere rectam

Jure tibi liceat ; nostræ qui munia mentis

Omnia, quin ipsas & mentes turpiter uni

Fortunæ

Fortunæ tribuis? Quæ certâ lege reguntur,
 Hæc recta esse queunt; sed in his quæ fortè cadentes
 395 Progenerant atomi, nil certum, nil quoque rectum est.
 Nativam qui legem internaque dogmata nescit,
 Seque putat casu factum, nihil ille profectò
 Cum rectâ commune sibi Ratione fatetur.
 Nam quod percipimus, fortuna est; atque ita quondam
 400 Formari poterant homines, ut falsa putarent
 Quæ nunc certa putant, & bis duo quinque viderent;
 Pravum etiam & stultum, quod nunc laudabile ducunt.
 Tale Voluptati frenum injecisse quid ergò
 Te jactas, quod inane jubes vanumque putari?

405 NAM quod apud Sînas, ubi Solis prima renati
 Tela micant, studio celebres, legumque peritos
 Fama refert quosdam nullo mercedis amore
 Virtutem colere, ac Vitium formidine nullâ
 Poenarum toto certatim excludere regno;
 410 Non tamen est aliquâ sine Relligione, nec omni
 Speque metuque vacat speciosa hæc Regula morum,
 Et componendæ lex ferme Stoica vitæ.
 Æternam saltem normam, Verique Bonique
 Nativum exemplar non inficiantur, & Orbis
 415 Nescio quam veluti Rationem immotaque jura,
 Quorum à legitimo minimùm desciscere cultu
 Non modò grande nefas, sed & irreparabile damnum.
 At quæ jura tibi, quæ lex, quæ norma, quis ordo
 Quem non intulerit casus, mensve edita casu?
 420 Nil solidum tibi, nil verum, nisi sola Voluptas.
 Unde Voluptatem penes est adscribere rebus
 Justitiæ scelerisque notam, & jus dicere menti:

B

- Ut sua cuique Deus jam fiat dira cupido.
 Sic & Junones proprias, Geniosque Deosque
 425 Restituis, casu nobiscum & forte creatos.
 Propria nam quidquid Natura requirit ab uno
 Quoque hominum, hæc ipsi Venus est, Venus omnia subdens,
 Hoc cohibenda minùs, quo quid vehementiùs ardet.
 Non aliter quàm si patulo Neptunus hiatu
 430 Aggeribus ruptis Batavos exundet in agros,
 Claustroque dissiliant valido concussa Tridenti:
 Mergitur omnis humus: quæcunque ferocibus undis
 Objicies frustra, Neptuni tetra vorabit
 Ingluvies: rabido satius parere furori;
 435 Donec sponte suâ refluat, Corisque remissis,
 Ingentes demum liceat sarcire ruinas.

- Quòd si permittam rectæ Rationis ut usum
 Agnoscas, atque id nusquam variabile lumen
 Præcias & judiciis & moribus, ut sint
 440 Ad normam; nobis ergò simul esse fateris
 Nonnihil ingenitum, quo libera facta regantur,
 Ante Voluptatem; nec princeps ampliùs illa
 Censeri poterit, nec vitæ regula nostræ:
 Imò perniciēs hominum tabesque nefanda;
 445 Illius indomitos Ratio nō temperet æstus.
 Talis ad humanos usus convertitur ignis;
 Optimus ingratum membris depellere frigus;
 Extinctamque diem noctis reparare per umbram;
 Et mollire cibum, & succos extrudere plantis,
 450 In calcem, in vitrum lapides mutare perustos,
 Et ferrum coquere & nigris fornacibus aurum:
 Quem si incauta manus tractaverit, ecce cremantur

- Tigna trabesque domûs ; tectis furit excita vento
 Flamma vorax ; trepidi fugiunt per compita cives ;
 455 Fit clamor gemitusque ; volant contagia pestis
 Horrida , quæ nullis poterunt succumbere lymphis ;
 Templâ ruunt ; omni de culmine depluit imber
 Torridus ; everſæ fumant ſuper ædibus ædes ;
 Urbs ubi magna fuit , cinerum tolluntur acervi.
 460 Fervida ſic toto bacchatur in Orbe Voluptas ,
 Ac genus humanum vitiis graſſantibus implet.
 Hanc ſi fortè jugo ſubigas Rationis amaræ ,
 En ſubverſa tibi ruit à fundamine moles ;
 Nilque novi proſers , quod non Academia pleno
 465 Dixerit ore tonans & Porticus atque Lyceum.
 Quòd ſi debuerit Rationem anteire Voluptas ,
 Ipſa ſui & noſtrî domina eſt , frenumque recuſat.
 Tum Ratio genitrix virtutum & regula vitæ ,
 Serva Voluptatis tibi , non Regina videtur.
 470 I nunc , & vitium verbis obvolve modeſtis.

- SUNT qui Gaſſendo frèti duce , ſic Epicurum
 Defendant , nullum ut jaſtent genus huicce petitum
 Eſſe Voluptatis , niſi quod Virtute paratur.
 Hi fraudem ignorant Virtutis nomine tectam ;
 475 Fallacique viro nimiùm patienter adhærent.
 Nempè quid eſt Virtus , quid Honeſtas , judice Graio ,
 Quem verbis luſi tanto dignantur honore ,
 Tantis immeritum ſcribendo laudibus ornant ?
 An Recti conſtans atque obfirmata cupido ,
 480 Contra delicias , & cuncta pericula contra ,
 Propoſitique tenax , vel cùm maleſuada Voluptas
 Obſtiterit , terrorve minantiaque ora Tyranni ?

B ij

Non ita ; sed placiti , quodcunque sit ; integer usus ,
Absque dolore , metu , vel sollicitudinis umbrâ.

- 485 Illa supercilio rigidi sit digna Catonis ;
Est , Epicure , tibi ridens & blandula virtus ,
Carpere delicias cautè , vitâque fruisçi.
Non quod honestum in se pulchrumque est , hoc tibi gratum :
Nam si esset , quid Socratico , quid Pythagoreo
- 490 Tramite distares , quid Relligione severâ ?
Sed tibi quod gratum , sejunctâ labe timoris
Et curæ , subitò culpâ vacat , atque decorum est.
Abs te non igitur posita in Virtute Voluptas ,
Ast in eâ Virtus ; tantùm ars est rite fruendi
- 495 Naturâ , non Naturam Ratione domandi.
Sed Virtus nulla est , nisi cùm frenata Voluntas
Subditur imperio rectæ Rationis , & omnes
Continet affectus , nostro qui pectore surgunt ,
Edomitosque jugo reprimat , si quando rebellant.
- 500 Et quo majores poscit victoria curas ,
Tanto nobilior , tanto magis inclyta Virtus.

- Quo rsum ergò tot consiliis monitisque salubres
Se primum docuisse vias Epicurus Athenis
Jactat , & ad mores totum applicuisse regendos
- 505 Ingenium , veræ ante alios Virtutis amicus ;
Si , quam voce tenuis laudat , re interficit ipsâ ?
Demisit ubi , quidquid moderatur gaudia mentis ,
Invitat cunctas moderanda ad gaudia mentes.
Non scelus , at foeleri subjunctum sæpe dolorem
- 510 Detestatur : id est , scelus ipsum diligit , imò
Commendat , si fortè metu aut mœrore vacabit :
Et stimulos acres jam sponte ruentibus addit.

LIBER PRIMUS.

21

Est-ne igitur toties hominum-instiganda libido;
Invisis abscedat uti, vel amata sequatur?

- §15 Quam si præceptis arcendam à crimine censes;
Ne vaga prorumpat; cur hæc evertere tentas,
Quæ vestris longè momento & robore præstant?
Nam si, dum Superos tremimus, dum fulmen Olympi;
Terribilesque minas iramque Tonantis, & Orci
§20 Supplicia, æternosque Erebi exhorrescimus ignes,
Peccamus tamen, ac terras scelera omnia mergunt;
Quid, si vindictæ nullus timor? Undique cædes,
Undique flagitia; atque hominem natum esse pigeret.

Si Virtutis eras avidus, rectique bonique

- §25 Tam sitiens, quid Relligio tibi sancta nocebat?
Aspera quippe nimis visa est? Asperrima certè
Gaudenti vitiis, sed non Virtutis amanti.
Ergò perfugium culpæ, solisque benignus
Perjuris ac foedifragis, Epicure, parabas.
§30 Solam hominum sæcem poteras devotaque furcis
Devincire tibi capita, indignæque patronus
Nequitiae tantum scelerisque assertor haberi;
Cui tales animos viresque atque arma ministras.
Degener ille Bonis etenim non ingruit horror
§35 Quem perimis: sibi nec restingui Tartara poscunt,
Quos bene gesta satis tranquillat; ipsaque morum
Integritas, & parta quies moderamine, casto
Vindicat à miserâ longæ formidine poenæ.
His procul anguicomæ strident crepitantque flagellis
§40 Eumenides; procul his æterna incendia fumant.

DECLAMATOREM, Quinti, me fortè vocabis,

B iij

- Quòd Iustum Rectumque Epicuri à mente recidam ;
 Illum nec patiar titulo Virtutis abuti ;
 Atque hilarem Sectam probrorum aspergine tantâ
 545 Commaculem. Verùm hancce notam sibi solus inussit
 Ipse lubens , Mundo cùm legem , ac legis abegit
 Latorem ; & nostræ lumen Rationis oriri
 Ex atomis voluit cæcis , ac sorte coactis.
 Rectum nempe quid est ? Illud quod regula firmat :
 550 Et Iustum ? Quod lex faciendum præcipit : ergò
 Lex ubi nulla , nihil iustum est ; ubi regula nulla ,
 Nil rectum esse potest. Ratio Virtusque peribunt ;
 Numine sublato , neque lex , neque regula perstant :
 Ergò nil iusti , nil recti permanet usquam :
 555 Filia Fortunæ Ratio est , fictitia virtus.
 Incipe nunc adeò , fallax Epicure , videri
 Qualis es ; ac tandem mentitos exue vultus.

- A T non attendis , Ratio dum innata fugatur
 Moribus ex hominum , atque animis proscribere Iustum
 560 Conaris , pariter Verum simul omne fugari.
 Nam Ratio nostros non tantùm dirigit actus ,
 Ast etiam quæ sunt nobis extraria cernit
 Intuitu firmo : nec falsi cauta veretur ;
 Nam silet in dubiis , donec lux clarius umbras
 565 Dispulerit : cùm splendor adest , testatur adesse,
 Iudicii tum certa sui ; & quod iudicat , hoc est.
 Nam si res aliter quàm clarè conspicit , essent ,
 Mentem perfida lux & non mage tuta tenebris
 Falleret æternùm ; nil certi affulgeret unquam :
 570 Quin & vis animi foedè omnis vana jaceret ;
 Et nunc inter nos quæ verba cupidine Veri

Conferimus, sonitu in ventos ferrentur inani.
 Certum igitur nobis & ineluctabile, quidquid
 Perspicuè vivâ Rationis luce videmus.

- 575 Verùm ex fortuito concursu principiorum
 Si mentes nostras & lucem effinxeris illam,
 Quo pacto, tibi quod certum est, verum esse probabis?
 Casus erit quòd jam tibi sic appareat. Imò
 Sic potuere tuæ conjungi semina mentis,
 580 Ut se aliter, quàm sit, res omnis præbeat ipsi;
 Et quæcunque tibi jam nunc manifesta videntur,
 Quo manifesta magis, magis hoc contraria Vero
 Sint in se: quod si acciderit, temere omnia dicis.
 Majus parte suâ totum nunc credimus omnes;
 585 Est fortasse minus: duplicatis quatuor, octo
 Conferi; fortasse novem gignuntur. At illud
 Haud quisquam dubitat se se, dum cogitat, esse:
 Quidni etiam hoc falsum? Rationis lege peremtâ,
 Et lucem extinguïs. Tua si doctrina manebit,
 590 Ut Justum nihil est, Verum nihil esse necesse est.
 Et quo Pyrrhonem gladio jugulare solebas,
 Hoc temet jugulas, hoc tu procumbis eodem.

SED novus auxilio venit expirantis amici
 Defensor, Justum nativâ lege doceri

- 595 Qui negat, Hobbefius: nam prædicat arte repertum.
 Cùm coepere homines ad propria commoda nati,
 Atque suî tantùm reverâ semper amantes,
 Alternis certare odiis, ac vivere rapto;
 Tunc, inquit, ne vis latè daret omnia pectus,
 600 Ut pater & natus germanique, ut vir & uxor,
 Ejusdemque loci possent convivere cives,

B iij

In coetus hominum quædam Prudentia leges
 Intulit ad commune bonum ; queis publica sensim
 Utilitas , longique mali experientia , quanquam
 605 Invitos , timor imprimis parere coegit.
 Hæc est , Hobbesium si consulis aut Epicurum ,
 Justitiæ , nec non & Relligionis origo.

QUI de Justitiâ , de Relligione profanus
 Hæc sine teste refert , liquidò se prodit utrique
 610 Infensum ; sed nil aliud probat. Haud ego gratis
 Fingere vanâ sinam. Vilescit origine tali ,
 Nec vera est Virtus , quam sola creasse putatur
 Utilitas. Tamen hoc ipso victoria quædam
 Obtigerit nobis , omen pignusque triumphi.
 615 Cùm sine Justitiâ , sine Relligione fatetur
 Non potuisse hominum genus à feritate nefandâ
 Primitus averti , sequitur , si neutra manebit ,
 Pristina continuò redituram ad crimina vitam.

PROTINUS hîc possem , ni quem sequor ordo vetaret ,
 620 Pectoribus nostris inscriptam ostendere legem ,
 Et Fas conspicuum Rationis lumine puro ,
 Ante etiam Plebiscita aut consulta Senatûs ;
 Et Naturam æquè Justi Verique magistram :
 At ne digrediar , præsens in tempus omitto ,
 625 Hoc tantùm dicam : si nulla Bonique Malique
 Stet natura priùs , legum quàm edicta ferantur ,
 Jus nil juris habet ; sed leges cæca libido
 Condidit , & fluxo posuit fundamine : vano
 Juri servire , injusto est servire Tyranno.
 630 Nam cùm ex arbitrio jus pendeat omne , juberî

Id pariter potuit, positâ quod lege vetatur;
 Quodque jubetur, idem potuit quoque lege vetari.
 Jam verò commune bonum, quo nititur uno
 Hobbesius, ridenda viri commenta refellit,

- 635 Et sua eum discors ludit Sententia: quippe
 Si leges commune bonum genuisse putatur,
 Ergò aliquid, nondum prognatâ lege, fatendum est
 Esse boni: sua sunt igitur discrimina rebus.
 Quin etiam, quò vecordem malè protrahit error
 640 Hobbesium! Solis si iusta injustaque dicat
 Legibus enasci, sequitur, minùs esse nefandum,
 Infantis letale viri in præcordia ferrum
 Ultrò demersisse, fidem quàm solvere pactam:
 Cùm tunc demum hominem crudeli perdere dextrâ
 645 Coeperit esse nefas, ubi pacto foedere se se
 Libera gens voluit prohibenti subdere legi.

- Sed qui concedunt Jus Fasque fuisse necessum;
 Ne propriis rueret vitiis humana propago,
 Neve suū maleſanus amor corrumpere Orbem,
 650 Declarant quàm sit per se exitiosa Voluptas,
 Quâ scelerum inventrix alitur crescitque cupido.
 At quid susceptum fuerat mihi nempe probandum,
 O Quinti? Positâ semel impietate Lucreti,
 Exundare nefas. Ut apertis Æolus antris
 655 Cùm subito celeres emisit carcere ventos,
 Illi obluſtantes immensa per æquora currunt;
 Spumososque cient horrendo murmure fluctus,
 Terrorem, exitium, noctemque & fulmina portant,
 Ac Coelum & terras confertaque nubila miscent:
 660 Sic vitia invadunt Orbem resoluta catenis,

Dum regnat Stygis atque Dei secura Voluptas.

- Dic age : si qua foret regio sine legibus ullis,
 Ac sine consilio , sine Principe , libera qualem
 Absque Deo Terram esse jubes ; ubi præmia nulla
 665 Virtutem , nullæ sequerentur crimina poenæ ;
 Sed neque Virtutis nomen , neque criminis esset ;
 Verùm quisque sibi Deus & Rex ; hanc-ne libenter
 Incoleres ? In eâ velles traducere vitam ?
 Spinosa teneant illam , teneant Epicuri.
- 670 Attamen hocce boni genus est , quod lege solutâ
 Religionis , homo Graius provexit in Orbem :
 Hoc populis donum , hanc pacem promisit habendam.
 Letiferum certè munus dedit. Hæccine tantis
 Laudibus & famæ lituo modulisque Camoenæ
- 675 Decantata viri Sapientia : quem neque magnus
 Amphitryoniades , etsi tot monstra peremit ,
 Nec Dea quæ glandem similâ mutavit eduli ,
 Vitifatorque pater , flavo nec Apolline natus
 Morborum domitor , Sectæ si credimus isti ,
- 680 Humanam in gentem meritis æquare valebant ?
 Scilicet egregium specimen bonitatis , iniquos
 Solari , mercede suâ fraudare merentes !

- Cætibus humanis ergò damnoſa nocensque
 Disciplina viri : sed enim bona nulla , neque ipsa
- 685 Quæ cupidis mendax tanto promisit hiatu ,
 In mortale genus confert ; ea gaudia præter ,
 Quæ sine doctoris monitu fat cognita cunctis.
 Nugaces velut aurifices pro divite venâ
 Fumum dant avidis , & spem sine messe perennem :

- 690 Credulus interea, pascit quem vana cupido,
Dum falsis inhiat, veras deceptus in ignem
Fundit opes, & avaritiâ rem decoquit ipsâ.
Tales, qui fidunt Epicuro, crede futuros:
Ornatus animi virtutes, intima Recti
- 695 Semina, divitias humanæ gentis, amorem
Numinis & fratrum disperdunt futilis ergo
Lætitiæ; quam si reverâ quisque sequatur,
Ipse parum sibi, nil reliquis conferre valebit.
Nam te sæpe monet Lucretius, ut tibi tantum
- 700 Provideas faciasque satis, nec cetera cures.
Sic & Graius homo prius hortabatur amicos,
Ne quis ab ingenti studio, variisque molestum
Redderet officiis hoc tempus labile vitæ;
Indueretque graves collo subeunte catenas;
- 705 Aut aliena gerens, Populive negotia tractans,
Aut miserans inopem, aut lacrymans in funus amici.
Sic animum Sapientis in omnibus esse volebat
Lentum, & vitandi causâ mœroris inertem,
Ut domui, patriæ, toti esset inutilis Orbi;
- 710 Nescius impensè quidquam sibi velle suisque;
Frigidus in cunctos & plumbeus, inque parentes;
Præcipuè memor intactam servare quietem,
Deque sodalitio tantum decerpere, quantum
Hinc propriæ augerentur opes artesve fruendi;
- 715 Uno contentus se se, sibi deditus uni.
Ipsa nec eximitur tali de lege Voluptas.
Sic etenim constans in libertate tuendâ,
Quâ sine nil suave est, lepidum nihil atque venustum,
Atticus hic vester, multo ut sermone sequaces
- 720 Edoceat, qui sit mediis in floribus angor

Spinarumque metus, nimio si ardore legantur.
 Propterea nexus animorum & vincla perhorrens;
 Volgivagam Venerem præfert unius amor:
 Proh pudor! En igitur pigræ sapientia Sectæ!

- 725 Quos verò tenet assiduus flagransque gubernat
 Religionis amor, non detrectare laborem,
 Non studiis animum certant exsolvere rectis,
 Non & pervigiles in publica commoda curas
 Abjicere; at consanguineis, patriæque libentes
 730 Impendunt operam; solis nec semper amicis,
 Ast etiam ignotis. Nec tantum pectore moesto
 Cum lugente dolent, sed re solantur egenos,
 Atque favent miseris: neque enim pretiosa recusant
 Vincula, quæ hominum coetus Natura ligavit.
 735 Quin etiam bello, causisque forensibus adsunt;
 Solliciti, cum res humeris commissa requirit;
 Tranquilli tamen interiùs, quod iniqua perosi,
 Nil faciant, nisi quæ Ratio finit, imperat, urget;
 Nilque boni linquant; quoniam pietate docentur,
 740 Quid Deus imprimis, quid mens sibi proxima testis,
 Foederis humani quid jura gradusque reposcant.
 Si nescis, habet ipsa suos Heroas, alitque
 Religio; sed enim stimulis melioribus illos
 Exacuit, quam spes incertæ laudis, & auri
 745 Exitiosa fames, ac turbidus ardor honorum,
 Quæ lacerant animos cuppedine cuncta vorantes,
 Et suadent plerumque nefas. Mortalibus autem
 Nil suadet pietas, quod Recto abscedere possit;
 Cum nil respiciat, præter jus fasque severum.
 750 Dic ab utro melius fuerit cultoribus Orbis

Consultum, Graione viro, cui sola Voluptas
Et lex & Deus est; an eo qui Numen adorat?

- SED quoniam non vi, non assuetudine morum,
Non casu incerto, non scriptâ lege, sed ipso
755 Ducimur instinctu Naturæ, ut quisque putemus
Amplectendum illud quod nobis utile summè est:
(Hoc innatum homini saltem non esse negabis)
Hinc sequitur, quo quid plus utilitatis habebit,
Per se naturamque suam, durumve placensve
760 Id fuerit, reliquis esse omnibus anteferendum.
Ergò pacifera si Relligionis amore
Nil erit utilius, si pestiferis Epicuri
Commentis nil pejus erit, quod utrumque probatum est;
Relligio vincat, nostræ sit regula vitæ.
765 Ex illâ siquidem venit observantia natis
In patres, famulis in heros, & civibus omnes
In rerum dominos: dominis venit ille vicissim
In cives amor; unde quies ac firma potestas.
Quisquis enim verè Supremum Numen adorat,
770 Sentit se partem populi per mutua vincti
Officia; hinc alios proprium si vertat in usum,
Se deberi aliis. Vestro sed dogmate contrà
Nil tutum superest; regnat pro jurè libido;
Ridetur pietas, puerilis dicitur error;
775 Ipsa cadit Virtus, nativæque destruitur Lex;
Quam qui non audit, se tigribus atque leænis
Æquat, & humani coetûs vincitur hostis.
Omnia namque ad se referens, se cogitat unum
Vivere, cùm vivat multis è millibus unus:
780 Centrum se mundi, rerum caput, atque Tyrannum

Fingit ; & ipse suo , quæ non sunt subdita , subdit
Imperio ; pariterque volens & peccat & errat.

Hinc natæ , Stygio tanquam de gurgite , voces ,
Non dicto , non officio , pactisve ligari

785 Prudentem , sed temporibus servire paratum :

Regnandi causâ violari posse sacrum jus :

Nec parcendum illi quem læseris. Impia sanè

Dogmata , corruptæ præcepta nefaria Sectæ !

Hæc Epicureis aconita oriuntur in hortis.

790 Indomitus veluti quadrupes ubi frena momordit ,

Par levibus ventis rapitur celerique sagittæ ;

Exspatiatur agris , & fossas transilit audax ;

Tum si fortè tubam , aut equitis crepitantia flagra

Audierit , cursum ingeminat , fugit ocior Euro ,

795 Inque teves nebulas volucris pede spargit arenam :

Iussus restrictis tandem subsistere loris ,

Non equitem sentit , non lora ; sed impete cæco

Fertur , anhelantem donec fessumque relinquat

Spiritus , ac tumidos vincat labor ipse furores.

800 Haud secus illecebris diræque cupidine raptus ,

Pectore sacrilego qui Sanctum Numen abegit ,

Dissimulat quidquid verax & conscia Recti

Alto corde monet Natura , neque audit habenas :

Exhaustus tandem jactante libidinis æstu

805 Concidit , incassum suspirans viribus ægris.

ET certè cùm nullus homo sit solus in Orbe ,

Qui datus est cunctis æquali jure fruendus ;

Publica privatis præferri commoda debent :

Namque homines præstat simul omnes esse beatos ,

810 Quàm delectari , reliquis moerentibus , unum.

- Sic quivis aliena examine ponderat æquo.
 At quoties res nostra agitur, censere quod æquum est,
 Haud minùs ac si res aliena ageretur, & ipso
 Naturæ ductu, & rectâ Ratione jubemur;
- 815 Nec monitore opus est, qui suadeat ista docendo:
 Ecce ego sum & vivo; nil me mihi carius ipso est;
 Hinc vitam servare mihi, & servare beatam
 Debeo, quantum in me fuerit: si debeo, justum est.
 Ast alii vivunt; his se nil carius ipsis;
- 820 Vitam adeò servare sibi, & servare beatam
 Jure pari debent: quod si fecere, probandi:
 Si damnes, eadem faciens, injustus es. Ergò
 Quisquis justitiam sequitur, si judicat inter
 Seque aliumque, hoc præstet idem discrimine nullo,
- 825 Quod duo disceptans inter, neque nomine notos.
 Quid faceret Justo insistens & iniqua recusans?
 Haud dubiè neutri permetteret alterius rem
 Aut vitam eripere. Hoc igitur sibi sentit & ipsi
 Non licitum. Sentit partem se totius Orbis:
- 830 Quoque modo partem totò videt esse minorem,
 Hoc etiam humano generi plus, quàm sibi certè
 Deberi. Lux est eadem quæ pandit utrumque.
 (Hæc libasse satis; dicentur pluribus olim.)

E F F E R A tantum igitur potuit suadere malorum

- 835 Impietas, non Relligio; quæ prava coercens
 Corda metu, spe recta fovet; cunctisque suum jus
 Spondet, & humanas vetat obbrutescere mentes.
 Quòd si ductores Danaûm, Calchante magistro,
 Tentarunt fato lacrymabilis Iphianassæ
- 840 (Grande nefas) classi celeres arcessere ventos,

Ac læsum ultricis Numen placare Dianæ,

Non hæc vera Dei fecit reverentia; fecit

Cæca superstitio & vani fallacia Vatis.

Sed talis nunquam immites cecidisset ad aras

845 Hostia, vefani dirâ ambitione parentis

Iussa mori, ni causa mali damnosa Voluptas

Sacrilego Paridem priùs inflammasset amore;

Ut jure hospitii violato, turpis adulter,

Raptam Helenam, bellique faces in Pergama ferret.

850 VERUM, ne speres arte hac te posse beari,

Quæ lætis æternum inhians & amara repellens;

Libera jucundo tentat præcordia sensu,

Dic mihi: num tibi res succedunt, optime Quinti;

Ex animo semper, respondentque omnia votis?

855 Nam, si respondent, felix sanè unus in Orbe es;

Concessoque hominum nulli te munere jactas.

Quamquam haud adscribes proprio bona tanta labori,

Aut Sophiæ: neque enim rerum creat illa futuros

Eventus, at ferre monet quicumque creantur;

860 Nec dat Fortunæ legem, sed dogmata menti.

Sin tibi difficilem vitam fors dura paravit,

Continuò jam te miserum nimis esse necesse est;

Qui lenociniis rerum ac dulcedine captus,

Moeroremque soles & quæque molesta vereri.

865 Namque parem ærumnis mala inexpectata ferendis

Te non invenient: fracto, luxuque fluenti

Non aderit, quæ præstet opem, constantia firma

Pectoris adversum casus quoscunque parati;

Prorsus ut impavidum feriant stantemque ruinæ.

870 Nec solamen erit, Superum tibi nota voluntas.

Pluribus

- Pluribus ille malis obnoxius esse videtur,
 Qui mala perpetuò formidat, avensque bonorum
 Non didicit curis animum durare ferendo.
 Ceu tener arboribus cùm flos adolescere coëpit,
 875 Quem verni humectant rores, ac sole tepenti
 Mollibus in ramis pubescens educat annus:
 Ah! si post Zephyri flatus aurasque salubres,
 Intempestivo noctes Aquilone rigescunt,
 Uritur, & foliis inimico frigore læsis,
 880 Tabescit moriens, ac foedo vulnere languet.

- At me non animi fallit quid ad ista reponas:
 Pauca peto, dicis; non me tenet ardor habendi;
 Non ego divitias, non vastas Regibus ædes
 Invideo, nec quos miratur vulgus honores:
 885 Non mihi regna velim curis mordacibus emta;
 Non celebres magno mercari angore triumphos.
 Sed, quæ iusta sinu fundit Natura venusto,
 His fruor; abstineo nullis; nec me pudet usquam
 Sugere mellitos genitricis ab ubere succos,
 890 Obvia cùm steterit coram; quosque ipsa benignè
 Porrigit invitans, teneros decerpere fructus.
 Non me gesta movent aliena; nec anxius error
 Humani generis, cùm se desævit in ipsum
 Omnia percùpiens avidè, metuensque vicissim.
 895 Desipiant alii; caput objectare periculis
 Non dubitent, atque innumeros ambire labores;
 Et pretiosa terant operosis tempora nugis:
 Ipse meâ me involvo satis virtute beatus;
 Et mihi vivere amo, donec breve transeat ævum,
 900 Innocuam & facilem, sine luctu & crimine vitam.

- SIC ais: at mecum, quæ sint ea dicta, revolve;
 Si vacat. Hoc primùm: non te talem esse negabo
 Qualem te perhibes, feliciter hætenus usum
 Sorte tuâ; scopulos vitasti, non tamen omnes:
 905 Longum fortè tibi superest maris æquor arandum:
 Sunt & adhuc nimbi, Scyllæ sunt atque Charybdes.
 Esto; viam institeris quæ sit tutissima vitæ,
 Multa quidem effugies aliis funesta pericla;
 Sed tibi quæ impendent non declinabis, & unâ
 910 Elapsus, confestim aliâ mergere procellâ.
 Nusquam certa quies. Inviti, quot fumus, alto
 Volvimur Oceano; & cunctis suis imminet imber.

- NEMPE fames auri quæ turpes urit avaros,
 Et quæ testâ solet Regales ire per aulas
 915 Ambitio, famæque sitis, per tela, per ignes
 Heroum stimulus, nullo te vulnere pungunt.
 Nobile servitium sic te, nec dives egestas
 Turbabunt: neque te miserum illâ ex parte putabo.
 Sed si, quâ frueris jam nunc, formosa juvenus,
 920 Firma valetudo, tranquillæque otia vitæ,
 Et quæ sufficiunt genio non multa petenti,
 Protinus avellentur, uti fert alea rerum;
 Florida nam sunt hæc, & florum more labascunt;
 Si te defuetumque pati, & nil tale timentem
 925 Corripient morbi, lites, incendia, bella;
 Aut subitò vinclis oneratum in carcere tetro
 Includet sævi lex imperiosa Tyranni,
 Si, cui fidebas, nequam te prodet amicus;
 Sive placens uxor misero abducetur amanti;
 930 Immatura tibi rapient seu funera natos;

- Si premet infontem grassata calumnia vitam;
 Morfuque invidiæ si ægrefcet fama vacillans:
 Quid facies? Quid tunc nunquam luxisse juvabit?
 O Quinti! Quid aget tecum Natura? Novercam.
- 935 Certè, non matrem dices; frustra que vocabis
 Multa gemens. Aderunt elapsæ gaudia vitæ
 Ante oculos; memoremque animum, ceu spicula figent.
 Tumque recrudescens oppresso in pectore vulnus
 Dejiciet tandem invitum, cogetque dolere.
- 940 Et desiderio quis erit modus, atque pudori?
 Ab vobis equidem didici finem esse malorum,
 Spes ubi tota fugit, laqueum, tristemve cicutam:
 Pulchrâ Voluptatis sanè solatia raptæ,
 Præclarum auxilium, dolor additus ipse dolori!
- 945 Sic miser Assyriûm Regnator Sardanapalus
 Post epulas, Venerem, levium & genus omne bonorum,
 Languentis vitæ impatiens ac fortis iniquæ,
 Struxit in urbe rogum, seque & sua tradidit igni.
 En Epicurææ dignissima meta palæstræ.
- 950 Non ita, qui firmâ nixi morumque magistrâ
 Relligione super. Nam prætereuntia rerum,
 Jam quasi præterita hesternoque simillima somno,
 Despiciunt: æquo pede calcant & bona vitæ,
 Et mala, Fortunæque vices utriusque caducas.
- 955 Nil breve, nil vacuum, nil quod marcescere possit
 Illos mente quatit solidâ: non aspera frangunt,
 Dulcia quos primùm non emollire valebant.
 Communi quamvis hominum jactentur in undâ
 Mortales, propriis quoque tempestatibus acti,
- 960 Stant contrâ; medioque tenent vel in æquore portum,
- C ij

Præfagi vitæ potioris : emuntque libentes
 Immensam æternamque brevi sudore coronam ;
 Et scitè cupidi æternis fugientia mutant.

- Nec tamen est, illos adeò ut virtutis avaræ
 965 Infimules, tanquam spes esset fordida lucri,
 Et quasi damnosæ fuga mercenaria culpæ.
 Namque hominis natura bonum sibi semper & ultro
 Prosequitur, quoque instinctu desiderat esse,
 Hoc etiam esse bene. Id fateor, summamque bonorum
 970 Esse Voluptatem ; modò scilicet inde petatur,
 Unde petenda venit ; sitque inconcussa Voluptas,
 Sincera & vera, & nullis obnoxia damnis.
 Nam quid velle potest homo, ni vult esse beatus?
 Aut quid amat, nisi quo sperat se posse beari?
 975 Hoc unum variis quærent in moribus omnes:
 Vos per delicias, & lenimenta dolorum;
 In quibus, ut vento, fluviique fugacibus undis,
 Ut molli pelagus quam sæpe volutat arenâ,
 Ut fumo stipulis qui se flammantibus effert,
 980 Nil stabile est ; ubi se Veri spes conscia fundet.
 Illi, aspernantes ævi quæ falce metuntur,
 Quodque Deo minus est, non famam extendere pulchro
 Contemptu rerum, atque oculos percellere plebis,
 Ut Cynici, cupiunt ; non, ut Zenonis alumni,
 985 Se torvis onerant virtutibus, unde superbi
 Incedant, & se tacitâ venerentur acerrâ:
 In Virtute Deum, atque Deum in mercede requirunt.

Ac velut integros fontes ducturus in hortum
 Nequaquam fodies puteos in valle palustri,

- 990 Limus ubi, stagnansque lutum, graveolensque bitumen;
 Sed potiùs rupem herbiferam, seu frigida collis
 Viscera tentabis ferro, quâ parte latentem
 Juncus, & adnascens venam signabit arundo;
 Limpida tunc demum quærenti se exerit unda:
- 995 Sic ad sinceros tantæ mercedis amantes
 Pura venit, frustra que aliis quæsitâ Voluptas;
 Quam violare dolor nequit, aut corrumpere luctus:
 Constantisque boni tot sunt in amore sâpores,
 Illecebræque, tuis ut Bacchanalibus (etfi
- 1000 Vel centum vigeas juvenisque valensque per annos)
 Illò pervenias nunquam aut accedere possis,
 Nedum æquare piæ momenta brevissima vitæ.
 Nam quod amant, & semper habent, & semper habebunt;
 Quoque magis redamant, magis & redamantur ab illo:
- 1005 Nec finis metus est: neque quidquam surgit amari
 Floribus ex istis, atque hoc de fonte lepòrum,
 Consciùs unde animus se se ipse remordeat unquam:
 Verùm ut crescit amor, jus causaque crescit amandi.

SI tibi præterea non formidanda videtur

- 1010 Mors, hominum terror, quanto hanc animosius illè
 Expectant? Vitæ illa tibi, postremaque rerum
 Meta est: his vitæ poterunt quam sæcula nulla
 Claudere, principium. Tua spes, nil funditus ut sis;
 Atque omnis moriari: Fovet spes lætior illos.
- 1015 Mercedem meritis amplam post fata parari.
 Hæc spes ipsa sibi merces, certumque salutis
 Augurium, æternique boni præcepta Voluptas:
 Ut videas, vel dum in terris hoc ducitur ævum,

C iij

Naturæ donis potiora occurrere dona ;
 1020 Cultoresque Dei jam te magis esse beatos.

QUI si autem invenies quod credimus , ultima cùm te
 Sustulerit tenebrisque perennibus obruerit nox ,
 Nempe Deum ultorem , quem non cognoveris antè ,
 Vel potiùs notum famâ neglexeris ? Eheu !
 1025 Horresco reputans : tibi luditur alea , Quinti ,
 Magna nimis , Quoquò te vertas , fit tua pejor
 Conditio nostrâ. Neque enim , si fallimur , hujus
 Erroris dabimus poenas : fors æqua manebit
 Nos omnes ; uno simul involvemur inani :
 1030 Tu , si deciperis , contrâ ; sine fine futurus
 Infelix , Cur tanta igitur discrimina tentas ?

INJUCUNDA hæc sunt tamen atque obscura ; reponis ;
 Nec patior dictis me duci , ut gaudia certa
 Quæ me circumstant , & qualiacumque satis sunt ,
 1035 Posthabeam dubiis ; amenisque horrore futuri
 Obvia dimittam ; jussus quodcunque dierum est
 Projicere , incerti spe foenoris , & mihi longam
 Accelerare necem , vivusque intrare sepulchrum.
 Nec sum is , cui sapiant peregrinæ , quas mihi jactas ,
 1040 Deliciæ ; non me pulcherrima somnia tangunt.

ET quid suademus dimittas ? Vincula , Quinti ,
 Vincula ; quæ non res tibi , sed te rebus amatis
 Subjungunt. Quid projicias ? Quæ tu ipse potitus
 Fastidis plerumque , novis in rebus idipsum
 1045 Perpetuò captans , quod te jam sæpe fefellit

- Expertum, liquitque avidum, & meliora volentem.
 Ceu lectum peragrat membris languentibus æger,
 In latus alternis lævum dextrumque recumbens:
 Nec juvat: inde oculos tollit resupinus in altum:
 1050 Nusquam inventa quies; semper quæsitæ: quod illi
 Primùm in deliciis fuerat, mox torquet & angit;
 Nec morbum sanat, nec fallit tædia morbi:
 Sic tibi spem elusam irritat, non corrigit error.
 Hydropi ut misero sitis arida postulat undam,
 1055 Et vocat unda sitim. Sic perdita defluit ætas:
 Et vacuus rerum excedis, pertusaque semper
 Dolia nequicquam vexas fugientibus undis.
 Tormenti genus, omnis amor: si fervidus optes,
 Emoreris; vel si tepidus, nil carpis amoeni.
 1060 Quid memorem curas, ipsoque in lacte venenum;
 Quod mixtum illecebris dolet, invitusque fateri
 Cogitur, ac tantâ deflet Lucretius arte?
 Curam horrescenti non est quærenda Voluptas:
 Ambarum genitrix, ambarum causa cupido
 1065 Dulcibus illiciis captos ad tristia ducit.
 Sæpe bitumineis per stagna vaporibus ignes
 Accensi noctu volitant, oculosque videntum
 Alliciunt: captus malesuadâ luce viator
 It quò flamma vocat, villam ratus; inque paludem
 1070 Præcipitans, altâ miser irretitur in ulvâ.

H o s igitur laqueos fugiens, quo denique damno
 Justus eris, prudens, castus, fortisque, piusque?
 Tanti-ne esse hominem constat? vel, si illa probari
 Non possent, quæ certa voco, quæ somnia dicis;

- 1075 Nonne bonum immensum, purum, immutabile, præsens
 Quærere pulchrius est, quàm turbida, parva, caduca
 Sectari? Certum sibi finem in rebus agendis
 Proposuisse Deum, cujus de fonte benigno
 Nil non sperare est, quàm casu semper agentem
 1080 Fortunam, & cæcas atomos hinc inde volantes,
 Atque Voluptatem fragili fundamine nixam,
 Adduxit quam hefterna dies, quam crassina tollet?

- DURUM opus est, ais. At gratis bona nulla parantur:
 Nonne etiam ipsa tibi venit emta labore Voluptas?
 1085 Ignotus Deus est, inquis. Sed noscere quanti est!
 Cujus res agitur, lite hac pendente? Dei-ne;
 An tua? Si obscurum est vitam post fata futuram,
 Clarius est-ne tibi penitus nihil esse futurum?
 Si liquet, ostendas; etenim vulgata neganti
 1090 Hoc incumbit onus: si non liquet, inde timendum.
 Nil metuis; certique loco tibi stare videtur
 Quod dubium est; sequeris dulces pro luce tenebras;
 Nempe placent: placet exitium: nox te illa necabit;
 Et confanguineus leti sopor iste profectò est.
 1095 Una salus hanc mortiferam turbare quietem,
 Et malè torpentes animi compungere sensus.
 Alterutrum quin sit, non, ut confido, negabis;
 In dubiis porro, quæ pars est tutior, illam
 Recta sequi suadet Ratio. Si fama referret
 1100 Grassari sylvâ in magnâ testisque viarum
 Flexibus, hostiles turmas agmenve latronum;
 Auderes, vel in ambiguo, tentare minaces
 Infidias, atque infami te credere sylvæ?

LIBER PRIMUS:

41

Rem tibi, ni fallor, priùs inclarescere velles.
1105 Hic major metui locus est. Saltem hoc ego dictis ,
Dum caligantes discussero plenius umbras,
Evicisse putem ; quàm sit sententia fallax
Et damnosa , Deum nostris quæ mentibus aufert ;
Quàm variis intexta dolis , quàm plena pericli :
1110 At contrà ; quàm sint solatia firma piorum ,
Quos bona nulla movent , nisi quæ infinita putentur.

A R G U M E N T U M

L I B R I S E C U N D I.

Quid priore Libro effectum sit, quid deinde efficere sibi proponat, indicat : à v. 1. ad v. 24.

Totum Epicuri Philosophiæ corpus breviter exponens, Vacuum & Atomos ex Epicuro explicat. Hæc refellere aggredditur ; ac primò artem Epicuri in Diis convellendis perstringit : à v. 24. ad v. 200.

Tum in hoc Libro sibi assumit Vacui refutationem. Hoc aut Deum, aut corpus, aut nihil esse ostendit : à v. 200 ad v. 329.

Spatium cum Numero ac Tempore comparat ; probatque tria hæc pariter meros esse rerum aspectus, non res, neque quidquam à rebus ipsis diversum. Spatium nihil esse, nisi mensuram ipsam corporis ; Inane, omnis omninò corporis absentiam : à v. 329. ad v. 600.

Epicuri discipulis, qui tamen Deum esse agnoscunt, aperit Magistri fraudem Vacuum astringentis, ut Deum destruat. Retorquet adversus eos objectionem ex hypothesi destructorum repente in aliquo loco Corporum petitam : à v. 600. ad v. 650.

Moveri Corpora posse sine Inani demonstrat : à v. 650. ad v. 719.

Explicat fluidam ac fusilem naturam Ætheris, qui Vacui vicem peragit in movendis Corporibus : à v. 719. ad v. 812.

Omnia plena esse probat : à v. 812. ad v. 865.

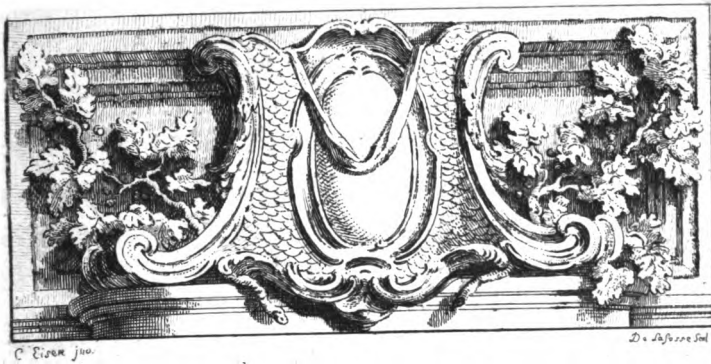
Newtoni Vacuum refellit : à v. 865. ad v. 992.

Redit ad probandum nihil non in Mundo pressum esse ; quod ostendit variis experimentis : à v. 992. ad v. 1072.

Varios Corporum affectus, qui Vacuo tribuuntur, per luciditatem, mollitiem, fluorem ac raritatem à Vacuo non oriri ostendit : à v. 1072. ad v. 1158.

Concludit Vacuum illud Epicureum meram fabulam esse : à v. 1158. ad finem.

ANTI-LUCRETIVS.

SIVE

DE DEO ET NATURA,

LIBRI NOVENI,

AD QUINTIUM.

LIBER SECUNDUS.

De Inani.

NE vitio veritas, quòd eos tibi fortè timores
Reddiderim, quos abstulerat facundia Vatis
Romani, potumque in dulci nectare virus.
Non ego te miserum volo, Quinti, sed sine fūco
5 Felicem; in tuto positum, expertemque pericli,
Non incautum, & per jucunda in tristitia euntem.
Propterea primo rerum ne crede colori.
Sæpe venenatus latuit sub floribus anguis:
Sæpe salutiferos habuit gravis herba sapes.
10 Alternant humana vicesque à tempore sumunt:
Hærent perpetuo mœrorque & gaudia nexu.

Vidi ego, nimbosum stringentibus aëra ventis,
 Nudatos tristi sentes horrere pruina;
 Vere, coronari fertis ac fronde virenti.

- 15 Vidi etiam Zephyris turgentia vela secundis
 Exultare salo, & plaudentes ire per undas;
 Mox ruere in seopulos, & cæco vortice mergi.

Nec fuit hæc mihi mens, ut pronâ credulus auræ
 Acciperes, tibi quæ nondum perpenſa paterent.

- 20 Hoc unum volui primùm & contendere pergo,
 Ne votis blandita tuis doctrina Lucreti
 Fascinet ingenuam, magico ceu carmine, mentem;
 Quin priùs experiare quibus sit fulta columnis.

- PRINCIPIO geminas, exploso numine Divùm,
 25 Æternas, per se stantes Epicurus in Orbe
 Constituit rerum causas: corpuscula prima
 Materiæ; spatiumque, in quo moveantur, inane.
 Namque locus nisi sit vacuus, quò pulsa recedant
 Corpora, res, inquit, posset non ulla moveri:
 30 Sed quantum premeret veniens, tantum altera, plenis
 Omnibus, officeret venienti, & cedere nollet.
 Hinc toto gravis Orbe sopor, sterilisque veternus.
 Inde patet solidis quâ re liquentia distent:
 Pluribus hæc oculis conspersa vacantibus; illa
 35 Perpaucis. Et densa pari discrimine pugnant
 Cum raris. Vacuum magis aut minùs omnia replet.
 Præterea nullo finitum tempore, nullo
 Limite vallatum, nullâ mutabile causâ,
 Immotum & constans, longè latèque profundum est,
 40 Quanquam incorporeum, penitusque intactile; mentem

Ut si tantum habeat, jam sit Deus. Errat in illo
 Proflus ac volucris minimorum exercitus, æquè
 Fine carens, numeroque; ac frontibus undique pugnat
 Adversis: qui jure pari, nisi mente careret,
 45 Vota hominum accipere, & posset Deus alter haberi.

SCILICET æternas, immortalesque docebat
 Esse Atomos: quarum conventu cuncta repente
 Surgere; discessuque eadem resoluta perire:
 Cum nihil ex nihilo fiat, possitve relabi
 50 In nihilum. Solidâ quoque eas pollere volebat
 Simplicitate; suis quod nexibus omnia fundent
 Corpora: sed simplex nisi sit quo singula fiunt,
 Principium assignari aliud, semperque necesse est
 Ipsi principio; donec veniatur ad unum,
 55 Cui tandem primæva rei tribuatur origo.

UNDE Atomos ut principio sic fine carentes,
 Mortisque expertes, individuasque, perennesque
 Esse jubet: venit omnis enim mors corporis uno
 Particularum ex discidio, queis constitit antè.
 60 Pars itaque est Atomus, non Totum; at tota sine ullis
 Partibus, aut Vacuo. Quare impenetrabilis esse
 Ponitur; atque ad eam ventum est cum fortè secando,
 Tum cessare labor, præcidendique potestas.
 Et minima est porro: nam si paulo amplior, esset
 65 Non sine particulis, ac simplicitate careret.
 Quapropter tactus hominum fugit; ac bene multas
 Unum in concilium congestas esse necessum est,
 Ut feriant nostros facto velut agmine sensus.

- HÆC sunt, si qua fides Epicuro, exordia rerum;
 70 Semina Materiæ, quibus est natura creata
 Omnis, & assiduâ renovari prole videtur.
 Sic semel orta manet, superæ nihil indiga Mentis:
 Donec, uti certam casu concreta figuram
 Induit, hanc olim casu disjecta relinquat.
 75 Semina nil præter motum formasque requirunt.
 Namque per immensi dum cæca vagantur Inanis
 Imperium, ac celeri tranant spatia omnia cursu,
 Accidit ut, variis cùm sint affecta figuris,
 Perpetuò varias inter se concita plagas
 80 Accipiant, reddantque; ex quo pars juncta cohærent,
 Et pars diffiliunt; prout ipso verberis ictu,
 Formarumque modis potuit contingere. Sicut,
 Sole per angustam radios mittente fenestram,
 Pulveris emoti ramenta minuta videmus
 85 Ire, redire, levesque diu volitare per auras,
 Alternis certare occurribus, & quasi ludum
 Sparsum agere inter se; donec vi denique motûs,
 Cuncta solo depresso cadant, aliisque locum dent.

- Nec tamen innumeras his omnibus esse figuras
 90 Credideris; finita etenim sunt limite quodam
 Formarum genera: at finitur limite nullo
 Seminium cujusque typi, cujusque figuræ.
 Nam, verbi causâ, sunt infinita rotunda,
 Innumerique cubi, infinita triangula, quadra,
 95 Ceteraque id genus; at solum bis mille figuræ,
 Ter-ve, quater-ve: nihil nam refert quantus earum
 Sit numerus, numero finitas esse satis fit.
 Qualia sunt variis herbarum semina formis

Prædita;

- Prædita; si fingas esse infinita per Orbem
 100 Lactuæ, foeni, viciæ, lentisque, thymique,
 Et quot alunt horti, montes, ac florida præta:
 Nec tamen herbarum toto visuntur in Orbe
 Innúmeræ species, quibus exornata nitescit;
 Temporibusque suis vestit se dædala tellus.
 105 Perpaucis ut verba sonis diversa creantur
 Per coetus populorum, & possunt plura creari
 Ac prodire novis hominum sermonibus, etsi
 Necdum sunt, nec forsitan erunt. Sic tibia cantus
 Omnigenos tibi parva dabit: sic fistula Fauni,
 110 Disparibus tantum septem compacta cicutis.
 Sic, dum pressa gravi signatur pagina prælo,
 Qui foliis inventa suis aliena propagant,
 Bis duodena sibi scripturæ elementa legendæ
 Usurpare solent, totidem distincta per arcas,
 115 Quadratis donec veniant digesta tabellis,
 Unde leves atrata bibunt vestigia chartæ.
 Ut variis repetita modis, ac sæpe recurrens
 Innumerās eadem componit littera voces;
 Conventus sic per varios, nexufque jugales;
 120 Paucae perficiunt opera infinita figuræ.

- Quod si ita dissultant Atomi averseque recedunt;
 Ut nihil arripiant, & vincla injecta recusent
 Discordes, nullum inde potest coalescere corpus.
 Hinc odia & lites; hinc rixæ & jurgia. Verum
 125 Si faciles primo contactu foedera jungunt,
 Nascitur extemplo nova res, & in Orbe renidet;
 Ac specimen certum concordis habetur amoris.
 Jam si dissiliunt partim, partimque coherant,

D

- Atque intercepti connexæ fortè relinquunt
 130 Plufve minufve loci, mollis vel dura oritur res,
 Aut levis aut gravis, aut liquens aut mole fuâ ftans.
 Ramofis è principiis quæ corpora casus
 Texuerit, fi fînt arctè compaâta, rigescunt;
 Si laxè, minimo videas lentefcere motu.
 135 Sic ex hamatis fieri contingit acerba;
 Dulcia fed fiunt ex levibus atque rotundis.

- NEC prætermittam quo motu hæc omnia fiant.
 Nempe graves Atomos ferri omnes fponde deorfum
 Edocuit, celerefque pari descendere lapfu :
 140 Cùm gravium casus interfita fola morentur;
 Nil autem occurrat medium, per Inane, quod obfit.
 Ergò Atomus præceps venit è regionibus altis;
 Cùmque in diffimilem ruit offenditque cadendo;
 Si renuat jungi, fubitò refilire coaâta
 145 Tollitur in fuperas, unde illuc venerat, oras :
 Altera donec ei fe tandem adungere poffit.
 Sic Solem, Lunam, & quæ pafcitur vividus æther
 Sidera, five, fuis radiis immota corufcant,
 Sive repercuffo palantia fole refulgent,
 150 Partus fortunæ varios, ludibria cafûs,
 Strènuus inventor, nata & concreta ferebat :
 Sic terras etiam, fic undas, aëra & ignem,
 Fructus omnigenos, hominesque ferasque Deosque :
 (Nam finit ille Deos, pecus immortale, putari,
 155 Dummodo poffe nihil, nihil & curare putentur)
 Hinc animos hominum, ceu corpora cætera nafci
 Atque mori; nec Materiæ, nec motibus ullum
 Effè genus caufæ, poffit quæ jure timeri.

- EST operæ pretium, Quinti, mysteria tanta
 160 Scrutari pedetentim; illasque evolvere causas,
 Quæ per se stantes, Epicuro iudice, Numen
 Funditus excludunt. Etenim si vera profatur,
 Non est ut trepides vano terrore Tonantis;
 At si falsa; Deum credas timeasque necesse est.
- 165 PRIMUM oro obtestorque velis advertere mentem,
 Quanta Neoclidæ sapientis, quo duce pugnas,
 In detrectandis fuerit fallacia Divis.
 Proh dolor! Hæc cives potuit deludere fuco!
 Scilicet ille Deos non ausus pellere Athenis
- 170 (Socratis injustâ nece, Protagoræque recenti
 Territus exilio) tamen ut re tolleret ipsâ,
 Ridiculos fecit; rerum quæcunque geruntur
 Immunes, etiam ignaros; procul omnibus Orbis
 Partibus, extorres; tantum intermundia quædam
- 175 Incolere, atque illic æterna per otia lætos
 Vivere permisit, regionis inanis inanes
 Indigenas. Verum ne quis cum plebe putaret
 Hæc illi persuasa animo, prout ore sonabant,
 His super exulibus quæ non pugnantia dixit?
- 180 Mitto desidia & languens sine viribus ævum.
 Sed nihil esse potest in Toto præter Inane,
 Atque Atomos. Atomis & Inani singula constant.
 Singula propterea fiunt pereuntque vicissim,
 Quod veniant Atomis semper, semperque recedant.
- 185 Dic, Epicure, mihi; qualis natura Deorum est?
 Ex Atomis? Ergo non immortalis. Inanes
 Te voluisse Deos igitur fatearis oportet.
 Cumque dares illis non corpus, sed quasi corpus;

Et plenas humore sacro, quasi sanguine, venas;
 190 Et formam humanæ similem, sublestaque membra;
 Has te non puduit populis obtrudere nugas?
 Porro utcunque Deos Epicurus noverit, esto:
 Saltem divinæ vel sunt sine corpore mentes;
 Nostrique mens adeò sine corpore stare valebit:
 195 Vel sunt corporeæ, tamen immortale per ævum
 Duraturæ; igitur mens immortalis & esse
 Nostra potest, quamvis constaret corpore. Cernis
 Quàm malè Graius homo doctrinæ arcana nefandæ
 Dissimulet, propriique operis fundamina solvat.

200 JAM verò hoc Spatium quod, eodem judice, per se est,
 Hoc Vacuum sine quo suavit nil posse moveri,
 In quo Materies, inquit, facienda fuisset,
 Si posset fieri quondam, nec staret ab ævo;
 Istud Inane quid est? Si per se corporis expers;
 205 Tempore si nullo finitum, limite nullo
 Vallatum, nullis variabile motibus, ac si
 Esse suum è propriis Naturæ viribus haurit;
 Aut Deus, aut nihil est. Etenim cùm maxima certè
 Argumenta Dei jam confitearis in illo,
 210 Et solæ defint ipsi mens atque potestas,
 Cur defint, ego nec video, nec dicere possis.
 Quidquid enim per se est, quale est, tale esse necessum est;
 Atque adeò sic est, quia sic non esse repugnat.
 Ergò si Spatium per se se dixeris esse,
 215 Per se infinitum, per se immutabile dicis,
 Per se mente carens, ac per se viribus orbum.
 Esse igitur debet ratio certissima quædam,
 Cur infinitum, immensum, immortale, quiescens,

Dotibus haud valeat tantis conjungere mentem,
 220 Atque potestatem; per seque quod obtinet ut sit,
 Per se animâ careat, nec vi quoque polleat ullâ;
 Sic, ut mentem illi, vel vires esse repugnet.

Quæ tantum, ni fallor, abest ut juncta repugnent,
 Ut potiùs rear inter se non posse revelli.
 225 Nam quidquid per se est, infinitum esse necesse est
 Omni parte suâ penitus, nec tempore tantum
 Atque loco, sed & omnimodis; cunctasque profectò
 Quotquot sunt, aut esse queunt, comprehendere dotes.
 Illius est natura ut sit; quodcunque per Orbem
 230 Esse potest, ipsum est, aut derivatur ab ipso.
 Quænam erit hæc igitur peregrina, vel intima causa;
 Quæ rem infinitam restringat finibus ullis?
 Nonne homini mens est aliqua, & vis insita quædam?
 Ast homo non per se est: & quod per se esse fateris
 235 Atque infinitum, sine vi, sine mente putetur?
 Elige. Si Spatium per se est, Deus ipse profectò est.
 Si Deus esse nequit, nihil est, aut corpus idipsum est.
 Esse negas corpus; nihil est. Quodcunque lubebit
 De nihilo dicas, hoc de ipso dicere Inani.
 240 In promptu est: Atomos tollas ac restet Inane;
 Restabit nihil. Ex Atomis quodcunque lubebit
 In vacuo facias, fiet quoque semper idipsum
 In nihilo. Vacuum fateor non esse creatum;
 Quidquid enim nihil est, per se nihil esse necesse est;
 245 Immotum & cunctis æquè est penetrabile rebus;
 Namque repugnaret, quod non est, posse moveri;
 Aut motis obstare. Etiam immortale fatebor;
 Nam qui defuisset, quod nunquam coeperit esse?
 D iij

- Immensum hoc sensu ; mensurâ nam caret omni ,
 250 Quod nihil est. At tu pugnâs tecum ipse , Lucreti ,
 Cum statuis magni tenebroso in gurgite Inanis
 Currere præcipites Atomos atque ima petentes.
 Nam spatii immensi quænam sint ima ? Repulsam
 Deinde pati , & revocare gradum , atque ad summa reverti ;
 255 Nam spatii immensi quænam sint summa ? Negasti
 Quodlibet in Vacuo centrum , dextram atque sinistram ,
 Et rides qui dant finem & quasi moenia Mundo ;
 Nonne meo potius digna est sententia risu ,
 Quæ superas partes Immenso fingit & imas ?
 260 Dicere nec poteris fundi seu culminis expers ,
 Cui fundum , culmenque , & tot tabulata dedisti ,
 Ni fallor sunt hæc urgentia tela ; sed istud ,
 Si potes , inflexo declina corpore telum.
 Ecce Atomus venit è regionibus infinitis ;
 265 Hanc intercipias , quæso , jubeasque reverti
 Unde venit : quanto intervallo temporis illuc
 Perveniet ? nunquam , dices , quia tempore nullo
 Exsuperare potest spatia infinita viarum.
 Non superare potest ? ergò nunquam exsuperavit ;
 270 Cumque huc appulerit , spatia hæc finita fuerunt ,

- At verò locus ille vacans , quem semina rerum
 Haud bene juncta simul , velut arcto in carcere claudunt
 Captivumque tenent , pars est totius Inanis ;
 Aëris ut pars est aër conclusus in antro.
 275 Pars ea secreta est aliis , penitusque remota ,
 Quas aliæ claudunt Atomæ : ergò partibus extra
 Se positæ constat Vacuum ; ergò corporis instar
 Omnino est ; imò si res est , corpus idipsum est.

- Quidquid enim è multis constabit partibus, illud
 280 Corpus erit. Quòd si Vacuum sine partibus esse
 Dixeris, haud spatium est; spatii nam segmina plura
 Tota Geometrice distinguit, & id studet unum,
 Mensuram ut spatio, & respectus mille figuris
 Inveniat, scindens partes & partibus æquans;
 285 Quas tu, si Vacuo tollas, nihil esse fateris:
 Et, si concedas, etiam fatearis oportet
 Ordine distingui & cunctas constare seorsum.
 Nam quæ Solis habet corpus, non est ea certè
 Quæ Terras, aut Lunam, aliud vel continet astrum:
 290 Et quæ læva mihi, non est ea quæ mihi nunc est
 Dextera. Cuique sua est statio & stationis origo,
 Atque loci causam proprii locus ipse requirit.
 Quapropter vellem adstrueres, quæ causa tot inter
 Discretas spatii partes, elegerit uni
 295 Cuique locum: ut variis variæ regionibus omnes
 Confidant; & finitimis jungantur, & absint
 Longinquis. In Materiâ par cernitur ordo;
 Cujus ego pariter causam abs te aliquando requirama.

- Quòd si naturâ talem contendis ubique
 300 Partibus esse situm; situs ergò (cerne quid ausis)
 Non jam ex eventis rerum, natura sed ipsa est:
 Nec magis à rebus, quàm natura ipsa revelli
 Usquè potest. Falsum hoc demonstrant omnia passim
 Corpora; demonstrant Atomi, quibus hæcce vel illa
 305 Nil quod naturæ est adimit positura vel addit.
 At si materiæ per se pars nulla reposcit
 Hunc aliumve situm, nativo cur sibi jure
 Hunc & non alium spatii pars obtinet omnis?

D. iiii

- Immotas, equidem novi, tuus ille magister
 310 Vult Spatii, non Materiæ, consistere partes.
 Vult Spatium per se quale est; at corpora casu
 Conditæ per motum, quo semina juncta cohærent.
 At verò gratis hæc, & sine vindice, dixit,
 Ut permulta, vafer; quæ nec ratione probavit,
 315 Nec sine doctrinæ potuisset omittere damno.
 Tantus eum tenuit delendi Numinis ardor!
 At Spatium hoc ipso per se non esse revici,
 Quodd per se non sit quale est: ac proinde roganti
 Dandæ mihi ratio est, cur sic ab origine primâ
 320 Dispositæ fuerint partes illius, ut esse
 Dispositas nunc vis; cur quæ mihi dextera nunc est,
 Non sit læva. Deum factio qui denegat Orbi,
 Non habet unde rei possit depromere causam.
 Quippe aliter poterant Spatii consistere partes,
 325 Incolumi Spatio. Modus est: ubicunque fateris
 Esse modum, certè moderantem hic esse fatendum est.
 Hinc sequitur Spatium, si quidquam est, esse creatum;
 Et causæ majoris opus, causæ omnipotentis.

- VERUM, ais, ut Numeri sunt fixa elementa, neque ullum
 330 Expungi valet, aut innatâ sede moveri;
 Sed cui nomen erit septem, sex inter & octo
 Ex se naturâque suâ perstare necesse est:
 Temporis ut per se suus est quoque partibus ordo;
 Nec lux hesternam prævertere crastina lucem,
 335 Aut hodiernâ potest: Vacuum sic omne quiescit;
 Naturâque suâ tale est, quale esse videmus,

RECTE cum Numero Spatium & cum Tempore confers;

Sunt etenim, veluti visum est mihi semper, eodem
De genere; aspectus rerum, & mera nomina, non res,

- 340 At Spatium, tu rem per se stantem esse volebas,
Et diversam à Materiâ penitusque solutam,
Immotam, æternam, cujus penetralia corpus
Occupet, atque omni valeat pervadere motu.
Quin hæc de Numero, quin hæc de Tempore dicis?

- 345 SED Numerus nihil est in se nisi copia rerum,
Cui partes individuas, atque ordine certo
Compositas damus; ut cernendi regula vera
Sit nobis, quoties unum addere sæpius uni,
Et summas placuit collectas addere summis.
350 At quoniam ille modus res æquè adhibetur ad omnes,
Sive ortæ jam sint, seu quondam sint orituræ;
Creditur esse aliquid, quamvis re sit nihil ipsâ.
Ingenium huc etenim nostrum delabitur ultro,
Communis rerum ut ratio, res esse putetur.
355 Hocce modo Spatium tu rem veram esse putasti,
Quinimo rem magnam, infinitéque patentem;
Corporibus cunctis Spatium quòd inesse videres.

- SIC fugiens ac perpetuò reparabile Tempus,
Quo non visa priùs veniunt ad luminis auras,
360 Quo monumenta ruunt, populi labuntur & urbes;
Dum seipsum renovat, nullâque ætate senescit,
Falcigerum fecere Patres, ac prolis edacem
Saturnum. Hoc autem rebus distinguere ab ipsis
Si cupias, nihil invenies; quanquam omne per horas;
365 Perque dies, annosque & sæclis addita sæcla
Metimur tempus: nam res distinguimus ipsas,

- Dum servant illæ motum placidamve quietem,
 Ac non deficiunt. Cùm verò semper eandem
 Participent massam redivivi temporis omnes,
 370 Id quod participant, sive unà sive seorsum,
 Æternum immensumque aliquid per se esse videtur:
 Ceu grandis rota volvendo quæ plurima sursum
 Extrahit, ac deorsum volvendo plurima trudit:
 Aut ingens fluvius quo partim littora circum
 375 Fecundata nitent, partim corrosa fatiscunt.
 At si res esset, quando fluxæ illius omnes
 Particulæ pereunt simul ac venêre, nec unà
 Stant unquam, ast abigunt se se excluduntque vicissim.
 Certè, quod refugis, semper res illa veniret
 380 Ex nihilo; in nihilum semper collapsa rediret.
 Quod nimis à rectâ quoniam ratione vagatur,
 Hoc etiam atque etiam teneas, nihil esse reapse
 Temporis atque Loci spatium quodcunque vocamus;
 Sed tantum in nostrâ consistere mente, merosque
 385 Ingeniî, quorum Natura est inscia, partus.
 Si res nulla foret, nec tempus, nec locus esset.
 Tempus uti mutabilium constantia rerum est;
 Impenetrabilium locus est distantia rerum.
 Sed nihil à rebus differt distantia rerum;
 390 Ut nihil à rebus rerum constantia differt.

At cujusque rei locus à re discrepat ipsâ,
 Continuo dices: nam corpus tollere promptum est
 Interea remanente loco qui corpus habebat.
 Nequaquam. Verum idcirco remanere videtur
 395 Corporis ablati locus is, quia quæ prius illud
 Cingebant, illo non sunt abeunte remota.

LIBER SECUNDUS.

59

Verus at ipse locus, spatium seu corporis ipsum
 Non mansit, fugiente simul cum corpore fugit.
 Si locus interdum re sumitur absque locatâ,
 400 Tunc intelligitur tantum vicinia rerum,
 Quæ persunt in circuitu: ceu fluminis alveus
 Decurrentis agros inter ripasque manentes.
 Sic vagina locus gladii, craterque liquoris
 Dicitur. Atque adeò vox est, quâ nempe solemus
 405 Declarare situs rerum; atque ubi quæque sit, illic
 Non simul esse aliam. Sed frustra quæritur, an sit
 Ambitus ipsarum rerum locus; an cava forsan
 Illa superficies, quæ corporis extima tangit;
 Aut intermedium quiddam sine nomine vanum:
 410 Res est ipsa, suâ quæ circumscripta figurâ est.

Sed quoties Vacuum à naturâ corporis omni
 Secernis, corpus pariter facis; addere possem
 Et solidum, quamvis vanum ac penetrabile dicas.
 Nam tibi sexcentas Atomos aut collige plures,
 415 Quas ita disponas ut conglomerentur in Orbem,
 Atque locum in medio vacuum teretemque relinquant;
 Quales, conflictu pluviæ labentis in undam,
 Cernimus attolli tenues super æquore bullas:
 Cùm sphaeræ in faciem clausum hoc consistat Inane,
 420 Quolibet à puncto deduci linea recta
 E regione potest ad punctum quodlibet; ergò
 Per centrum toties transibit, & angulus inde
 Plurimus existet. Metiri sic licet unâ
 Cum solido vacuum; longè, latè atque profundè
 425 Extensum invenies, propriâque insigne figurâ,
 Qualem Atomi dederint quibus est circum undique cinctum:

- Area quadrati velut est quadrata; rotundus
 Ut quoque fit positus liquor in cratere rotundo;
 Ergò corpus erit. Nam quoquo versùs habebit
- 430 Dividui naturam, & corporis appendices.
 Nempe tibi radios in eo signare licebit
 Atque superficies, & sphæram æquare cylindro.
 Quidquid Cartesius, Bernulli, Leibnitiusque
 Tradiderint, post Hippocratem Euclidemque magistros;
- 435 Quæque Syracosîa sunt demonstrata Mathesi;
 Hæc eadem ostendes illic, & certa probabis.
 Ac velut innumeras condenso in marmore constat,
 Permixtasque simul rerum omnium inesse figuras,
 Quæ scalp pro educi possunt oculisque videri,
- 440 Saxea sustulerit quoties velamina ferro
 Docta secare manus lapidem ac rescindere gibbos:
 Haud aliter Spatii moles, quam dicis inanem,
 Continet in gremio rerum simulachra, tametsi
 Tantùm oculis animi, non corporis innotescant.
- 445 Imò, particulas ut Materiæ esse probabo
 Dividuas, Spatii tales fatearis oportet.
 In Spatio pars nulla potest sic parvula fingi,
 Quæ non vicinas, quibus undique cingitur, omnes
 Contingat: dextram tangit simul atque sinistram;
- 450 Inter utrâmq; jacet media, & discludit utrâmq;
 Ergò ni cunctas libeat confundere, duplex
 Præbet utrique latus, superis quoque præbet & imis:
 Quotque in circuitu focias habet, ecce tot illi
 Sunt latera. Hoc verò stupeas: quot inesse minutæ
- 455 Particulæ Spatii partes tibi fortè videntur?
 Innumera. Centroingas Telluris ab imo

- Filum ære aut ferro directum ad sidera duci
 Per medium Solis corpus, paulumque moveri
 Sic, ut summus apex Atomo non ampliùs unâ
 460 Excurrat : (Spatii minimas hoc nomine dicam
 Particulas) motu hoc pars omnis concita fili
 Quàm longè extensum est, at non æqualibus ibit
 Momentis ; etenim velox minùs inde futura est,
 Quo magis est centro Terræ motûsque propinqua ;
 465 Et multo breviora quidem sub corpore Solis,
 Quàm supra Solem spatia explebuntur, & infrâ
 Decrescent semper, fientque minora gradatim :
 Et tandem minima in Telluris partibus imis.
 En tot habet partes Atomus peragrata supernè,
 470 Quot sunt illa viæ toto discrimina filo.
 Quid ? si nullus erit finis, tantumque minutam
 Produces fili seriem, quantam esse putabis
 Vim Spatii ; qui limes erit, quæ pausa secandi ?
 Materiem à Spatio quis jam discernere possit ?
 475 IMPENETRABILITAS, inquis, quam corpora servant,
 In Vacuo non est. Imò est ; eademque profectò.
 Confundi partes Vacui non posse fateris ;
 Nam si confundas, punctum rediguntur in unum,
 Extensique nihil, spatii nihil inde futurum est :
 480 Non possunt igitur se se penetrare vicissim.
 Corporibus penetrantur, ais. Penetrantur Inani
 Corpora ; num dices ideo penetrabile corpus ?
 Quidquid habet certo sejunctas ordine partes,
 Quarum aliæ distent aliis, quantumlibet illud
 485 Alterius res naturæ pervadere possit,
 Impenetrabilibus compingitur ex elementis.

Quare pro nihilo Spatium, aut pro corpore sumas.

- ET certè Spatium nihil est, nisi corporis ipsa
 Mensura. In rebus quamvis nullum esset Inane,
 490 Materies constare tamen, te iudice, posset:
 Nam sunt naturæ duplices, quarum utraque per se est:
 At spatium sine Materies constare nequiret:
 Per se se quia Materies extenditur omnis;
 Et spatium res omnis habet, quæ extenditur. Illud
 495 Non habet à Vacuo, quòd constet partibus æquè
 Impenetrabilibus: spatium ergò possidet in se
 Materies aliud Vacuo; quodque ipsa teneret
 Per se, vique suâ, sublato prorsus Inani.
 Si verò præter spatium, quo prædita semper
 500 Materia est, aliud jungas quod Inane vocabis;
 Jam duo sunt spatia. Alterutrum excludatur oportet:
 Nam frustra venit, & res est temere addita rebus;
 Ex qua Materiem si quis tibi diceret ortam,
 Protinus, è nihilo quia tunc foret orta, negares.
- 505 SI vis exemplo dignoscere quid sit Inane,
 Aspice mensuram fugitivi temporis albo
 Pariete signatam; pictis ubi ductibus horæ
 Nigrescunt, & iusta per intervalla notantur.
 Cernis ut adverso conspersam lumine Solis
 510 Planitiem gradiens porrectæ cuspidis umbra
 Percurrat: credas ferro descendere opaco
 Fusci aliquid ferro simile, obscurumque colorem.
 Umbra tamen nihil est, mera tantum absentia lucis,
 Quam rectà venientem illas acus obvia partes
 515 Parietis illustrare vetat, quibus imminet: unde

Parva fit eclipsis, motûs nota certa diurni.

- SED nisi sit Spatium & distinctum à corpore, dices,
 Regula mensuræ nulla est; neque corporis unquam
 Indubitata potest moles alicujus haberi:
- 520 Et, si revera fixum atque immobile non est,
 Exemplar veræ jam deficit omne quietis,
 Quicum collatus queat innotescere motus.
 Nulla capi poterit distantia certa locorum:
 Mutabuntur enim semper; nec terminus ille
- 525 A quo discedunt quæ corpora cunque moventur,
 Certò apparebit, veluti nec terminus alter
 Ad quem perveniunt. Id ineluctabile ducis,
 O Quinti, vanum tamen est, paucisque refellam.
 Corporibus cunctis tu certam adscribere molem
- 530 Tentares frustra. Quæ nobis parva videntur,
 Convexo transpecta vitro majora patefcunt;
 Vifa Microscopio crescunt iterumque iterumque:
 Linea fit digitus, vel pes, prout vitra secantur.
 Unum etiam in Cœlo sidus persæpe videre est,
- 535 Quod Telescopio duplex reperitur: & ambo
 Sidera cæruleus distinctè segregat æther.
 Miscuerat Stellas distantia corpus in unum,
 Miscuerat pariter spatium. Prospectus ut omnes
 Contrahit effigies rerum aut producit, eodè
- 540 Omnino ritu spatii simulachra. Quid ergò
 Mensuram Spatio tentas adscribere certam,
 Quæ nec Materiæ est? Metiri sensibile corpus
 Per spatium, res est insulsi plena laboris.
 Qui magnum in sese aut parvum quæsi verit, errat;
- 545 Inveniat certè nusquam, nisi conferat unâ

Cum spatium spatium, corpus cum corpore; majus
 Tunc demum atque minus liquidò reperire licebit.
 Haud aliter varii per concita corpora motus
 Ut dignoscantur, nullâ ratione necesse est

550 Fixas in Mundo & stabiles consistere metas;
 At satis est poni solâ vi mentis, & illa

Non mutare locum inter se, quæ proxima circum
 Versantur; licet ipsa locum simul omnia mutant.
 Ambulat in navi puppim proramque vicissim

555 Nauta petens; gressus totidem simileque profectò
 Sunt, seu navis eat propulsa faventibus austris,
 Seu maneat deses, seu convertatur in orbem.

Ad navim referas gressus; sunt unius omnes
 Mensuræ, pariter procedunt ordine recto:

560 Ad pelagus referas; nunc recti, nunc quoque curvi,
 Nunc & producti, nunc retrogradi esse videntur.

Quòd si præterea Terram tu rere moveri,
 Tunc alias illis mensuras atque figuras
 Attribues. Verùm sine tot respectibus, illos,

565 Quales nauta creat, tales cognoscere promptum est:
 Nil igitur spatium refert immobile poni.

JAM tibi compertum est, quid Inanis nomine tandem
 Signetur: nempe est absentia corporis omnis,
 Quam sibi *Phantasia* fingit fallacia nostræ;

570 Mens quoties non rem, sed rerum prorsus inanes
 Contemplata modos, unâ in ratione moratur
 Extensi; non extensum considerat ipsum:

Haud secus ac numeros, & sensim labile tempus;
 Queis non ulla viget natura, nec ulla subest res.

575 Inde receptaculum cunctis existimat ultro

Corporibus

Corporibus commune dari, quia perspicit, illic
 Nunc ubi corpus adest, aliud potuisse reponi.
 Nimirum illud *ubi* secretum à corpore quovis
 Immotumque putat, dum corpora cuncta moventur :

- §80 Tanquam debuerit Fabricator strenuus Orbis
 Quærere ponendis loca primùm commoda rebus,
 Et statuenda priùs fuerit rerum area, quàm res.
 Hoc molitur opus sibi mens, hoc astruit Orbi:
 Nec rerum locus à rebus mage discrepat, ipsa
 §85 Quàm moles. Suus ergò sibi sunt corpora fundus:
 Respectus non res Spatium est. Sic annulus omnis
 Possidet in medio proprium atque immobile centrum,
 Semper idem, semper medium, quocunque feratur.
 Quid verò est centrum hoc? An res est priva, quiescens;
 §90 Per se stans? Minimè. Locus est, quo ducere ab orâ
 Si lubeat radios, æquales esse videbis.
 Talibus è loculis Spatium immortale, quietum
 Constat. Sunt hæc Vacui fictitia membra.
 Commentum est igitur, quod tanti ducis, Inane;
 §95 Magnificumque nihil: quo dum sua corpora doctor
 Atticus infercit, fieri qui posse negabat
 Ex nihilo quidquam, nihilis nugacibus implet
 Omnia: dumque Atomis Vacuum immiscere laborat;
 Immiscet nihil, ac nolens facit omnia plena.

- 600 SUNT qui Materiâ Spatium discludere certant,
 Quanquam utriusque Deum ingenuè causam esse fatentur.
 Miror ego illusos Epicuri fraude, dolosus
 Qui Vacuum instituit, Vacuo ne causa daretur;
 Et, quibus esse probat Spatium, probat esse necessum.
 605 Dicit enim: Spatium omne Deus si quando creasset

E

58 ANTI-LUCRETIUS,

- Dum servant illæ motum placidamve quietem,
 Ac non deficiunt. Cùm verò semper eandem
 Participent massam redivivi temporis omnes,
 370 Id quod participant, sive unà sive seorsum,
 Æternum immensumque aliquid per se esse videtur:
 Ceu grandis rota volvendo quæ plurima fursum
 Extrahit, ac deorsum volvendo plurima trudit:
 Aut ingens fluvius quo partim littora circum
 375 Fecundata nitent, partim corrosa fatiscunt.
 At si res esset, quando fluxæ illius omnes
 Particulæ pereunt simul ac venêre, nec unà
 Stant unquam, ast abigunt se se excluduntque vicissim.
 Certè, quod refugis, semper res illa veniret
 380 Ex nihilo; in nihilum semper collapsa rediret.
 Quod nimis à rectâ quoniam ratione vagatur,
 Hoc etiam atque etiam teneas, nihil esse reapse
 Temporis atque Loci spatium quodcunque vocamus;
 Sed tantum in nostrâ consistere mente, merosque
 385 Ingeniû, quorum Natura est inscia, partus.
 Si res nulla foret, nec tempus, nec locus esset.
 Tempus uti mutabilium constantia rerum est;
 Impenetrabilium locus est distantia rerum.
 Sed nihil à rebus differt distantia rerum;
 390 Ut nihil à rebus rerum constantia differt.

- At cujusque rei locus à re discrepat ipsâ,
 Continuo dices: nam corpus tollere promptum est
 Interea remanente loco qui corpus habebat.
 Nequaquam. Verum idcirco remanere videtur
 395 Corporis ablati locus is, quia quæ prius illud.
 Cingebant, illo non sunt abeunte remota.

LIBER SECUNDUS.

39

- Verus at ipse locus, spatium seu corporis ipsum
 Non mansit, fugiente simul cum corpore fugit.
 Si locus interdum re sumitur absque locatâ,
 400 Tunc intelligitur tantum vicinia rerum,
 Quæ perstant in circuitu: ceu fluminis alveus
 Decurrentis agros inter ripasque manentes.
 Sic vagina locus gladii, craterque liquoris
 Dicitur. Atque adeò vox est, quâ nempe solemus
 405 Declarare situs rerum; atque ubi quæque sit, illic
 Non simul esse aliam. Sed frustra quæritur, an sit
 Ambitus ipsarum rerum locus; an cava forsan
 Illa superficies, quæ corporis extima tangit;
 Aut intermedium quiddam sine nomine vanum:
 410 Res est ipsa, suâ quæ circumscripta figurâ est.

- Sed quoties Vacuum à naturâ corporis omni
 Secernis, corpus pariter facis; addere possem
 Et solidum, quamvis vanum ac penetrabile dicas.
 Nam tibi sexcentas Atomos aut collige plures,
 415 Quas ita disponas ut conglomerentur in Orbem,
 Atque locum in medio vacuum teretemque relinquant;
 Quales, conflictu pluviae labentis in undam,
 Cernimus attolli tenues super æquore bullas:
 Cum sphaeræ in faciem clausum hoc consistat Inane,
 420 Quolibet à puncto deduci linea recta
 E regione potest ad punctum quodlibet; ergò
 Per centrum toties transibit, & angulus inde
 Plurimus existet. Metiri sic licet unâ
 Cum solido vacuum; longè, latè atque profundè
 425 Extensum invenies, propriâque insigne figurâ,
 Qualem Atomis dederint quibus est circum undique cinctum:

- Area quadrati velut est quadrata; rotundus
 Ut quoque fit positus liquor in cratere rotundo:
 Ergo corpus erit. Nam quoquoeverſus habebit
- 430 Dividui naturam, & corporis appendices.
 Nempe tibi radios in eo ſignare licebit
 Atque ſuperficies, & ſphæram æquare cylindro.
 Quidquid Cartefius, Bernulli, Leibnitiuſque
 Tradiderint, poſt Hippocratem Euclidemque magiſtros;
- 435 Quæque Syracuſiâ ſunt demonſtrata Mathēſi;
 Hæc eadem oſtendes illic, & certa probabis.
 Ac velut innumeras condenſo in marmore conſtat,
 Permixtaſque ſimul rerum omnium ineſſe figuras,
 Quæ ſcalpro educi poſſunt oculiſque videri,
- 440 Saxea ſuſtulerit quoties velamina ferro
 Docta ſecare manus lapidem ac reſcindere gibbos:
 Haud aliter Spatii moles, quam dicis inanem,
 Continet in gremio rerum ſimulachra, tametſi
 Tantum oculis animi, non corporis innotescant.
- 445 Imò, particulas ut Materiæ eſſe probabo
 Dividuas, Spatii tales fatearis oportet.
 In Spatio pars nulla poteſt ſic parvula ſingi,
 Quæ non vicinas, quibus undique cingitur, omnes
 Contingat: dextram tangit ſimul atque ſiniſtram;
- 450 Inter utramque jacet media, & diſcludit utramque.
 Ergo ni cunctas libeat confundere, duplex
 Præbet utrique latus, ſuperis quoque præbet & imis:
 Quotque in circuitu ſocias habet, ecce tot illi
 Sunt latera. Hoc verò ſtupeas: quot ineſſe minutæ
- 455 Particulæ Spatii partes tibi fortè videntur?
 Innumeræ. Centro ſingas Telluris ab imo.

- Filum ære aut ferro directum ad sidera duci
 Per medium Solis corpus, paulumque moveri
 Sic, ut summus apex Atomo non ampliùs unâ
 460 Excurrat : (Spatii minimas hoc nomine dicam
 Particulas) motu hoc pars omnis concita fili
 Quàm longè extensum est, at non æqualibus ibit
 Momentis ; etenim velox minùs inde futura est,
 Quo magis est centro Terræ motûsque propinqua ;
 465 Et multo breviora quidem sub corpore Solis,
 Quàm supra Solem spatia explebuntur, & infrâ
 Decrescent semper, fientque minora gradatim :
 Et tandem minima in Telluris partibus imis.
 En tot habet partes Atomus peragrata supernè,
 470 Quot sunt illa viæ toto discrimina filo.
 Quid ? si nullus erit finis, tantumque minutam
 Produces fili seriem, quantam esse putabis
 Vim Spatii ; qui limes erit, quæ pausa secandi ?
 Materiem à Spatio quis jam discernere possit ?
- 475 IMPENETRABILITAS, inquis, quam corpora servant,
 In Vacuo non est. Imò est ; eademque profectò.
 Confundi partes Vacui non posse fateris ;
 Nam si confundas, punctum rediguntur in unum,
 Extensiveque nihil, spatii nihil inde futurum est :
 480 Non possunt igitur se se penetrare vicissim.
 Corporibus penetrantur, ais. Penetrantur Inani
 Corpora ; num dices ideo penetrabile corpus ?
 Quidquid habet certo sejunctas ordine partes,
 Quarum aliæ distent aliis, quantumlibet illud
 485 Alterius res naturæ pervadere possit,
 Impenetrabilibus compingitur ex elementis.

Quare pro nihilo Spatium, aut pro corpore sumas.

- ET certè Spatium nihil est, nisi corporis ipsa
 Mensura. In rebus quamvis nullum esset Inane,
 490 Materies constare tamen, te iudice, posset:
 Nam sunt naturæ duplices, quarum utraque per se est:
 At spatio sine Materies constare nequiret:
 Per se se quia Materies extenditur omnis;
 Et spatum res omnis habet, quæ extenditur. Illud
 495 Non habet à Vacuo, quòd constet partibus æquè
 Impenetrabilibus: spatium ergò possidet in se
 Materies aliud Vacuo; quodque ipsa teneret
 Per se, vique suâ, sublato prorsus Inani.
 Si verò præter spatium, quo prædita semper
 500 Materia est, aliud jungas quod Inane vocabis;
 Jam duo sunt spatia. Alterutrum excludatur oportet:
 Nam frustra venit, & res est temere addita rebus;
 Ex qua Materiem si quis tibi diceret ortam,
 Protinus, è nihilo quia tunc foret orta, negares.
- 505 SI vis exemplo dignoscere quid sit Inane,
 Aspice mensuram fugitivi temporis albo
 Pariete signatam; pictis ubi ductibus horæ
 Nigrescunt, & iusta per intervalla notantur.
 Cernis ut adverso conspersam lumine Solis
 510 Planitiem gradiens porrectæ cuspidis umbra
 Percurra: credas ferro descendere opaco
 Fusci aliquid ferro simile, obscurumque colorem.
 Umbra tamen nihil est, mera tantum absentia lucis,
 Quam rectà venientem illas acus obvia partes
 515 Parietis illustrare vetat, quibus imminet: unde

Parva fit eclipsis, motûs nota certa diurni.

SED nisi sit Spatium & distinctum à corpore, dices,
Regula mensuræ nulla est; neque corporis unquam
Indubitata potest moles alicujus haberi :

- 520 Et, si revera fixum atque immobile non est,
Exemplar veræ jam deficit omne quietis,
Quicum collatus queat innotescere motus.
Nulla capi poterit distantia certa locorum :
Mutabuntur enim semper ; nec terminus ille
- 525 A quo discedunt quæ corpora cunque moventur,
Certò apparebit, veluti nec terminus alter
Ad quem perveniunt. Id ineluctabile ducis,
O Quinti, vanum tamen est, paucisque refellam.
Corporibus cunctis tu certam adscribere molem
- 530 Tentares frustra. Quæ nobis parva videntur,
Convexo transpecta vitro majora patefcunt ;
Visa Microscopio crescunt iterumque iterumque :
Linea fit digitus, vel pes, prout vitra secantur.
Unum etiam in Cœlo sidus persæpe videre est,
- 535 Quod Telescopio duplex reperitur : & ambo
Sidera cæruleus distinctè segregat æther.
Miscuerat Stellas distantia corpus in unum,
Miscuerat pariter spatium. Prospectus ut omnes
Contrahit effigies rerum aut producit, eodè
- 540 Omnino ritu spatii simulachra. Quid ergò
Mensuram Spatio tentas adscribere certam,
Quæ nec Materiæ est ? Metiri sensile corpus
Per spatium, res est insulsi plena laboris.
Qui magnum in sese aut parvum quæsierit, errat ;
- 545 Inveniat certè nusquam, nisi conferat unà

Cum spatium spatium, corpus cum corpore; majus
Tunc demum atque minus liquidò reperire licebit.

Haud aliter varii per concita corpora motus

Ut dignoscantur, nullâ ratione necesse est

550 Fixas in Mundo & stabiles consistere metas;

At satis est poni solâ vi mentis, & illa

Non mutare locum inter se, quæ proxima circum

Verfantur; licet ipsa locum simul omnia mutant.

Ambulat in navi puppim proramque vicissim

555 Nauta petens; gressus totidem similesque profectò

Sunt, seu navis eat propulsa faventibus austris,

Seu maneat deses, seu convertatur in orbem.

Ad navim referas gressus; sunt unius omnes

Mensuræ, pariter procedunt ordine recto:

560 Ad pelagus referas; nunc recti, nunc quoque curvi,

Nunc & producti, nunc retrogradi esse videntur:

Quòd si præterea Terram tu rere moveri,

Tunc alias illis mensuras atque figuras

Attribues. Verùm sine tot respectibus, illos,

565 Quales nauta creat, tales cognoscere promptum est:

Nil igitur spatium refert immobile poni.

JAM tibi compertum est, quid Inanis nomine tandem

Signetur: nempe est absentia corporis omnis,

Quam sibi *Phantasia* fingit fallacia nostræ;

570 Mens quoties non rem, sed rerum prorsus inanes

Contemplata modos, unâ in ratione moratur

Extensi; non extensum considerat ipsum:

Haud secus ac numeros, & sensim labile tempus;

Queis non ulla viget natura, nec ulla subest res.

575 Inde receptaculum cunctis existimat ultro

Corporibus

- Corporibus commune dari, quia perspicit, illic
 Nunc ubi corpus adest, aliud potuisse reponi.
 Nimirum illud *ubi* secretum à corpore quovis
 Immotumque putat, dum corpora cuncta moventur :
- 580 Tanquam debuerit Fabricator strenuus Orbis
 Quærere ponendis loca primum commoda rebus,
 Et statuenda prius fuerit rerum area, quàm res.
 Hoc molitur opus sibi mens, hoc astruit Orbi:
 Nec rerum locus à rebus mage discrepat, ipsa
- 585 Quàm moles. Suus ergo sibi sunt corpora fundus:
 Respectus non res Spatium est. Sic annulus omnis
 Possidet in medio proprium atque immobile centrum,
 Semper idem, semper medium, quocunque feratur.
 Quid verò est centrum hoc? An res est priva, quiescens;
- 590 Per se stans? Minimè. Locus est, quo ducere ab orâ
 Si lubeat radios, æquales esse videbis.
 Talibus è loculis Spatium immortale, quietum
 Conflatur. Sunt hæc Vacui fictitia membra.
 Commentum est igitur, quod tanti ducis, Inane;
- 595 Magnificumque nihil: quo dum sua corpora doctor
 Atticus infercit, fieri qui posse negabat
 Ex nihilo quidquam, nihilis nugacibus implet
 Omnia: dumque Atomis Vacuum immiscere laborat;
 Immiscet nihil, ac nolens facit omnia plena.
- 600 SUNT qui Materiâ Spatium discludere certant,
 Quanquam utriusque Deum ingenuè causam esse fatentur.
 Miror ego illufos Epicuri fraude, dolofus
 Qui Vacuum instituit, Vacuo ne causa daretur;
 Et, quibus esse probat Spatium, probat esse necessum.
- 605 Dicit enim: Spatium omne Deus si quando creasset

E nihilo , partem in nihilum dimittere posset ,
 Stantibus interea reliquis ; hoc denique facto ,
 Accidet in Vacuo Vacuum , & fodietur Inane.

At verò Spatii quæ pars destructa putatur ,

610 Non periit : siquidem planè una eademque remansit
 Servatas inter Spatii distantia partes

Quæ priùs , atque idèò Spatium : quod proinde reverti
 Si nequit in nihilum , è nihilo prodire nequivit.

Sic dum tu Vacuum , pellax Epicure , tueris ,

615 Esse negas Vacuo causam ; gaudesque malignus ,
 Omnem operam Divis adimendo , tollere Divos.

Tun' adèò dignus quem tantum Numinis hostem
 Gassendi ingenium solers , multique recentes ,
 Pectore qui casto Numen coluere , sequantur ?

620 ATTAMEN objiciunt : Si jam Deus aëra vellet
 (Velle potest) hujus cellæ evanescere totum
 Protinus , ac nihilo , cellâ sed sospite , reddi ;
 Nonne locus cellæ interior , superesset inanis ?
 Nequaquam. Spatii nam si penetrabilis æquè

625 Ac pleni Deus est opifex , disperdere corpus
 Ut potis est , potis est etiam disperdere Inane.
 Destruat : en vobis vestra hæc objecta repono :
 Quid de parietibus fiet ? quodcunque futurum est
 Aëre sublato , id sublato fiet Inani.

630 Propterea , qui nunc aër determinat oras ,
 Si totus pereat suffecto corpore nullo ,
 Tunc Spatium quod erat jam non erit ampliùs , etsi
 Fingitis esse super ; sed cum pereunte peribit
 Corpore consumptum ; ut consumptâ re numeratâ ,

635 Nemo est qui numerum dicat superesse. Quid ergò

- Oras inter erit ? Nihil, inquam; atque hoc Nihil ipsum
 Quod foret, absumente Deo Spatium illud inane.
 Verùm oræ non se tangent, hîc Lockius instat;
 Dividet oppositas eadem distantia moles
 640 Quæ priùs: immotas etenim persistere dictum est.
 Ast etiam id dederat, Spatium ipsum posse revelli:
 Si Spatium non intererit, nihil amplius ergò
 Intererit. Dices; nihil hoc Vacuum esse futurum.
 Aut igitur Vacuum penitus nihil esse fateris;
 645 Aut si vis aliquid, simul & dabis esse necessum.
 Ergò vel Spatium tolli non posse Supremi
 Numinis arbitrio vult Lockius, atque Epicuro
 Consentit, paribusque volens prosternitur armis;
 Vel, si cõsentit nobis, temere ista docebat.
 650 Næc tibi propterea, vano hoc phantasmate pulso
 Funditus, hinc ægre videantur posse moveri
 Corpora. Nàm liquidi semel, in quo cuncta moventur
 Si bene naturam perspexeris, ilicet omnis
 Ante oculos motûs ratio manifesta pâtebit.
 655 Quippe volubilibus liquentia corpora constant
 Partibus, ac tersâ circumundique fronte politis.
 Nullaque, vel certè minima est, quæ vinciat illas,
 Copula; sed leves præterlabuntur eundò:
 Lubrica quandoquidem latera, ac detrita volutant.
 660 Altera Materies liquidis subtilior ipsis
 Intervalla tenet, citus ac diffusilis æther.
 Sit nunc te monstrare satis: celebrabere quondam
 Fusiùs, ô nostrâ toties dicenda Camoenâ,
 Vivida Materies; quâ permanante geruntur,
 665 Latè convexo quæ sunt omnia Mundo.

Hac perfusa, simul magis ac magis undique fluxa
Corpora redduntur, flectique & cedere prompta;
Cum levibus primùm fuerint exercita plagis.

Illinc mobilitas in partibus. Ast ubi mersum

- 670 Quodlibet in fluido corpus transfertur ab unâ
Sede aliam versùs, simul hanc ut deserit, illam
Occupat; & puncto fit utrumque in temporis uno.

REM res dum pellit, quæris quò pulsa recedat:

Huc ubi erant aliæ quas expulit ipsa vicissim:

- 675 Hæ quoque propulsant alias, istæque recedunt
Huc ubi erat pellens, aut illi proxima. Qualis
Dum stabilem circum rota fervida volvitur axem,
Trochlea seu fluxos effundit stridula funes,
Pars partem sequitur Vacuo sine; nec prior ulla est,
680 Quam non posterior junctim premat, inque sequatur.
Non alia est liquidis ratio, seriesque movendis.
Nam licet haud ea sit constantia partibus, atque
Intestina quies, duro quæ corpore perstat;
Nulla tamen sine finitimâ tangente profectò est,
685 Aut hac, aut illâ, quâ prætereunte teratur.
Nec cessant in perpetuo contagia motu.
Principiis quippe in solido situs unus & idem
Permanet; in fluido mutabilis & vagus errat:
Hæc genera inter se haud alio discrimine pugnant.

- 690 ASPICE, ut erecto stet lymphæ inclusa canali,
Quam subtus retinent postes. Si quando reclusis
Laxetur valvis, subitò fluit acta suo pte
Pondere præcipitans. At non erumpit ab imo,
Quin delapsa simul tantum decrescat ab alto.

- 695 Vertice, descendatque humentis massa cylindri.
 Aëris huic autem propiùs conjuncta columna,
 Quam sibi cedentem proporro sublevat humor,
 Tollitur ascendens juxtà, seque ipsa relictum
 Deprimat in Spatium, quo decedit unda residens;
 700 Non intermisso contactu : seque vicissim
 Et latices infra suppleant, & desuper auræ.

- Si c pulso semper locus est, Spatiumque liquori;
 Quò se se, priscà ejectionis statione, receperit.
 Nec momentum horæ est, quo non sit tota relictum
 705 Area plena loci : quia non succedere cessant
 Contiguæ partes, quas corpus mobile trudit.
 Hoc pacto baculum si propulsaveris unâ
 Parte movens, ibit simili pars altera gressu.
 Haud aliter funis longè porrectus, ab uno
 710 Si capite excutitur, paulatim subsilit omnis,
 Et flexu curvos imitatur mobilis angues.
 Contortusque chalybs jugi vertigine thecam
 Exagitat; duplici suspensam cardine cogit
 Circumagi presso latere intus, & omnia junctim
 715 Instrumenta movet; quia strictè cuncta cohærent;
 Unde fit impulsus nunquam discissa propago.
 Jam quæ de toto liquidorum corpore dixi,
 Hæc de principiis liquidorum intellige & ipsis.

- Novi equidem, quicunque volunt (in verba magistri
 720 Nam jurant) primas per se consistere partes
 Materiæ solidas, immortalisque figuræ,
 Et tamen absimiles, velut ipse Lucretius, illos
 Nec solidi motum in fluido, nec particularum

E iij

- Inter se fluidi, quamvis tenuissima quæque
 725 Ponatur, quovis animi comprehendere nisu;
 Ni Vacuum fingant. Namque omnia corpora condunt
 Talibus ex Atomis, quæ, dum in diversa vagantur,
 Destitui Spatio nequeant; semperque necesse est,
 Ut variæ linquant varia intervalla figuræ,
 730 Corpus ubi nullum est, aiunt. Quod linquitur ergo
 Et vacat, hoc nihilum dici, Spatiumve, locumve
 Non refert; satis est linqui, penitusque vacare.

- HAUD mirum, è falso si plurima falsa sequantur,
 Sed, quod Materiæ naturam hanc, sive figuras
 735 Attinet (in quo uno totum fundatur Inane)
 Id non rejicio tantum, ingeniique dolosi
 Commentum affirmo; faciam, convictus ut ipse
 Rejicias: ubi nempe Atomos, & corporis ortum
 Exsequar. Interea, quid sit purissimus æther,
 740 Quoque modo partes liquidorum interfluat, audi.
 Hujus particulæ non simplicitate rigentes
 Æternâ, non duritie, velut antè putabas,
 Unius aut formæ semper molisque tenaces;
 At levitate suâ, motûsque labore perennis
 745 Dividuae, frangi faciles, iterumque coire,
 Et quocunque loco quamcunque capeßere formam,
 Non ullo quamvis interpungantur Inani,
 Usquè valent omnes penetrando implere lacunas;
 Quinimo impediunt ne possint esse lacunæ.

- 750 CÆU globulos unâ si quis congeßit eburnos,
 Semina triticea, aut chalybis ramenta vel æris,
 Interjecta videt loca passim tenuia, quò non

Est rigidis aditus; verum facile influet omnis
 Injectus liquor, atque sinus penetrabit hiantes.

755 Ast horum angellis non se insinuaret acutis,
 Si formam globuli fervarent prima liquoris
 Semina; sed jaculi sese in pungentis acumen
 Producent, modulos & componuntur ad omnes:
 Flexibilis quasi cera cavo compressa sigillo.

760 Sic ubi Grajugenûm vestigia docta secuti
 Sculptores altis excudunt ænea signa
 Porticibus, simulacra solent effingere primum
 In gypso, cerâque linunt; hinc tota madentis
 Argillæ mafsâ tumulant; sparsimque relicto
 765 Tramite perfundunt liquefacti fonte metalli:
 Cera fluit; sequitur fugientem torridus humor;
 Et frontem Alcidæ, nervosaque membra capessit.

ERGÒ vices Vacui peragit subtilis abunde
 Materies; quæ dum spatiis se accommodat æquis
 770 Aspera particularum inter, faciliq; recessu
 Pulsanti minùs obstat, idem est ac si nihil obftet:
 Quidquid enim minimum est, nihili tandem instar habetur,
 Illapsis adeò saxis licet unda resistat,
 Attamen illa cadunt; quoniam minùs unda resistit,
 775 Quàm premitur. Sic cedit aquis labentibus aër,
 Quas paulum repulit. Sic nunquam præpedit æther
 Aëra, quin deorsum tendat, ventisque feratur.

AT si totum, inquis, plenum est & Inane negatur,
 In cubico pede Materiæ subtilis erit vis
 780 Non minor obsistens fodienti sive secanti,
 (Omnis Materies propriâ nam mole resistit)

E iii

- In pede quàm cubico lapidis, plumbive, vel auri.
 Falleris, ô Quinti : neque enim, quod fortè putabas ;
 Per vim Materiæ propriam memorata resistunt ;
 785 Sed per contextum, qui partes jungit in illis.
 Materies, ut iners, haud per se motibus obstat :
 Tantùm ex affricu & vinculis plexuque tenaci,
 Aut contrà posito motu in diversa ferente.
 Nimirum vim vi potis est opponere nullam :
 790 Motibus apta quidem sumendis, apta quieti ;
 Sed nec sponte petens motum, nec sponte quietem.

- PERVIA sint igitur quòd quædam corpora, vel non ;
 Quòd suffurentur motum, sensimque retardent,
 Aut citò restinguant absorptum, ac denique tollant,
 795 Hoc elementorum non vis, non summa, sed unus
 Efficit ille modus, quò sunt elementa soluta,
 Vel connexa simul ; quo sunt abraça, vel hirta.
 Est in aquâ plus materiæ quàm in corpore ligni ;
 At digito penetrabis aquam, non ligna : Metallis
 800 Est aditus facilis, quando sunt igne liquata.
 Demonstrat pondus propriæ quantùm insit in illis
 Materiæ : sic Mercurio subtilior aër,
 Aëriis æther longè subtilior auris ;
 Nec moles constans elementorum æthere in ipso,
 805 Cujus particulæ magis ac magis attenuantur.
 Hoc unum teneas animo, passim esse liquores
 Immerfos aliis aliis, unæque fluentes ;
 Atque alios aliis textos subtiliùs ; & qui
 Præ cunctis longè tenuissimus esse videtur,
 810 Posse iterum minimo causæ advenientis ab ictu
 Comminui magis atque magis, semperque resolvì.

- PLENUM igitur motus rapidos aliquando morari
 Et variare potest, & detorquere refractos,
 Dividere, inque aliam ex aliâ transfundere partem;
 815 Non penitus prohibere: imò per corpora servat,
 Et regit, ut socio coalescant plurima nexu;
 Quod puro in Vacuo nunquam sperare liceret.
 Corporum enim partes medium per Inane solutæ
 Nescirent servare fidem, jamque agmine rupto
 820 Diverſæ hæc illæc fugient, & in ordia prima
 Dilabentur, uti pulvis projectus in auras.
 Nam nisi corporibus stipentur corpora, eorum
 Partibus haud teneant nexas sua vincula partes,
 Singula laxa fluant. Quòd sint plena omnia, rebus
 825 Hinc sua durities: durâ quæ mole cohærent,
 Undique, ceu pleno Mundi cratere, premuntur.
 Hoc adeò certis promptum est deprendere signis.
 Dimidios pulchrè levati marmoris orbes
 Si lapsu opposito, ne furtim interfluat aër,
 830 Aptè inter se se jungas, jam nulla virùm vis
 Diverſo poterit junctos divellere niſu:
 Hos etenim pressu valido densata coerces
 Materies, firmisque tenet complexa catenis.
 Hinc quoque difficili discinditur unda natatu;
 835 Atque obluctantes vix vi propulsa lacertos
 Certatim reprimit, pectusque fatigat anhelum,
 Et, quasi discidium metuens, findentibus obstat,
 Vimineam pariter virgam si fortè coruscas,
 Illam incurvari modò lentarique videbis,
 840 Tum strident auræ tenues, tum sibilat aër;
 Unde repulsari pleno liquet aëre virgam.
 Sic etiam, tonitru nubes quatiente fragoras,

74 ANTI-LUCRETIUS;

Prævertit fulgur strepitum; quia pervolat ignis
Ocior, æriæ sed nostris auribus undæ

845 Tardos important loca per conferta sonores.

- DENIQUE cur se se parvo clinamine flectit;
Quæ venit ætherias à sidere missa per auras
Lux oculis, etsi, quantum in se est, recta feratur?
Nempe abruptit iter, radiosque intrata refringit
850 Quæ medio cœlum terrasque interluit æstu
Materies diversa, magisque minúsque resistens;
Ac lucem exiguis amfractibus ire parumper
Detortam cogit: sed non detorta meatus
Per vacuos, nihil est ubi quod detorqueat, iret.
855 Quippe moras nectunt, quamvis liquentia, passim
Corpora, circuitum propter quo mutua se se
Excipiunt, sedes & commutare jubentur:
Quod non accideret, si quovis impete fractus,
Et quâ percutitur liquor, illâ parte dehiscens,
860 Objicibusque vacans, venas aperiret inanes.
Ergò stant pleno, sunt quanquam libera, Mundo
Corpora; quæ laxè in vacuo si sparsa natarent,
Diffluerent passim; nec certo foedere possent
Accipere, acceptosque aliis transmittere motus.
- 865 PROPTEREA miror tam docto, tamque sagaci
Neutono Vacuum placuisse, ut motibus aptum
Sidereis. Etenim, dum certos atque perennes
Astrorum cursus, cum vi obfistente fluenti
Conciliare nequit, discordantesque Planetis
870 Ducere transversim per conica segmina curat
Communi ingenitæ gravitatis lege Cometæ,

- Nil reperit melius, quàm si tollatur ab omni
 Æthere materies agitanda; globique ferantur
 Attractu vario rapti per Inania. Dicam
- 875 Tanti pace viri, quo non solertior alter
 Naturam rerum ad leges componere motûs,
 Ac Mundi partes justâ perpendere librâ,
 Et radium solis transverso prismate fractum
 Septem in primigenos permansurosque colores
- 880 Solvere; quî potuit Spatium sibi fingere vanum,
 Quod nihil est, multisque prius nihil esse probatum est?
 Quâ ratione valent in eo densissima volvi,
 Et servare suam volvendo corpora molem?
 Attractus mitto varios, & pondera nullis
- 885 Exponenda modis, nisi motûs vera propago
 Contactu fiat, pulsûmque à corpore corpus
 Tendat eò semper, quò vis direxerit illud:
 Quippe suus deinceps erit his locus. Attamen urget
 Me studium Veri: metuo, ne furculus ille
- 890 Letiferi erroris, Gassendo nuper amatus,
 Defensore novo speret se posse tueri;
 Atque hominis magni famâ titulisque refurgat.
 Huic ergo liceat physicas opponere causas.

- CONSTAT enim corpus quodcunque movetur in orbem,
- 895 Aufugere à motûs centro, sibi cùm nihil obstat;
 Molirique fugam assidue, si fortè quid obstat.
 Cœlestes igitur sphæræ, cùm semper in orbem
 Et proprio super axe, & circum immobile centrum
 Volvantur, Vacuo si currant undique cinctæ,
- 900 Scilicet à statione procul, rectâque recedent,
 Et centri immemores & cursûs antè peracti,

- Ceu validâ emissus fundâ lapis exit in auras ,
 Et metam assequitur subitò, & prævertitur Euros:
 Fortior à gyro est illi , & directior ictus:
 905 At lapis erumpat , distento fune per orbem
 Ut primùm actus erit , si non retinacula fundæ
 Præpediant. Ergò fugient vaga sidera , vasti
 Perque vias Nihili faciles , per aperta locorum ;
 Impete servato , penetrabunt futile regnum ;
 910 Donec in objectam , quæ motus fortè retundat ,
 Materiem inciderint , aut tangant moenia Mundi.

- PRÆTEREA cujusque brevi resoluta peribit
 Massa globi : quoniam partes hinc inde rotatu
 Disjiciet latè sparsas per Inane quietum ;
 915 Ut rota curriculo collectas vibrat arenas.
 In tenues Atomos primùm Atmosphæriion ibit ;
 Inde superficies ; dehinc interiora sequentur.
 In subjecta sibi radios malè prodigus astra
 Disperget nunquam redituros Delius ignis.
 920 Corporibus densis gravitas quoque nulla futura est.
 Quin levitatis erunt majoris , & ociùs ibunt
 A centro : si quidem plus , quàm rarissima , motûs
 Accipient. Qui posse trahi per centripetam vim
 Respondebit , eum quæ sit vis illa rogabo.
 925 Namque manus fundam exagitans , hoc missile saxum
 Centripetâ non vi , sed fundâ continet ipsâ.
 Pulsantes equidem vires intelligo , nusquam
 Occultas magicisque pares , tantumque valentes ;
 Ut non centrifugæ possint obsistere contrâ,
 930 Sed gravitas etiam crescat , dum corpora centro
 Accedunt propius. Videor mihi cernere terrâ

Emergens, quidquid caliginis ac tenebrarum
Pellæi Juvenis doctor conjecerat olim
In Physicæ studium; solitus dare nomina rebus
935 Pro causis, unoque secans problemata verbo.

Vis ea, quæ centro promanans corpora cogit
Ad centrum, ac toto circùm diffunditur Orbe,
Aut nihil est, aut Materiem toto Orbe requirit
Diffusam, quâ vis à centro ad corpora tendat:
940 Sphærarum centris igitur nunc præfice mentes,
Quæ cum centrifugis decertent viribus, imò
Victrices propriis circumundique corpora frenis
Contineant, retrahant fugitiva, elapsa reducant,
Ellipsesque creent, non veros motibus orbes;
945 Atque ideo, quoties tentat describere corpus
Tangentem (quoniam perimetri linea curva
Ex infinitè parvis tangentibus extat
Innumeris) toties restringant atque recurvent,
Interdum laxare velint, ac lora remittant.
950 Ceu puer intextam chartis & vimine lento
Alitis effigiem credit levioribus auris
Fune regens: aut in triviis multiplice filo
Ludicrorum hominum jocularia membra moventur.

SIMPLICI nec filo Neutoni fabula pendet,
955 Textentis varias vario pro tempore leges:
Hoc vel tota potest uno convicta refelli.
Nam si Materiæ venis Attractus inhæret,
Ac sine perniciæ nequit interituque revelli,
Vis ea per cunctas fluit undique prædita partes
960 Ingenio simili: simili regit omnia ritu:

Inſita nam toti, membris lex omnibus una eſt.

Ergò cuncta pari ratione trahentque trahenturque,

Et leges omnis Natura ſequetur eaſdem.

At neque corruptis turbata moribus urbes

965 Diſſona tot decreta, & tot diſcrimina legum

Effudère unquam; tua quot doctrina profudit.

Nam, Neutone, tibi quoties vaſto æquore rerum

Reſnova ſe ſe aperit; toties convertere vela

Cogeris, atque alias Attractûs fingere formas.

970 Ecce alio ſe more regunt per Inane Planetæ,

More alio Magnes, alioque Electrica virtus.

Sic tua circumagitur quâvis verſatilis aurâ,

Et vaga per varios errat ſententia flexus:

Atque adeò rudibus non diſcrepat instrumentis;

975 Uno quæ poſitu dant unum ſtridula carmen:

Sed quoties juvat inde novos extundere cantus

Et variare melos, toties mutare neceſſe eſt

Effoetam compagem & pauperis organa Muſæ.

Quòd ſi ridiculum eſt tales cõſingere cauſas,

980 Et vires intermedio quocunque carentes,

In vi centripetâ nil non è viribus ortum

Centrifugis agnoſce lubens. Quapropter Inanis

Abjice commentum, quo Mundi tota periret

Machina, nec poſſent ulli conſiſtere motus.

985 Verùm corporibus quæ ſit gravitatis origo,

Hæc, ubi labentes Atomos per Inane reſellam.

Materiae demum quæ poſſit ſumma fluentis

Et volvi pulſu aſſiduo, & parere moventi,

Sic, ut nulla tamen fiant diſpendia motûs;

990 Quæque peregrinos adducat norma Cometæ;

Hæc, ubi cœlestes fluxus & sidera dicam.

NIL igitur vasto in Mundo non undique pressum est.
 Inversis hærent ideo suspensa lagenis
 Vina, cadoque negant se effundere subtus aperto,
 995 Si non immissus laticem depresserit aër.
 Sed mirere magis: rapido cùm turbine venti
 Infixere salo nubes, ac fervidus hausit
 Inter aquas nimbosque interceptum aëra vortex,
 Tortilis actutum pelagi de fluctibus unda
 1000 Tollitur, & cœlo caput inter nubila condit:
 Curstat erectum commota per æquora flumen;
 Deprensus misere nautis, ac navibus ingens
 Exitium; ni quâ perrumpant arte columnam,
 Et seriem undarum, jugi quas antlia ductu
 1005 Extrahit, aura levis propere intromissa recidat.
 Tum cadit horrendo præceps cum murmure gurgis.

HINC etiam totis licet instes viribus, unda
 Comprimitur nihil aut paulum: ac si plumbeus undæ
 Plenus uter multo validè quassabitur ictu,
 1010 Aut nihil offendit contusum malleus utrem,
 Verberibus cassis innoxius usquè resultans;
 Aut, si percutias iterum vehementior, exit
 Guttatim, & solidi per cæca foramina plumbi
 Exfudat potius quàm condensetur aquæ vis,
 1015 Ac seipsam adstringat spatio contenta minori:
 Cur tamen in vacuas non se corpuscula sedes
 Conjiciunt, si perfugiis, quot credis, abundant?
 Protinus absimilem dices obstare figuram.
 Irrita sunt igitur spatia hæc, & inepta juvandis

1020 Motibus, ingressum illa negant si partibus undæ.

NON sic æriæ partes, cùm fortè premuntur.
 Constringi patiuntur enim, & subsidere norunt,
 Et coacervati, donec vi denique magnâ
 Dissiliant, rumpantque moras, & vincula solvant;
 1025 Cuncta repentinis lacerantes obvia rimis;
 Ac sonitu horribili fugiant per aperta viarum,
 Si modò cœperunt aliquâ ferviscere flammâ.
 Sulphureas veluti nubes, cinerumque procellas
 Undique visceribus calidis Ætnæa vorago,
 1030 Saxaque tosta vomit, nigrâ fuligine cœlum
 Suffundens, aperitque novis latera ampla ruinis;
 Et ferrugineos eructat faucibus ignes.

DISCRIMEN tantum vacuis ne per aëra crebris;
 Et per aquas paucis tribuas? Facit ætheris ardor,
 1035 Quo scatet aërius, sed parcius humor aquosus
 Conferitur; fluit unde minùs, minùs unde liquefcit.
 Sic, ubi vallatas exercitus obsidet arces,
 Ignivomum spirant fabrefacta tonitrua Martem,
 Fulmineosque globos immani pondere torquent,
 1040 Pulveris accensi tanta est violentia! Turres
 Præcipitant, murosque & propugnacula frangunt:
 Pulsa tremit reboatque procul conterrita tellus.
 At si tam multis terebratur inanibus aër,
 Non est, offensus cur tam gravis intonet; ibunt
 1045 Pervia particulæ per spiramenta silentes:
 Impetus elusi vanescet flaccidus ignis,
 Et fumum imbellem jacet per inania cœli.
 Unde ciet tantos igitur vis flammea motus?

Nempe

Nempe quòd implexum priùs, adstrictumque catenâ
 1050 Solvat, & abruptis jam liberet aëra vinclis;
 Cui via turgendi nulla est, ni corpora vibret
 Cuncta procul nifu, quo dilatatur, eodem.

Tunc fit in aërii lento subtemine textûs,
 Quod fieri planè sinuato cernis in arcu,
 1055 Miles ubi torquet nervo pulsante sagittam.
 Nervus enim intensus curvati cornua ligni
 Contrahit; hinc adeò patulos convexa meatus
 Pars aperit, strictis obturat concava fibris:
 Verùm æther de more vias ingressus hiantes
 1060 Non habet, intercluso abitu, quò tendere possit:
 Ergò premens valido contortas impete fibras,
 Corrigere & pressu assiduo producere certat.
 Nervus obest: nervum sedenim simul atque remisit
 Arcitenens, laxante manu, retinacula cessant.
 1065 Propterea tum liberior se se explicat arcus,
 Et resilit nervus partes distractus in ambas:
 Quâ vi pulsâ repentè fugit, rapiturque sagitta:
 Sic ventosa ferit tenui catapulta fragore;
 Sic tacitas vibrat pyrio sine pulvere glandes.
 1070 Compressi ferreâ quot sunt in arundine flocci
 Aëris, en tot habes arcus resilire paratos.

Nec propius vero est quod ais, perlucida quando
 Corpora sunt quædam, tenero seu mollia textu,
 Aut fluida, id totum vacuis compluribus inter
 1075 Conjunctas Atomos tribui, acceptumque referri.
 Nam si res, Quinti, sic se se, ut dicis, haberet,
 Quæ perlucida sunt, quæ mollia, quæque liqueſcunt,

F

- Hæc leviora forent, quàm quæ transmittere lucem
 Densa negant, solidâque & durâ mole cōhærent.
- 1080 Quod tamen in molli secus evenit atque fluenti
 Mercurio. Certè is non mobilitatis honore
 Cedit aquæ; quin se se etiam calefactus in auras
 Evehit, insinuatque poris; nam cuncta minutim
 Scrutator penetrat volucris corpuscula fumo:
- 1085 Tantùm humectando non est, neque tactus adhæret.
 Multa tamen vincit, solido quæ corpore constant,
 Mercurii gravitas. Auri rigor omne metallum
 Vincere duritie, lapidesque, ut pondere, cunctos
 Debuerat; quàm molle tamen, quàm ductile nosti.
- 1090 Dura natat glacies; levior pars dura metalli
 Partibus ejusdem liquefactis, ut probat usus.
 Cera natat lymphis; ceram omnis sorbeat humor,
 Si perluciditas à multo oriatur Inani;
 Non oleum nitidâ veheretur opacius undâ,
- 1095 Non rigidus pumex, non lento cortice suber.
 Fossilium quoque rex adamas, quem parturit una
 Dives opum & Phoebi radiis melioribus ardens
 India, non durus simul ac perlucidus esset.
 Perlucere etenim multis ab Inanibus ortum,
- 1100 Duritiem excludit paucis ab Inanibus ortam.

- At verò quæ sunt directæ pervia luci
 Corpora, clathrorum ritu compacta videntur,
 Ac strue multiplici foliorum reticulata.
 Mollia si fuerint, laqueos imitantur Arachnes;
- 1105 Ut rivi labentis aquæ, seu limpidus aër.
 Si prædura, silex velut est crystallina, crates
 Ferratas referunt, quæis pervia sæpe domorum

Claudimus, ut facilis detur transpectus in hortos.

Permeat exiles aditus pars altera lucis,

1110 Altera cancellis offensa retunditur; unde

Resplendent crates partim, partimque videri

Ulteriora sinunt, ac si nihil inter adesset:

Interea caulas purissimus occupat æther.

Hinc si pronus aquam spectes in margine ponti,

1115 Protinus illa soli tenuem declivis arenam

Exhibet, ac nitidis conchylia mixta lapillis:

At mare si magnum prospectas littore ab alto,

Luminis ingentem transversa per æquora tractum

Aspicias; Phœbi nam se radiantis imago

1120 Projicit in planum, tremulisque reflectitur undis.

PRÆTEREA vitrum candens, atque ipsa, rigore

Deposito, cernis mollescere cocta metalla;

Non interjectu Vacui diffusilis, imò

Corporis advectu, quo vincula cæca repente

1125 Dissiliunt, fitque ex geminis mixtura liquecens:

Quando volatilibus jaculis per sulphura serpit,

Et salium frangit nexus, partesque solutas

Dissipat irriguus, variæque interfecat ignis.

Sæpe nec ipsa operi vis ignea sufficit: addi

1130 Nempe solent nitrum solvendo & alumina ferro,

Quæ referent, obelisque viam rimentur acutis.

Quin etiam ipse adamas ferrum qui spernit & ignes,

Ære reperiussa excipiat si spicula Solis,

Traditur humescens fluere accedente smaragdo.

1135 Huc accedit, uti, quoties rarefcere corpus

Contigit, admiffæ veniant in viscera partes,

F ij

84 ANTI-LUCRETIUS, &c.

Quarum abitu densum, ejecto velut hospite, fiet.

Sic aqua conceptis ebullit fervida flammis,

Pellitque in teretes dilatatum aëra bullas:

1140 In glaciem concreta riget, simul avolat ignis

Exiguus, qui particulas agitare solebat.

Ast hujus miranda quidem natura videtur,

Quòd falis haud æquo plus unquam sorbeat; omne

Quod supereft, fundo intactum satiata remittat:

1145 Nec minùs interea fucum, variosque colores

Ebibit: & quoties vim certam ardoris adepta est,

Sic stat, & adjunctis nihilo magis ignibus ardet.

Quare dissimiles in eâ, multosque meatus

Abfit ut esse negem; solùm nego prorsus inanes:

1150 Aëre nam foetos, & partibus ætheris aio,

Quæ non effugiunt semper; nam crescere lympham

Cernimus adjectis salibus, quos lympa resolvit.

Ligna quoque in spatium, si quando irrepserit humor,

Amplius evadunt; contracta humore fugato

1155 Arescunt, rimisque brevi finduntur hiulcis.

Tantum prorsus abest, ut corpora vana tumescant,

Atque incremento cava dilatentur inani.

Quo s igitur Vacui tractus toto Orbe putabas

Haftenus immensos, & non auctoris egentes,

1160 Ut foret absque Deo quiddam, saltemque creata

Non essent spatia, & velut incunabula Mundi;

Ociùs abjicias animo; loculosque vacantes

Corporis in medio cujusque; hæc omnia temnas,

Delirantis uti lusus & somnia sectæ.

1165 Ecce vides, ut sit fragili malè credita fundo

Machina, quam falsâ deceptus imagine rerum,

Exstruis in Vacuo, penetrabilibusque lacunis.

ARGUMENTUM

LIBRI TERTII.

QUINTIUM *ad capeffendam Virtutem hortatur.*
Tum hoc Libro de Atomis quærendum proponit : à v. 1.
ad v. 63.

Exponit Epicuri confilium in fingendis Atomis. Deinde quæftionis hujus hanc diftributionem inftituit : 1°. Per fe non effe Atomos. 2°. Non effe numero infinitas. 3°. Non individuas, ac proinde non immortales. 4°. Non propriâ gravitate præditas. 5°. Non eo, quo donantur motu, poffe inter fe coalefcere. Hoc Libro tres primas partes exfequitur, poftremæ duæ, quæ motum Atomorum fpectant, ad fequentem Librum pertinent : à v. 63. ad v. 111.

1°. Atomos per fe non effe oftendit, quia non omni dote ac facultate pollent; quia fingulæ poffunt non effe; quia Inane fine Atomis effe poteft : à v. 111. ad v. 182.

*2°. Innumeras effe non poffe probat, quòd majore Inani circumfcriptæ fint; quòd earum numerus & augeri & inco-
 lumi Mundo imminui poffit; quòd quidquid à Numero incipit, in Numerum definat; quòd ut Spatio, fic Numero finitas effe oporteat. Oftendit quàm absurdum fit illud Epicuri commentum, in Atomorum claffibus numero finitis Atomos numero infinitas collocaffe : à v. 182. ad v. 510.*

F üj

3°. *Negat immortales esse Atomos, & individuas; easque dividi posse confirmat ex eo quòd sint figuratæ. Hic affert argumenta præcipua quibus probatur Materiam in infinitum dividi posse; solvitque Epicureorum eâ de re objectiones: à v. 510. ad v. 803.*

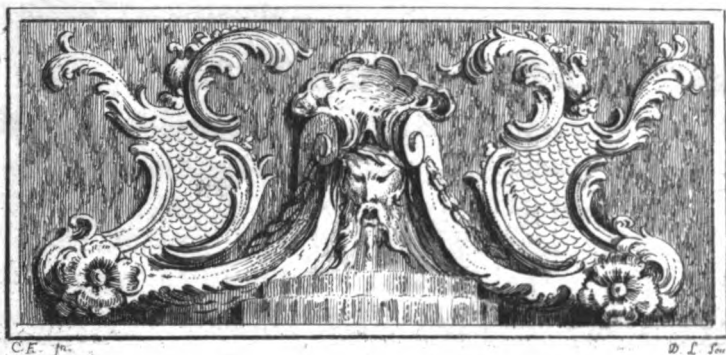
Absurdam esse ostendit Spinosæ unitatem: à v. 803. ad v. 873.

Ex eo quòd dividuæ sint Atomæ, concludit eas ex naturâ suâ solidas non esse, ac proinde fabro indiguissæ ut coalescerent; quod consequi quoque demonstrat, ex eo quòd necessariæ non sint Atomorum figuræ: à v. 873. ad v. 1018.

Anaxagoræ homæomeriam confert cum Atomis, nec magis absurdam probat: à v. 1018. ad v. 1047.

Concludit Materiam è nihilo factam; Deum non constare è Materiâ; quod Epicurus quærit in Atomis, id in solo Deo inesse: à v. 1047. ad finem.

ANTI-LUCRETIVS.

S I V E

DE DEO ET NATURA,

LIBRI NOVE,

AD QUINTIVM.

LIBER TERTIVS.

De Atomis.

FELIX qui veras avidus cognoscere causas,
Sensus assurgit supra, nullumque secutus
Ductorem, præter lumen Rationis amicum
Vimque animi, reliquis mortalibus invia tentat
Ipse loca, explorat rerum caput, atque per omnes
Naturæ latebras ire imperterritus audet.
Illum non anceps Regum favor, aut levis aura
Fortunæ, miserisque bonis contenta Voluptas
Dimoveant, Veri sanctum ut deponat amorem.
Scilicet haud satis est rivos spectare fluentes,
Aut herbâ in molli patulæque sub arboris umbrâ

F iiij

- Prostratum, nitido radiantes rore lapillos
 Mirari, ac tremulo labentes murmure lymphas,
 Et flores quos nutrit aquarum lacteus humor,
 15 Ac bibulo semper viridantem cespitè ripam :
 Fontem ipsum indagare juvat, penitusque latentes
 Rimari venas laticumque exordia prima.
 Quorsum igitur nos corporibus circummundique septi,
 Materiæ decus ac formam externumque nitorem
 20 Miramur tantum, summoque in cortice rerum
 Ludimus? Internam cur non penetramus in ædem
 Naturæ, atque adytis immitti poscimus ipsis?
 Quàm pulchrum est in principiis, in origine rerum
 Defixisse oculos & nobile mentis acumen!
 25 Pervolat huc Sapiens; nugæ sunt cætera Vulgi.
 Hinc nullus digno Vates extollere versu
 Pythagoræ magni poterit, magnique Platonis
 Illustres animas: ingens quibus insitit ardor,
 Se primum, auctoremque sui & primordia cuncta
 30 Quærere contemplando. Hos non tenuere paterni
 Deliciæ moresque soli, quin protinus omnem
 Ægyptum & Syrii lustrarent littora ponti;
 Incoluit primum quas alma Scientia sedes:
 Atque viros ibi consulerent sapientipotentes
 35 Longævosque, & doctrinæ monumenta vetustæ:
 Civibus ut tandem non vellera murice tincta,
 Non aurum aut gemmas, ast aurea dicta ferentes,
 Ditarent patriam nova per commercia Veri.

Hoc animo, Quinti, Naturam invisere tecum

- 40 Dulce mihi: dulce est altos intrare recessus,
 Et præferre facem, & gressus firmare labantes.

- Ne te, quæso, viæ capiant mala tædia longæ.
 Sunt rigidi, fateor, trito sine tramite montes,
 Sunt duræ cautes, ac spinis horrida passim
- 45 Virgulta, & fossæ juga per salebrosa profundæ:
 Macte animo tamen interea dum alludere conor,
 Defessamque tibi rerum asperitate molestâ,
 Non injucundo solari carmine mentem.
 Haud secus in sylvis, ac frondes inter opacas
- 50 Ingenitum carmen modulatur musicus ales,
 Dum fovet implumes foetus placidissima conjux:
 Nam ramo nunc ille sedens, nunc præpete pennâ
 Huc illuc circumvolitans, noctesque diesque
 Invigilat custos; liquidâ tum voce canorus
- 55 Personat omne nemus; molli hæc abscondita nido
 Suaves aure bibit numeros, oblita laboris;
 Et vix assiduæ sentit fastidia curæ.

- Nunc superest Atomos ut perspiciamus in ipsas:
 Altera nam sectæ basis est. An firmior hæc sit,
- 60 Cognoscas: vix crediderim, quia non sibi constat
 Ipse parens Atomorum; & tanquam erroris amore
 Ebrius, interdum proprio se confodit ense,

- PRIMUM infinitas, infinitoque natantes
 In Nihilo posuit. Nimirum utrumque volebat
- 65 Æterno è folio pellendi Numinis audax
 Conatus. Nam si per se se, ac semper ab ævo
 Stant omnes, numero quis eas includere certo,
 Utque tot, haud plures essent decernere quivit?
 Tum si, ut progenerent aliquid, temerarius illis
- 70 Accidere occurfus debet, quo plurima, casu

- Conciliante, cohors glomeretur corpus in unum;
 Infinita foret sparsæ nisi materiæ vis,
 Fortunæ credenda joco, & concrefcere prompta,
 Rarò vel nunquam potuissent corpora gigni.
- 75 Quinimo si magnum adeò superesset Inane,
 Undique diffugerent, ac per deserta locorum
 Usquè vagarentur Naturæ elementa; nec esset,
 Cogere qui tandem ac dispersa reducere posset.
 Sic Spatium immensum Minima infinita poposcit.
- 80 Nec tamen hîc aliquâ sine libertate locari
 Fas erat, ut quodam possent coalescere motu.
 Nam si densa nimis, nimis & stipata fuissent,
 Non aliunde impulsa quidem & motoris egena,
 Torpebant, somnoque gravi infecunda jacebant.
- 85 Unde soluta eadem simul atque frequentia fingi
 Par fuit, & proprio gravitatis percita nisu,
 Quando hic præ cunctis ultroneus esse videtur.

- INGENIOSA quidem hæc; verùm ratione sagaci
 Si fuerint excussa, ruunt fundamine nullo.
- 90 Ac veluti scenis agitur dum fabula nostris,
 Ludificant oculos spectacula vana tuentes,
 Et mentitarum capiunt dulcedine rerum:
 Ut modò porticibus longis simulacra Deorum
 Aurea marmoreas inter mirere columnas;
- 95 Et modò præcelsas turres, arcusque superbos;
 Aut classem in portu ventis dare vela parantem,
 Exstantesque mari scopulos, incurvaque longè
 Littora fluctifrago pelagi spumantia rore;
 Nunc impendentes sylvarum cautibus umbras;
- 100 Inde vorax Erebi barathrum, & Plutonia regna,

Hinc placidum nemus Elysi sedesque beatas :

At pulchrum aspicias posticâ parte theatrum ,

Nil præter telasque leves leviterque perunctas

Cernis , & avulso ruit omnis machina clavo.

105 Sic introspectum fallacis dogma Epicuri

Concidet , inque suum evanescens ibit Inane ;

Quando nec innumeras , nec progenitore carentes ,

Non individuas , immortalesve , nec ultro

Labentes Atomos , nec eo concrefcere motu

110 Quo dicuntur agi , mox ipse fatebere victus.

PROTINUS in mentem revoces quod dicere nuper

Me memini , cùm de Vacuo lis orta vigeret ;

Rem prorsus nullam per se constare potesse ,

Quæ simul haud esset genere omni prædita dotum.

115 Deficiente aliquâ , rem cernimus esse creatam ;

Et majorem illi causam præcellere. Quidquid

Ex alio non est , nequit ullo limite claudi.

Et cur , quod per se est , non dotibus affluet illis

Cætera quas habeant queis per se stare negatum est ?

120 Dii vestri , quos in latebras Epicurus adegit ,

Ut mollem ducant secura per otia vitam ,

Dii vestri , quos fortuito corpuscula nexu

Compegere , velut tibi res compingitur omnis ,

Per se se non sunt ; felices attamen illic

125 Æternùm vivunt , ac lætâ pace fruuntur :

Et felix , Atomus quæ per se est , esse nequibit ?

Multa valent homines membrorum robore partim ,

Et partim ingenio ; per se non esse fateris :

Si per se est Atomus , cur ipsi nulla potestas ?

130 Te malè naturam rerum docuere magistri,

- Quæ tenet æternum propriis à viribus ævum,
 Atque est idcirco, quia per se debuit esse,
 Et non esse nequit; res illa, utcunque vocetur,
 In se habeat totum esse, ac totum posse, necesse est.
- 135 Numen habes, Numen tibi nescius adstruis ipse.
 Cur Epicurus enim numero docet innumerali
 Esse Atomos? Quia ponit eas auctore carentes.
 At si auctore carent, cur illas non quòque dixit
 Ut numero, sic mente, ac viribus infinitas?
- 140 Cur non esse Deos voluit? Nam nomine tanto
 Dignior est Atomus, quæ per se stare putatur,
 Quàm Divi ex Atomis temere incurrentibus orti.
 Hanc tamen invalidam facit & Rationis egentem;
 Hos ratione animi donat, vitæque beatâ.
- 145 Naturæ nihil æternæ concedit avarus,
 Omnia fortuitæ. Quàm sint hæc dissona, sentis?

- TANDEM igitur falsi vestigia blanda secutum
 Ductoris te poeniteat, dulcissime Quinti.
 Divinos pudeat tam parvis rebus honores
- 150 Decrevisse. Leves micæ, tenuissima segnis
 Materiæ ramenta, meri ludibria casûs,
 Per se naturamque suam constare putabas!
 At certè quidquid per se est, sic esse necessum est,
 Ut cùm percipitur, simul ipsum eluceat esse;
- 155 Et, si ponatur penitus non esse, repugnet.
 Hæc Atomis tribui nequeunt. Vis, ordine dicam?
 Scilicet hæc Atomus, quæ nunc mihi jungitur, esse
 Ut sine me poterat, poteram sic esse sine illâ.
 Æternum in Vacuo potuit disjuncta vagari,
- 160 Æternum poterit. Cùm ergo sit inutilis Orbi,

Ponamus non esse: ruent num cætera rerum?

Nequaquam. Non hanc igitur perstare necessum est;

Illiusque loco, satis est si perstet Inane.

Unius hinc Atomī ratio non postulat, ut sit.

165 Quod si unam ē rerum naturā expungere possim;

Expungam geminas, expungam quatuor, omnes

Denique. Namque omnes nihil excellentius in se,

Naturam quod spectat, habent, quàm parvula quidquid

Ac simplex Atomus reverā possidet omnis.

170 Nulla igitur per se, si per se non fuit una.

IMMENSUM qui præterea sibi fingit Inane;

Rem quasi perpetuam, certè ut rem cogitet, ipsi

Nil atomis opus est: intelligit esse reapse

Magnum aliquid, quod Materiā secernit ab omni.

175 Ergò Materiæ molem totam esse suā vi

Non modò non vincit, fieri sed posse fatetur

Ut nil Materiæ sit funditus omne per ævum.

Olli Materies est adventitia Mundo.

Quare igitur per se, quare infinita putatur?

180 Sed faciam, ut verum noscas; utcunque Lucreti

Obstrepat, & contrà decantet garrula Siren.

INNUMERAS vis esse Atomos, sed majus Inane

Innumeris Atomis. Quānam compingitur arte

Infinitum illud malè parcum, & parte recisum,

185 Quod jam stare nequit, quoniam pede claudicat uno?

Nempe infinitum infinito posse putasti

Esse minus? Nonne hoc ipso, quod crescere possit,

Mancum ac finitum est? Quod majus, nonne minori

Semper limes erit? Porro non æquat Inane

- 190 Materies, quia non explet ; sed libera fertur
 Per medium, vacuos & passim linquit hiatus ;
 Major, si nullum superesset Inane, futura.
 Quapropter quemcunque locum deprendis inanem,
 Illic Materiæ finem simul esse fateris.
- 195 Nam si pertendam infinitas æquoris undas,
 Littora tu digito monstrans ubi desinit æquor,
 Me subitò falsi convinces : haud secus & te
 Convincam, ostendens vacuum sine corpore purum.
 Aspice ut ambo sibi noceant obstantque vicissim,
- 200 Quæ tu fraterno nexu conjuncta putabas ;
 Et mediam regni partem infinita gemella
 Subripiant, lacerentque immani vulnere totum.
 Elige ; nam regno alterutrum decedat, oportet.
 Sed caveas ; quia Materiem si tollere mavis,
- 205 In nihilum jam cuncta ruent ; si tollis Inane,
 Non est, Materia ut possit stipata moveri.

QUIB vetat, objicies, ne sursum linea duplex
 Ducatur sine fine quidem, tamen una profundo
 Exeat à centro Telluris, & altera tantum

- 210 A facie ? Tunc sunt expertes limitis ambæ,
 Nec tamen æquales. Vanos imitare Sophistas ;
 O Quinti ! Geminas habet utraque linea partes :
 Hac sunt æquales, quâ sunt sine limite ; sed quâ
 Ponis inæquales, finitas esse fateris :
- 215 Limes enim est illis, ubi primùm exordia sumunt.
 At tua Materies nusquam est sine limite, quando
 Mergitur in Vacuo quod ab omni parte redundat.

ERGÒ dormitat præclari dogmatis auctor,

- Innumeras cùm vult Atomos, quibus addere possem
 220 Vel plures; nondum ut penitus repleatur Inane.
 Nam locus est cunctis. Fingamus millia centum
 Adjungi: num propterea complebitur? Effet
 Finitum, posset si centum millibus olim
 Compleri. Porro non tantùm hæc millia fas est
 225 Adjungi, verùm bis, ter, quater, ampliùs, imò
 Millia mille modis iterum repetita. Profectò
 Crassior esse potest globus hic Telluris & Undæ;
 Quàm nunc est; paulo fieri quoque densior Aër;
 Partibus & cunctis Vacui succedere corpus;
 230 Nil etenim prohibet, quod nunc sit inane repleri.
 Ergò Materiæ tumefactam crescere molem,
 Perque novas Atomos augeri posse fatendum.
 Crescere si possit, nunc finitam esse necesse est.

AUGERI ut poterit, poterit quoque, fospite Mundo

- 235 Imminui: demtis siquidem succedere Inane
 Corporibus promptum est; Vacuumque ut corpora suppleat,
 Sic Vacuum, nullâ jacturâ, corpora supplet.
 Nunc porro demas Atomorum, nam licet, unam;
 En, quam jactabas immensam, summa repentè
 240 Fit minor: at centum si demseris; ecce minorem
 Semper habes. Immensum ergò majusve minusve
 Esse potest, quàm nunc reverâ est. Perge, Poëta,
 Quid stas? Æternum pariter dic posse putari
 Longius aut brevius. Risum teneatis, amici!
 245 Confutare pudet, liquidò quæ falsa videntur.
 Partibus adjectis veluti res crescere nunquam
 Infinita potest, nequit & decrescere demtis.

- PRÆTEREA cùm quæque Atomus finita sit in se,
 Quotquot erunt, vel si plures quàm intelligis, essent,
 [250 Haud unquam in numerum poterunt coalescere tantum,
 Qui non descriptos habeat circùm undique fines.
 Nempe sat est numeri primordia ducere ab uno.
 Namque hæc dividuis natura est insita rebus,
 Ut quæ principium, finem quoque norit: utrâque
 255 Parte nihil: rerum hæc extrema; fugâque perenni
 Exit in hoc tandem, quidquid promanat ab illo.
 Quare infiniti finitas dicere partes
 Quæ stent unâ omnes, numerumque suapte putari
 Naturâ plenum, qui non augescere possit,
 260 Absurdum est. Vel enim quiddam potes addere summæ;
 Atque ita limes erat: vel non potes addere quidquam;
 Exhausta est igitur numeri & præclusa potestas:
 Unde infinitus simul ac finitus habetur:
 Quod pugnans rectâ procul à Ratione recedit.
 265 Quidquid habet numerum, per se innumerabile non est.
 Quidquid & extensum est, mensuram admittat oportet.

- Q U O D si autem numeros vulgò sine fine patententes
 Dicimus, idcirco quia possunt crescere semper,
 Nilque vetat summæ superaddi cuilibet unum;
 270 Observa numeros, ut fusiùs antè probavi,
 Re nihil esse quidem, mera sed phantasmata rerum,
 Solius ingenii foetus prolemque caducam.
 Scilicet hoc ipso quod possumus addere summæ,
 Summam infinitam re ipsâ nullam esse fatendum est.
 275 Ergò cùm liqueat, quidquid numeratur, id esse
 Finitum, & partes numerari posse minutas,
 Quarum conflatur denso è glomeramine totum;

Hinc

- Hinc sequitur, quidquid multis coalescere ponas
 Partibus aggestis & consistentibus unâ ,
 280 Haud infinitum posse , immensumve putari :
 Atque ita Materiæ summam , quæ in semina parva
 Dividitur, certos intra consistere fines :
 Quodque infinitum est, unum simul esse reapse ;
 Cui nullæ partes adimi aut accedere possint.
- 285 Certe Materies, quôcunque extensâ patefcât,
 Infinita nequit , si non immensâ , putari.
 Porro Materies nequaquam immensâ videtur
 Hoc ipso quòd sit variis affecta figuris ,
 Atque in multigenas classes, te auctore, tributa.
- 290 Hoc etiam, Quinti, tua per documenta probabo.
 Qui Spatium putat immensum, velut antè docebas ,
 Hæc immensâ vocet, spatium quibus omne tenetur ;
 Ut vocat æternum, quod nullo tempore non est.
 Pars etenim Spatii quæcunque relicta supersit ,
- 295 Res ibi deficiens non est immensâ profectò.
 Multimodis igitur cùm sit distincta figuris ,
 Atque ideo in multas Atomorum summa cohortes
 Sit divisa, tuo præceptorisque Poëtæ
 Judicio, quæcumque cohors immensâ putetur ,
- 300 Hac opus est unâ Spatium simul omne repleri.
 Terminus est illi, quod non penetratur ab ipsâ.
 Porro, dic sodes, gens infinita cuborum
 An toto, quantum est, Spatio protenditur una ?
 Haud certè : siquidem globulis jam non locus esset ,
- 305 Nec spiris, triquetris, rhombis, mucronibus, hamis.
 Conica gens totum sola exæquarit Inane :
 Quò nunc Pyramides, quò disci, quòve cylindri

Migrabunt ; juvat his Spatium ultra quærere sedes.

Nulla igitur Spatium immensum sola occupat. Ergò

310 Nulla immensa potest, nulla infinita vocari.

Dant aliis aliæ finem accipiuntque vicissim.

Sed quæ sunt finita loco, finita necesse est

Sint etiam numero ; quare sub quâque figurâ

Innumeras Atomos consistere posse negandum.

315 Porro finitas Atomorum dicere formas,

Atque ideo classes, quæ dant sua nomina formæ ;

Cogeris. Hinc sequitur conclusam limite certo

Materiæ summam : cùm non coalescere possit

Undique finitis è partibus infinitum.

320 Sed quoniam Spatii quodcunque relinquis inane ;

Æquè infinitum est atque id quod corpore comples ;

Inde liquet Spatii summam non posse repleri,

Ni nova Materiæ summa infinita creetur.

Quæ nunc sparsa natat Vacuo, quàm curta brevisque est !

325 Ampla videre mihi videor quæ dolia vulgò

Affervant inter cava fundamenta domorum

Teutones, aut cryptis gelidoque in monte recisis

Porticibus, veteri sacrata palatia Baccho :

In quæ si jaceres quantùm capit amphora vini,

330 Hospitibus, pro ! quanta mihi vindemia ! dicens ;

Imò quàm tenuis, dicam, si dolia cernas.

ET cur, si numero sunt infinita, volebas

Semina Materiæ Spatium quæcunque pererrant,

Finitis tamen inter se distare figuris ?

335 Haud equidem ignoro quid ad hæc contraria forsan

Invitum te compulerit. Cùm nempe videres

Non infinitas passim consurgere rerum

- In mundo species, at finibus esse coactam
 Quamque suis, nullamque novâ splendescere formâ,
 340 Intellexisti, quamvis agnoscere nolles
 Quid foret, esse aliquid certâ quod lege domaret
 Effusam vim Materiæ, frenoque protervam
 Luxuriem & rapidos posset compescere motus.
 Mens erat; at tibi Mens fabricâ procul exulat omni;
 345 Ergo Materiæ potius rescanda potestas,
 Ipsaque per certas formarum, sub dūce nullo,
 Distribuenda fuit legiones atque cætervas:
 Ut responderi posset quærentibus, inter
 Quadrupedes quare nil grandius est Elephanto?
 350 Cur non centimanos Briarei de stirpe Gigantes,
 Centauros, Scyllas, aut qualis fingitur Argus,
 Semibovesque viros edit Natura creatrix,
 Et Satyros; at se generatim secla propagant;
 Nec surgunt nova monstra, sed omni gente parentum
 355 Nascuntur similes atque omni tempore foetus?
 Scilicet innumeras Atomos in quaque repostas
 Classe quidem, at non innumeras occurrere classes.

- O miserum effugium! Tūa si corpuscula per se
 Consistunt, dominoque carent, ac sponte regunt se,
 360 Dic mihi, quæ virtus, quæ causa potentior ipsâ
 Materiâ, paucas ad classes illa redegit
 Semina, quæ nobis æterna, immensaque iactas?
 Dic age, nam debes: factique ediffere causam,
 Si potes; aut gratis hæc omnia ficta fatere.
 365 Nempe tuis aptas Naturæ gesta repertis,
 Qui tua Naturæ gestis aptare reperta
 Debueras: nec te tamen extricas labyrintho.

- Nam si Atomæ sunt innumeræ sub quâque figurâ,
 Saltem infinitæ generis cujusque creati
- 370 Res fierent; passimque Lupi, passimque Leones,
 Et pecudes passim, lapides, plantæ exorerentur,
 Atque homines; omnis semper daret omnia tellus:
 Nec volucres ær, nec pisces unda teneret.
 Quæ via nascendi cunctis animantibus una est,
- 375 Infinita foret. Nullo de sanguine patrum
 Improvisus adesset equus, bos, ales & anguis;
 Non sensim vires, non augmen adeptus ab annis,
 At vegetus grandisque, & jam perfectus adulto
 Corpore; feminibus confestim ac sponte coactis.
- 380 Nam quæ facta semel, fieri cur posse negares?
 Poma sine arboribus, sine terrâ & semine fruges
 Affluerent; interdum alieno tempore messis
 Cresceret; inque mari medio consurgeret arbor.
 Omnî luce novi soles, nova sidera cunctis
- 385 Noctibus; innumeri diverso crine Cometæ
 Nunc pervulgarent peregrino lumine cœlum,
 Nunc levitate pari fugerent, oculisque videntûm
 Eriperentur, & immenso haurirentur Inani.
 Namque infinitis debent concurrere semper
- 390 Infinita modis, ullo nec limite fisti;
 Quando infinitum numero non clauditur ullo.

- ASPICE tesserulas, queis ludicra bella geruntur
 In tabulâ, vario quam segmina picta colore
 Distinguunt. Primâ pedites in fronte locati,
- 395 Regem & Reginam, famulos equitesque tuentur,
 Nec positæ gemino defunt in margine tures:
 Quisque suâ solet ire viâ, miscentur & intrant

Alternis inimicam aciem; fit plurima cædes
Hinc atque hinc, donec cedat Rex undique captus.

400 Interea quoties pugnæ variatur imago!
Quàm diversâ etiam, quàm multiplici positurâ,
Objicibusque novis pignantûm invertitur ordo,
Invertique potest! Non sunt tot in æquore fluctus,
Nec tot habent sylvæ frondes, aut gramina campi.

405 Quid, si infinitis ageretur ludus utrinque
Tesserulis; an summa foret finita modorum?

Nec juvat innumeros alibi confingere Mundos
In quibus omnigenûm scateat sine limite rerum
Copia, quæ nostro parcè conceditur Orbi.

410 Nam si reverâ starent, quos extruis, Orbes,
Quâ ratione probas nostratibus esse replendos
Corporibus; nec posse novis coalescere formis
Tot concurrentes Atomos; nova semper ut illic
Ac penitus nobis incognita corpora gignant?

415 Namque modi quibus hæ partes concrefcere possunt,
Non tantûm multo sunt plures partibus ipsis,
Verûm infinitè plures. Quæ nexibus ergò
Diversis poterunt diversè corpora gigni,
Sunt infinitè magis infinita. Quis autem

420 Tantum infinitum tantâ virtute coërcet,
Ne, sibi permissum atque omni variabile casu,
Det species aliquando novas, veteresque vicissim
Distingat? Fixa est adeò si norma creandis
Corporibus, qualem servat Natura perennem;

425 Si rerum genera & certa & finita videntur;
Esse modum finemque Atomis frenumque necesse est.

- NATURAS porro similes non sola figura
 Principiorum, ut fortè putas, at certus eorum
 Nexus & ad leges quidam status efficit ordo.
- 430 Quin aliam speciem referentia prorsus ab iisdem
 Principiis aliter digestis corpora fient.
 Ut nive candidior limus, quem Serica regna
 Finxerunt dudum, quique his jam fingitur oris,
 Pistus utrâque manu figuli, cedensque moventis
- 435 Arbitrio, currente rotâ, dat monstra Deorum
 Omnigenasque feras & Eoi munera ponti:
 Ex illo nunc forma viri, nunc urceus exit.
 Qui cibus in nostros facilis convertitur artus,
 In cane fit canis; atque leo, si fortè leonis
- 440 Venerit in stomachum. Ros idem gramina campi,
 Hortorum flores, frumentaue nutrit in arvis,
 Phocarum veluti rector, quem fabula narrat
 Multimodis oculos hominum elusisse figuris,
 Nam villosus aper, durum atque immobile saxum,
- 445 Flamma vorax, fluviisque liquens erat, ac ferus anguis;
 Mille novas iterum species iterumque daturus,
 Arcto ni premerent fugitivum vincula nexu:
 Humanos donec repararet denique vultus,
 Unde licet paucæ varient elementa figuræ,
- 450 Res tamen innumeras & qualiacunque creabunt
 Corpora, non specie tantum, ceu reris, in unâ;
 At multas itidem species, quot cudere possunt
 Innumerabilium nexus, quos esse probavi
 Prorsum infinitos. Unde infinita videres
- 455 Et rerum genera, & generis cuiusque creata
 Corpora, si verè sub qualicunque figurâ
 Innumeras Atomos totus comprehenderet Orbis;

- Ergò quadrupedes immani maximitate,
 Aut formâ horribiles; Polyphemos, atque Chimæras,
 460 Gorgonas, Harpyasque, ac septem faucibus Hydros.
 E quadris, duplici tantùm quæ picta colore,
 Sic incredibilis formarum copia prodit,
 Mutatis sæpe ordinibus, textuque quadrorum;
 Unde pavementis veniat decor atque venustas.
- 465 ÆMULA Naturæ (quanto minor inferiorque)
 Mens humana, tamen vi freta laboris & arte,
 Quam Ratio solers parit, experientia firmat,
 Mixturis elementorum, quæ paucula novit,
 Spe lucri proprios nova corpora finxit in usus,
 470 Et species, quibus abstinuit Natura, creatis
 Addidit; igne coquens, unguenta & pharmaca fecit,
 Granaque sulphurea, & vitrum, urentesque lapillos;
 Infusione dedit priscis nova germina truncis;
 Jussit & ignotos animalia prodere foetus,
 475 Robustumque genus mulos invexit in Orbem.
 Et tuus ille opifex Mundi, rerum unicus auctor,
 Omniparens casus fundo tam divite pollens,
 Non facit hæc! Brevis huic virtus, aut curta supellex,
 Esse Atomis fines igitur frenumque necesse est.
- 480 Verùm, quod per se est, frenum finesque recusat:
 Ergò stare suis non possunt viribus unquam,
 Et causam agnoscunt Atomis, Numenque supremum.
 Hic Deus, hic certè est, frustra que, Epicure, reclusas.

- NUNC igitur spatium immenso finita vagari
 485 Si dederis, nullo coalescent semina nexu.
 Nempe mari magno si longè diffusa venti

Navigia impellent aliquot rectoris egena,
 Nunquid fortunâ tandem fore credis, ut usquam
 In classem coëant, & consociata ferantur
 490 Fluctibus Oceani, quantos tegit orbita solis,
 Quantum & transversus Mundi protenditur axis?
 Disgregat in Vacuo certè distantia major
 Finitas Atomos: per inania magna solutæ
 Convenient nunquam; spatia infinita vagando
 495 Non tranare nisi infinito tempore possunt.
 Pro! Quàm operis disjecta tui malè membra cohærent!

At si Materiam claudunt circumundique fines,
 Illam ultra, quæris, quò sit ventura sagitta
 Quam bonus arcitenens valido contorserit arcu.
 500 Ex errore tuo dubium tibi nascitur illud.
 Ultra Materiem nihil est; mittes ne sagittam
 In nihilum? Nihilo non est locus: ergò resister,
 Nec poterit telum vetitos erumpere fines,
 Et vires frustra effusas mirabitur arcus.
 505 Nec sine corporibus locus est, nec mobile quidquam
 Absque loco: Spatium si funditus omne revellas,
 Mors erit hæc motûs; alisque repentè recisis
 Missile, jam nullo in directum tramite abibit
 Injussum per iter raptantibus ætheris undis,

510 ÆTERNAS finxisse Atomos totius ut Orbis
 Principium foret absque Deo, nusquamve creatum,
 Atque infinitas, quod utrumque probata refellunt,
 Haud fatis est visum implacato Numinis hosti;
 Verùm immortales etiam affirmare necessum
 515 Huic fuit; ut cunctis et si non dotibus, ævo

Mentiri Numen saltem, ac supplere valerent.

Et quia corporibus mors est, elementa resolvī

Cūm cōepere, suos ac tandem rumpere nexus,

Idcirco nullis compactas ex elementis,

520 Verūm perfectā pollentes simplicitate,

Ac solidas Atomos, minimasque & vulnere nullo

Dividuas fecit; ne morti occumbere possent.

Nunc, individuas igitur non esse, probandum.

Res acta est: etenim variis exstare figuris

525 Dixisti: possunt sine partibus esse figuræ?

Fac tibi quadratas, teretes, triquetrasve, licebit;

Plurimus extremas exasperet angulus oras;

Sint aliæ cuneis similes, aliæque cylindris;

Spirales aliis flexus, vel acuminaingas;

530 Permultis hamus, mucro, vel adunca proboscis,

Cornua, vel dentes, rami, perplexaque fila

Promineant; quasdam speculo magis effice planas:

Denique ad arbitrium forma, prout est opus, omni

Ut possint hærere modo, faciliq̃ue coire

535 Congressu: da quosque sinus, da quaslibet anfas,

Tu pater, ac figulus: tandem nocte, assue, texe;

Sed mihi ne minimas, sic ut minus esse queat nil,

Neve haud compositas, immortalesque profecto

Dixeris, ut pote quæ non consent partibus ullis;

540 Et cūm principiis careant ipsissima rerum

Principia, haud unquam in res ullas posse resolvī.

Nam circumcidi possunt, fierique minora,

Atque in perpetuum frangi, quæcunque figuris

Prædita sunt. Ita quadratis mutare rotunda

545 Cædendo promptum est; iterum quadrata rotundis.

Quámque diu supereſt hamus, vel mucro, vel uncus;
 Vel quæcunque poteſt Atomum ſignare figura,
 Semper ibi ſupereſt aliquid quod radere poſſis.

AUT illis igitur formam concedere nullam
 550 Cogeriſ, atque anſas abradere funditus omnes;
 Jamque adeò nullius erunt primordia molis:
 Aut ſi viſ illas aliquâ irretire catenâ,
 Quo meliùs poſſint nexus ſociare maritos;
 Jam tibi principiis Atomi, ceu cætera conſtent
 555 Corpora. Nec dicas quid primum in rebus ineſſe
 Perpetuum, ſimplex, ſolidum, immortale, neceſſum;
 Corporeumque ſimul: quoniam non ampliùs iſta
 Conciliare poteſ; tibi nec jam impune licebit
 Dividuas Atomis auferre ac reddere partes.

560 QVIN etiam, ut velles omni ſpoliare figurâ
 Quæ tibi Naturæ corpuscula prima videntur;
 Diſcrepat id quanquam Vero placitiſque repugnat;
 Ne ſpoliata quidem, penitus ſine partibus eſſent.
 Namque ubi neſtuntur (ponamus talia neſti)
 565 Totane cum fociis conjungi dixeris? An non?
 Si tota; eſt igitur penetrabile corpus, & unum
 Ex duplici fiet ſemper, nec mille decemve
 Millia vel minimam poterunt extollere molem,
 Totaque Materies Atomum redigetur in unam:
 570 Quo quid ineptius eſt? At ſi non tota cohærent;
 Ergò per partem. Sic nunquam eſt partibus orba
 Materies. Ab eâ partes ſi demſeriſ, auferſ
 Naturam, & nihilo reddiſ: nil poſſidet unum
 Et ſimplex; menti laudem hanc permittit habendam:

575 Ipsa sed extensa est; atque hujus particula omnis,
Ut pars totius, in partes ita sectile Totum est.

TRES itaque annectas, ut fundamenta futuri
Corporis, in medio posiram simul utraque tanget;
Altera sed lævum tanget latus, altera dextrum.

580 Adjicias aliam subtilisque superque, videbis
Quatuor in mediâ partes. Nunc antè retroque
Des alias, iterum mediam quæ tangere possunt,
Sex numeras. Restant spatia interjecta, novisque
Seminibus possunt impleri, quæ simul istam,

585 Diversâ at facie, tangent: tot partibus ergò
Hæc Atomus constat, quot habet circumundique parvas
Ac sibi contiguas Atomos; & partibus illis
Omnibus est etiam centrum commune, quod ipsum
Particulas alias complectitur, atque ita semper;

590 Ut nequeas unquam finem reperire secandi.
Quem si invenisses, extrema secutus, haberes
Rem non extensam, sine centro & partibus; hoc est,
Materiem, quæ Materies non amplius esset.

Quòd si tam parvâ terrentur imagine sensus,
595 Nec fugitiva sequi conspectu segmina possunt,
Aspice quàm latè se parvula ductilis auri
Lamina protendat, repetito sæpius ictu:
Flammante è stipulâ quàm immensa volumina fumî
Exsurgant, densâ & subtexant cærule nocte;

600 Quàm levis inficiat quantos tinctura liquores;
Quàm tenui demum inflammati sulphuris aurâ
Ingratus vinis odor & sapor inditus adsit.
Multa quidem, sed crassa tibi corpuscula sensum
Quæ feriunt; quot non feriant vix credere possis:

605 Subtili nimium quia sunt hæc prædita filo.

- AD perpendiculum si linea recta jacenti
 Inciderit, puncto resupinam figet in uno.
 Si cadet oblique, paulo teget amplius illam;
 Nec punctis tanget, licet inclinata, duobus,
 610 Plùsve minùsve tamen, clivo prout illa minore
 Vel majore cubat. Sic plùsve minùsve gradatim
 Tactile fit punctum, prout angulus inde remansit
 Obtusus vel acutus. Item si jungimus ambas,
 Sic tamen ut puncto fiet altera longior uno,
 615 Nec magis exsuperet dextrâ quàm parte sinistrâ,
 En tibi dimidias Atomos queis linea major
 Prominet. Hoc etiam te Pyramis ipsa docebit.
 Quatuor huic facies Atomum ducuntur in unam;
 Quatuor huic Atomo partes ergò esse necesse est.
 620 Nam sit apex Atomus; quæ linea proxima, binis
 Est Atomis, tribus est quæ tertia, sic quoque deinceps.
 Una duas igitur liquidò premit, atque duæ tres,
 Verùm non totas; cùm semper linea crescat
 Inferior, donec superet basis infima cunctas.
- 625 CUR diagonalem lateri commensus, inanes
 Deprendis curas, teque hinc spes irrita fallit?
 Si tamen ex Atomis est omnis linea quadri,
 Protinus obliquæ non est componere rectam
 Cur nequeas; Atomis paribus nam si utraque constet,
 630 Jam facilè inventu est quanto hæc numerosior, illam
 Exsuperet: sed cùm hoc frustra in molimine fudas,
 Majores Atomis Atomos agnoscere debes.
 Fortè ideo nullâ quadrari circulus arte,

Nullâ vi potuit nostræ per secula mentis :

- 635 Tentatum multis opus infelicibus exit
 Auspiciis ; vanum risit Natura laborem.
 Nulla Geometricæ tibi non arcana repugnant.
 Quilibet innumeros in se implicat orbibus orbes
 Circulus : at totidem centrum qui proximus ambit ,
 640 Orbis habet partes , quot qui tenet ultimus oram.
 Namque intermediis tot in Orbibus , ordine certo ,
 Quo propius centrum est , majoribus usquè minora
 Respondent spatia , & decrescit particularum
 Mensura , haud numerus. Quin & si simplice puncto
 645 Centrum stare putas , centro quoque cæcus in ipso es.
 Nam quâ parte sui latus unum respicit oræ ,
 Hac latus adversum non respicit : unde tot illi
 Sunt minimæ partes , quot eâ numerantur in orâ ,
 Et si quæque minor. Centrum ipsum est circulus alter ,
 650 Qui rursus innumeros in se complectitur orbes.

- ERGO Materies , ut pondera , tempora , motus ,
 Dividitur semper ; nunquam horum extrema secando
 Assequeris. Veluti motus pars nulla quies est ;
 Temporis ut partes minimæ sunt tempora quædam ;
 655 Ponderis ut partes sunt pondera ; sic quoque nulla
 Corporis extensi pars non extensa profectò est.
 Quod si individuum nonnunquam in corpore punctum
 Fingimus , hoc fit uti centri ratio ipsa notetur :
 Linea sic spatio sine lato fingitur , imò
 660 Lata superficies solido sine ; corporis etsi
 Naturam longè , latè , solidèque profundam
 Noverimus , nec posse aliter consistere corpus.

- AT demonstratur, dices, cum sphaera jacenti
 Ponitur in plano, punctum quo jungitur illi
 665 Esse individuum. Sedenim qui talia monstrant,
 Effingunt animo sphaeram planumque minutis
 E punctis; uni quæ sunt bene nota Mathesi,
 Dum spatii rationem à corpore segregat ipso;
 Non physicæ, corpus quæ semper conspicit ipsum.
 670 Ergò, si punctum verè perpendimus illud
 Contactûs, veram solidi partem esse videmus,
 Atque parem reliquis quas scindi posse probatum est.
 Haud etenim plani faciem contingere solùm
 Cernitur, ast etiam sphaeræ cui firmiter hæret,
 675 Partes vicinis contingit partibus: ergò
 Dividuum est, & particulis è pluribus in se
 Conflatum; quamvis hac tantùm parte videri
 Possit nonnunquam, quâ plano contiguum fit.

- DIVIDUAS Atomos igitur fatearis oportet:
 680 Unde mori possunt. Nam reji quæ fuit antè,
 Continuo mors est cum solvi coepit, & illas
 Diffluere in partes quarum agmine constitit olim.
 Nec dicas, plenæ cum sint, quod lædere possit
 Non admissuras, & ab omni vulnere prorsus
 685 Immunes, nullum quia celant intus inane.
 Præterquam quòd enim vacuum non esse revici
 Corporibus cunctis, quæ constat morte resolvi;
 Si nequeunt Atomî, quia plenæ, occumbere leto,
 Non ergò has sua simplicitas à morte tuetur,
 690 Insita durities hoc tantùm munere donat:
 Sed neque durities; etenim coëuntibus illis
 Inter se, vacuum non est quâ parte cohærent,

LIBER TERTIUS.

III

Et tamen ævelli vel te ipso iudice possunt.

Sic immortales Atomī non esse probantur.

695 Et quia quidquid habet finem moriturque periturque,

Hoc sine principio non est, at cœpit oriri;

Æternas Atomos igitur non esse memento.

Omnia nativo mortalia corpore constant:

Quæque aliquâ possunt labi & tabescere causâ,

700 Nulla forent penitus, nisi quis foret auctor ut essent:

Est Atomis ideo, verè mortalibus, auctor.

A T

quanquam in partes scindi queat infinitas

Materies, tamen haud dicas æqualia magnis

Corpora parva fore, ac nullo discrimine moles;

705 Ex infinitis quasi singula partibus æquè

Constarent. Quamvis etenim sint corpora nulla;

Quæ non dimidiâ semper decrescere possint

Parte suâ, moles tamen haud scinduntur in æquas;

Parva sed in parvas, in magnas magna: resectis

710 Partibus ut maneant eadem discrimina semper,

Quæ totis fuerant: nam semipede amplior ulna

Semiputata manet, veluti pede grandior ulna est.

S E D

quâ fronte mihi hæc Epicurus? Nonne sub unâ

Semina Materię locat infinita figurâ?

715 Dicam igitur. Tot sunt Atomī cuiusque figuræ,

Summa figurarum quot circumplectitur omnis.

Insuper, hic numerus speciem qui continet unam,

Æquatur numero species qui continet omnes.

Totum adèd per te non majus parte videtur.

720 Si capis hæc absurda, profarisque ore sereno,

Cur ea non capies quæ demonstrata reliqui?

- Non enim in æquales, ut sunt tua semina, verum
 In decrefcentes abeunt mihi corpora partes;
 Et sint dividuæ quamvis, re non tamen ipsâ
 725 Divisæ, semperque aliquo clauduntur acervo
 Conjunctæ. Sic Materiam, qualem esse docemus,
 Haud infinitam quovis in corpore dices.
 Nam semel adscriptâ communi mole per omnes
 Particulas, quamcunque tuo adscripsisse libebit
 730 Arbitrio, certè paucas in corpore parvo,
 Multas in magno numerabis corpore moles:
 Quamvis sic minimam nequeas assumere partem;
 Ut non sint partes, constat quibus ipsa, minores.
 Infinitum ergò est, non quod sine fine secando
 735 Fit minus, at nulli quod fines undique claudunt.
 Infinitum etenim, atque immensum nomine distant;
 Re sunt unum & idem, atque eadem de utroque feruntur:
 Materies porro, qualem describimus, et si
 Decrescit semper, non est immensa. Quid ergò est?
 740 Congeries rerum, quæ possunt usquè secari.
 Res illæ seorsum, ac proprio sub limite perstant:
 Atqui ex finitis coëuntibus & cumulatis
 Summam infinitam conflare haud posse probatum est.

- VERUM quodcunque est, simplex sit oportet & unum,
 745 Objicis; at simplex nunquam dicetur & unum,
 Quidquid dividitur: sunt ergò corpora quædam
 Quæ prorsus non ulla queunt in frustra secari.
 Quod si non esset, jam certè nulla darentur
 Principia, & corpus nullum quod partibus esset
 750 Compactum veris; in eis quia nil foret unum:
 Atqui hoc à verâ procul est ratione repulsum.

Namque

Namque ut principium Numeri, quicumque sit, unum est;
 Atque omnis constat numerus compluribus unis;
 Sic & principium compacti corporis unum est,
 755 Atque adeò corpus multis compingitur unis.
 Quòd si per se se forsan nequit una vocari
 Materies, at saltem unis confletur oportet:
 Ergò individuis illam constare fatendum.

NIL melius, Quinti, nil ipse Epicurus, & ille
 760 Qui Latio captas delusit carmine mentes
 Dixerit. Illa tamen mirà quæ congeris arte,
 Disjicere haud magnum est, tenuique evertere flatu.
 Quodcumque est, unum est, fateor: sed dicitur unum
 Haud ratione pari. Quod simplex intus & omni
 765 Parte caret, verè hoc unum est. Ante omnia Numen,
 Quod modò tu, licet invitus frustraue reluctans
 Agnosces, unum est. Etiam mens nostra, supremi
 Numinis effigies, una est ac nescia scindi.
 At quæ solius natura est propria Mentis,
 770 Hanc cave Materiæ tribuas. Discrimine quanto
 Mentem & Materiæ par sit secernere textum,
 Accipies posthac. Sed corpus non magis unum
 Esse potest, quàm Mens in partes una secari.
 Nempe quod est, duplici distinguitur ordine rerum:
 775 Quod non extensum, neque constat partibus ullis,
 Simpliciter donatur naturâ, & dicitur unum:
 At secus extensum, quia constat partibus: ergò
 Non individuum, non simplex esse, nec unum
 Ipse vides. A se sic longè dissita pugnant
 780 Unum & Materies, nec eâdem in sede morantur:
 Nulla potest adeò verè pars una vocari

H

- Materiæ; quamvis hoc nomine cuncta vocentur
 Corpora, quòd multas habeant cùm singula partes,
 Molem aliquam reliquis sejunctam molibus in se
 785 Contineant: nam sic lapis unus dicitur, unum
 Flumen, & una domus; sic omnis Materiæ pars,
 Circuitu proprio, propriâ finita figurâ.

- PRINCIPIUM verò Numeri sic dicimus unum,
 Ut tamen interdum Mens illud frangere possit,
 790 Atque infinitè subducere: quod nisi fiat,
 In partes æquas numerus non scinditur impar;
 Nec septem vel centum æqualiter in tria solves
 Segmina. Dividuum sic nostrâ mente fit unum.
 Ast ubi Materiam metimur, singula puncta
 795 Dividimus re non animo. Nam linea nulla est
 Materiæ, partes quæ non scindatur in æquas.
 At secus accideret, si verè, ut tu tibi suades,
 Ex individuis constaret linea punctis.
 Nam si punctorum numerus queis linea constat,
 800 Est impar, nunquam paria in duo segmina scindes.
 Sunt igitur puncta hæc fictitia, ludicra, vana;
 Materies nec seminibus compingitur unis.

- NOVERAT id certè (reliquos nam Numinis hostes
 Confutare juvat) qui nunc Sinensia partim
 805 Dogmata complexus, partim vesana Stratonis
 Restituit commenta, suisque erroribus auxit
 Omnigeni SPINOSA Dei fabricator, & Orbem
 Appellare Deum, ne quis Deus imperet orbi,
 Tanquam esset domus ipsa domum qui condidit, ausus.
 810 Sic rediviva novo se se munimine cinxit

- Impietas, tumidumque altâ caput extulit arce.
 Scilicet ex toto rerum glomeramine Numen
 Construxit, cui sint pro corpore corpora cuncta,
 Et cunctæ mentes pro mente, simulque perenni
 815 Pro vitâ atque ævo, fuga temporis ipsa caduci,
 Et qui seclorum jugis devolvitur ordo.
 Pana putes; non Arcadicis in montibus illum
 Capripedem, cui sylvicolæ pecus omne sacrabant,
 Septiforo solitum calamo Syringa vocare,
 820 Sectarique leves inter nemora avia Nymphas,
 Cornutumque caput lentâ præcingere pinu,
 Mittere & insanos per agrestum corda timores;
 Sed qui magnifico referebat nomine Mundum.
 Quidquid enim est, ipsi Deus est, idem unus & omnia.
 825 At quia quod per se est, infinitum esse necesse est,
 Nec tamen id rerum in numero, velut antè docebam,
 Fas reperire fuit; monstro nil territus, omnem
 Abjecit numerum; nec multis partibus auctam
 Materiæ summam voluit SPINOSA, sed unam
 830 Atque individuum verè sine partibus ullis,
 Immensamque Atomum. Demens qui se ipse, Deumque
 Confudit ranis ac muribus; & proprium nil
 Sensit inesse sibi, vel cùm se scire videret
 Ignorante alio, atque alio lætante doleret.
 835 Egregium Numen cultro quod scindere possis!
 Non scindetur, ait, quamvis quæ membra videntur
 Corporis immensi fortè in diversa locorum
 Transfulerim; quod scindit enim, & quod scinditur, unum est.
 Insulsè: si carnificem, gladiumque necato
 840 Distingui nolit, nec progenitore creatum,
 Nec pastore lupos, nec vivis luce carentes.

- NAM varios res una modos assumere quamvis
 Temporibus possit variis, pugnancia nunquam,
 Ut mortem vitamque, assumet tempore in uno;
 845 Nec simul esse potest quadrata, simulque rotunda,
 Et capere adversas cum simplicitate figuras.
 Vel si quadratur partim, partimque rotunda est,
 Non jam individua, aut simplex, aut una putetur.
 Unius multas generis res esse fatebor;
 850 At rem unam dici, quæ res complectitur omnes
 Non modò distinctas, sed tot rationibus in se
 Diversas, quarum semper negat hæcce quod illa
 Adstruit, ac Totum sine partibus esse, repugnat.
- VERUM instat; Res esse duas, quarum altera fines
 855 Angustos habeat, cum nesciat altera finem,
 Haud minùs à Vero forsan distare videtur.
 Si fuerint etenim diversæ, stentque seorsum;
 Hæc, immensa licet, licet infinita vocetur,
 Non totum esse tenet, quod participatur ab illâ:
 860 Unde immensa nequit, nequit infinita vocari.
 Egregiè dicit, si per se stare putemus
 Res ambas: siquidem cum Numine Mundus haberet
 Divisum imperium; Deus & minor, at Deus esset.
 Verum infinitæ si Totum hoc debeat ut sit
 865 Finita; haud certè natura precaria, pendens,
 E nihilo ducta, in nihilum per se apta revolvi,
 Subdita, egena, recens atque adventitia finit
 Naturam per se stantem, & quam stare necesse est.
 Huic adjuncta nihil tribuit, nil demit ademta.
 870 Scilicet est in eâ, non ut pars cernitur esse
 In Toto; sed ut in causis effecta videntur.

Unde novum astutæ ruit Impietatis asylum.

HÆC in Spinofam. Te nunc, Epicure, laceffo.

Sunt igitur partes Atomis, frustra que negares.

875 At partes Atomorum illas quæ copula junxit ?

Quæ causa arcet ab his vacuum ? Quo glutine constant ?

Nam quâ tu ratione Atomos sociare laboras ,

Corpus ut illarum nexu vincislique creetur ;

Hac ipsâ ratione, Atomos ut fingere possis,

880 Cogeris assutas Atomorumnectere partes.

Cùmque suas habeat pars intima quæque figuras,

Multimodis inerunt spatia interjecta figuris :

Et sic nil solidi facies ; Atomosque caducas ,

Hoc ipso quia dividuas , cogère fateri ,

885 Atque ita mutari faciles , ac proinde resolvî.

Quod mutatur enim dissolvitur , interit ergò.

Nec status esse potest disjunctis unus & idem :

Præcipuè si motus erit per se insitus omni

Materiae. In motu mutabilitatis origo est.

890 Quòd si compactæ tantâ simul arte locantur

Particulæ , minimâ ne possint hiscere rimâ ,

Et solidam efficiant Atomum , simulentve ; profectò

Solertem agnoscis fabrum qui talia fecit ;

Et fundamentum cunctis ut poneret unum

895 Corporibus , tam concinnè tot sparsa coëgit

Semina , consociansque Atomorum elementa ligavit ,

Quæ poterant aliâ , atque aliâ ratione ligari.

NAM cùm Atomus constet multis è partibus una ,

Pars ea quæ partì nunc jungitur ordine certo ,

900 Ut totam consent Atomum , faciantque quadratam ,

H iij

- Per se, naturamque suam non postulat, ut sit
 Huic uni conjuncta: pari ratione, modoque,
 Alterius poterat fieri comes, atque locari
 Desuper aut infra, dextro latere atque sinistro,
 905 Et quævis pars esse Atomi cujullibet. Ergò
 Cur isti addicta est? In eâ cur hæc loca servat?
 Si rogitem, an poterit ratio dissolvere causam?
 Unde necesse fuit dextram prius esse fabrilem,
 Quæ partes Atomo tali, prout ordo deceret,
 910 Distribuens tales, totum formaret ubique
 Seminium, & rebus cunctis daret esse velut sunt.
 Qualis musivâ qui strenuus arte laborat,
 Cùm libet aut vestes hominum aut effingere vultus,
 Ac permanfuros intermiscere colores,
 915 Eligit è multis, quos destinat ipse lapillos,
 Ut species varias operosâ in imagine reddant;
 Desigens cunctos intrito, ac sedibus aptans,
 Compositosque manu addenset junctimque coarctat.

- PROPTEREA tales Atomi sunt, qualia quæque
 920 Corpora; connexis conflantur partibus. Ergò
 Sic omnes Atomi sunt factæ, ut corpora fiunt;
 Scilicet ex Atomis, quæ compinguntur & ipsæ.
 Nec primam invenies non ex brevioribus ortam,
 Aut sine principio, aut aliquâ non arte locatam.
 925 Ecce vides ut, cùm cecidit nix plurima coelo,
 Ludentes pueri soleant compingere massam
 Cuncta pilæ similem, & telis certare jocosis:
 In manibus teneris concrevit mollis acervus
 Qui fuit antè liquor: concretum sæpe volutant,
 930 Et nivis aggestu repetitis motibus augent

In montem : hinc vastos immani mole Dracones,
 Hinc templa , hinc arces , & propugnacula fingunt.
 Corpora sic motu , sic tempore cuncta creantur
 Ex Atomis : sic ipsæ Atomi , partesque Atomorum.
 935 Illæ congeriem sensim cumulantur in unam ;
 Donec eas tandem circumcæsura coërcens
 Terminet , ac certo involvat sub limite molem.

Quis demum proprias Atomis & partibus ipsis,
 Quarum Atomi coetu constant , dedit esse figuras ;
 940 Ut similes partim inter se , partimque tot essent
 Dissimiles ? Quis eas studuit sic ducere torno ,
 Nunc fodiens , nunc exacuens ? Quæ lima terendo
 Sæpius , effecit leves ? Quæ dextera finxit
 Tam variè comtas ? Quâ sunt incude politæ ?
 945 Nam variæ aut similes aliquâ sunt non sine causâ.

Quidni ? Naturâ tales sunt , inquis , ab ævo ;
 Corpora quandoquidem sunt prima , neque indiga fabri :
 Quæ , numero cùm sint prorsum infinita , repugnat
 Cuncta pari filo atque pari cuncta esse figurâ.
 950 Falleris , ô Quinti : neque enim tibi corpora prima ,
 Corporibus quæ sunt conflata prioribus. Illud
 Jam demonstratum est ; quia constant partibus. Atqui
 Si conflata semel fatearis , nata fateris.
 Ergò quidquid habent in se vel habere putantur ,
 955 Id causæ debent. Fecit casusve Deusve
 Singula. Sed casus primordia nulla creavit ,
 Nulla creare potest : ergò Deus. Undique Numen
 Conspicuum : vires ac mentem agnosce creantis.

- Esse potest Atomis nil per se ac semper ab ævo,
 960 Materię nisi quod per se natura requirit.
 Quapropter si corporibus nativa figura est,
 Ac per se talis, talem fuit esse necessum.
 Est igitur quadrata Atomus, quoniam esse rotunda
 Non potuit. Sed nil Atomum vetat esse rotundam;
 965 Cùm sint innumeræ passim, te iudice, tales.
 Ergò Materię nullam natura figuram
 Privatim exposcit, cunctas amplectitur æquè.
 Quòd si quadratam ambiret, nihil esse rotundum,
 Nil & quadratum posset, si fortè rotundam.
 970 Attamen ex Atomis quot quadratæ atque rotundæ?
 Quadratas adeò per se, per seque rotundas,
 Aut aliâ insignes formâ qui dicit ab ævo
 Naturâque suâ, haud secus hic pignantia dicit,
 Ac si homines per se nigros, aut diceret albos,
 975 Aut grandes, aut exiguos; cùm ostenderet ipse
 Gallos, Æthiopas, Pygmæos, atque Gigantes,

- NIMIRUM comperta tibi est natura modorum,
 Rebus inesse quidem possunt & abesse, tametsi
 Res maneant. Ceram invertas utcunque libebit;
 980 Cera manet, Glaciem concretam respicis; unda est.
 Nix cadit è coelo, quâ terram albescere cernis;
 Unda est. Olla fremit, fumusque assurgit in auras;
 Unda est: mille modis variatam detegis undam,
 Si natus erit modus hic, sive ille, nequibit
 985 Auferri: si per se se est, alium esse repugnat.
 Quòd si translatis, sive auctis, sive resectis
 Partibus hic poterit modus exul abire, vel ille;
 Non est natus, Sed corpore cernis in omni

Quaſlibet attritu mutari poſſe figuras,
 990 Formarique novas. Ergò adventitia res eſt
 Materiæ quicunque modus, quæcunque figura.

Hoc tuus ipſe quidem ſatis intellexerat auctor,
 Nec dubitat Vero cedens perſæpe fateri :
 Cur nunc , everſâ ſubitò ratione modorum ,
 995 Æternas Atomis dat moles atque figuras ,
 Immemor ipſe ſui ? Quidnam inconstantia tanta
 Portendit ? Jamne ipſe capis quàm foeda magiſtro
 Inde tuo nota , quæve fides ſit habenda bilingui ?
 Hæc conjuncta ſolet , cùm de primis elementis ,
 1000 At cùm de mixtis ſermo eſt , eventa vocare :
 Sed nova non rerum naturam nomina mutant.
 Nonne Atomos mixtas , ut corpora cuncta , probavi ?
 Nil igitur conjunctum Atomis adſcribere par eſt ,
 Quod mixtis pariter conjunctum non ſit , & ipſi
 1005 Materiæ , ſic , ut nequeat perſtare ſine illo
 Materies. Quocunque poteſt orbata videri
 Integra & incolumis , conjunctum hoc ſcilicet ipſi
 Appellare nefas : interque eventa locandum eſt.
 Haud ullum corpus ſine qualicunque figurâ
 1010 Unquam ſtare poteſt ; igitur conjuncta reapse ,
 Corporibus cunctis , eſt qualiſcunque figura ,
 Ut pote finitis ac certo limite clauſis.
 Corpus at omne poteſt ſine tali ſtare figurâ :
 Ergò non talis conjungitur , evenit ipſi.
 1015 Ut ſine qualicunque ſitu conſiſtere corpus
 Non poterit ; poterit ſine tali , vel ſine tali :
 Nec reſert ubi ſit , modò quâdam ſede locetur.

- HAUD certè ingenio totas Epicurus habenas
 Immisit, paucis ornans sua semina formis.
- 1020 Fingere cùm sciret, quidni ausus fingere plures?
 Cur & Anaxagoræ contempsit Homœomeriam?
 Non Epicureis audacior illa repertis;
 Satque videbatur vestris accommoda rebus:
 Omni structa modo confertim semina præbens,
- 1025 Quæ sibi congenere adeant, passimque sequantur
 Particulas, coëant illis, aliasque reculent;
 Seque oculi jungant oculis, atque auribus aures,
 Argentum argento, flori flos, ignis & igni.
 Sed fallax tuus ille Dei contemtor & hostis,
- 1030 Prævidit nunquam posse hæc infecta putari
 Corpora, quæ signum tanti specimenque laboris,
 Et manifesta suæ ferrent vestigia causæ.
 Ergò Atomis artem nimiam detraxit; & illas
 Simpliciore dedit cultu, primisque figuris
- 1035 Tantùm exornatas: fortunæ cætera credens,
 Quæ concurrentes parerent eventa figuræ.

- VERUM & commentis quid parcere profuit? Æquè
 Absurdum est, Atomos si per se dixeris esse,
 Plùsve minùsve rudes, plùs aut minùs esse politas.
- 1040 Tam nempe artificis manus est adhibenda, ligonem
 Aut rastrum ut facias, quibus agrum exercet arator,
 Quàm clypeum quo flava Thetis donavit Achillem,
 Pacis ubi Ignipotens bellicque insculperat artes;
 Et Stygiis intinctum undis Thoraca Minervæ,
- 1045 In quo stant geminæ Sphinges, torvùmque renidet
 Gorgonis horrendæ facies redimita colubris,

FIXUM igitur teneas animo certumque fugaces

Esse modos, & in his penitus nihil esse necessum.

Materies porro, seu massam intelligis omnem,

1050 Seu varias ejus partes, consistere nunquam

Absque modis potuit: non hunc aliumve requirens

Per se naturamque suam (quia quos semel olim

Per se naturamque suam tenuisset ab ævo,

Nunquam hos ex ullâ posset deponere causâ)

1055 Ast aliquem semper, nempe hunc aliumve, perinde est,

Ergò quos habuit primos, servatque tenaces,

Vel quos deponit semper, semperque resumit;

Hos cum non habeat per se se, habuisse necesse est

Ex alio. Et quoniam reverâ tempore nullo

1060 Stare potest informis & omni cassâ figurâ

Materies, sequitur per se consistere nullam

Materiem: atque ab eo totum hoc sumsisse quod esset,

A quo etiam hoc sumsit talis vel talis ut esset.

Propterea quidquid per se est variabile, non est

1065 Æternum: at pendere aliquo ex moderante necesse est.

Talis Materies; nequit ergò æterna vocari.

At si Materies non est æterna, creari

Debit è nihilo: per se se non fuit unquam,

Est tamen; è nihilo semel ergò existere coepit.

1070 AT qui Materiam fecit, non ille profectò

Materiâ constat. Nam si constaret & ipse

Partibus advectis per motum ac tempora quædam,

Præviis huic esset motus. Simul altera causa

Inquirenda foret, quæ motum partibus illis,

1075 Atque situm nutu proprio, formamque dedisset.

Per se, aut æternus minimè foret ille, sed alter.

Atqui Principium, quo corpora cuncta creantur,
 Æternum planè ac per se est, velut esse fateris :
 Unde incorporeum, Quinti, simul esse necesse est.
 1080 Ergò Materiæ Deus & moderator & auctor,
 Materiâ ipse caret, perituri est corporis expers.

A τ nihil è nihilo, exclamas : Epicurus id olim
 Exclamabat : idem respondet Musa Lucreti ;
 Non secus ac resonans curvis in vallibus Echo
 1085 Pastorum liquidas voces & carmina reddit.
 Sed nihil è nihilo fieri dum posse tuentur,
 Ecquid contendunt ? Terrasne ac Sidera Cœli,
 Oceanumque è particulis constare coactis ?
 Singula quæque suo vegetantia femine nasci ;
 1090 Ac foetus animantū è progenitoribus antè
 Formatis ? Haud inficior. Sed copia rerum,
 Ipsaque Materies, ex quâ sunt omnia facta,
 Unde sit, hoc opus est. Per se non esse probavi ;
 Est igitur causâ ex aliquâ : quæ causa profectò
 1095 Non est Materies, sed quiddam antiquius illâ.
 Ergò Materies omni ævo non fuit. Inde
 Dicimus è nihilo factam, quia facta reapse est.

Q U I D rerum indagas exordia rebus in ipsis ;
 Simplicitatem in compositis ; formasque perennes
 1100 In mixtis resolubilibus ; primumque vel unum,
 Hic ubi nec primum quidquam simplexve, nec unum est ?
 Scilicet est aliquid per se immortale, necessum,
 Æternum, immensum, primum, immutabile, simplex,
 Atque infinitum infinitè. Nempe quid hoc est,
 1105 Ni Deus est ? In eo Mundi primordia quæras.

ABSTRUSUM per iter gradimur, Quinti. Arida latè
Lustramus loca, præruptis quæ cautibus horrent.
Præmonui, durumque fore ingratumque laborem.
Hic animos reparare velis : hîc siste parumper.
110 Quippe voluptati est labor intermissus, & ultro
Ad nova collapsas reficit molimina vires.

ARGUMENTUM

LIBRI QUARTI.

IRRISA Lucretianæ doctrinæ arrogantia & absurditate, de Motu hoc Libro quærendum proponit, exponitque insitam Atomis ab Epicuro gravitatem & declinationem : à v. 1. ad v. 103.

1°. Declinationem refutat variis argumentis : à v. 103. ad v. 237.

Ex declinatione Atomorum non posse, ut censet Epicurus, explicari mentis humanæ libertatem : à v. 237. ad v. 323.

Gassendi commentum de diversâ Atomorum velocitate confutat : à v. 323. ad v. 402.

2°. Gravitationem Atomorum impugnat : à v. 402. ad v. 541.

Gravitatis causam enuntiare aggreditur, quam repetit ab æthere terram ambiente. Admonet hypothesim suam à se non pro certissimâ adduci, sed tanquam Epicureâ saniorrem : à v. 541. ad v. 581.

Divisâ subtili, quæ terram circumfluit, materiâ in plures Pyramides, ex earum vi centrifugâ oriri putat corporum gravitatem, ac præterea ex æquali terreni vorticis pressurâ : à v. 581. ad v. 695.

Corpus nullum per se aut grave aut leve esse probat variis exemplis : à v. 695. ad v. 933.

Gravitatem Neutonianam in attractu positam refellit, ac Cartesii sententiam cum Neutoni sententiâ comparat : à v. 933. ad v. 1125.

Redit ad Motum Epicureum, ostenditque, neque connecti, neque resilire Atomos potuisse : à v. 1125. ad v. 1295.

Spinosæ sententiam de Motu æterno & in ipsâ Materiæ naturâ inhærente evertit, concluditque Motum ab auctore aliquo à Materiâ diverso afflari Materiæ debere : à v. 1295. ad finem.

ANTI-LUCRETIVS,

ANTI-LUCRETIVS,

SIVE

DE DEO ET NATURA,

LIBRI NOVENI,

AD QUINTIUM.

LIBER QUARTUS.

De Motu.

AC veluti medio jam fessus monte viator,
 Saxosum per iter postquam ereptavit, in altâ
 Tandem rupe sedens vultum sudore madentem
 5 Tergit, & ascensu labefactos recreat artus:
 Tum rigidas cautes & quæ juga vicit anhelans
 Cernere amat, relegitque oculis vestigia lætis:
 Surgit mox, avidus summum exsuperare cacument,
 Quique viæ superest labor, hunc animosior implet.
 10 Abdita Materiæ sic nos penetralia tandem
 Emenso, juvat ire, novosque accingier ausus.

I

- DUM gradimur, sensim tenebras lux orta resolvit:
 Et malè fucati decrescit gloria vatis.
 Numine calcato sedenim spoliisque superbus,
 Quàm plenis cantabat ovans sua semina buccis!
 15 Quàm tumidè magni celebrabat Inanis honorem!
 Jamque immortales Epicuri ad templa ferebat
 Exuvias, viridi redimitus tempora lauro
 Victor; ob ereptum Superis & Manibus Orbem,
 Atque incantatas præclaro carmine gentes.
 20 Mœsta sequebatur manibus post terga revinctis
 Relligio, stipata choro lugente piorum;
 Victimæ sacrilegûm cultro mactanda profano.
 Tum saltu atque jocis pubes insana micare,
 Spargere purpureos flores myrtumque virentem.
 25 Nec deerant, Veneris lectissima turba, puellæ,
 Quæ calathis ferrent uvas & Adonidis hortos.
 Jam duce tu gradiens Ratione, quid ille creparet
 Vidisti; fragiles nugæ & vana tropæa,
 Non sine despectu quodam tacitoque pudore
 30 Miratus tenues dilabi prorsus in auras:
 Nec personatæ steterunt mendacia Musæ.

- UNDE putas, Quinti, Vero tam dissita rerum
 Principia, æternûmque sibi pugnantia, tantam
 Invenisse fidem? Quæ vis arcana sequaces
 35 Traxit, & assuetis homines absterruit aris?
 Namque ciere feras nunquam felicior Orpheus
 E sylvis, quæ Threicius fluit amnis in æquor;
 Aut exultantes pelago Delphinas Arion:
 Auritos lapides citharâ nec blandior olim
 40 Ducere, Cadmæas plectro qui condidit arces.

LIBER QUARTUS.

131

Quæ nubes animos adeò caligine tetrâ
Obduxit, lucem ingenitam ut restinguere posset;
Ipsiusque nitens Veri jubar abderet umbrâ?
Sensuum adulatrix, & falsi lena Cupido.

45. Des, inquit, spatium cunctis penetrabile rebus,
Ac sine fine patens; quod partes attamen imas,
Et superas habeat; quod stet vigeatque suâ vi;
Cætera par nihilo: des largam Materiæ vim,
Æquè infinitam; sed quæ non impleat illud:
50 Congeneres Atomos, varias tamen; atque figuris
Omnibus insignes, cum simplicitatis honore;
Extensas, non dividuas; sine partibus, & cum
Partibus. Adjicias Totum non amplius esse
Unâ parte sui; atque modos non esse modorum
55 De genere: extemplo Mundum sine Numine condam.
Credo equidem. Verùm qui tot tibi monstra dedisset,
Huic tres Anticyræ sanando non fatis essent.

- At quia corporibus non sufficit una creandis
Materies, aliquis ni jungat femina motus,
60 Re super hac si non meliora Lucretius edet,
Bilem grandiloquus doctor, risumve movebit.
Ergò, ne partem hanc leviter censoria virga
Prætereat, quæ præcipua est, minùs ardua quamvis,
Nunc inquirendum de Motibus. Hic Epicurum
65 Cernimus erroris scopulo allisisse volentem.
Namque animi dubius, cùm naturale movendi
Principium causamque Atomis quæsisset in ipsis,
Optaretque, ut multimodas dedit esse figuras,
Sic quoque multimodis Atomos impulsibus omnes

I ij

- 70 Urgeri; quo commodiùs transversa vagatæ
 Obventare sibi ac coetus celebrare frequentes
 Inter se possent; solam, quæ munus obiret,
 Invenit gravitatem. Et eam sic nexibus artiss
 Omni Materiæ conjunctam edixit, ab illâ
 75 Nunquam ut divelli quovis molimine posset;
 Propria ceu reji natura atque intima virtus.

- VERUM Democrito quondam hæc elementa docenti,
 Quæ vetus ante omnes Leucippus tradidit auctor,
 Si non & primùm Phoenici debita Moscho,
 80 Responsum fuerat, tali haud primordia motu
 Misceri, nedum regredi, aut incurrere possent.
 Namque parallelis æternùm ductibus ibunt;
 Nec prior unquam Atomus potis expectare sequentem est.
 Unde simul nullis poterunt coalescere vinculis.
 85 Riserat objectum fortè, ut ridere solebat
 Omnia Democritus; sedenim non solverat unquam:
 Et quî solvisset, manifesto lumine victus?
 Pondere cuncta suo quoniam directa feruntur
 Ad perpendiculum, ni causa suborta vetabit.
 90 At puro in Vacuo quæ causa suborta vetaret?
 Nam placidus ventis cùm coelo decidit imber,
 Gutta nequit superas præcurrens sistere guttas,
 Aut quaterre à tergo, pulsasve reflectere sursum.
 Sed neque transversas unà secum ima petentes,
 95 Ordine quo primùm liquidis sunt nubibus actæ,
 Ulla ferire potest, aliisve per aëra necti.
 Hæc reputans & mente cavens Epicurus acutâ,
 Declinare Atomos ait, & descendere motu
 Obliquo. Sic fortuitis occurribus ansam

100 Præbuit; optatifque ratus nil defore tandem,
 Et patre Democrito longè solertior, ire
 Detortas Atomos jussit, quò pondera ferrent.

EXPROBRARE viro nolim, quod & ipse libenter
 Confessus vitium proprio emendare reperto
 105 Nititur: haud illi probro est quò desipit alter.
 Culpam igitur veterem fileo; sed in hocce repertum
 Invehor, & quàm sit fallax & inutile, dicam.
 Nam vel cuncta simul corpuscula sponte cadendo
 Declinant simili descensu, & passibus æquis,
 110 Atque parallelo motu sunt percita; tumque
 Nil agit, ast eadem redeunt incommoda semper;
 Semina quandoquidem disjunctim, ut diximus, ibunt,
 Nec se unquam attingent: vel quædam obliqua moventur,
 Quædam non; & sic, ut distant plurima formis,
 115 Distabunt pariter motu: provincia cuique
 Jam dabitur: bifidumque Atomus scindentur in agmen,
 Tramite currentum obliquo, rectoque cadentum.
 Unde ergò accipiunt proprii divortia lapsus;
 Etsi naturæ paris, etsi nescia causæ?
 120 Nam quæcunque pari sunt mobilitate, parique
 Prædita naturâ, nulloque auctore moventur,
 Non est ut motus in se discrimina gignant.

O Epicure pater! Vellet si talia credi
 Relligio, quantis eadem commenta cachinnis
 125 Exciperes! Matrem dixisti sæpe maiorum,
 Ast errorum etiam & potiori jure vocares.
 Materix sic ipsa tuæ primordia vertis
 Ad libitum! Quidni, quoniam te sculpere multas

134 ANTI-LUCRETIUS,

Non puduit primis individuisque figuras

130 Principiis, totidem simul ausis indere motus ?

Namque rotare alia, atque alia intorquere per omnes

Curvarum amfractus, per qualescunque figuras,

A moto quotquot describi corpore possunt,

Per spiras, rhombos, & flexus atque reflexus

135 Fulguris in morem, aut colubri repentis in herbâ,

Nunc & reticuli, telæ nunc textilis instar,

Ducere sic poteras, velut inclinare parumper.

Quandoquidem Natura, Deo quam subtrahis omnem,

Nutibus ipsa tuis famulatur, pronaque servit,

140 Ponere vis Mundo leges, at ponere nescis.

Qui regnum affectas, quin firmitus utere regno ?

Sobrius imperii, saltem hac in parte, videris

Atque verecundus; neque opes impendis abunde,

Omnipotens Epicure. Atomi, tua maxima cura,

145 Parcè congenitas per te accepere figuras;

Parcius & motum. Tamen hunc variare decebat

Pluribus innumerisque modis: ut nempe tot inter

Diffimiles, imò adversos, cùm deforet unus,

Alter opem subitò ferret; casuque venirent

150 Quidam opportuni, per quos occurrere tandem

Agmina pignantùm, simul & concreescere possent,

Nam licet innumeras miro trahat ordine turmas

Impiger, & variis fulgens exercitus armis

Spiret bella ferox, seu fortes ille maniplos

155 Explicat in campo, seu cogitur ire viritim;

Ac per pontis iter deducitur agmine longo;

Prælia non miscet, si non erit obvius hostis;

Nec stagnat, nullo qui defluit obijce, rivus.

CONTINUò obtrudes, id per me non stetit unquam:

- 160 At similes Atomì naturâ, & sponte cadentes,
 Per se non poterant sic in diversâ vagari.
 Certè non poterant. Sed cur potuere cadendo,
 Partim flectere iter, partim procedere rectâ?
 Non minor est ratio (si pro ratione voluntas)
- 165 Cur variè exagites, quàm cur deflectere cogas.
 Utilior tibi, cùm strueres vice Numinis Orbem,
 Fabula, sed Vero magis haud aliena fuisset.
 Cur tua tam discors pugnat sententia secum?
 Usque adeò in laqueos ultro se se induit error!
- 170 Nempe negas alio impulsu per Inane quietum
 Veloces Atomos, proprio quàm pondere, ferri;
 Et perpendiculi ad normam simul omne fateris
 Delabi, substrata vetant nisi corpora, corpus:
 Ast idem (quis crediderit) legum ipse tuarum
- 175 Immemor, has Atomos labentes, objice nullo,
 Declinare jubes. Et sunt qui nomen adorent,
 O fallax Epicure, tuum! Quibus esse videris
 Naturæ solus Mystes, Verique sacerdos!
 Quorsum igitur delira tua hæc corpuscula tendunt?
- 180 An sic ire volunt? Invitantè torquet Inane;
 Aut ventus quidam Æolio fugitivus ab antro?
 Nonne vides, ut jam in formis ostendimus antehac,
 Possè nihil reji, per se se quæ stat, adesse
 Conjunctum, nisi quod cum illâ non esse repugnet.
- 185 Ergò si quasdam per se procedere rectâ
 Vis Atomos, omnes per se sic ire necesse est:
 Si quasdam inflectas, inflectere cogeris omnes.
 Atque ideo, cùm quæque Atomus, te judice, ferri
 Possit utroque modo, per se neutrum esse fateris.

190 Alterutrum, quasi congenitum affirmare, profectò
Desipere est; utrumque simul, quo nomine dicam?

ADDE quòd obliquè soleat res mota vocari,
Cùm locus unde venit nobis haud esse videtur
E regione; licet verè directà sit in se.

195 Quadrati latus aspicio; quodcunque per illud
Venerit, hoc ad me rectà procedere dicam;
Per diagonalem verò si venerit, etsi
Tramite directò, quia non convertor ad illam
Unde venit partem, subito procedere dicam

200 Corpus id obliquè. Secus autem deinde futurum est,
Si diagonalem, quà nascitur aut cadit, illuc
Translato percurram oculo; tunc namque vicissim
Ibit in obliquum quadri latus omne videnti;
Quæque erat obliquo tractu via, recta futura est,

205 Sic Æquatori inclinata est orbita Solis,
Olli dum Æquator simul inclinatur & ipse.
Obliquas igitur, quarum te nomine jactas
Inventor, rectasque vias quod discrepat inter,
Hoc totum inde oritur quòd sint data puncta secundum

210 Aspectus varios. At Inanis gurgite vasto,
Immensisque locis, age, dic, ubi terminus à quo
Discedant Atomì celeres; ubi terminus ad quem
Perveniant? Quo respectu, quâ parte locorum
Obliquè potiùs, quàm directè; aut vice versâ

215 Pergere dicamus? Quæ te dementia cepit,
Ut, quæ prima jadis veluti fundamina sectæ,
In te versa ruant, proprio & te pondere frangant?

EX infinito veniunt mea semina: dices;

Ac Terræ centrum versùs gravitate feruntur.

- 220 Infinitum ergò tibi circulus esse videtur,
In quo Terra locum centri tenet. Ast ego nuper
Jam satis ostendi, quàm sit contraria Vêro,
Quamque pudenda tuæ super hoc sententia mentis.
Verùm esto : neque enim hoc, si dem, tua dicta juvabit.
- 225 Scilicet ad centrum quæ linea tendit ab oris,
Recta venit brevior viâ : si torta veniret,
Prorsus aberraret centro. Si proinde cadentes
Tempore ab æterno, perque infinita locorum
Deflectes Atomos, arcûs describere chordam
- 230 Cogentur, minimè radium : gravitate remotâ
Ad centrum non pervenient : clinamine tantò
Extrâ delatæ, procul à regione viarum
Excedent. Res mira, locum, quò semina mittis,
Declinare jubes ! Obstas, ne jussa facestant !
- 235 Siccine Democriti mendum sarcire putabas ?
Ipse tegis vitium vitio, frustra que bis erras.

FUTILIORA quidem petis argumenta, repertum
Hunc motum ut statuas, è nostrâ in rebus agendis
Libertate. Novum Logicæ genus ! Est homo liber,
240 Inquis : agit quæ vult ; quæ non vult, sponte relinquit :
Ergò declinant Atomus ; sit serva Voluntas,
Si non declinant. At ridiculum esse probavi
Clinamen. Quod si facilis concedere vellem,
Hinc libertatis nunquam peteretur origo.

- 245 Singula ponamus deflecti semina. Quid tum ?
Hinc homo liber erit, dicis. Quæ copula nectit
Hæc effata ? Nihil video, quod suadeat unum
Ex alijs nasci : quin & contraria cerno.

- Nam si declinent Atomi per Inane vagantes,
 250 Naturâ, propriis & viribus, ac sine causâ,
 Declinant ideo, quia declinare necesse est.
 Aut si, dum currunt ita, libertate fruuntur,
 Quam dare corporibus possint exinde creatis,
 Tunc non solus homo tali potietur honore,
 255 Qui proprius mentis tamen est, velut ipse fateris;
 Libera erunt pariter quæ corpora cunque videmus.
 Unda per acclives proprio non pondere ripas
 Curret, at interdum stagnans resupina sedebit.
 Non nunquam errabit stipulis innoxia flamma,
 260 Invisasque domos tantum, vel ligna cremabit,
 Si volet. Iste lapis quem immotum mille per annos
 Sæcla vident hominum, summo de culmine turris
 Sponte cadet, cum stare loco fastidiet alto.
 Si libeat Soli, Sol non orietur; & umbras
 265 Pellere nocturnas Luna indignata negabit.
 Quidquid in Orbe vides, ne jam contingere casu
 Ne vi Naturæ, ne motu denique dicas,
 Verum ex arbitrio, propriâque libidine rerum;
 Si dotem eximiam, quâ gens humana potitur,
 270 Omnibus ex æquo rebus Natura creatrix
 Indulset, proprio neque nos hoc munere donat.

- SED libertatem cunctis dum prodigus æquè
 Corporibus tribuis, cur nobis invidus auferis?
 Nam, bene si memini festæ documenta profanæ,
 275 Quidquid agas, licet ipse putes te posse reapse
 Non agere id quod agis, folius Materiæ vi,
 Atque ignoratis impulsibus illud agetur;
 Nec poterit non esse quod est: quia sive movetur

- Obliquè, seu recta meat, non libera currit
 280 Materies, æquè nobis causa unica motûs,
 Ac Soli & Lunæ, lapidi, fluvioque, vel igni.
 Propterea nobis indeclinabile Fatum
 Incumbet: Fatum omniparens, cui tanta potestas
 In Superos ipsumque Jovem celebrata Poëtis,
 285 Quanta Jovi Superisque in nos olim esse putata est.
 Hoc detestatus simul adstruis, omnia motu
 Materiæ dum vis fieri & clinamine cæco;
 Ac solas Atomos interno pondere pressas
 Instituis rerum causas, quæcunque genuntur.
- 290 Q U I N etiam nil fortuitò contingere posset.
 Unde ruit Casus Divûm pater atque hominum rex
 Ille tuus. Neque enim casu est quod jam esse necesse est.
 Nempe improvîso concursu & viribus æquis,
 Dum tibi nunc temerè & nullo cogente videntur
 295 Innecti, quæ sponte moves primordia Mundi
 Per vacuum; tamen est, quare innectantur, in illis
 Causa latens & certa; nequit quâ stante volando
 Quæque Atomus non huic jungi, cui jungitur: idque
 Lex quasi lata foret: quia tali concita nîsu
 300 Non vitare potest aliam, quæ pondere tali
 Labitur: & tali decurrens tempore, eodem
 Tempore decurrentem offendat oportet, eodem
 Inque loco. Tali si sit demum utraque formâ,
 Ut coëant; certè nequeunt utrinque revelli:
 305 Si secus; haud ullo poterunt concrefcere nexu.
 Et quoniam inde oritur quidquid, sic fiat oportet
 Ut mixtura dedit, manifestum linquitur ex te,
 Naturæ legem cunctis incumbere rebus;

- Et legem invictam, cui nil obsistere possit ;
 310 Fortunæque locum non jam superesse : neque ullam
 Libertatem homini mansuram ; si nihil ipsi
 Præter adhærentes Atomos concesseris. Ergò
 Cùm Regina sui & proprii sibi conscia juris,
 Frenum indignetur fati avulsa Voluntas,
 315 Arguit in se se quiddam præstantius omni
 Materiâ, & punctis alienum prorsus ab istis.
 Illa sed uberius, cùm Mens tractanda redibit.
 Nunc fati est monstrasse tuis nil posse creati
 Motibus : idcirco quia, seu directa movebis
 320 Ad perpendiculum, seu flecti semina finges,
 Haud ullis poterunt unquam coalescere vinclis.
 Ergò nil, etiam posito clinamine, vinces.

- VERùm alias aliis Atomos velociùs ire
 Si donetur, ais, quidni concrefcere possint
 325 Nexibus innumeris ? Gassendus quippe volebat
 Naturâ similes, non mobilitate : quod unum
 Addere qui velit inventis utriusque magistri,
 Congressus faciles Atomis utcunque parabit.
 Nam fieri poterit solâ ratione cadendi,
 330 Ut quæ posterior fuit, accelerata priorem
 Occupet, ac secum vinclis abducat ; & ambæ
 Arripiant alias, aut arripiantur ab illis.
 Lux ea Democrito cur non affulserat ? Eheu !
 Non opus illapas Vacui de culmine summo
 335 Atque parallelas Epicuro deinde fuisset
 Inclinare Atomos, tantamque incurrere labem.
 Nam veluti cursu dum fervet odora canum vis
 Per nemus & salebras, clangore accensa tubarum

- Et clamore virum, ac fugientis olentia cervi
 340 Nare sagax longo sequitur vestigia tractu,
 Et si omnes ardore pari, tamen unus & alter
 Antevolant, sternuntque feram, lacerantque jacentem
 Dentibus: appropinquat non æquis passibus agmen.
 Aut ubi prædator descendit ab æthere Milvus
 345 Perdicem in timidam, contractis quæ fugit alis,
 Præcipitans in humum simul ingruit ocior ille,
 Unguibus illaqueans prædam, raptatque cadentem:
 Sic possunt Atomæ quædam, et si ponere sequentes,
 Maturare gradum; ac sensim, quia pondere præstant,
 350 In præcedentes ruere & con crescere lapsu.

- CALLIDUS effugium tentat Gassendus inane,
 Nec quidquam auxilii convicto fert Epicuro,
 Qui per se constare Atomos, per seque moveri
 Dixerat, & variis tantum distare figuris.
 355 Ocior has inter nam si, vel tardior una est,
 Naturæ similes Atomæ non amplius ergo
 Dicuntur. Quæ causa novi discriminis illa
 Esse potest? Quænam velocibus addidit alas,
 Ut caderent multo citius, pigrisque negavit?
 360 Plurive minusve graves, inquis, consingere possum.
 Sic variis dederas consistere posse figuris,
 Quod falsum ostendi, nullo si auctore creantur:
 Nec minus à rectâ, quod ais ratione recedit.
 Corporibus cunctis gravitas pro mole profecto est.
 365 Mole ergo distant Atomæ, si pondere distent.
 Et quia particulis constant, levis altera paucas
 Particulas fortita fuit, gravis altera plures.
 Inter eas Natura parens divisit iniquè

Materiem, exiguis parcissima, prodiga crassius.

- 370 Si causam agnoscunt, varias sic esse fatebor;
Talia sunt etenim quæ corpora cunque videntur:
Si non agnoscunt, varias sic esse repugnat.

Adde quòd in Vacuo caderent si corpora prima,
Quanquam impar illis gravitas fortasse daretur,

- 375 Undique deciderent simul omnia tempore in uno.

Includas vitreo plumam lapidemque canali,
Aëre subtrac̃to; plumam, lapidemque videbis
Protinus æquato pariter descendere lapsu.

Causa priùs fuerat discriminis obuius aër,

- 380 Qui findendus utrique venit, plumæque cadenti,

Quàm lapidi certè magis atque diutiùs obstat.

Sed nihil in Vacuo fungetur munere tali:

Perpetuò penetratur enim, dum nempe solutus

Ac rorem simulans Atomorum decedit imber.

- 385 Quin etiam æterno si præcipitantur ab ævo,

Ac simul immensos percurrunt semina tractus,

Nullum posterius, nullum prius ire licebit.

Nam quæ causa moram faceret per Inane quietum

Postremò lapsis? Regio fortasse remota est

- 390 E quâ proveniunt, longèque remotior illâ

Unde priora cadunt? Vel sunt dimissa profundo

Tardius è vacuo? Mensuras quis ferat autem

Immenso in Spatio, atque æterno in tempore tales

Quæ rem finitam signant? Quis proxima centro,

- 395 Sive remota loca, aut centrum quis totius ipsum?

Dædale, cur proprio vagus erras in labyrintho?

Hic tibimet via cæca, & inextricabilis error.

Dicis in immenso nullum consistere centrum,

Et meritò : nunc ut prægrandia corpora formes ,
 400 In centrum attractas Atomos concurrere dicis :
 Centrum est , & non est. Pugnas tecum ipse , Lucreti.

PRÆTEREA, vel si diverso tempore labi
 Aut similes aut dissimiles gravitate , figurâ ,
 Mole , graduque Atomos punctum in commune daretur ,
 405 In quo , ceu motûs possent requiescere centro ,
 Non talem efficerent Mundum , qualem esse videmus.
 Dic ubi enimvero centrum id commune reponas ?
 In medio Terræ ; si quidem , te iudice , Mundi
 Nucleus est , in quo subsidit funditus , ut foex ,
 410 Materies crassa ? Illuc ergò confluit omne
 Seminium , & Vacui regiones deserit altas :
 Illud præcipuè quod aculeis constat & hamis ,
 Unde metalla doces & arenam & saxa creari ;
 Quodque fluit globulis queis manat liquor aquarum :
 415 Nec cessare potest ; quia nunquam cessat origo
 Præcipitis motûs , immensaque copia rerum.
 Sic aliis alias cumulari semper oportet ,
 Ac superaddi Atomos æterno pondere pressas.
 Crescere in immensum Tellus glomeramine tanto
 420 Debuit , & vastam ferre ultra sidera molem.
 Cur fines intra certos se tota coërcet ?
 Cur alibi passa est simili ratione modoque
 Solis & astrorum prægrandia corpora cœlo
 Formari ? Nam illic amplissima principiorum
 425 Congeries aptanda fuit. Cur Luna , perinde
 Ac Tellus , Atomis etiam concrevit aduncis ?
 Cur & Saturnus cum lucifero comitatu ;
 Magnus & ipse suâ stipatus Jupiter aulâ ;

144 **ANTI-LUCRETIUS,**

- Mars & Mercurius; nec non, gens rara, Cometæ ?
 430 Sunt igitur Mundi tot centra, quot altra videntur?
 Quàm distracta fuit gravitas; quàm scissa tot inter
 Immenſi partes Vacui? Quot Somnia fingis!
 Centrum ubi non fuerit, gravitas ibi nulla profeſſò.
 At non eſſe poteſt aliquo ſine vortice centrum:
 435 Et pariter nullus fluido ſine corpore vortex.
 Unde neceſſe foret, caderent ſi pondere quodam
 Semina, vorticibus multis in plurima centra
 Detrudi, variæ facerent ut molis acervos:
 Quod placido in vacuo nunquam ſperare licebit.
- 440 **CORPORA** jam formata etenim poſuiſſe neceſſe eſt,
 Et fluida, & motu circùm exagitata perenni,
 Antè graves Atomî quàm ſint ac centra petentes.
 At quoniam ex Atomis corpus per inania lapſis
 Conſlatur, motus Atomorum anteire nequivit:
 445 Nam tunc non eſſent, ut ais, primordia rerum.
 Ergò per medium ſi delabuntur Inane,
 Nec reperire queunt, imò nec quærere centrum.
 Huc etiam accedit, quod fuſiùs antè docebam
 Cùm de infinito canerem; & revocaſſe juvabit,
 450 Ne cadat ex animo quidquid jam rite probatum eſt:
 Vidimus in Spatio, nullus quod terminus ambit,
 Ponderibus non eſſe locum: quia ſcilicet, unde
 Et quò deſcendant, non eſt; ſupera, infima deſunt;
 Nec furſum idcirco, nec deorſum tendere quovis
 455 Poſſe modo fictas Atomos, quæcunque darentur.
 Spes Atomis igitur gravitatis nulla futura eſt.
 Si nulla eſt gravitas, ergò vis nulla movendi:
 Cauſam etenim motûs unâ in gravitate locabas.

Unde

Unde vides Atomos nequaquam posse moveri;
 460 Vel si motus ineſt, nullo coaleſcere nexu.
 Egregium nunc dōgma boni mirare Lucreti!
 Quæ manifeſta putat, manifeſtè falſa probantur:
 Et ſi vera forent, quod colligit eſſe nequiret.

Sæpe fit, oblatâ rerum ut dulcedine capti
 465 Miremur faciles, plaufuque ſequamur amico
 Qui nos decipiunt. Quales jocularia mimi
 Prodigia exercent: digitis hi namque micantes.
 Attentos fallunt oculos, dum vaſcula tractant
 Apta dolis: fraudem velatam præpete geſtu,
 470 Virgâ & voce juvant; & ubi poſuere lapillum,
 Oſtendunt volucrem. Stupet ore ignarus hianti
 Spectator: temnat, ſi quando noverit artem.
 Haud aliter ſolers oculos auferre Poëta,
 Excuffo tibi debebit ludibria fuco.
 475 Quid ſit enim gravitas quovis in corpore, nondum
 Perſpexti: nam corporibus malè credis ineſſe
 Materiæ certam ut comitem; exemplumque creatis
 A rebus ſtolidè rerum ad primordia ducis.
 Corpora quòd videas in terram plurima labi,
 480 Dumque immota jacent, ad centrum vergere, eoque
 Donec perveniant molimine tendere certo,
 Corporis idcirco genus omne graveſcere cenſes
 Per ſe ipſum, atque illuc innato pondere ferri.
 Tanta fides oculis, ac diffidentia menti eſt!
 485 Aſt etiam, ſi ſola tibi ſit regula ſenſus,
 Cur non Materiæ levitas innata videtur,
 Corpora cùm cernas nonnunquam aſcendere furſum?
 Nonne leves flammas, levia hæc ſimulacra putaviſſi,

- Quas veluti rerum exuvias, & limpida vela
 490 Audieras fluctu passim volitare perenni,
 Ut veniant oculis formæ rerum atque colores,
 Ac visæ somno in medio sine more figuræ?
 Namque hoc te, quanquam falsum est, docuere magistri.
 Quin age, nonne leves Atomorum dicis acervos,
 495 Naribus unde tuis volucres nascuntur odores,
 Uvida quos florum jaciunt pigmenta, vel herbæ
 Fragrantes; qui-ve arboribus Nabathæa per arva
 Destillant succi, nardusque & pocula myrrhæ?
 Aurea lux pariter, quam sol circumundique vibrat,
 500 Nec terris tantum, ast omni latè ingerit Orbi,
 Et quam debiliùs nostri dant attamen ignes,
 Mentitæque faces nocturno tempore solem;
 Cùm superas æquè in partes mittatur & imas,
 Nonne tibi levis atque gravis simul esse videtur?
 505 Judicio lux nempe tuo, vibrata perenni
 Sideris effluvio manat, ceu flammea quædam
 Progenies. Nativa quidem & validissima longè
 Vis illa est, quâ se tot lucida tela diei
 Diffundunt circum, nec se diffundere cessant;
 510 Et vastum rapido pervadunt æthera motu.
 Insita materiæ gravitas si causa perennis
 Est motûs, ergò radii gravitate feruntur.
 Aspice, ut hi motus ambo in contraria vergant.
 Extremis gravitas ad centrum tendit ab oris;
 515 Lux autem extremas à centro tendit ad oras.
 At nullum per se corpus grave, seu leve credas.
 Neutrum etenim Ratio, neutrum Experientia firmat.

MATERIES omnis, quaquâ spectare lubebit,

- Mobilis est per se, non per se mota : neque ullam
 §20 Affectat Mundi partem ; superamve vel imam,
 Aut lævum dextrumve latus ; quocunque cietur,
 Huc properat ; nec motum ambit placidamve quietem ;
 Neutrum præponit , sed idonea semper utrique est.
 Quidquid enim vel stare potest , vel quoslibet æquè
 §25 Suscipere impressos motus , lentosve citosve ,
 Atque huc atque illuc ferri discrimine nullo ;
 Dum manet incolume & naturam servat eandem ;
 Non habet unde modum magis hunc quàm seligat illum ;
 Sed qualem accepit retinet : nil se movet unquam ,
 §30 Ni quoddam in se se lumen Rationis & artem
 Discernendi habeat , quâ destituuntur inertis
 Semina Materiæ , sensu pollentia nullo.
 Cùm videas igitur certâ ratione moveri
 Corpora , continuò motricem intellige causam.
 §35 Nam mutare situm , sine causâ , qui sibi primùm
 Contigerit , res nulla potest. Quæ causâ cadendi
 Est Atomis igitur , vexant quas nulla profectò
 Corpora , nec circùm tangunt , nec desuper urgent ?
 In quocunque situ fuerint , ubicunque locorum ,
 §40 Et quocunque modo ; sic & perstare necesse est.

NUN C autem cùm Materiæ sint omnia plena ,
 Idcirco Terram versum properatè videmus
 Corpora. Nam præter , quæ nos circumfluit , auram ,
 Aura fluit longè subtilior , incita miris
 §45 Et tenuata modis , velut aëris ipsius aër.

SALVE Elementorum pars subtilissima , summæ
 Dexteritatis opus , summi simul instrumentum

K ij

- Artificis ; gaudens humanos fallere sensus ,
 Ut fabri manus ipsa , & solâ mente videri :
- 550 Materîæ flos & sanguis , diffusus in omnes
 Corporis immensi venas : Tu filia primûm ,
 Nunc genitrix motûs : Tu cunctis didita membris
 Vasto vivere das , animalis spiritus , Orbi.
 Te sine nullus honos rebus : procul iret in auras
- 555 Diffiliens Tellus : firmâ tu mole revinctam
 Comprimis ; ac si quo terrestria corpora nifu
 Desertâ fursum effugiant statione , retundis ,
 Et pulsata suo festinas reddere centro :
 A te pondus habent ; à te gravitatis origo est.
- 560 AMBIT enim Terram & pigrâ se mole moventem
 Abripit increpitans valido tenuissima pulsu
 Materies ; circaque suum torquerier axem
 Dum jubet , ac celeri correptam turbine volvit ,
 Volvitur ipsa comes , gyroque rotatur eodem.
- 565 NON tamen ex illo gravitatem accedere motu
 Crediderim ; nam cùm Terram liquor ille volutans
 Usquè parallelis nostros premat orbibus orbes ,
 Communemque habeat cum Terrâ turbinis axem ,
 Cuncta parallelo caderent tibi corpora lapsu.
- 570 In Trópicis igitur , Tropicorum pondera centrum
 Non Terræ appeterent ; nullo discrimine , rectus ,
 Quâcumque inciderent , semper foret angulus axi.
 Nec tamen id fieri certâ ratione patescit.
 Causa ergò gravium casûs aliunde petenda est.
- 575 AB DITA Naturæ penetralia , viscera rerum

Ingredimur, Quinti; dictu res ardua, cunctis
 Unde hæc corporibus veniat propensio. Quod si
 Hæc tibi non firmo stabit Sententia gressu,
 Ast opifex motûs solertior, aspice, quanto est
 580 Nostra hæc materies, Atomis & certior istis.

PRINCIPIO Terram liquido qui vortice cingit;
 Ætheris oceanum in multas fac mente secari
 Pyramidum formas; quarum pars latior altè
 Surgit, ad extremas pertendens vorticis oras;
 585 At centro collecti apices junguntur in imo.
 Illæ omnes se se invicto certamine librant,
 Centrifugâ virtute pares; quia materiæ vis
 Omnibus est eadem: quod si qua est viribus impar,
 Protinus exsuperant aliæ, & subsidere cogunt,
 590 Dum suspenfa suas æquarint singula vires.
 Ast ubi Pyramidem penetravit corpus in unam,
 Mole suâ quantum est, tantum de centrifugâ vi
 Detrahit; ingenitâ nam formâ particularum
 Æquare ætherios tardo nequit agmine cursus.
 595 Ergò deprimitur, quæ molem includit inertem,
 Pyramis; incumbunt vicinæ adiguntque deorsum;
 Undique enim à centro nisu majore recedunt.
 Hæc depressa pigrum tuditando corpus adurget,
 Castigatque moras, repetito verberare retro
 600 Præcipitans; versûsque apicem propellere certat,
 Qui Terræ tenui contingit acumine centrum.

PRÆTEREA rapido Tellurem turbine vortex
 Circumagens, pariter latere undique pressus ab omni;
 In sphæram, aut sphæra similem glomeratur in orbem.

K iij

- 605 Nam quâ fortè minùs promeretur, scilicet illac
 Efflueret, Terramque ignotis traderet undis.
 At quoties latere ex omni pariterque, rotunda
 Comprimitur moles, vis undique facta per omnes
 Ad centrum radios concordì tramite tendit.
- 610 Sic grave Pyramidi immiscens se corpus, abire
 Cogitur ad centrum Terræ, quò pertinet omnis
 Pressuræ radius; quâque ipsa urgetur & urget
 Pyramis, hæc debet jussu decurrere lapsu.
 Sic lapis ut valido jactu vibratur in auras,
- 615 Et secat aërios violento vulnere fluctus,
 Nititur hunc contra incumbens sublimis ab alta
 Materies, talique incussa reverberat ictu,
 Ut centrum versùs labi cogatur, humoque
 Restitui: non ingenito, quod fingere gaudes,
- 620 Pondere; non vano centri communis amore,
 Ut fingunt aliqui; proprio non denique motu;
 Sed bis vim passus, primùm à vibrante lacerto,
 Mox à cœlestis pressurâ & robore molis.
- Nec minùs in lymphis hujus gravitatis imago
- 625 Et fida & constans reperitur: scilicet unda
 Nititur in fundum; inque pares divisa columnas,
 Has inter se omnes libramine sustinet æquo:
 Inde superficies patet uno æquata tenore,
 Injice suber aquis immergens, injice ligna;
- 630 Ligna petent summum valido connisa natatu,
 Profiliet superas celeri impete suber ad undas,
 Causa rei quænam est? Nimirum liquor aquarum
 Fertur in ima magis, quàm lignum aut futile suber;
 Libramen simul omne perit; depulsaque quantum

635 Unda suâ superat gravitate hæc corpora, tantùm
 Debilitant liquidam, cui sunt commissa, columnam.
 Ergo vicinæ vincunt, & cedere jussam
 Protollunt certatim, & in altum assurgere cogunt.
 Illa fugit fursùm, propellens frivola, donec
 640 Respuat in coelum, & reddat natalibus auris.

HINC quæcumque latent lymphis circumdata, tantum
 Ponderis amittunt, quanto se pondere librat
 Par fluidi moles: tantâ nam parte levantur.
 Id sentire solent, pelago qui sæpe profundo
 645 Funibus extractas merces ad summâ tulerunt
 Æquoris, & validi, cùm solvitur anchora, nautæ.
 Nam facilis primùm ascensus; juvat unda laborem:
 Cùm verò aërias grave onus pervenit ad auras,
 Tum labor ingeminat, contorquendoque rudenti
 650 Sudans turba virûm duplicatis viribus instat.

NUNC in aquis fieri quæ diximus, omnia, Quinti,
 Ætheris in pelago ratione geruntur eâdem.
 Hic tantùm fines rerum convertito: metas
 Vorticis ætherii supremas fundus habeto;
 655 Esto Pyramis hic, illic quæcunque columna est.
 Ut surgunt per aquas, sic lapsa per æthera cernes
 Corpora detru-di, & simili propellier æstu
 Illic versùm auras, hic versùm concita terras.

Hoc unum discrimen erit, quòd corpora quædam
 660 Ima petunt liquidi, & fundo graviora residunt.
 At quæ terrenâ latè ditione tenentur,
 Omnia centrifugis cùm vincat viribus æther,

K üj

Nulla queunt ullo capere ultima vorticis ausu.
 Terram cuncta suam repetunt; & adaſta deorſum
 665 Quo mage descendunt, caſu citiore feruntur.
 Inſtat enim aura ſequax, nec deſinit iſtibus iſtus
 Congeminare, fugamque fugâ premit uſque fatigans.

AT cùm librantur magis aut minùs inde graveſcunt
 Corpora, particulis quòd ſint minùs aut mage mixtis
 670 Æthere: non quòd eas vacuum per fruſta reciſum
 Segreget, ac nihilo ſaturas rareſcere cogat:
 Sed quia quidquid habent propriæ terreſtria molis,
 Hoc toto ad centrum pelluntur; at ætheris illa
 Si quid habent, toto hoc ſupera ad laquearia tendunt.

675 JAM folia & ſtipulas, pappos, plumasque videmus
 Antè quidem volitare diu, quàm lapſa quieſcant;
 Nam vix trudentur ſatis, ut diſſindere poſſint
 Aëra ſuppoſitum, levibus ludibria ventis.
 Sed condenſa poros tenues, paucaſque lacunas
 680 Intus habent; facilemque aditum luſtantibus auris
 Dura negant; quare nequeunt eludere plagas
 Ætheris obnixa contrà, ſed tota reſiſtunt;
 Ut pariter totis contendens viribus æther
 Ingruit, aſſiduo detrudens corpora pulſu.
 685 Hinc ferri maſſæ præponderat aurea maſſa,
 Et ferrum ſaxo, ſaxum oſſibus, oſſa liquori;
 Tum varii inter ſe diſtant gravitate liquores.

ERGÒ corporibus ſtat pondus ab æthere ſummo
 Cuique ſuum: hic centrum glomeratis partibus implet;
 690 Continuiſque premit jaculis: huc omnia trudit

Centrifugâ virtute valens : totum Aëra Terris
 Incutit, immersæ quo stant ; simul Aëre tectos
 Continet Oceani latices, vastoque fluento
 Incurvam faciem, convexumque efficit æquor.

- 695 INDE coarctatæ punctum vertuntur in unum
 Omnes usquè globi partes : & si qua resultat,
 Pellitur in medium subitò ; magis aut minùs acri
 Impete, pro vario textu, quo prædita quæque est.
 Hinc adeò quæ pressa magis, cùm fortè movendo
- 700 Fit vicina minùs pressæ, librantur ; & illa
 Defluit, hæc surgit. Non quòd levis hæc propriâ vi,
 Aut gravis illa suo sit pondere : sed quia centrum
 Versùs, inæquali pulsu ac ratione feruntur.
 Haud secus ac geminas triplicato stamine lances
- 705 Cernis in ambiguo suspendi, ac vincere neutram,
 Aut vinci ; donec posito, si fortè lubebit,
 Alterutram digito depresso, aut onus ipsi
 Injicies aliquod ; nam tunc onerata repentè
 Præcipitat, filumque trahens assurgere cogit
- 710 Adversam. Parit oppositos causa unica motus.
 Quantumvis grave sit corpus, graviore propinquo
 Fit leve : vanescit majori pondere pondus.
 Quàm grave sit lignum, quanto cadat impete, nosti ;
 Cùm ruit in sylvis ventorum turbine magno
- 715 Fraxinus, aut crebrâ truncum percussa securi :
 Hanc tamen in fluvium mittas, ecce ima relinquet
 Ociùs, ac totis sursum revometur ab undis :
 Aëre quòd lignum grave sit magis, at minùs undâ.

NAM levis est aër, si pleraque corpora cernas ;

- 720 Ipse gravis : viden' è puteis ut ab aëre jussas
 Antlia tollat aquas ? Et hydrargyrus ipse, metallis
 Post aurum cunctis gravior, si clausuris illum
 In vitro, paulum subsidat lentus & ægrè,
 Descensu dubio, ac demitti sponte recuset
- 725 Magnâ parte suâ; tubulo cùm subitus aperto
 Funditur in lancem : suspensus denique restet,
 Et maneat propriæ oblitus gravitatis in alto;
 Ventorumque vices illic, & amabile sudum
 Mobilitate suâ, & certos prænuntiet imbres ?
- 730 Exteriùs viget aëriæ pressura columnæ;
 Interiùs nulla omnino quæ deprimat aura est.
 Tum pleno si fortè cado siphona videbis
 Immersum, assiduo vix haustu educitur aër,
 Cùm simul ascendunt latices; fundoque relicto
- 735 Alta petunt, recidunt; surguntque, caduntque vicissim;
 Mæandrique cavi sinuosa volumina tandem
 Percurrunt faciles, atque uno & simplice motu,
 Haud secus, extremâ pannum si tinkeris orâ,
 Paulatim è vasis fundo levis unda feretur,
- 740 Et pannum latè diffusilis imbuet omnem;
 Donec summa petens labro destillet ab alto.

ERGÒ aër levis aut gravis est ratione propinqui
 Corporis; & quanquam currentis ab ætheris orbe
 Centrifugo semper leviolem suscipit ictum

- 745 Quàm liquor omnis aquæ, tamen illum deprimit ignis;
 Ipsaque in exiguos rarefcens unda vapores.
 Haud aliter sensim tollunt se nubila cœlo;
 Quæ matutinis vespertinisque videntur
 Temporibus, fumi in morem, consurgere terrâ,

- 750 Sæpius è pelago, fluviis lacubusque, vel udis
 Vallibus & pratis, ubi largiùs incubat humor.
 Partibus aëriis quia tunc fit rarior unda,
 Et minùs ætherii persentit verberis ictum;
 Erigitur super, atque loco sibi cedere cogens
- 755 Paulatim it sursum, cœloque potitur apertò.
 Tum solito gravior nobis ostenditur aër
 In tubulis, quos hunc ars mira paravit ad usum.
 Mercurii molem quia tum, quâ parte patescunt,
 Opprimit incumbens; & quâ clauduntur inanes
- 760 Aëris, urget in hanc, sursumque ascendere cogit.
 Particulæ verò surgant cùm semper aquosæ,
 Quas magis atque magis Phœbi rarefacit æstus
 Fervidior; tantum in numerum regionibus altis
 Conveniunt, ut jam nequeant consistere seorsum:
- 765 Frigus ibi sedenim, ne pergant altiùs, obstat.
 Ergò se tandem per mutua vincula nectunt:
 Et sic in guttas parili magis aëre densas
 Cùm rediere, cadunt. Simul aër ipse refurgit;
 Inferiora tenet quoniam liquor. Ociùs imbres
- 770 Labentur cœlo. Sed Mercurium antè videbis
 Ejusdem in longo tubuli descendere ramo:
 Exterior siquidem minùs illum jam premit aër
 Parte ex oppositâ. Quin ipse metallicus humor
 Mercurii coctus graviorem decutit auram,
- 775 Ac sensus hominum fugiens ascendere discit;
 Cùm fuerint ejus sic attenuata calore
 Semina, ut aëriis gracili subtemine præstent.

Sic ubi Vere novo squalens ager omnis in hortum
 Vertitur, & frondes meditatur sylvæ tenellas,

- 780 Haud mora prægñanti confurgit in arbore fuccus
E terrâ veniens, atque ab radicibus imis.
Namque ut collectus longæ per frigora brumæ,
Ac cæcis Terræ latebris absconditus humor
Incipit afflatu radiorum agitante moveri,
785 Exhalat nebulas tenues, udumque vaporem
Sulphure diluto foetum, salibusque solutis:
Unde mador terris & fertilitatis honores.
Sic adeò per particulas attollitur omnis;
Et passim offendens in humo nutritia plantæ
790 Stamina, reptantes fibras similesque capillis,
Ingreditur tubulos facîle intromissus hiantes,
Angustasque vias alimentis pinguibus implet.
Dant facilem scandenti aditum, clausoque recursum
Calle negant tenues suspenso cardine valvæ.
795 At calor interea referat turgentia ramis
Germina, præteritus quæ sensim foverat annus.
Jamque laborati duro sub cortice succi
Erumpunt; frondemque & flores ordine miro
Implicitos, unctæ monstrant in acumine gemmæ.
800 Hæc autem ut primis valeant se efferre diebus,
Ille potest satis esse latex, quem continet arbos
Autumni memorem, & cui bruma geluque pepercit:
Verùm ut servantur posthac crescantque, necesse est
Auxilium adventare novum, succosque recentes.
805 Quâ ratione igitur suprâ liquor intimus exit,
Hac etiam novus adveniens ascendit ab imo.
Arbore sic totâ nusquam intermissa liquorum
Fit series, & qui sequitur propulsat euntem:
Utque dies crescunt, crescit quoque motus; & ingens
810 Undique productis radicibus influit unda.
- ♦

Nam verni accedunt hybernis imbribus imbres :
 Et jam sublimis dominatur in æthere Phoebus ;
 Quo calefit Terræ facies , auræque tepescunt.
 Ergò tunc fibris humor venit ubere pleno.

815 Tot fontes rivis formant coëuntibus amnem ,
 Qui truncum invadens , tenero sub cortice lignum
 Irrigat , ac læto perfundit rore canales
 Transversos ; & alit genitalia claustra medullæ.
 Nam vectas deponit opes , pariterque repertis

820 Imbuitur : formas hinc se convertit in omnes ,
 Dum varios penetrat longè latèque meatus ;
 Passim & fermento veteri commixtus oberrat ,
 Partibus adjiciens partes , nova tegmina priscis
 Tegminibus. Sed cùm jam exuberet , omne foramen

825 Intrat , ubi resident ramorum exordia prima :
 Hæc aperit , pulsâtque foras , ramosque valentes ,
 Ac bifidos trifidosque simul producit in auras.
 Ast ubi poma latent incoepa , suisque referta
 Seminibus , liquidam tubulis huc invehit escam.

830 Poma tument , flores cùm deposuere caducos ;
 Et formam accipiunt sensim , propriumque saporem :
 Ac se se expandunt , pomis umbracula , frondes.
 Sic uno ascensu conditi sæpe liquoris ,
 Qui pulsus venit è gremio telluris opimæ ,

835 Et primùm nata est , & mox adolescere coëpit ;
 Et parte ex omni crevit renovata quotannis ,
 Quæ nunc præcellis è montibus eminet arbos ;
 Ventosoque ferens nemorosa cacumina coelo ,
 Radicum sylvâ terras exhaurit alentes.

840 CONTEMPLATOR item , quî fons devectus in hortum

- Vertice ab excelso montis, referata sepulcri
 Ostia cùm fuerint, plumbique solutus opaco
 Carcere, deductos jaculetur ad æthera fluctus
 Atque ibi se se ipsum conspergens rore reflexo
 845 Dissipet in gemmas; factusque argenteus imber,
 Cum sonitu tremulo stagnans diverberet æquor.
 Scilicet impulsu saliens effertur eodem,
 Quo summâ præceps ab origine venerat illuc
 Declivis: fecitque levem, modò cùm gravis esset,
 850 Continui series tantùm inclinata canalis.
 Ceu duo cùm surgunt adversâ fronte supini
 Contiguus montes radicibus: ecce revulsus
 Vortice ventorum, aut tacitis suffossus ab annis
 Fortè silex, summo alterius de culmine præceps
 855 Si ruat, immani lapsu petit ima resultans
 Improbus; angustâ sed non in valle quiescit;
 Verùm ipsâ gravitatè levis, jam surgere montem
 Audet in adversum, atque animoso proxima saltu
 Appetit; exhausto donec latera ardua motu
 860 Deferit æger, inersque relapsâ mole recumbit.

- Postremò coelum observes. Ibi nare Planetas
 Telluri non absimiles, & corpore crasso,
 Æthera per liquidum, ac volvi constanter in orbem
 Cernimus; enormes quasi sint sine pondere massæ:
 865 Quandoquidem fluidis, æquè ac nos, undique cincti,
 In nullam possunt Mundi subsidere partem:
 Sed, quo sunt positi semel, illo deinde moveri
 Curriculo debent: ut non mutabilis unquam
 Orbita sit, nullisque forinsecus obvia plagis.
 870 Sol illis verè centrum est: nec desinit illos

- Incutere in Solem, quoad in se est, concitus æther.
 Sed quia substrato pariter sunt æthere fulti,
 Et vim centrifugam jugi obtinuerè rotatu,
 Propterea fervare locum coguntur eundem;
 875 Viribus hinc atque hinc libratis; ordine miro
 Quem tua gens vel nescivit, vel seire refugit,
 Scilicet invisum metuens ibi cernere Nūmen.
 Sed quamvis omni cassus gravitate Planeta,
 Suspensusque suo videatur currere cœlo;
 880 Non ita, quæ vasto complexu corpora portans
 Circumagit secum, & privato turbine versat.
 Namque his officiant fluida, & suus ingruit æther,
 Ne proprium linquant, cui sunt addicta, Planetam.
 Unde, brevi ad massam redeant projecta, necesse est:
 885 Quo fit, ut is molem servet constanter eandem.

Hoc igitur teneas animo fervesque fidelis,
 Quod Ratio docuit, quod & Experientia monstrat:
 Nil grave per se se est; gravitatis plurima quamvis
 Nomine donentur, tanquam foret indita virtus.

- 890 Et verò videas naturæ multa referri,
 Quæ tamen in dubio est an primitus insita verè,
 An magis ex alio veniant superaddita rebus.
 Credis aquam ex se se, naturâ & sponte liquentem?
 Aspice concretam. Vi frigoris algida, dices,
 895 Vertitur in glaciem: quin vi liquefacta caloris
 Diffluit, urgebo. Scythia judicet; ille rigenti
 Sub cœlo natus, totum qui penè per annum
 Venatur niveos solidis in fluctibus urfos;
 Aut Magellanæ vix cognitus incola terræ;

- 900 Perspicuum lapidem & crystalli fusilis instar
 Credet aquas, æstu faciles quocunque resolvī,
 Naturā duras, alieno ardore fluentes:
 Ceu gummi nobis, & pix & cera videntur:
 Et qualem fore credis aquam, si Phoebus abesset
 905 Annos tres, & continuā sub nocte jacerent
 Stagna, lacus, fontes, & mobilis æquora ponti.
 Ut rem quisque videre solet, sic æstimat ejus
 Naturam, & proprium statuit, quod moris apud se est.
 Porro neuter aquis status est, quem dicere possis
 910 Innatum: namque unda fluit, motantibus intus
 Partibus ignitis; glacie constricta rigescit,
 Partibus ignitis illinc abeuntibus. Unde
 Corpus idem atque unum lapis est, humorque vicissim.
 Ecquid durius est, rigidi quā robora ferri?
 915 Dura tamen ferri solvuntur robora flammā.
 Igne volatilius toto quid in Orbe videtur?
 At silice in durā vinctus desesque maneret
 Semper & ignotus, tandem ni claustra paterent
 Conflictu chalybis, quo percutiente solutus
 920 Emicat; attriti mordet fragmenta metalli,
 Et jacit in teretes penitus liquefacta favillas.
 Usque adeò nec tam fluitantia corpora cernes,
 Quæ non sistantur; nec sic adamantina, quæ non
 Evadant fluida, atque aliquo solvente liquecant.
 925 Sic etiam constare gravi quæ mole feruntur,
 Hæc levia esse queunt: gravitas in corpore nulla,
 Nullus & in centrum nifus: quodcunque videtur
 Ponderis ab impulsu venit, alteriusque prementis
 Est opus. At nihil est Atomos per Inane quietum
 930 Quod feriat, pulsetque: Igitur fatearis oportet,
 Principium

Principium fore tunc nullum gravitatis in illis;
Ac nullo quatiante hæsuras omne per ævum.

- FISA suis numeris Neutonia Secta, reciso
Impulso, magicis totum dedit artibus Orbem.
- 935 Sol trahit errantes Sphæras, trahiturque vicissim;
Prævalet ingenti massa, centroque potenti,
Nec tamen adducit; nam tramite pergere recto
Impetus est ollis, jam primo impressus ab ævo.
Mutua vis etiam rapit, atque hinc inde trahuntur
- 940 Conatu sociarum, & centro abscedere tentant.
Nascitur è tanto medius certamine motus:
Unde per ovatas simul unusquisque Planeta
Cogitur ire vias, Kepleri dogma secutus.
Ingeniosa quidem, certisque accommoda coeli
- 945 Motibus, hæc solido staret si machina fundo.
Accipimus numeros, quia rem describere possunt;
Respuimus causam, gratis quia ficta videtur.

- PRINCIPIO quæram, quid sit vis illa trahendi?
Respondent; vis est, per quam in statione quiescens
- 950 Corpus agit tamen in distans, atque imprimit olli
Motum ad se directum, & iners accedere cogit;
Inter utrumque licet nil sit quo tangere possit
Aut tangi, sed solum occulta & mutua virtus.
Ostensum est corpus non ullum posse moveri,
- 955 Id nisi Mens regat imperitans, quæ vertere malit
Quàm servare situm; quia corpus utrique paratum est:
Præterea, si maluerit, quæ seligat unum
Ex infinitis & circumstantibus (æquè
Quos & inire potest) radiis, aliosque relinquat:

L

- 960 Tum citò, seu lentè, prout ipsi nempe libebit.
 Hæc Mens una potest; nequit his sine motus oriri:
 Ergò mentis inops, per se est immobile corpus.

- AsT ubi mens motum impressit, jam corpora certum est
 Nunquam posse trahi, serie nisi juncta fluentis
 965 Aut solidæ, per quam se motus utrinque propaget,
 Materiæ: quoniam fit per contagia motus
 Corporis in corpus. Quodcunque movetur, oportet
 Impelli, & tangi quodcunque impellitur. Ergò
 Conjungi tractum atque trahens per vincla necesse est.
 970 Haud aliter currum rapiunt per aperta quadrigæ
 Alipedes, stadiumque vorant. Sic æquore in alto
 Malus agit navim, cui strictè insertus adhæret,
 Et malum antennæ, atque antennas turgida vela,
 Velaque ventorum flatus, sive incitus aër.

- 975 QUINETIAM in solis attractibus omne movendi
 Ponere principium, varia inter corpora mentis
 Indiga, continuò est agnoscere corpus ineptum
 Ad proprios motus, cunctis conatibus impar:
 Atque ita mansurum, nisi vis aliunde petatur.
 980 Unde autem hæc veniet? simili-ne à corpore, nullis
 Viribus instructo, pariter quia mentis egenum est?
 Sed res nulla potest quod non habet, hoc dare cuiquam.
 Ambo igitur pigro torpent immota veterno.

- HÆC manifesta patent. Quid jam Neutonia proles?
 985 *Dos ea Materia, Natura maxima lex est.*
 Ergò Naturæ lex est, & Materiæ dos,
 Ut fiat si quid fieri nequit. Optima sanè

LIBER QUARTUS.

163

- Régula digna Sophis, & correctoribus Orbis !
 Motûs causa quies, & opum fit mater egestas !
- 990 Jam nunc Mechanici taceant, & quærere cessent
 In ventis, in aquis, in ponderibus suspensis,
 In jumentorum nervis, hominumque lacertis
 Auxilium impulsûs. Et quid reperire laborant
 Organa mille, modosve, quibus transfundere motum
- 995 Ex uno valeant in cætera corpora, vestes,
 Atque rotas, funes, trochleas, & elastica ? Quare
 Vel minimo metuunt affricu absumere vires,
 Arte Geometricâ Naturæ gesta secuti ?
 Nam sic veliferæ percurrunt æquora puppes ;
- 1000 Sic junctis tellurem exercet bobus arator,
 Sic fabricæ surgunt, latices tolluntur in auras,
 Sic mola confringit segetes, & vina premuntur ;
 Ut cor sanguineos vibrat per membra liquores.
 Heu miseri ! sine tot conflictibus, & sine tantâ
- 1005 Instrumentorum serie, per Inane quietum
 Attractus parit omnipotens miracula Mundi ;
 Et quanquam nihil est, rerum caput esse jubetur.

- SINGULA concordant, inquis, cum attractibus. Esto :
- Singula concordant etiam cum impulsibus. Illi
- 1010 Non intelligimus quid sint : hos cernere promptum est ;
 Obvia continui sequimur contagia motûs
 Per mare, per terras omnes, perque aëra passim.
 Nunquid Natura est mutabilis & sibi discors ?
 Hic pellens, alibi traheret ? Dum causa vel una
- 1015 Sufficit, oppositas mallet-ne admittere causas ?

VERUM, ais, attractûs etiam hic vestigia quædam

L ij

- Non defunt. Olea haud multùm distantia se se
 Continuò miscent: eadem, cùm lamina duplex,
 Quâ parte ora patent, recipit, properare videntur
 1020 In partem quæ clausa. Tubus tenuissimus altè
 Suspensam constringet aquam, labique vetabit.
 Quis nescit magnete rapi vix mobile ferrum,
 Electris paleas, auri ramenta vel æris;
 Vimque hanc funiculo longinqua in corpora duci?
 1025 Succus in arboreos posset-ne assurgere truncos
 Vere novo, seu ramorum in sublimia ferri,
 In frondem, in florem vertendus, & in sua poma,
 Contra naturam gravitatis, juraque centri,
 Ni tacitè sub humo radix crinita latentem
 1030 Sugeret, ac fibræ circum supràque vocarent?
 Sic paulum immerfos aqua percolanda repentè
 Cernitur insolito cursu transcendere pannos.

- Hæc tu dum enarras, quod erat dubitabile, ponis;
 Scilicet attractu fieri: secus omnia fiunt.
 1035 Corpus enim quodvis involvitur atmosphærâ,
 Hoc est, effluvio subtili particularum,
 Quæ semper magis aut minùs effunduntur in auras,
 Unde retorquentur, quoniam illas reprimit aër,
 Compulsasque adigit, quantum compellitur ipse.
 1040 Quòd si, dum volitant, fortè in corpuscula quædam
 Inciderint, ea corripiunt, nisi massa resistat,
 Et motùs in centrum abigunt vi simplice pulsûs.
 Sic gutta è ramis pendens, cùm decidit imber,
 Orbe suos tenui sustentat gemmea casus;
 1045 Sic cohibetur aqua in tubulis constricta minutis;
 Sic interceptus gemina inter vitra, recessus

- Nititur in cæcos, tardus licet, humor olivæ:
 Partibus ex aliis validè quia pressus, ab illâ
 Non itidem, certè concedere debet in illam.
- 1050 Ast olea inter se quando aspirare videntur
 Cominus, injiciunt sibi vincula; dum fugit aër
 Qui medius, verùm qui suprâ, incumbit & urget:
 Quid mirum, citiùs quòd se per mutua jungant?
 Magnetem qui spectat, habet clarissima pulsûs
- 1055 Argumenta. Vide, chartam si texeris albam
 Pulvere quem ferro detraxit lima minutum,
 Affinis quantùm valeat præsentia saxi.
 Undique Materies œstro quasi percita currit,
 Vorticis in morem, formans concentrica circùm
- 1060 Agmina, demonstratque vias quibus intrat, & exit
 Effluvium, geminosque polos: tum pendula ferri
 Massa triplo gravior lapidi se se applicat ultro.
 Cætera quæ cumulas, suprâ jam evicta patefciunt.
 Ergò tuum ingenio *systema* superbit inani.
- 1065 HAUD ego (Neutonus clamat) *systemata* fingo.
 Ille quidem haud fingit, sed dudum ficta coaptat.
 Virtutem occultam, & cæcos in corpore sensus
 Debet Aristoteli; Vacuum tulit ex Epicuro;
 Ast utrumque logi: proprium tamen ille duobus
- 1070 E nihilis Totum conflât, mirabile dictu!
 Cartesio bellum indicens, qui cuncta volebat
 Mechanicè fieri, pulsuque à Mente profecto.
 Hic aliis nonnulla quidem emendanda reliquit;
 Idque lubens fateor, non omnes omnia possunt.
- 1075 Erudit ipsa dies, ætatem corrigit ætas;
 Et nova monstrantur studio quæsitâ per annos.

Sol patitur maculas, Lunâ occultatur opacâ

Interdum, sæpe & velatur nubibus atris:

Usquë tamen lucis pater est, manet interea Sol,

1080 Ergò Cartesium temerè insectantur & urgent,

Qui nihil obtrudunt nisi somnia Fatidicarum.

Nec redimit genus hoc vitii perfecta Mathesis.

Scilicet illa modos tantùm describit agendi,

Naturam verò non investigat agentis.

1085 Cùm fieri possit numeros det ut Algebra rectos,

Abfurdo ad libitum posito quasi certius esset.

At Sophiæ est causas, non tantùm effecta notare:

Dux Veri Sophia est; Sophiæ germana Mathesis;

Ambæ concordem gaudent impendere curam;

1090 Utraque naturam complectitur, altera manca est.

Motum hunc si casu fieri, vel amore docerem,

(Hæc habuere suos etenim commenta patronos)

Turbinis aut instar crepitantibus ire flagellis

Sidera percussa, & variâ vertigine volvi;

1095 Si canerem aurigas illis assistere Divos,

Credidit ut coeli plerumque ignara Vetustas;

Et cursum inter se pactum servare regendo;

Si fretus Ptolemæo, operosos orbibus orbes

Adjicerem, usquë novis coelum intricans Epicyclis;

1100 Legitimos possém numeros implere: quid inde?

Veraces numeri, mendax at causa subesset.

Talis erat Physicæ facies, cùm obscura perosus

Cartesius lucem induxit, larvasque fugavit,

Ipse Geometriæ princeps, at subditus illi;

1105 Atque viam Veri munivit ad ardua templa.

Ast ubi vorticibus totum ferviscere coelum

Edocuit centrum fugientibus, unde repulsæ

- In Solem sphæræ, rectâ tamen ire vetantur,
 Flumine centrifugo quoniam rapiuntur & ipsæ;
 1110 Nil dixit quod non probet experientia motûs
 In gyrum, certæque super libramine leges;
 Quod non sit facile intellectu, quodve repugnet.
 Tu, Neutone, secus; dum vim per inania inanem
 Pro radice locas. Numera, metire, reforma,
 1115 Nam quis te meliùs possit? Verum adjice Vero;
 Plaudemus, justumque tibi Pæana canemus.
 Duri-ne, an molles, quibus omnis conditur æther;
 Sint globuli, possint servatâ lege Kepleri,
 Ovatâ circa Solem vertigine volvi,
 1120 Vorticulosque suos agitare in vortice magno,
 Contemplare; tuo pendemus ab ore docentis.
 Thessala sed nusquam per te commenta resurgant.
 Namque Deus, non Materies, par esse movendo
 Cernitur; hanc legi Mentis parere necessum est.
- 1125 SI nunc, rite memor, quæ sunt evicta remensus,
 Omnia colligere, inque unum componere fascem
 Non refugis, Quinti; quàm longè dissita Vero
 Sint Epicurei vatis mendacia, nosces.
 Tot talesque Atomos quas stare haud posse probatum est,
 1130 Effingit: motum his, quem funditus esse repugnat,
 Esse jubet. Quid respondes, facunde Lucreti?
 Ecce immota tibi pendent exordia rerum
 In Vacuo. Quàm vasta quidem, sed quàm irrita languet
 Materies! Quis habet sopor, aut lethargus inertem?
 1135 Libera sunt spatia, & certè non obstat Inane.
 Torporem in pleno timuisti; nec minùs illum
 In Vacuo reperis. Verùm si montibus ornos

- Carmina, si possunt cœlo deducere Lunam,
 Deduces Atomos, etsi gravitatis egenas.
 1140 Dic, age, descendant: ut solem & sideraingas;
 Ut circumfusus Tellurem investiat aër;
 Ut magnam Oceanus partem Telluris inundet;
 Ut se se attollant montes; ut gramina campis,
 Ac sylvæ crescant; habitentque animalia Terras.
 1145 Nil agis: ecce sedent Atomî, semperque sedebunt.

- FINGITUR Alcides, Lernæ dum vinceret Hydram
 Multiplicem, clavâ & ferro metuendus & igni,
 Vix unum exsecuisse caput, cùm sanguine ab ipso
 Ecce novum linguisque minax & dentibus uncis
 1150 Prodierat subitò: nec jam spes certa triumphî:
 Nil cædes, ictusque juvant. Stetit acrior Heros
 In rediviâ hostem; secundaque vulnera flammis
 Exurens, tandem oppressit reparabile monstrum,
 Haud secus Impietas, quamvis ad prælia Numen
 1155 Usquè vocet, semperque novos exasperet angues,
 Unius cadet ætherio rationis ab igni,

- JAM verò censes Atomos resillire coactas
 Continuo sursum attolli, cùm fortè cadendo
 Perculerint alias discordes, ac minùs aptas
 1160 Nexibus. Hæc autem Vero sententia pugnat
 Multimodis. Primò sequitur nullum esse liquorem,
 Ac nihil in Mundo fluidum potuisse creari.
 Scilicet è globulis fluidi genus omne liquoris
 Levibus ac prorsum terfis exstare, docebas;
 1165 Particularum etenim de mobilitate fluorem
 Totius nasci constat. Tollatur ab illis

Mobilitas, ecce incipiet concrefcere totum.

Ni terfæ fuerint, ni leves atque rotundæ,

Perpetuo inter fe vix poffunt fervere motu.

1170 Sed ni compofitæ pariter glomeramen in unum

Et coacervatæ, corpus formare nequibunt

Quale eft ætherium, qualis quo vefcimur aër;

Qualia funt omnes maria involventia terras,

Ac fuper atque intus noftrum diffufa per Orbem.

1175 Verum age, tot globuli magnum per Inane vagantes

Quo jungi potuere modo, ut coalefcere in unum,

Ac feorfum tantas poffent compingere moles?

Nam neque funt furcis inſtructi, hamisque recurvis;

Quales vis Atomos alias per mutua neſti,

1180 Quarum è conventu condensa vel afpera furgent.

Plana ſuperficies globulis: quâcunque prehenſos

Dixeris, effugient; neque carpi aut carpere poffunt:

Eft ea nam tereti ſua dos innata figuræ.

Ergò cùm globulus globulum percuffit, ab illo

1185 Protinus exiliens Vacui ſuprema petivit.

Discordes igitur cunctos fateare neceſſe eſt;

Quoque magis ſimiles, minùs hoc compingier aptos:

Hinc ideo nullum fieri potuiſſe liquorem.

Si propriâ dicas tandem gravitate relabi,

1190 Quanquam per Vacuum cogi renuère cadendo,

Et ſic in centro feliciter eſſe coactos,

Extemplo regeram: noſtris hæc fabula telis

Proſſigata jacet, toties cur viſta reſurgat?

Non hic res, ut ſunt modò, ſed primordia rerum

1195 Quærimus, & motum qui primitus illa coëgit.

Non erat in vacuo gravitas, hoc rite probavi.

Jamque probo globulos nullis coaleſcere poſſe

Motibus; idcirco quia si motore carentes
 Vi propriâ & quocunque modo per Inane feruntur,
 1200 Protinus avêrsi, cùm se tetigere, recedunt.

- VERUM, quod mirere magis, dulcissime Quinti,
 Quem perhibes ille ipse nequit globuli esse resultus.
 Hic te etiam demens Epicuri inscitia fallit;
 Omnia qui sensu, nihil autem lumine mentis
 1205 Æstimat, erroresque novos erroribus addit.
 Parietis offensus pila viribus acta resultat,
 Contorsit quam reticulo circumdique tenso
 Strenuus in nigrâ Juvenis validusque palæstrâ;
 Eque solo, cùm lapsa fuit, sursum incita fertur.
 1210 Quapropter? Quoniam stratum pariesque resistunt,
 Acceptâ motûs aliquantâ parte; pilamque
 Nonnil flexibilem (quo constat elastica virtus)
 Paulum complanant, ac firmâ mole retundunt.
 Hoc pila non faciet, si fluxa in retia fortè
 1215 Inciderit; motum quia forbent protinus omnem:
 Non faciet, vel si lapidem glans plumbea tundat;
 Dilatatur enim, quia mollior: hujus & omnes
 Particulæ nimio quassæ violenter ab ictu,
 Mutavere situm. Nec verò ferrea valde
 1220 Glans resilit, quoniam nimio durata rigore est.
 Hinc duo junge simul, vera ut sit causa repulsûs,
 Quo corpus remeare eadem vestigia retro
 Cogitur, obliquum vel sæpe refringere cursum:
 Scilicet, ut partim sit durum, & flexile partim,
 1225 Atque ita conflictu paulum mollescat in ipso.

HIS animadversis, jam res tibi clara patebit.

- Si per Inane cadens Atomus contundere posset
 Præcurrentem Atomum, quî posse resistere credis
 Offensam? Certè statio nec firmior illi est,
 1230 Nec robur majus: descendunt viribus æquis,
 Æquali sunt mole, viam sectantur eandem.
 Si staret, minimè illapsam reflectere posset;
 Ergò, cùm fugiat, multo minùs ista resistit.
 Per motûs igitur leges quid fiet utrinque?
- 1235 Aut necti poterunt faciles; ac tum simul ibunt:
 Aut minimè poterunt necti; tumque impete facto
 Labentur seorsum, Veluti de nubibus atris
 Undique præcipitans ruit arvis noxia grando,
 Et vitem ferit ac segetes & tecta domorum.
- 1240 PRÆTEREA, Virtus non est ut elastica possit
 Alterutram fursum, verso in contraria motu,
 Pellere. Ponis enim naturæ inflexilis omnes,
 Ac summè duras Atomos, summèque rigentes,
 Ergò, ut se feriant, nunquam resilire valebunt.
- 1245 Nunc autem, quia vorticulos in vortice magno
 Ponimus innumeros, qui semper aguntur in orbem,
 Expositu facile est, cur corpora sæpe resurgent;
 Qualis humum repetens, pueris jactantibus, altè
 Tollitur, atque iterum pulsatur in aëra follis:
- 1250 Cur etiam tractus validè, ac molimine magno
 Tellurem versum, nec ruptus in arbore ramus,
 Tum sibi permissus propriâ virtute resurgat;
 Cur contorta suis conetur lamina vinclis
 Exsolvi; ac subito, si tandem libera, nisu
- 1255 Consuetam in formam redeat: Cur milite Partho
 Mendacem simulante fugam, & vibrante sagittas,

- Contractum primò, & laxatum denique funem
 Ligneus extendat, se se dum corrigit, arcus :
 Cur sclopum explodas compresso, deinde remisso
- 1260 Aëre, namque modum nosti : Cur denique pulvis
 Martius (humani dirum, at mirabile semper
 Ingenii, possent animum si nota movere,
 Portentum) prunis, & nitro & sulphure mixtis
 Conflagret subitò, frangatque potentiùs igni
- 1265 Fulmineo rupes, & propugnacula vertat :
 Aëris interiùs pressi cùm flamma suborta
 Explicuit minimas & solvit carcere partes.
 Omnibus his etenim celer ac circumfluus æther
 Insolitum tradit privato ex impete motum ;
- 1270 Ociùs ingrediens oclusos antè meatus,
 Et laxata novis agitans corpuscula plagis.
 At certè in medio nullum æthera ponis Inani :
 Exulat hinc adeò, per quam congressa resurgent
 Semina, vel retro pulsantur, elastica causa.
- 1275 I C T I B U S hifce tui nunc tandem everfa Lucreti
 Fundamenta reor : siquidem gravitate negatâ
 Seminibus, torpent æterno languida somno ;
 Et gravitate datâ, nihil est quod gignere possint.
 Nativos igitur motus in Materiæ vi,
- 1280 Fortuitos etiam nexus exclusimus omnes.
 Nec ridenda minùs vani commenta Poëtæ,
 Sive parit, sive ire jubet primordia rerum.
 Ergò nunc fileat tantisper, & ora pudore
 Tincta tegat ; donec revocem ad certamina victum.
- 1285 Sed velut obsessæ defensor strenuus urbis,
 Cùm videt adverso jam plenas milite fossas,

Diruta munimenta, ipsumque in moenibus hostem;

Non se propterea dedit; quin acer in arcem

Confugit, & vallum sudibus prætexit acutis:

1290 Hinc prorumpit adhuc, hinc tela novissima torquet:

Sic per inexhaustas accensa cupidinis artes

Impietas alio renovat sub vindice pugnam.

Sed, quocunque Deum fugiens penetraverit, audax

Insequar, ipse manu nova sepimenta revellam.

1295 ERGO ò si spretis tandem castris Epicuri

Xeinophanemve ducem, aut Spinofam transfuga adires,

Perquirens in Materiæ non partibus ipsi

Divisim sparsis, at summâ & corpore pleno,

Principium motûs, tibi non melioribus irent

1300 Auspiciis nova bella, novus labor. Undique surgent

Argumenta tuæ penitus contraria menti.

Quocirca serves animo, monitusque revolvias,

Impulsu corpus duntaxat posse moveri;

Nec fore, tot calles inter quibus undique cinctum est,

1305 Unum ut sponte ineat, par omnibus æquè ineundis.

Ergò nisi in motum, causâ impellente, feretur,

Stabit iners, placidumque suâ in statione manebit.

ESTO, inquis, pellatur: at est fortassis in omni

Materiæ textu motûs æterna propago;

1310 Quâ fit, ut impulsu vicino à corpore corpus

Corpora consimili vicina reverberet ictu;

Detque quod accepit, tali ratione modoque;

Ut nec principium, nec finis motibus insit.

Quàm citò, quàm facilè, ô Quinti, lucem effugis ipsam;

1315 Et documenta tuo labuntur pectore nostra!

Non potes impulsus illos admittere semper
 Acceptos, semperque datos, quin singula ponas
 Corpora cùm dederint plagam, accepisse priorem;
 Nec potuisse dari, quæ non accepta fuisset.

1320 Propria conditio est igitur naturaque motûs,
 Traditus ut fuerit. Debet procedere semper
 E motore aliquo, ceu filius è patre nasci.

Ergò in Materiâ cùm sit, transfusus in illam
 Advenit causâ ex aliquâ: quæ causa profectò

1325 Non est Materies, non est brutum & rude corpus;
 Nam si esset, quî seligeret, rationis egenum?
 Materies adeò vel motum extrinsecus hausit
 Ex aliquâ re incorporeâ, mentisque potitâ;
 Vel partem sanè quamdam illius esse necesse est;

1330 Quæ nulli acceptum referens, in cætera motum
 Corpora distribuât: sed motum diximus antè
 Transfundi; quare hîc subitò sine patre repertus?
 Nonne etiam pars Materiæ, quæcunque sit illa,
 Corpus erit rationis egens, ac persimile illi

1335 Quod modò fassus eras per se non posse moveri?
 Ergò, ut Materiæ pars nulla est, quæ mera non sit
 Materies, nullam omnino sic esse fatendum est,
 Quæ propriis unquam se viribus erigat ultra
 Vires Materiæ, & valeat traducere motum;

1340 Ni susceptum ab eo, motum qui gignere possit,

CERNIMUS affiduâ Solem vertigine volvi,
 Turbinis in morem directi semper ad Euros.

At Sol converti poterat constanter ad Austros.
 Quid vetuit rem sic fieri? Solisne voluntas,

1345 An lex Materiæ? Solem si velle putabis,

Græca superstitio grates tibi læta rependet.
 Si lex Materiæ; tali ergò lege necesse est
 Impetus ut semper calidis averſus ab Auſtris,
 Omni in Materiâ per ſe contendat ad Euros.
 1350 Hoc, vel ſi taceam, experientia ſola refellit.
 Motus enim partes Mundi contendit in omnes.
 Materiæ non eſt igitur convertere motum.
 Et quia nullus erit niſi ſit converſus in illud
 Hocve latus Mundi, victus fatearis oportet,
 1355 Ex illo motum accepſiſſe ut funditus eſſet,
 Unde etiam accepit talis vel talis ut eſſet.

PRÆTEREA, quidquid naturâ tale videtur,
 Illius ut nequeant eſſe uno tempore partes,
 Aſt aliæ veniant ſemper, ſemperque creentur
 1360 Poſt alias, æternum illud ſibi fingere nemo
 Sanâ mente poteſt. Totum quodcunque vocamus,
 Naturâ eſſe nequit diverſum à partibus iſſis.
 Nam Totum eſſe nihil niſi ſummam particularum,
 Cernimus. Hinc motus ſi per ſe æternus habetur,
 1365 Particulas omnes æternas eſſe necesse eſt.
 At, quæ, dum loquimur, veniunt, ac temporis omni
 Momento natæ, nec heri, nec nuper, ut ipſe
 Credis, erant: non ſunt æternæ; nullaque proinde
 Æterna eſt. Igitur, quod conſtat partibus illis
 1370 Perpetuò genitis, æternum credere noli.
 Cur genus humanum jugi reparabile foetu,
 Eſſe novum, rectèque putas? Hoc ſcilicet ipſo,
 Quòd ſit perpetuò reparandum; ac filius eſſe
 Debuerit, quicumque pater. Si filius; ergò
 1375 Non eſt æternus: quia patrem, ſive priorem

Agnoscit, quo proveniens exivit in auras:
 Semina de arboribus, de semine provenit arbos:
 Nulla arbos igitur, nullum quoque semen ab ævo.
 Sic ortum cepisse diem noctemque necesse est:

- 1380 Nempe dies noctem sequitur, sequiturque diem nox.
 Neutra potest ergò per se, aut æterna vocari.
 Utram etenim natam dices, utramve parentem?
 Non æterno etiam tempus prolabitur ævo;
 Quando ex particulis (memini me dicere pridem)
 1385 Semper progenitis constat, semperque caducis.
 Ver, Æstas, Autumnus, Hyems, annum ordine ducunt;
 Inque vicem se se, Mundi argumenta recentis,
 Excipiunt. Inter sibi succedentia nullum est
 Quod non post aliud veniat: nullum ergò suâ vi
 1390 Tempus & usquè fuit; nullum consistere posset,
 Ni causæ arbitrio, primum quoddam esse jubentis,
 A quo deinde fluant reliqua, alternisque recurrant.

- QUI DNI, respondes, nativo jure moveri
 Omnia dicantur? Placeat conjungere motum
 1395 Corporibus, dotem ut propriam, nullius egebunt
 Impulso: frustra motûs quæretur origo.
 Talia de formis Atomorum Somnia nuper
 Jactantem audiui. Nolebas indiga fabri
 Corpora; motoris pariter non indiga velles.
 1400 Unde ego jam notis sermonibus utar; & illa
 Quo cecidere modo, facili cadet hoc quoque pulso.
 Si natus erit per se se in corpore motus
 Ut dos Materiæ; qualis, quantusve, rogabo:
 Quam versùs Mundi partem? Lentusne, citusne?
 1405 Rectus, an obliquus? Forsan curvatus in orbem?

Nam

Nam cuncti esse simul nequeunt : unum esse necesse est.

Si talem aut talem dicas ; alium esse repugnat :

Nam secus esse nequit, natura quod ipsa poposcit.

Sed motûs nullæ species cum corpore pugnant :

1410 Cur ergò hanc per se præ cunctis corpus habebit ;

Æquo jure aliam per se cùm possit habere ?

Hanc etiam, si per se habeat, variare nequibit :

Nam quod naturæ est, nullâ est mutabile causâ.

Sed motum semper variari posse videmus :

1415 Ergò Materiæ nativum haud esse fatendum est.

NEQUICQUAM objicias : ut qualemcunque figuram

Certò corpus habet, quamvis nullam sibi certò

Vindicet ante alias ; ita motum corpus habebit

Qualemcunque, licet valeat sibi sumere nullum :

1420 Atque hunc externæ variabunt denique causæ :

Ut rota circumagitur directo fluminis ictu ;

Cùm secus haud possit proprio super axe moveri.

Sic ais ? Ecce quies è rebus tollitur omnis ;

Nec motu caruisse, ut non caruisse figurâ,

1425 Corpora jam possunt : quod nec tu effarier ausis.

Esse figuratum nam corpus quodque necesse est :

Rem, positus limes qui terminat, ipse figurat.

Sed corpus nullâ motum ratione requirit :

Stare potest ; neque naturam, statione quietâ,

1430 Corporis amittit. Moveatur, sive quiescat,

Corpus idem remanet, compactum è partibus iisdem.

Nonne etiam, tibi dum gravitas nativa placebat,

Collapsas Atomos, in centrum fortè cadendo

Si tandem veniant, ibi tum cessare putabas ?

1435 Pausam ergò requiemve Atomis aliquando futuram

M

Intellexisti, motum his non esse perennem;
Nec tibi propterea visæ sunt interituræ.

Huc accedit, uti corpus circumundique pressum
Si fuerit, nullâ possit ratione moveri.

- 1440 Plenum ideo Spatium tu formidare solebas,
Corpora ne turpi starent immersa veterino:
Nec peritura tamen, quamvis immota, putasti.
Tum si mole pari, necnon & viribus æquis
Concurrant adversa duo, evanescere motus
1445 Cernitur, & placidæ succedunt otia pacis.
Materies igitur motum non sponte requirit,
Ut sibi conjunctum; nam corpora sæpe quiescunt:
Nec verò requiem; nam corpora sæpe moventur.
Nativus quare non est in corpore motus;
1450 Nec nativa quies. Jam cernis utrumque modorum
Esse genus: quoniam, Naturâ semper eâdem,
Corporibus possunt & adesse, & abesse vicissim.
Qualis homo jaceat molli seu lentus in herbâ,
Seu pernicious equi fodiat calcaribus armos,
1455 Semper homo est. Ita nil proprium sibi comparat aër,
Amittitve, silet cœlo cum fortè fereno,
Vel cum terribili ventorum turbine raptus
Sternit humum sylvis, quassas ruit æquore naves,
Sic Anio, postquam de rupibus orta Sabinis
1460 Flumina tranquillus vexit sub Tiburis arcem,
Deficiente solo confestim, alveique ruinâ
Præcipitatur, & in barathri prærupta fragorus
Mergitur; ac niveo despumans imbre resultat:
Unde levem tollit nebulam quâ pingitur Iris.
1465 Rursum & vorticibus per concava saxa retortis

Infremit ; & cæcas fluctu subeunte cavernas
 Ingressus , vallem crebris mugitibus implet.
 Hinc redit ad lucem : dein per juga collis amoëni
 Labitur in centum rivos divisus ; & ima

- 1470 Cùm tetigit , subitò dispersas colligit undas ,
 Et placido Latios interluit agmine campos.
 Sed nihil ipse novi tot motibus accipit usquam ,
 Non primùm à lapsu , præceps cùm decidit omnis ;
 Nil quoque dum resilit ; nec , dum sorbentibus antris
 1475 Ingeritur ; nec dum variis amfractibus exit ;
 Aut ubi declivi tacitus prolabitur alveo.
 Quid fieri censes , ubi corpus fortè quiescit ?
 Nempe situm servat. Vel quid , cùm fortè movetur ?
 Nempe situm mutat, Verùm si tempore paulo
 1480 Et multùm & crebrò situs hic variabitur , ecce
 Motus erit velox : multo si tempore paulum ,
 Lentus erit. Quâ parte situs hic deinde novantur ,
 Et quam describunt mutati sæpe figuram ;
 Hinc titulos motus , diversaque nomina fumit.
 1485 Ergò continuata rei positura , quies est :
 Continuata sitûs autem mutatio , motus.

- OMNIS at ille situs , seu permanet unus & idem ,
 Mutaturve , rei modus est , veréque modorum
 De genere , in rebus qui sunt aliquando , vel absunt.
 1490 Unde patet , quales jam vidimus esse figuras ,
 Tales esse situs. Duplex natura figuræ :
 Altera nam fines rectos habet , altera curvos.
 Sic etiam positura duplex : quæ permanet , & quæ
 Mutatur. Sicut nulli est addicta figuræ
 1495 Materies , nulli est posituræ dedita : nullam

Affectat, nullam renuit, par omnibus æquè :
 Impertire sibi nullam, deponere nullam,
 Aut variare potest ; & quam tenet, usquè tenebit,
 Quandiu ab extèrno non immutabitur ictu.

- 1500 Esse nequit corpus sine qualicunque figurâ :
 Sed curvos habeat fines, rectosve, perinde est.
 Absque situ quocunque nequit consistere corpus :
 Ast illum fervet semper, mutetve, perinde est.
 Ergò cùm motus posituræ sit genus unum,
 1505 Quo sine Materia est, naturamque integra servat ;
 Corporibus, si non aliunde afflabitur, absit,
 Advena Materiæ toti, peregrinus, & hospes.

Finis Tomi primi.

ANTI-LUCRETIVS.

S I V E

DE DEO ET NATURA.

TOMUS SECUNDUS.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

1961

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

ANTI-LUCRETIVS.

S I V E

DE DEO ET NATURA,

LIBRI NOVE M.

EMINENTISSIMI S. R. E. CARDINALIS

MELCHIORIS DE POLIGNAC,

OPUS POSTHUMUM;

*Illustrissimi Abbatis CAROLI D'ORLEANS DE ROTHELIN
curâ & studio editioni mandatum.*

TOMUS SECUNDUS,

PARISIIS,

Apud HIPPOLYTUM-LUDOVICUM GUERIN,
& JACOBUM GUERIN, viâ San-Jacobæâ, ad insigne
Sancti Thomæ Aquinatis.

M. D C C. XLVII.

CUM APPROBATIONE ET PRIVILEGIO REGIS.

ILLUSTRATIUS

217A

DEO ET NATURA

LIBRI NOVI

EXPOSITIO S. A. L. CARRERIS

IN OMNIBUS DE POLIGNAC

PER POSTHUMUM

ILLUSTRATIUS DE CAROLIS DE CAROLIS DE CAROLIS
DE CAROLIS DE CAROLIS DE CAROLIS

TOMUS SECUNDUS

PARISIIS

POINTE-INDOVICUM GUERIN
BU. GUERIN, de San-Jacobi, ad insigne
de Thoma A. Guerin

M. D. C. C. L. V. I. I.
PROFESSOR IN ACADEMIA REGIA

ARGUMENTUM

LIBRI QUINTI.

COLLECTIS breviter iis, quæ superioribus Libris effecta sunt, laudat Lucretii poesim, vecordiam vituperat : tum ad mentem humanam de quâ hoc in Libro agendum est, progreditur : à v. 1. ad v. 89.

Esse aliquas mentes ostendit, & à mente solâ petendam esse causam motûs : à v. 89. ad v. 259.

Mentem non esse corpoream probat ex naturâ Materiæ; & ex eo quòd ex variis Materiæ modis, quales sunt positura, moles, figura, motusque partium, existere mens nequaquam possit; sed variæ tantum rerum corporearum formæ: quod patefacit exemplo ignis, cujus omnia phænomena explicat : à v. 259. ad v. 609.

Aliis argumentis evincit mentem nihil habere cum materiâ commune; & causam extitisse materiâ priorem, quæ hunc illumve motum materiæ daret: à v. 609. ad v. 713.

Objicienti Epicuro mentem affici contagione corporis, ac proinde corpoream esse & mortalem, respondet cum corpore conjunctam quidem, at non eandem esse. Quod illustrat exemplo citharæ ac citharædi : à v. 713. ad v. 812.

Distincto triplici genere cogitationis, ex eo quòd mens

M iii

uno tempore & plura sentit, & varios sensus inter se comparat, concludit unam ac simplicem esse ac proinde immortalem. Exdere corporis & mentis fieri, ut à corpore ad mentem varii affectus, habitusque transeant: à v. 812. ad v. 1011.

Objicienti Lockio ignorari materiæ naturam, ac proinde nesciri utrùm cogitatio in materiam cadere non possit, respondet, non perspectâ funditus materiæ naturâ, sciri posse dotem aliquam non convenire materiæ; cogitationem autem ac voluntatem ab extenso prorsus alienam intelligi: à v. 1011. ad v. 1164.

Ex hominis libertate ostendit & mentem esse & à corpore prorsus diversam: à v. 1164. ad v. 1262.

Motus in corpore voluntarios humanæ mentis quidem jussu fieri; at & eosdem & naturales motus divinæ mentis arte procreari: à v. 1262. ad finem.

ANTI-LUCRETIVS,

SIVE

DE DEO ET NATURA,

LIBRI NOVENI,

AD QUINTIUM.

LIBER QUINTUS.

De Mente.

ÆQUUM te, Quinti, rectique unius amantem
Arbitror; haud illis similem, quos dulcia postquam
Sopitos gratis implerunt somnia visis,
Poenitet aspexisse diem: cùm lumine primo
5 Matutina polum spargens Aurora micantem;
Excitat invitos, & suaves dissipat umbras:
Quippe magis placet error; & ingemuiffe repertâ
Luce solent, per quam redeunt fastidia Veri;
Et blandè mendax frustra revocatur imago.
10 Si tamen incusso rationum robore pulsus

M iij

- Errorem extortumque tibi periisse doleres,
 Mirarer, quantum posset malefuada Voluptas.
 Nam quæcunque suæ posuit fundamina Sectæ
 Gens inimica Deo, certè victricibus armis
 15 Convulsisse mihi videor. Magnum illud Inane,
 Atque immortales Atomos, Motumque perennem
 Stravi, & Naturâ solùm auxiliante peremi.

- PERDITA sunt igitur, sunt fracta Cupidinis arma;
 Pungere nec poterunt, nisi quos impervia luci
 20 Fascia multiplex oculis obducta, volentes
 Occæcat, rectâque viâ discedere cogit.
 Nunc Epicureos habitare Lucretius hortos,
 At nullâ comitum pergat stipante catervâ.
 Hic agitare velit Cytheream inglorius artem:
 25 Hic myrtum floresque legat; quos tinxit Adonis
 Sanguine, dilectus Veneri puer: aut Heliconem,
 Et colles Baccho partim, Phoëboque sacratos
 Incolat. Hic placidi latebris in mollibus antri
 Silenum recubantem, & amico nectare venas
 30 Inflatum stupeat titubanti voce canentem:
 Quâ vice fortunæ sparsis per Inane quietum
 Seminibus, Mundi subitò concreverit Orbis;
 Dignaue lascivo tandem doctrina magistro,
 Desinat in Satyrûm lusus Dryadumque procaces.
 35 Deinde vocet demens, quos tentat perdere, Divos,
 Immemor ipse suû; Martis describat amorem;
 Et juvenum cæcos ignes ac vulnera dicat;
 Et vacuæ, pulsus terroribus, otia vitæ;
 Fecundosque greges & amoeni gaudia ruris:
 40 Hinc stultas hominum curas, bellique furores:

- Ut variè nostros tangant corpuscula sensus ;
 Tollat inæquales venti ut vis incita fluctus ;
 Et gremio Terræ missi in sublime vapores
 Fulgura dent nigrante polo fulmenque tremendum :
 45 Quâ ratione , feras inter nemorumque recessus ,
 Fluxerit innocuum priscis mortalibus ævum :
 Ædificare casas , & aratro findere terram ,
 Quæ causa impulerit miseros : qui morbus Athenis
 Grassando , magnam viduârit civibus urbem.
 50 Hæc & plura canens , avidè bibat ore diserto
 Pegaseos latices ; & nomen grande Poëtæ ,
 Non Sapientis amet. Lauro insignire Poëtam
 Quis dubitet ? Primus viridantes ipse coronas
 Imponam capiti , & meritas pro carmine laudes
 55 Ante alios dicam : dum scilicet ille docendo
 Abstineat ; nec mortifero , ceu perfida Siren ,
 Gestiat ignaras cantu malè perdere gentes ,

- ERRARE humanum est. Ereptus navita leto ;
 Qui freta , qui scopulos , debacchantesque procellas
 60 Oceano , & Syrtes atque Acroceraunia vicit ,
 Et nave incolumi totum audax ambiit Orbem ,
 Ipso in conspectu patriæ , atque in littore noto
 Obruitur , puppimque & merces æquore mergit.
 Haud aliter qui Naturam & primordia rerum
 65 Indagant animo , durisque laboribus audent
 Totius arcanos Mundi tentare recessus ,
 Nil mirum , si quando viâ tantisper aberrant ;
 Aut Verum , toties feliciter antè repertum ,
 Postremò studii quâdam fatiante relinquunt.
 70 Sed qui non stupeas , hominem explanare professum

- Omnia quæ latitant , Verique recludere fontes ,
 Ne genus humanum sub Relligione severâ
 Incassum trepidet , seque in mala vincula trudat ,
 Tam sibi discordem atque adversum , ut Relligionem
- 75 Queis frustra tentat convellere , protegat armis ,
 Telaque nulla gerat , quibus haud feriatur & ipse :
 Tela Gigantum ausus iterum conata superbos.
 Humani generis non vindex , ast Epicuri
 Atque Voluptatis tubicen , primaria motûs
- 80 Principia in fictis Atomis promissit habenda.
 Quid tanto vanus tulerit promissor hiatu ,
 Jam sumus experti. Rursum , & Spinosa quid esset
 Dicturus , qui vim motricem in viribus ipsis
 Materiæ positam simili jactaverat ausu ,
- 85 Investigatum est : tentatus & ille vicissim
 Succubuit. Motûs igitur primordia duci
 Cùm nequeant è Materiâ , quæ se ipsa movere
 Nequaquam potis est , alio de fonte petamus.

- SUNT aliquæ Mentēs. Nostrum sibi quemque profectò
- 90 Id conscire liquet quod cogitat : unde negamus
 Falsa ; affirmamus nobis quæ vera videntur.
 Atque ubi per sensus quædam intromissa fuerunt ,
 Hæc ratione animi capere , & versare solemus :
 Mox conferre simul : Si quid discriminis inter
- 95 Illa sit , aut habeant si quid commune , notamus :
 Tandem observatis compluribus , intima quædam
 Prototypa , & rerum formas in mente manentes
 Conficimus nobis ; quò deinceps cuncta referri ,
 Judicii ut sint librata fidelibus , est mos.
- 100 Hic ego non agitem , num sint innata sciendi

- Principia hæc , an Mentis opus : namque id satis unum est ,
 Nostis illa subire animis , utcunque creentur .
 Verùm sæpe animus variis rationibus anceps
 Distrahitur , quærens & fluctuat , ambigit , hæret ;
 105 Quòd partim ignoret , partim cognoscat : & ultrà
 Progrediens è jam notis incognita tentat
 Eruere , addendo priscis nova semper , & unum
 Colligit ex alio ; meditans quid ritè sequatur ,
 Quid minùs ; atque ideis poni quis debeat ordo ;
 110 Et collatarum quæ sit concordia rerum .
 Sic tandem adnitens intelligit , atque reflexus
 In se ipsum , proprios considerat ipse labores :
 Si rem aliquam nescit , se se nescire , vel hoc scit :
 Et se , cùm dubitat , sentit dubitare ; negare ,
 115 Cùm negat ; & Verum attingens , se attingere novit .

- HINC elementorum mixturis corpora creta
 Intuitus , rerum causas ab origine primâ
 Deducit : Terræque plagas , coelique meatus
 Metiri , certisque valet describere signis .
 120 Inde tenebrosum sectatur in æthere conum ,
 Corpore quem spisso Tellus à lumine Solis
 Defensat , Coelique trahit per aperta sequacem :
 Prædicens , quâ parte Poli , quâ noctis in horâ ,
 Et quoties , post mille annos , post sæcula mille ,
 125 Obscurandus eâ sit Lunæ vultus ab umbrâ :
 Quos etiam Terræ Pelagique obnubere tractus
 Debeat abscondens fraternum Cynthia lumen ,
 Convexoque diem interceptam frangere tergo ;
 Et quota celati percurrere segmina disci .
 130 Tum quibus inter se gyris , quæ Sidera magno

- Sunt addicta Jovi & cœlo comitantur euntem,
 Sæpius occurrant adversa, sibi que vicissim
 Præripiant commune jubar, tenebrasque refundant;
 Prospicit hæc etiam vasti explorator Olympi;
 135 Ac monet antè diu, quàm sint, certissimus augur:
 Atque Sibyllinis audet conscribere fastis.
 Nec statione suâ motus, prudenter & alitè
 Duntaxat meditans ipso sub fornice testæ,
 Computat hinc verè, quantum plaga distat Eoæ
 140 Æquore ab occiduo; quàm regnis dissita regna,
 Littora littoribus; quàm sejunctæ urbibus urbes.
 Cùmque polos inter, quâ fulgens orbita Solis
 Dividit in geminas Cœli discrimina partes,
 Præfixi desint apices, immotaque puncta,
 145 Quorum à conspectu distantia certa locorum;
 Phoebeo quæ sunt sub tramite, possit haberi;
 Hoc studio supplet, sibi quod Natura negavit.

- INDE truci Pelago fragilem committere cymbam
 Non dubitat; ferturque vadis, & circuit orbem:
 150 Nectimet ignotæ nocturna pericula Terræ,
 Nec decertantes validis Aquilonibus Austros.
 At magnete regens vestigia cæca per undas,
 Nunc adit imberbes populos & foeta metallis
 Regna procul; nunc divitias Orientis & Austri,
 155 Tellurisque novos alio sub sidere tractus,
 Oceanique sinus & promontoria quærit;
 Longo fune solum experiens sub fluctibus altis.
 Nunc & Hyperboreas glacies, nullique repertum
 Tentat iter, ligno & velis confisus, & arti.

- 160 CONDISCIT multas etiam, aut excogitat artes :
 Semina mixtorum solvit; sal, sulphur, arenam,
 Atque intestinos haurit, purgatque liquores;
 Segregat, aut iterum jungit; nova mixta recudens,
 Naturæ mentitur opus, quin corrigere audet.
- 165 Necnon & vitreâ radios in lente refractos,
 Aut chalybe in curvo glomerans, convergere cogit
 In punctum, ætherii furatus sideris ignes;
 Et rapidum jubet in terras descendere Solem,
 Subreptisque creat miranda incendia flammis.
- 170 Felix invento : licet æmulus ire Prometheo
 Audeat, Hyrcanis quem Jupiter invidus olim
 Rupibus affixit, fas est si credere Graiis,
 Vulturis assidui rostro sine fine vorandum.
 Sæpe percussam quovis à corpore lucem
- 175 Dilatans, visum amplificat; confusaque primum,
 Atque nimis contracta rei simulacra videndæ
 Pleniùs expandit; minimam discernere gaudet,
 Velatam referat, longinquam accedere cogit;
 Et priùs ignotas partes, oculisque negatas
- 180 Vitri ope convexi penetrat, donatque videri;
 Et mirabilium stupefactus imagine rerum,
 Intima corporei reteggit miracula textûs.
 Tum varias inter commercia ponere gentes
 Molitus, ne quid lateat pereatve, quod extrâ
- 185 Prolatum velit, ac donatum sorte perenni,
 Sensa animi mandare sono, signare figuris
 Instituit, totam & chartis deponere mentem:
 Discretosque à se populos, & postera sæcla
 Cominus affari; ceu temporibusque locisque
- 190 Præsens ex æquo cunctis orator adesset.

- QUINETIAM, cur sint quæ sunt, quo fine regantur
 Detegere aggressus, causas effectaque confert;
 Concordent-ne simul, tandem re detegit ipsâ:
 Difficilesque vias, omnique impervia sensu
 195 Naturæ penitus rimans arcana, recludit.
 Disputat occultis de rebus, & alta tuetur;
 Quo pacto nunc, sit-ne Deus qui fecerit Orbem,
 An Mundus sit causa sui, perpendimus ambo.
 Præterea mores, normamque, modumque beatè
 200 Vivendi statuit: justum fecernit iniquo,
 Ut verum falso: quid honestis turpia distent,
 Noxiæque utilibus, pariter quid grata molestis
 Æstimat: odit, amat; probat, improbat; optat & horret.
 Tum quod opinatur, quod vult, persæpe retractans,
 205 Atque animadvertens propria in decreta, severus
 Errorem ipse suum potis est deprehendere censor;
 Emendatque, minùs quæ circumspexerat antè.

- DENIQUE multiplices annexi corporis artus
 Dirigit, arbitrioque potens dominante gubernat.
 210 Nam quôcunque jubet, faciles vertuntur ocelli;
 Pesque manusque volant; ad nutum inflectitur omnis
 Musculus; ad nutum fermè omnia membra sequuntur.
 Sic loquimur, gradimurque, & brachia sponte movemus,
 Impulsu nullo, nisi quem dedit ipsa voluntas:
 215 Unde in multa sequax transfertur corpora motus.
 Nam simul atque pedes moveo, fugit ociùs aër
 Aëra vicinum quatiens, ac gyrat in orbem.
 Et tuba si dederit sonitum pulmonibus actæ
 Vocis ab impulsu, longè latèque cientur,
 220 Atque percussæ redeunt à montibus auræ.

- Dispositis etiam trochleis ac funibus, imò
 Vectibus atque rotis, ingentia pondera tollet
 Unus homo; & lapidem sic altis antè fodinis
 Extractum, celsi feret ad fastigia templi.
- 225 Necnon adjunctis operi, quibus imperat ipse
 Bobus, equisque, graves adverso flumine cymbas
 Perducens, Rhodanum celerem sibi cedere coget.
 Usque adeò propriæ tantùm moderamine mentis,
 Et pater & rector motûs princepsque videtur!
- 230 ERGO animi proprium, ac veluti dos ipsa profectò est,
 Unus ut invalidæ tradat primordia motûs
 Materiæ; non hæc aliundè recepta propagans,
 At primò eliciens, à nutu orientia solo.
 Nos verò plerumque latet, quænam organa motûs
- 235 In nobis vigeant, & quâ sint arte regenda:
 Nec rescire juvat: satis est nam velle moveri,
 Quilibet ut se se moveat, rudis atque peritus.
 Hinc dubium esse potest omnino; sitne creatæ
 Mentis opus, quòd quisque suum, prout expetit, ultro
- 240 Corpus agat; causæ an potioris: quæ simul omnem
 Materiam noscens, arcana recondita motûs
 Noverit, ac votis indulgens optima nostris,
 Hoc præstet, quod nos ipsi præstare videmur.
 Verùm seu nostræ mentis partum esse putemus
- 245 Hunc motum, cujus faciles moderamur habenas;
 Seu potius causâ quâdam à meliore profectum;
 Cujusdam certè mentis partum esse necesse est.
 Et saltem id constans inconcussumque manebit,
 Principii, quodcumque fuit, motum esse volentis.
- 250 Sed nil velle potest nisi primùm intelligat: ergò

Hanc motûs causam constat simul esse scientem.
 Mens igitur prima est motûs atque unica causa.
 Ac velut humanum corpus finita regit Mens,
 Mentem infinitam sic magno in corpore Mundi,
 255 Numine cuncta suo quæ dirigat, esse fatendum est.
 Materiæ motrix adeò tibi causa patescit;
 Materiâ major, longéque potentior ipsâ,
 Mens; quæ materiam fecit, factamque gubernat:

Hoc tibi monstratum firmâ ratione putârim,
 260 Anticipata tenet nisi te sententia vinctum,
 Corporeis ipsam quoque Mentem partibus esse
 Conflatam; quasi nil penitus sit corporis experts.
 Sed quoniam ostensum est motu per se ipsa vacare
 Segnia Materiæ corpuscula, nec dare posse,
 265 Ni priùs accipiant; hoc jam vincitur ipso,
 Quantum à Materiâ Mentis natura recedat:
 Quæ non acceptum, at proprio de fonte fluentem
 Elicit imperitans motum, generatque volendo.

P R Æ T E R enim partes omni ratione carentes,
 270 Extensasque situ certo, certâque figurâ,
 Nil tibi Materies, quâcunque inspexeris, offert.
 Id per se planum est, & cogeris ipse fateri.
 Nam si Materies, naturaque corporis ipsa
 Postulat eximios per se se Mentis honores,
 275 Quidquid erit corpus, sensuque animoque valebit;
 Sensu animoque arbos, & inertius arbore saxum;
 Sensu animoque Atomî, vel dum sine more vagantur
 Disjectæ: nec jam tibi sunt primordia cæca
 Materiæ, sed erit potiùs pars quæque tibi Mens:

Materiæ

- 280 *Materiæ siquidem pars omnis Materies est.*
 Ac tot erunt *Mentes* ; quot partes corpore in uno ;
 Totque *immortales* : quia per te funeris expers
 Est *Atomus* ; nec eam leto dabit addita virtus
 Noscendi. Misera aut felix per sæcula cuncta
 285 *Esse potest.* Sic te , *Quinti* , vicisse puderet ;
 Si non unam , ast innumeras in corpore *Mentes*
 Esse tuo solidas , *immortalesque* faterer.
 Nam rueret tibi *Secta* pari convulsa ruinâ :
 Cui nihil horrendum magis est , quàm mole sepultâ
 290 *Corporis* , æternam post funera ducere vitam.

- AT verò si *Naturæ* vi cogitat & vult
 Quæque *Atomus* ; pariter rectoque & idonea pravo ,
 Virtutem vitiumque sequi , & præponere possit
 Alterutrum , ac proprios delectu fingere mores.
 295 Imò pars *Atomus* quæcunque putatur in ipsâ ,
 Quæque suam vitæ rationem priva tenebit ;
 Quæque suos aliquo patietur vindice manes.
 Ut pia promeritæ capiet mercedis honorem ,
 Impia sic meritas solvet pro crimine poenas.
 300 Hinc *Atomus* per se noscentes atque volentes ,
 Ac simul æternas fugis affirmare , *Lucreti*.
Democritus quondam nonnullas ponere tales
 Ausus erat , quæ præ reliquis hâc dote superbâ
 Pollerent , *Mentesque* forent à simplice vulgo
 305 *Distinctæ* : qualis plebem contemnit agrestem ,
 Addictam officiis , natam servire patique ,
 Libera Nobilitas , titulisque ac juribus amplis
 Præcellens. Tanto visa est commota periclo ,
 Quæ schola mortales animos contendit & optât :

N

- 310 Democritumque patrem subito indignata reliquit.
 Reverâ nil ridiculum magis, atque pudendum,
 Quàm pariles Atomos in cæcas, inque videntes
 Partiri: fictum gratis erat, ac sine causâ.

- SED videamus utrùm minùs à ratione recedat,
 315 Quod cecinit super his Epicuri serva Camœna.
 Materies, inquit, per se nil sentit; & omnes
 Æquâ forte Atomos, cunctarum exordia rerum,
 Naturâ cæcas & inertes esse necesse est.
 Verùm ubi fortunâ certæ quædam ordine certo
 320 Convenere simul, (quamvis nec dicere quales
 Omnino valeat, nec quis demum ille sit ordo)
 Efficiunt animum. Putat autem è sanguine puro,
 Partibus aëriis, subtili denique flammâ,
 Possè aliquid nasci quod cogitet ac velit, et si
 325 Corporeum; tandemque mori compage solutâ.

- ERGÒ Materiæ tantùm mixtura modusque
 Efficient Mentem. Sed quid mixtura creabit
 Materiæ in latebris, ut Mens ubi nulla fuisset,
 Mens ibi continuò existat: vis nempe jubendi;
 330 Vis meditans, operumque potens; vis apta movendis
 Corporibus; vis percipiens, ac prædita sensu,
 Judiciumque ferens, & agendi robore præstans?
 Nam perscrutari, nam prospicere atque movere,
 Et præferre, sequi, fugere, impugnare, reniti;
 335 Hoc agere est. Mixtura novi nil partibus affert
 Aut afferre potest, nisi quòd vel congreget antè
 Divisas, vel eo collectas ordine jungat
 Qui priùs abfuerit. Quid partibus additur inde?

Nil certè, nisi cuique locus, totique figura

- 340 Composito. Hæc igitur fuerit si Mentis origo,
Mens aut Materiæ positura, aut certa figura est:
Atque cubus fit uti, vel pyramis atque cylindrus,
Haud aliter fiet miranda potentia Mentis.
Et sic Materiæ per se se Mente carenti
- 345 Certa figura dabit, dare quod non altera posset;
Certus item locus: ut si dextrâ fortè locantur
Particulæ, subitò cognoscant, hisque volendi
Accedat vis magna; secus, si fortè sinistrâ?
Ergo virtutem insolitam junctura situsque
- 350 Conferet: ac tantum poterit contactus, ut omnem
Naturam invertat rerum, & primordia mutet.
Quis probet hæc? Nihil è nihilo vis posse creari,
Et Mentem tamen ipse creas: vis tanta modorum est!

CORPORA sic, fateor, fieri perlucida possunt,

- 355 Raraque; sic fieri condensa, fluentia, dura,
Mollia, pro varii variâ compagine texti:
Namque situs parit illa. Novi nihil inde creatur
Corporibus: remanent quod sunt. Ut cannabe tortâ
Conficitur funis, contextâ carbasus; etsi
- 360 Nullum incrementum jacturaque nulla sequatur
Naturâ in propriâ: tantum id, quod grandia funis
Pondera sustineat, spirantes carbasus Euros.
Hæc diversa quidem, sed non contraria per se
Munia sunt, nec Materiæ superantia vires.
- 365 Est in utroque statu patiens, nec se exeret ipsa.
Ferri nempe rigor si producat in ensen,
Corpora transfodiet pungendo; eademque secabit,
Phœnicem in gladium procusus; conteret illa

N ij

Si clavæ formam Herculeæ densatus habebit.

- 370 Sic radios levis transmittit lamina vitri;
 Ictibus at crebris contusa & pulveris instar
 Trita, repercutiet: si pulvis mergitur undâ,
 Perlucet rursus. Fluit auri vena liquefcens
 Igne super valido; frigefcens usquë rigebit;
 375 Solvetur salibus liquidis, ac lumina fallit.
 Tum cibus in nostros qui sensim diditur artus,
 Sumit multiplices humano in corpore formas,
 Mutato solùm textu, inverfisq; figuris;
 Materiâ remanente tamen constanter eâdem:
 380 Quæ quamvis agitata modos vertatur in omnes,
 Naturæ nunquam propriæ de finibus exit.

NËC verò inde modum potis est acquirere talem,

Qui non sit re corporeus; re corporis inter
 (Ut verbis loquar ipse tuis) eventa locandus;

- 385 Connexamque suâ speciem cum corporis ipsâ
 Perpetuò specie referat. Lex quippe modorum
 Illa est, ut nequeant attentâ mente videri,
 Quin simul & videas rem cui modus additus hæret.
 Namque modus nihil est, nisi res hac prædita formâ.
 390 Sic, ubi percipio seu motum, sive quietem,
 Percipio corpus translatum, sive quiescens;
 Nempe situm mutans, aut servans quolibet horæ
 Momento. Si percipiam quasunque figuras,
 Percipiam corpus finitum limite quodam,
 395 Ductibus & curvis, aut rectis undique septum;
 Et longum & latum & solidum, aut æqualiter omni
 Parte suâ, aut variè variis pro partibus: unde
 Cuncta figurarum nasci discrimina possunt.

ATQUE adeò quidquid poterit contingere motu,

- 400 Aut requie, seu Totius, seu particularum;
 Et quidquid variante situ, variante figurâ,
 Aut constante; id corporeum simul esse necesse est.
 Pertinet ad corpus siquidem, ac de corpore solo
 Nascitur. Hinc fieri durissima corpora cerno,
 405 Cùm cubicæ partes nullo dirimente cohærent;
 Aut visco saltem & ramoso glutine constant;
 Aut stratæ ut folia, incumbenti mole premuntur:
 Unde locum servant inter se semper eundem,
 Donec eas aliquis tandem liquor, aut vapor ignis
 410 Imbuat, ac sensim penetrans discedere cogat.
 Distractæ, subitò priscâ de sede moventur:
 Corpora tunc videas mollescere, sæpe liquari.
 At verò intus habent partes liquidissima fluxas;
 Et fragiles, ac perpetuâ vertigine motas;
 415 Quæ teretes cùm sint, nequeunt per mutua necti;
 Quamvis contiguæ, semperque teruntur eundo.
 Mollia sed partim sunt dura, liquentia partim:
 Naturæ ambiguæ; quia mixtas ordine partes
 Ex utroque tenent genere, alternisque locatas;
 420 Ac duræ fluidis minimèque tenacibus inter
 Texuntur globulis, quorum constante vicissim
 Mobilitate fremunt, motumque quiete retardant.

HÆC ita cùm fuerint, certè nihil esse videtur

In vi Materiæ, quod non exponere possim

- 425 His tantùm adductis, positurâ, mole, figurâ;
 Et motu, & requie. Cur arida concremet ignis:
 Cur lignum in cineres, in calcem saxa resolvat:
 Cur silicem in vitrum vertat; cur tosta metalla

Nüj

- In liquidum flumen : cur limum induret , abacto
 430 Quidquid erat lymphæ : cur extrahat intima rerum
 Principia ; & flammis oleosa micantibus ornet
 Rodendo , interea spargens circumundique lumen ;
 Cætera dum candent ab eo , tantùmve rubescunt ;
 Cur aliis verò cæcum sine luce calorem
- 435 Infundat , mediisque ardores temperet undis :
 Cur & conflictu lapidum ferrique , repentè
 Profiliat ; gelidis ac fortè liquoribus unà
 Congestis , fumum & flammam cum murmure prodât :
 Horrifico tandem cur impete fulminis actus ,
- 440 Tam volucris ruat in terras , fulgore corusco
 Percellens oculos ; vehemensque agilisque meatus
 Vi tantâ penetret , sæpe ut (mirabile dictu)
 Vaginâ totum illæsa liquefecerit ensem :
 Hæc & plura etiam , quæ cuncta referre pigeret ,
- 445 Jam video , simul atque obelis pungentibus ignem
 Pyramidi aut cono paribus consistere novi ,
 Qui motu rapido longè latèque feruntur.
 Nam quò non penetrant ? Quovis in corpore partes
 Exagitant , rumpunt , lacerant , solvuntque , fugantque ,
- 450 Dispositas prout inveniunt : si fortè quietas ,
 Ac pressas , ineunt ægrè , ac molimine longo :
 Quòd si discretas , pervadunt , vixque morantur.
 Mobilibus proprium facili conamine motum
 Contribuunt. In sulphureis cumulantur & hærent ;
- 455 Donec divisas penitus , circum agmine facto ,
 Abstulerint : ac mille modis volitare videntur ;
 Quòd fumum undantem & pingui fuligine plenum ,
 Quâ se cunque viâ promoverit ille , secuti ,
 Perpetuò spolient ; spoliatum deinde relinquunt.

- 460 Interea lucent ; rapido quia turbine circum
 Vibrati, radios constanter in æthera mittunt :
 Quos ubi refractos variè, varièque reflexos
 Rerum objectarum facies transmittit ad imam
 Partem oculi, subito illarum se vivida imago
 465 Pingit ibi, solet ut fieri in nigrante tabellâ :
 Tum variæ apparent formæ, variique colores.

- At verò flammis ubi sulphura nulla ciendis
 Suppeditantur, agit nihilominus intima serpens
 Per loca, sed tacitus, longéque obscurior ignis.
 470 Exiguam reddit lucem, si pauca supersunt.
 Nam fulgere nequit radius nisi rectus ab illo
 Proveniens, intret nostræ subeatque foramen
 Pupillæ. Quoties curvis amfractibus errat,
 Tunc latet. Occulto calefiunt corpora motu,
 475 Posthac frigescent ; vel cùm secessit in auras
 Ignea vis, vel cùm sic partibus implicuit se,
 Ut penitus torpens angusto in carcere cesset ;
 Donec ab injectis rediviva efferveat undis.

- Et quia grassatur totum diffusa per Orbem,
 480 Semper adest, non mota quidem, sed prompta moveri.
 Hinc adeò luctâ solidorum excita resurgit,
 Scintillatque procul, ramenta metallica mordens
 Quæ lapis excussit ; nec non & sæpe liquentûm,
 Sulphura si pugnent salibus : fremit ipsa tumultu
 485 Protinus, atque rogi mediis accendit in undis,
 Et spumam ingentem duplici de corpore format.
 Sic etiam terræ latebris reperitur in altis,
 Æs aurumque coquens, intestinasque cavernas

N III

- Æstu perpetuo complens, quo conditus aër
 420 Rarefit. Verùm hunc si fortè cadentia montis
 Fragmina præpediant quin exhaletur in auras,
 Terrarum hinc subitus tremor horribilesque ruinæ,
 Haud aliter cœli quondam in regione supremâ
 Fit tonitru: dispersa latent nam semina flammæ
 425 Nimbos inter aquâ multoque bitumine foetos;
 Quæ simul ac mediâ glacies in nube coëgit,
 Aëre densato penitus, vertigine magnâ
 Volvuntur; fervens accenditur igne bitumen;
 Aëra dilatant ignes; hic frigida claustra
 430 Perrumpit strepitu horrendo; simul intonat æther
 Concussus: quâ facta via est, sinuosa sagitta
 Pervolat, & minimos penetrat subtilis hiatus.
 Bellica non aliter Vulcanum industria Marti
 Junxit mille modis; & nunc imitabile fulmen,
 435 Ætnæosque soli subsultus atque ruinas
 Molitur; sive oppugnat, seu protegit urbes,

- NIL mirum est igitur quòd alendis ignibus aër
 Conferat, augendisque: ut si vel flammula siccam
 Materiem tetigit, citò maximus ardeat ignis;
 440 Tectaque conflagrent, perdantque incendia sylvas,
 Igniculorum etenim quæ copia magna latebat
 Aëris in gremio stagnans & sparsa per auras,
 Se primùm emotis & jam flagrantibus addit:
 Vicini agglomerant se se, tractimque sequuntur;
 445 Quàm levis esca diu superest; at sulphura tandem
 Depasti, fugiunt oculos, & fulgere cessant.
 Propterea crescunt ventorum flatibus ignes;
 Et Cyclopeis folles adhibentur in antris;

Ne pausa obrepat flammis inimica citatis.

- §20 Nam vis incutitur semper; semperque novato
 Fomite cùm gliscat, nequit elanguescere motus.
 Haud secus & nostris auræ pulmonibus haustæ
 Sanguineos animant latices, atque ignibus implent
 Ætheriis: quos dum secernit, temperat humor;
 §25 Et madidum latè servat per membra calorem.
 Hinc omnis regio cerebri perfunditur udis
 Halitibus. Pars & nervos, pars organa sensûs
 Irrigat, & molles pars, purior ipsa, tabellas;
 In quibus & rerum variè signatur imago,
 §30 Et post venturos etiam servatur in usus.

E N, Quinti, variis quæ motibus atque figuris

Exequitur corpus. Mutatas sæpe figuras,
 Mutatos & sæpe situs intelligo: verùm
 Non video Mentis, effectaque Mentis oriri.

- §35 Quinetiam indignor, cùm sic in corpore Mentem
 Ut cerebrum fingis formari; ex agmine quodam
 Particularum omni per se se mente carentum:
 Indignor; Ratio mecum indignatur & ipsa.
 Mens etenim tua si membrum est, ut cetera membra
 §40 Corporis humani, propriam quoque suscipit escam,
 Qualem suscipiunt simul omnes corporis artus.
 Hæc fit nutritæ subito pars intima Mentis:
 Nutriti pariter ceu fit pars intima membri.
 Ergò particulæ panis quem fortè voratum,
 §45 Digestumque suo suscepit sanguis in alveo,
 Si pedibus cessere tuis, Ratione carebunt;
 Pectoris at mediam regionem si tetigere,
 Quâ nostræ placuit tibi Mentis templa locari,

Tunc disceptabunt de Mundo & origine rerum,
 550 Ac de forte suâ; sint corpora dedita leto,
 Necne; quid ad vitam possit conferre beatam:
 Jus populis dicent, ornabunt legibus Orbem:
 Invida quam Natura negat, positura dabit vim.
 Res peregre adveniens id, quo caret ipsa, propinquæ
 555 Tradet; & accipiet quod non habet illa, vicissim.
 Pro pudor! hæc tandem est doctæ sapientia Sectæ!

SI verò non hanc Atomos acquirere dotem
 Credideris, sed quod conflatur corpus ab illis;
 Textu nimirum subtili, & præpete motu:
 560 Protinus elatâ respondens voce rogabo;
 Ecquidnam est aliud corpus, quàm corporis ipsa
 Semina, quæ certâ coëunt ratione locata?
 Quidnam his accedit positurâ, aut ordine quovis,
 Quàm positura ipsa, & quidam novus ordo? Quid ipsum
 565 Acquirit corpus toto glomeramine, præter
 Interiùs quemdam textum, exteriùsque figuram?
 Sunt illæ cunctis solæ, te iudice, dotes
 Corporibus; solæ pariunt discrimina cuncta:
 Hoc est, respectus varios (re semper eâdem)
 570 Corporis ad corpus: nempe ut sint plûsve minûsve
 Stricta aut laxa intus; sint plûsve minûsve rotunda
 Seu quadrata foris. Nihil est discriminis inter
 Corporeas moles, quod non redigatur ad ista.
 Quis Mentem textus formabit, quæve figura?
 575 Res ut nosse queat, fatin' est subtilibus illam
 Conflari ex Atomis? sed quid subtilius unâ
 Est Atomo? Tamen haud Atomus tibi cogitat. Adde
 Pernicem motum: sed quid perniciosius igni,

Æthere, luce? Tamen neque lux, neque cogitat ignis,
 580 Non æther. Satin' est aliquam illis esse figuram?
 Hoc ais: hanc demum fugis expugnatus in arcem:
 Nam quò lucifugus se se non subripit error!
 Sed nos errorem quò se se cunque recepit
 Insequimur, causamque animi non esse figuram
 585 Materiam, validâ freti ratione probamus.

NAMQUE hoc si fuerit, non omnes, credo, figuræ
 Formabunt animum; sed quædam hoc jure fruetur,
 Secluis aliis. Ut quæ rutilum efficit ignem,
 Hæc non format aquam; & quæ molles procreat auras,
 590 Hæc non arentis generat corpuscula terræ.
 Atque ita, per varias ut possunt quæque figuras
 Corpora describi, flammæ per acumina multa
 Pyramidum; tellus per densos partium acervos;
 Per floccos graciles aër; Neptunius humor
 595 Per tenues globulos; sic & prudentia Mentis,
 Et varii sensus, & vis innata volendi,
 Et quæ quisque suo tacitus sub corde volutat,
 Diversis itidem signari hæc cuncta figuris
 Judice te poterunt, singillatimque notari?
 600 Dic igitur: quâ nempe fides, & opinio formâ,
 Quâ dubitatio, quâ stabilis persuasio distent,
 Invidia, ambitio, spes aut metus. Eia age, Quinti,
 Quid cessas? Hæres? Desunt tibi verba, figuræ
 Quanquam omnes adsunt oculis? Cur nulla roganti
 605 Obvia sit, quæ vel minimum genus exprimat horum?
 Nil quodcumque vides, Quinti, quod corpore tangis,
 Significare valet quod sentis intus; & omnis
 Materiam tibi deest ratio de Mente loquenti.

QUIN, si Materiam omnino superesse negares ;

- 610 Diffususque tuis hodie, qui sæpius errant,
 Sensibus, extensi summam periisse putares ;
 Nilque forent aliud, quæ cernis corpora, præter
 Umbram fallacem, simulacraque inania rerum ;
 A te non ideo posset Mens ipsa negari.
- 615 Namque tuæ Mentis semper tibi conscius esses.
 Tu tibi proximus es, quâ parte intelligis. Antè
 Corpora quàm scires an sint, jam te esse sciebas.
 Quonam argumento ? Quoniam qui cogitat, ille est.
 Nec tamen ulla tibi sensum afficiebat imago.
- 620 Nam cùm coepisti primùm sentire dolorem,
 Nescires licet unde dolor, dolor ipse profectò
 Jam tibi notus erat ; quamvis ignota tibi esset
 Undique Materies, & adhuc tiruncula secum
 Mens privatim ageret, sibi conscia & obvia soli.
- 625 Porro Materiâ ignotâ cognoscere Mentem
 Si liceat, nil Materiæ Mentem esse liquebit.

Nunc age, Materiæ propriis cum dotibus illa
 Si jam contuleris, quæ Mentis munia nostræ
 Plura recensēbam, nil consimile, & quod utrique

- 630 Competat, ambabus vel sit commune, videbis.
 Nempe ex Materiâ nostros existere visus,
 Ipsoque omnigenos in lumine inesse colores,
 Et varios cerni, prout hunc opposita vel illum
 Corpora perorbent radium, aut contacta reflectunt ;
- 635 Unde oculis hærent certæ vestigia formæ ;
 Ceu pes signat humum, speculum ceu signat imago ;
 Credo libens. Quod enim dices lucisque colorisque
 Omni de genere, hoc ipsum de corpore dices.

Sic odor atque sapor, sonus & calor undique nostros
 640 Afficiunt per cæca quidem corpuscula sensus:
 Omnia enim hæc motu, positurâ & verbere constant,
 Atque figuratis mucronibus; unde tremiscunt
 Extima nervorum & cerebro transmittitur ictus.

A s t aliud longè est, cùm visâ, auditave, sensu
 645 Aut delata alio, interiori lumine cernens
 Percipit, explorat mens nostra; & plurima judex
 Conceptis etiam simulacris insuper addit,
 Ac de fonte suo, nullum spectantia corpus.
 Nam neque crispatas, neque cuspidis instar acutas
 650 Dixeris, aut teretes, aut cujuscunque figuræ,
 Quas homines agitant ideas verique, bonique:
 Nec varios inter motusve, situsve locabis
 Virtutis studium, vel libertatis amorem.
 Sic quoque de nullâ poteris censere figurâ;
 655 Docta ignara-ne sit; justa anne injusta; fidelis
 Perfida-ne; & prudens, incauta, modesta, superba:
 Nec talem, quemcumque situm motumve putabis.
 Quàm sint hæc disjuncta, vides. Tamen hæc tria tantùm
 Materiam comitantur, & in diversa tributam
 660 Corpora constituunt: partes agitantur, & inde
 Quælibet exurgens edit positura figuram.
 Ergò figura, situsve aliquis, motusve foret Mens;
 Materiæ si Mens appendix, aut modus esset.
 Noscere nec Mentem posses sine dotibus illis;
 665 Nec rursus sine Mente illas cognoscere dotes:
 Nam talem certè docui legem esse modorum.
 Quæ tibi quandoquidem manifestè falsa videntur,
 Materiæ ac Mentis diversas esse profectò

Naturas, atque hanc illi præstare necesse est.

- 670 JAM, per se nullum genus obtinet ipsa modorum
 Materies; nec se tali, aut tali ordine format:
 Cùm solo fieri possint hæc omnia motu,
 Quem sibimet dare nec valuit, nec fingere talem,
 Pluribus ut suprà cecini: ast aliunde creatum
- 675 Suscipit, externo causæ impellentis ab ictu.
 Causa igitur primùm impellens, delectus & ipse,
 Quo fit ut hæc species motûs, aut altera detur
 Materiæ, spretis aliis, prævertere motum
 Debuit, ac motu quidquid processit ab illo;
- 680 Proinde situsque, modosque omnes, omnesque figuras.
 Et quia Materies ne puncto temporis uno
 Stare quidem potuit, quin partes ordine saltem
 Dispositas aliquo, aut aliquâ sub imagine haberet,
 Vel cùm staret adhuc tetrum chaos omnia miscens;
- 685 Certè causa movens, quam Mentem ostendimus esse,
 Materiam prævertit; & omni corpore differt,
 Principium velut effecto differre necessum est.

- ERGÒ supremam inter, quâ Mundi templa reguntur,
 Atque hoc inclusam perituro in corpore Mentem,
- 690 Differitas illa est, quâ sunt æterna creatis
 Dissita, summa imis; quâ præstant maxima parvis;
 Et quâ finito disjungitur infinitum.
 Attamen ex nostrâ, quæ sit natura supremæ,
 Perspicias: etenim minor est majoris imago.
- 695 Aspice suspensum sublimi è fornice Solem,
 A primâ jussu nascentis origine Mundi,
 Ætheris immensi diffusa per æquora, lucem

- Subjectis quoquò versus dispergere terris :
 Ille quidem ignivomâ radios fornace liquentes
 700 Vibrat inexhaustus, vas admirabile : Solis
 Se tamen effigies quædam spectantibus offert
 Cerea fax , tremulâ quam cernis luce micantem ,
 Dum lustrat tenui loca circumstantia flammâ.
 Sic etiam fugiens per florea gramina rivus ,
 705 Qui vitreo nitidos objurgat rore lapillos ,
 Quamvis pauper aquæ , magni tamen exhibet instar
 Fluminis exiguum : sic largas læta per arva
 Volvens flumen aquas , parva est immanis imago
 Oceani , vastum qui circumplectitur Orbem ,
 710 Limitibus fundoque carens ; quò præpete cursu
 Fluviorum è variis regionibus agmina mille
 Præcipitant , tot aquis nil vestigalibus auctus.

- FORSITAN oppones , in nobis foedere tanto
 Et Mentem & corpus jungi , ut non possit utrumque
 715 Discerni ; proprio nimirum edoctus ab usu
 Nil nisi per sensus ad Mentem accedere nostram :
 Quos ubi sopivit somnus , vel fervida febris
 Invertit , turbare animum , atque errare vagantem ;
 Sæpe etiam attonitum subito procumbere morbo :
 720 Crescere cum membris ; pueriles exigere annos
 Informem ; ætatisque gradus conscendere adultæ ;
 Posthac maturâ viridem florere juventâ ;
 Tum labefactari senio , & marcescere rugis.
 Insuper , orbatos homines Ratione videri ,
 725 Vel capite offenso , vel sic à matre creatos ,
 Omnis eos ut deficiat prudentia Mentis ,
 Partibus in cerebri certus quia deficit ordo ;

Imò ad naturam depressos usque ferinam.

Ut, cùm improvísò morfu per sanguinis alveos

- 730 Tetra canum rabies hominem pervasit, & imis
Visceribus medioque infixit corde venenum :
Quid cane distat homo ? Furor ambos abripit unus ;
Mordendique fames, eademque insania vexat.

HIS adeò exemplis rationum pondera, Quinti ;

- 735 Extenuare soles. At ne penetralia rerum
Intrantem, & causas quærentem in fontibus ipsis
Prima aditu facies absterreat, aut levis aura
Deturbet, coëptos prohibens absolvere cursus ;
Observa mecum attentus, meditantque revolve,
740 Quid valeant, quid non, hæc argumenta Lucreti.
Ostendunt unà Mentem cum corpore jungi ;
Quis neget ? At unam Mentisque & corporis esse
Naturam, non significant. Ita quilibet arte
Strenuus Aoniâ citharam pulsare sonantem
745 Mobilibus digitis, chordasque animare loquaces,
Et lenocinio blandi modulaminis aures
Demulcere tuas, citharâ sic pendet ab ipsâ,
Non ullos ut possit eâ sine promere cantus.
Nam si rupta filet, si quâ temerata ruinâ est ;
750 Si chordæ nimiùm tensæ, nimiùmve remissæ
Amisere tonum, vel si una aut altera defit ;
Si caveam implerunt sordes, hebetantque sonorem ;
Ecce manet citharoædus iners, frustra peritus
Aut nihil aut pravum canit, & nescire videtur.
755 Ergò artem Musæam ipsâ in testudine pones ?
Ac tibi propterea res una putabitur esse
Organum & organicus ? Talis sit copula porro

Corporis

Corporis ac Mentis: nisi quòd deponere non quit
 Adjunctum sibi Mens, nec sponte resumere corpus;
 760 At dum vita manet nobis, hæc semper eidem;
 Cui sociata semel, sociabitur instrumento.
 Cætera consimili penitus ratione geruntur.

NAM veluti quædam citharæ sunt propria, quæ non
 Organicum spectant; ut concamerata tabellis
 765 Per commissuras laterum specus, unde sonando
 Fit fremitus levis, & responsat textilis Echo;
 Nervorum pariter situs ac mensura, frequentes
 Aut raros, celeres aut tardos, tempore eodem
 Subfultus referunt; ex quo sonus exit acutus,
 770 Aut gravis. Hæc cantor non efficit, utitur illis.
 Necnon ipse quidem tenet in se multa vicissim,
 Quorum ut sit compos, citharâ non indiget ullâ.
 Nimirum est in eo modulandi parta facultas,
 Atque omnis ratio harmoniæ: nam cuncta per artem
 775 Et quæ consona sunt, & quæ sunt dissona novit:
 Et nihil à citharæ nervis prodibit amoeni,
 Quod non per digitos transmissum emanet ab ipso.
 Atque ita suave melos pariter debetur utrique:
 Et citharæ; quòd det sonitus, quicumque cientur;
 780 Et modulatori præsertim; quòd sciat illos
 Elicere, ac mutis animam velut indere chordis.
 Haud secus in nobis addictam foedere certo
 Mens agitat molem, & moles respondet agentis.
 Quippe suis instructa modis, rituque parata
 785 Organico, non hanc animi de munere formam
 Possidet; innato sed vivit machina motu.
 Sanguis it, atque redit: sensumque alimenta feruntur:

O.

Ceu veget, augescitque arbos, nihil indiga Mentis.
Sic sua sunt etiam, secluso corpore, Menti

- 790 Officia. Ut numeros quando sine fine patentes
Colligit agglomerans; iterum multiplicat, auget,
Imparibusque pares confert; mox dividit illos
Æquas, non æquas in partes; atque secando,
Ut prius augendo, infinitum attingit utrinque.
- 795 At neque corpus habent numeri, nec sensibus ullis
Obversantur. Item quamvis finita sit ipsa,
Æternum, immensum, infinitum libera tentat,
Et perscrutari, & percurrere sæpius audet.
Sed neque corpus habent, nec sensibus obvia sunt hæc.
- 800 Tutemet hocce tuum quoties tibi fingis Inane,
Exuis ignorans quovis à corpore Mentem;
Dumque negas incorpoream, simul esse fateris.
Quin ea, per sensus quæ sunt allata, retractans,
Abstrahit à rebus rerum genera omnia: sentit,
- 805 Causa quid effecto, medium quid fine, modusque
Differat à re ipsâ; quid corpore corporis illa
Notities, quam sola potest vis edere Mentis.
Unde, ut corporeæ molis sunt propria quædam
Officia in nobis, quæ non à Mente profecta
- 810 Mechanices tantum normam legesque sequuntur;
Sic sua sunt Menti, quæ nil à corpore sumunt.

- QUANQUAM ergò fateor cognosci plurima sensu,
Plurima sunt etiam quæ purâ mente videntur,
Propterea quod nulla sui simulachra profundant.
- 815 Qui pateat vi corporeâ res corporis experts?
Sensus enim rerum formas, molem atque colores
Percipit, ac sonitus & odores atque sapes,

Duritiemque ac mollitiem, tum frigora & æstus,
 Levorem, humorem, atque istis contraria: verùm
 820 Quot sunt, quæ retuli, distantia prorsus ab illis?
 Non igitur solo deprendimus omnia sensu.

At genus est medium quoddam, mixtumque duobus:
 Ut cùm totus homo gustat, videt, ambulat, audit.
 Nam partim hæc animo fiunt, & corpore partim;
 825 Sic tamen ut dominæ tum subsit machina Menti:
 Ceu lyra dulce sonat docto pulsata magistro.
 Foederis argumentum in sensu est. Nam sine Mente
 Nullus adest sensus, neque Mens sine corpore sentit.
 At quidquid sensu deprendimus, organa frustra
 830 Deferrent illud, nisi res quædam intus adesset
 Percipiens, quodcumque foris transmittitur ipsi:
 Organa quandoquidem sunt omnis inania sensûs;
 Ac reddunt externa, velut spiracula ventos,
 Et speculum effigies, & concava rudera vocem.
 835 Non oculi cernunt; verùm res illa paratis
 Adjuta auxiliis, oculorum & freta labore;
 Quæ jubet huc oculos verti, quâ parte videndum
 Est aliquid. Pariter non auris verba loquentûm,
 Aut modulos; at res quæ præsidet auribus, audit.
 840 De visis, ac de auditis quæ judicat, illa est;
 Et quæ audire potest sola, & quæ sola videre.
 Articulos adeò tibi dum gravis obstruit humor,
 Calculus obductis habitat seu renibus hærens,
 Non tibi pes, renesve dolent: dolet artubus ægris
 845 Addita Mens. Abscissa perit cui tibia nuper,
 Non minùs ille pedem nervo patiente putabit
 Ægrotare, licet jam nullum; ac sæpe doloris

* O ij

In membro notum genus experietur inani.

Te quoque nunc tacitè meditantem exordia Mundi;

- 850 Aut gravibus curis defixum si quis inuret
 Candenti ferro, vel acu pungente laceffet,
 Ociùs abjiciens animo quæcunque tenebas,
 Totus ad acre malum tu te convertis, & illuc
 Mente ruis; quia res in te quæ cogitat, ipsa est
- 855 Quæ sentit. Dum nauta ferâ quassante procellâ
 Territus, undarum tumidos assurgere montes,
 Et spumam ruere, & misceri turbine pontum,
 Et faciem coeli tenebrosam, & fulgura cernit
 Undique disruptis obliquè percita nimbis,
- 860 Et subsidere navim, atque atro gurgite volvi;
 Tum vim ventorum rabidam, pelagique furentis
 Terribilem fremitum, & crepitantes fulminis ictus;
 Vectorum & pavidos clamores auribus haurit;
 Huic simul & fauces ingratus torquet amaror;
- 865 Et nares vexat sentinæ tetra mephitis:
 Frigore membra tremunt; mentem horrida mortis imago
 Perturbat; nec spes animo tamen excidit omnis;
 Molitur, si quis fractâ rate prænatat asser
 Obvius, auxilium misero sibi; voce precatur
- 870 Coelicolas supplex, & votis flectere tentat;
 Terram, terram orans, mare detestatus iniquum;
 Aspice quot varii rerum uno tempore sensus,
 Unam commoveant agitato corpore Mentem.

NAM res perpetitur quæ tot simul anxia motus,

- 875 Res ea quæ timet atque cupit, gaudetque doletque,
 Quæ sentit, varios & sensus comparat, una est
 Ac simplex: ideo non constat partibus ullis.

- Si fingatur enim multis è partibus esse,
 Parvula quantumvis vel subtilissima fiat;
 880 Officio pars quæque suo jam dedita, certè
 Nesciat officium alterius, neque judicet inter
 Sensus diversos quis suavior; hæc neget, illa
 Affirmet discors; velit una quod altera nolit:
 Quamque suo nam jure frui arbitrioque necesse est.
- 885 Ut partes oculi non uno munere cunctas
 Defungi certum est: radios nam colligit una,
 Altera secernit: Mentis sic munia partes
 Diversæ diversa, imò contraria obirent,
 Libertate suâ pariter, seorsumque potitæ.
- 890 Coetus erit: veluti formicarum abdita campo
 Plebs habitat, varium inter se partita laborem:
 Aut examen apum. Vel erit Respublica discors,
 Motibus insanis ac seditionibus ardens;
 Et confundentur populosæ munia Mentis.
- 895 Vel concors ut sit, quædam selecta tot inter
 Particulas sibi congeneres operumque ministras,
 Sic princeps erit, ut cunctæ referantur ad illam,
 Conspirentque simul. Sed quæ Regina fedebit?
 Præter enim quàm quòd prorsus germana videtur
- 900 Mentibus his, quas Democrito exprobrare solebas,
 Partibus est aliis conflata minoribus, æquè
 Ac famulæ, vulgusque Atomorum in corpore degens.
 Quæ pars imperio sic nata videbitur una?
 Quæ pars Regina tandem Regina futura est?
- 905 Quæ pars Mentis erit verè Mens? Heu, bone Quinti!
 Fingere quàm promptum! Rationem reddere ficti
 Pro quàm difficile est! Nonne hinc intelligis unum
 Et simplex esse id quod vult ac percipit? Ergo.

O iij

Cùm pars Materiæ (meministi) nulla sit una ,
 910 Nulla individua aut simplex ; nullam esse necesse est ;
 Quæ casu quovis in Mentem assurgere possit
 Aut per se sola , aut aliis sibi foedere junctis.

PROPTEREA clarè sensu vel cernis ab ipso
 Mentem incorpoream , seu partibus esse carentem.
 915 Insuper ipse vides à vero quàm procul absit ,
 Qui tenuem nostro diffusam corpore censet
 Esse animam , nebulae similem penetrantis in artus ,
 Cui motûs tantùm ac sensûs provincia detur ,
 At famulantem animo , ceu Regi corporis uni ,
 920 Corporeo tamen , ac variis è partibus orto ,
 Atque gubernaculum regali ex arce tenenti.
 Nempe tuus vates ipse hæc sibi somnia finxit.
 Sunt quibus hæc aliud nostræ Mens incola molis
 Visa fuit , nisi membrorum concentus , & ipsa
 925 Corporis harmonie , fibris concordibus apti.
 Sed modus est hæc harmonie ; quæ vita profectò
 Jure potest , at non hominis Mens ipsa vocari.
 Non agit ille modus , non vult , non cogitat usquam.
 Mens ergò res quædam una est , cum corpore juncta
 930 Dividuo , sed quæ sine corpore vivere possit.

QUÆ cùm cuncta tibi fuerint perspecta , repente
 Percipies quid sit , cur Mens sociata caducæ
 Materiæ , in partem veniat persæpe laborum ;
 Corpore & affecto simul afficiatur & ipsa :
 935 Non tamen ex æquo. Siquidem lex foederis illa est ;
 Ut quoties corpus certâ ratione movetur ,
 Tunc quoque certum aliquid Mens cogitet : ac vice versa ;

Ut simul hoc illudve suo Mens cogitat ausu,
Continuò quidam succrescat corpore motus.

- 940 Ac velut omnimodis credas duo Corpora jungi,
Talia cùm fuerint inter se semper, ut horum
Alterum ab alterius motu moveatur eodem;
Atque duas pariter Mentis, si quidquid ab hâc
Apprensum est, simul hoc etiam apprendatur ab illâ;
945 Sic Mentem & corpus, quanquam est aliena vicissim
Amborum natura, atque infociabilis omni
Conjugio (folis nisi legibus Omnipotentis)
Conciliata putes, hæc saltem ad tempora vitæ,
Motibus ut certis terrenâ in mole subortis,
950 Certæ responsent ideæ, docilesque sequantur.

- PROPTEREA mirum non est, si partibus ægris
Aut somno pressis, aut quâvis denique causâ
Turbatis, cerebro præsertim, ubi cuditur ingens
Agmen spirituum, & quævis celatur imago,
955 Sæpe aut nulla intrò rerum simulacra ferantur;
Aut veniant lacerata modis, inversaque miris;
Aut varia, aut ipsis etiam contraria rebus:
Unde furor, stupor & deliria prava sequuntur.
Donec enim premitur cæco Mens carcere clausa,
960 Carceris has leges, æternaque fœdera servat;
Et dolet, & gaudet, prout hoc compactile corpus
Suavia titillant nonnunquam, aut aspera lædunt:
Sic tamen, ut stupidæ, quæ motus excipit illos,
Materiæ, tanquam ligno, filici atque metallo
965 Lætitiæ sensus non sit, sensusve doloris.
Atque ubi frigida mors extinxit flammea vitæ
Semina, coelestisque evanuit halitus auræ,

O iiiij

Definit hic agere, & furdos Mens exuit artus.

Ipsa tamen constans manet, irrefoluta, superstes:

- 970 Cum nequeat per se, aut Naturæ viribus ullis,
Quod sine partibus est individuumque, resolvi.

H A U D igitur crescit pueris quibus organa crescunt:

Nam quanta esse potest, vel primâ ab origine tanta est.

Quod si tum vix ulla sui argumenta videtur

- 975 Exerere, ac molli potius torpere veterno,
Quid faciat rudis immaturo corpore? Nondum
Collectæ cerebro species, quæ deinde movebunt
Nunc inopem: nondum, quod lapso tempore fiet,
Rebus ab objectis idearum excita supellex.

- 980 Jam tamen affectûs quædam vestigia prodit,
Dum vagit, ridet, quatitur ploratibus infans.
Cum fuerit porro perfecta virilibus annis
Machina; cum cerebri fibris erit optimus ordo;
Et memorem gazam rerum experientia tandem

- 985 Implêrit; subitò noscetur quid valeat Mens
Talibus auxilijs. Si deficientibus hæret,
Strenuus ac fortis neque dux sine milite vincat;
Nec solâ pugnet miles virtute sine armis;
Nec radiq sine setigero depingat Apelles.

- 990 At cum sit paucos instructum corpus ad annos,
Provectâ sensim labefactum ætate fatiscit:
Ut rheda, ut vestis longo corrumpitur usu;
Et ratis assidue casus experta marinos.
Densior it sanguis, concrescit vappidus humor;

- 995 Durescunt fibræ, flaccescunt denique nervi,
Cor titubat, nec jam radiat vitalibus auris
Thesaurus capiti concreditus; ossa rigescunt,

Fit pedibus manibusque tremor, grave pectus anhelat,
 Caligant oculi, sonitus malè suscipit auris,
 1000 Deficiunt vires, vox ægre faucibus exit,
 Albescunt crines, rugatur marcida pellis.
 Tunc vitio primæ ceu debilitatis hebescit
 Machina: fitque senex iterum puer. Unde necesse est
 Huic semel addictam rursus puerafcere Mentem:
 1005 Non per se; verùm quia paulatim organa cessant,
 At si, ut corporeis rebus tangatur, & extra
 Se positis (quod sola sibi permessa nequiret)
 Indiget adjuncti comitatu corporis; illo
 Non eget, ut se se privataque commoda norit,
 1010 Pertimeatque malum, & semper velit esse beata.

PROTINUS hìc autem, non est mihi cognita, dices,
 Materiæ natura satis comprehensaque virtus,
 Ut circumscribam verbis, quid possit apisci,
 Quid nequeat. Quis enim tantum sibi sumat, ut ipso
 1015 Cùm se se ignoret, singillatimque per omnia
 Incerto soleat titubans prorepere gressu,
 Anteferatque manum, & baculo quasi singula tangat,
 Collidi in tenebris metuens, aut luce malignâ;
 Fundamenta tamen rerum omnium, & ultima quæque
 1020 Visa sibi velit obtutu penetralia firmo?
 Quidni Materies, cui dotem adscribimus unam,
 Ut triplici protensa modo concreverit, hanc vim
 Possideat quoque, uti velit atque intelligat? Unde
 Corruerent subito geminæ discrimina partis,
 1025 Quâ compactum hominem facimus, duplicemque putamus.
 Forsan Materiæ ratio primaria non est
 Aut per se extendi, aut per se cognoscere; verùm

- His aliquid majus, natura videlicet ipsa
 Ex quâ utrumque fluit: ceu bini ex arbore rami
 1030 Dispariles, unâ tamen à radice profecti:
 Namque hæc Spinofæ fuerat sententia nuper.
 Quis tunc Materiâ poterit secludere Mentem;
 Altera dos quamvis à Mente extensio distet?
 Nam sonus ac lumen distant; & corporis ambo
 1035 Sunt eventa, neque à naturâ corporis absunt.
 Haud secus inter se distant color atque figura;
 Sed globus esse potest idem niger atque rotundus.
 Ergò Materiæ modus excellentior esset
 Cognitio: perfecta magis, cùm scilicet illi
 1040 Organa suppeterent forsan meliora; minúsve,
 Organa cùm fabricæ forsan peioris adessent.

- MIRARI satis hîc nequeo, quis tetricus horror,
 Despectusque suî, quæ mortis prava libido
 Lymphatas hominum mentes incesserit, ut se,
 1045 Corpore mortales cùm sint natique sepulcro,
 Mortales animo esse velint penitusque caducos.
 Tantus amor nihili! Tanta est vecordia! Solum hoc
 Permetuunt cæci, ne Mens compage solutâ
 Duret adhuc nimiùm vivax, bustoque superstes
 1050 Evolet: hoc cupiunt unum, ut cum corpore vitam
 Ponat, & in ventos tenuis velut aura recedat.
 Ah! te ne subeat, Quinti, tam dira cupido!
 Verùm infixâ priùs quia te sententia turbat,
 Haud tibi defuero, quin hoc caligine plenum,
 1055 Abstulerim velum ex oculis noctemque fugarim.
 Audi quæ moneo paucis, iterumque resumo.

QUIDQUID Naturæ est, ac verè constituit rem,
Hoc sine res non esse potest, aut Mente videri.
Haud aliter nobis rerum natura patefcit.

1060 Quam si non sequimur normam, pervertimus ipsi
Rerum ideas omnes, & aquæ confundimus ignem:
Tum procul est Ratio, & sermonis desinit usus.
Qui verò modus est, ut adesse, ita abesse vicissim
Usquè potest; res esse valet cernique sine illo:

1065 Sed sine re non esse potest, aut Mente videri.
Absque modis intelligitur res ipsa: sine illâ
Non intelligitur modus. Ut si fortè figuram
Contemplare animo, qualis tibi cunque putetur;
Ecce figuratæ præbet se molis imago.

1070 Sic non concipitur motus, quin mota repente
Res animo subeat; mixturæ nec genus ullum,
Quin obversentur positæ quodam ordine partes.
Cùmque modos, ut fert hominis persæpe voluntas,
Naturâ rerum abstractâ, discernimus ipsos,

1075 Sic illos Mente abstrahimus, tamen ut simul adsit
Notities manifesta rei, suspensaque tantum, .
Cujus hic est modus, & sine quâ modus esse nequiret.

JAM fortasse rogas, quanquam nimis immemor, utrùm
Extendi sit Materiæ natura, modusne?

1080 Quid dubitas? Quod quæris habes. Age consule normam.
Scilicet hoc fieri nequaquam posse probatum est,
Ut quis Materiem, quantumvis abstrahere audax,
Ingenii summo pertentet acumine, quin rem
Cogitet extensam, aut constantem partibus extra

1085 Se positis. In eâ prius est nihil. Inde sequuntur
Omnia. Materiæ non ergò è dotibus una est,

- Non modus aut ramus quidam ; natura sed ipsa
 Extendi. Atque adeò si Mens dos esse putetur
 Materiæ , dos extensi est , ramusque modusque.
- 1090 Propterea quoties Mentem meditaris , oportet
 Se tibi res quædam meditati extensa repente
 Offerat : ut ramus truncum arguit , atque modus rem.
 Verùm conscius est hominum unusquisque profectò
 Ipse sibi , propriæ dum lustrat singula Mentis
- 1095 Officia , & quærit quid sint , quo-ve ordine fiant ,
 Extensi nihil obversari. Scire laboro
 Ac meditor tacitus , quænam sit primula rerum
 Agnitio ; quid iudicium ; quid roboris insit
 Omni argumento , quâ vi pervincere possit ,
- 1100 Ac domitare animum , & trahere in sua jura volentem :
 Immemor extensi confestim hæc omnia præsto.
 Nunc dubiam certâ , & falsâ discernere veram
 Notitiem cupio , quâ se ratione vicissim
 Impugnent ; quid opinari , quid credere , scire ,
- 1105 Sint in se ; quid sint etiam affirmare , negare :
 Dividuum procul est à me , penitusque recessit.

- PRÆTEREA quid sit , quòd amet se se ipsa voluntas
 Præcipuè ac semper , quòd se se ante omnia ponat ,
 Et felix velit esse : quid hoc quoque deinde sit , esse
- 1110 Felicem aut miserum , & fieri , se iudice , talem :
 Unde quis invidet ; laudem venetur ; honores
 Ambiat ; imperium affectet ; parere recuset ,
 Aut indignetur ; contemptum , oblivia , probra ,
 Morte sibi pejora putet ; sine nomine vitam
- 1115 Vitalem neget esse , auræ captator , & ardens
 Sera immortalẽ jaculari in sæcula famam :

- Quid sit ab incœpto nunquam desistere velle;
 Judiciis aliena suis postponere; pravum,
 Mendacem fieri, deceptorem, atque malignum;
 1120 Assentatores præ veris ponere amicis:
 Hæc ego dum reputans, & me contractus in ipsum,
 Heracliti oculis lugens considero, nulla
 Corporis extensi feriunt vestigia mentem.
 Scilicet arguitur propriis erroribus ipsa
 1125 Nobilitas animi. Cernis, dulcissime Quinti,
 Et Mentem nostram, & nostræ molimina Mentis,
 Extensi non esse modos; omnique vacare.
 Materiâ: sine quâ cognoscier illa fatendum.
 Ergò Materiæ virtus primaria non est,
 1130 Ut simul extendi, simul & cognoscere possit;
 Qualem hæc monstra putant, infensa Deoque sibi que.
 Nec, veluti sonus ac lumen, color atque figura,
 Aut gemini ex unâ venientes arbore rami,
 Extensi ratio, atque animi vis ipsa putentur;
 1135 Sed quasi naturæ duplices pugnare vicissim
 Dotibus adversis: quarum altera semper agatur,
 Altera semper agat; labentibus altera constet
 Particulis, habeat nullas in se altera partes.

- S U N T in Materiâ nobis impervia sanè
 1140 Plurima, quæque aciem Mentis, quâ cuncta tueri
 Conamur, fugiant. Etenim finita potestas
 Ingenii, non assequitur quæcunque per omnes
 Materiæ nexus & vincula particularum,
 Conferri possunt: quare in caligine densâ
 1145 Progredimur sæpe, ac veluti nictamur in umbris.
 At si, cuique rei quæ dotes funditus insunt,

- Haud scimus plerumque, licet cognoscere saltem
 Queis careat. Nos fortè latent primordia flammæ :
 Ast ea compertum est aqueis distare figurâ ;
 1150 Inque figurarum solo discrimine poni,
 Quidquid aquæ aut ignis proprium est. Miracula nondum
 Omnia Magnetis perspeximus : at mihi certum est
 Magnetem non esse animal ; nec amoris ab æstu
 Ferratas trahere ac secum vincere catenas.
 1155 Cur & ab Arctoo declinet cardine Mundi
 Solis ad occasum, mox & conversus ad ortum
 Paulisper, res est etiamnum ignota ; sed illud
 Materiæ subtilis opus toto Orbe fluentis,
 Et non ventorum scimus. Quadrare rotundum
 1160 Nemo potest : at quadratum differre rotundo
 Id norunt omnes, quidque ex utroque sequatur.
 Sic à Materiâ Mentem sejungimus ; etsi
 Non omnes liquidò vires utriusque patecant.

- ADDE, quòd has etiam discrimen segregat ingens ;
 1165 Libertas. Etenim constantes omnia ferri
 Corpora per motus, æternùm subdita legi
 Perpetuæ, propriâ sine cognitione, fatetur
 Quilibet. Ast homini nota est sua cuique potestas,
 Aut nihil aut aliquid, sive hoc sive illud agendi.
 1170 Ecquis enim quoties secum deliberat anceps
 Quid faciat, vel consilium solertis amici
 Flagitat, ac tandem quid sit factururus apud se
 Decernit ; quis dum rogat, aut hortatur & urget ;
 Dum laudat bene gesta virûm, malè gesta severus
 1175 Arguit, ac meliora jubet ; dum præmia ponit,
 Et poenas meritis ; si quid peccaverit ipse,

- Excusare palam, ne quâ sons audiat, & clam
Emendare parat, quia facti cura remordet,
Neglecti-ve pudor; dum cuncta negotia curat,
1180 Fungitur officiis, morum sibi iusta, suisque
Dogmata constituit; quis demum talia præstans
Non libertatem se perferre, fruique
Jure sui arbitrii, non externâ domitum vi
Testatur, verèque probat? Nec publicus error
1185 In genere hoc hominum esse potest consensus, & una
Cunctorum vitæ ratio: sed conscia veri
Lux & Naturæ radius. Quippe omnia frustra
Hæc, atque insulsè fierent, si compede durâ
Vinctus homo, ac præceps ageretur: ut acta moveri
1190 Materies, quâ parte impulsâ est, cogitur omnis.
Sic neque præclaris formandi legibus essent
Conventus populorum; aliquâ nec civibus arte
Inspirandus amor Patriæ, flectendaque corda
In commune bonum. Magni gens fluminis instar
1195 Quæque foret; quod non monitis, precibusve, minisve
Vincitur; ast humiles insano vortice ripas
Exsuperat, latisque audet se effundere campis,
Proximaque injectis vastare paludibus arva:
Nequicquam aggeribus tentant frænare rebellem,
1200 Indocilesque jubent alveo se condere fluctus.
Nec disciplinis etiam exercenda Juventus
Præceptisque bonis; at vitis more colenda,
Arboris aut teneræ, paries quam pandit apricus.
Nam lecto plantata solo, tantùmque resestâ
1205 Luxurie foliorum, ipsâ vi denique Solis
Ac terræ crescit; faustique à munere cœli,
Nescia, progenerat fructus ramosque valentes.

- ECQUID enim Ratio sine libertate juvaret ?
 Cernere quid prodest quæ conveniuntve nocentve ;
 1210 Si non illa sequi , non hæc fugitare vicissim
 Nostri juris erit ? Tunc in mortalibus ægris
 Mens torperet iners , penderet vana supellex :
 Quippe ubi se multis deprensum quisque periculis
 Senferit , inque suâ positam virtute salutem ,
 1215 Anxius inquireret quid agendum , animoque sagaci
 Versabit , quo se molimine protinus illinc
 Eripiat : sed si vis insuperabilis illum
 Præcipitat , vanis genium cruciatibus angit :
 Hoc ipso infelix , quòd prudens ; atque medelam
 1220 In se se putet esse malis , ubi nulla medela est.
 Vana etenim , quæ nil penitus prudentia possit.
 Inde omnis pariter Sapientum gloria falsa ,
 Magnanimùm Heroum virtus , Regumque bonorum ;
 Nec laudabilior , quàm corporis inclyta forma ,
 1225 Sive decor vultûs , aut florens viribus ætas.
 Atque adeò est homini Rationis inutile pondus ,
 Imò æurnnosum , atque animis quasi sarcina nostris.

- QUI libertatem præcelsaque jura negarit
 Mobilis arbitrii , quo præmia quærere factis
 1230 Possit , & hoc ævo quondam felicius ævum ;
 Ille sibi anteferat vecors & secula ferarum ,
 Quas Natura parens movet ac regit impete cæco ;
 Et sua vivendo vincentes tempora plantas ,
 Marmoraque & gremio Terræ formata metalla.
 1235 Namque geruntur uti par est , ignara profectò
 Quid sit opus deceatve ; suî nec habentia curam ;
 Irrita dum nobis , & sollicitudinis ægræ

Infelix

Infelix mater, Ratio est; dum vita labore
Perpetuo detrita, heu! paucis occidit annis.

- 1240 SENSIT, & haud dubitat tuus ipse Poëta fateri
Libertate animos hominum præcellere; quamvis
Damnaret læto: quare per Inane cadentes
Ridiculo demens Atomos clinamine torfit.
Irrisi fatis. At per se cùm libera poni
1245 Materiæ pars nulla queat, mirabile dictu est,
Qui Mentem è Materiâ conflaverit unâ,
Nec, quæ misceret pugnantia, viderit usquam.
At mirabilius, quòd, cùm immortale per ævum
Constantes faceret compacto è corpore Divos,
1250 Atque hominum formâ sed limpidiore micantes,
Humanas idem Libitinæ sub juga Mentem
Miserit, impatiens propriæ post funera vitæ.
Sed quanti modico perituram tempore Mentem
Ille facit? Certè Mens est vilissima rerum,
1255 Finibus angustis hujus si clauditur ævi,
Et moritur simul ac renuit decurrere sanguis.
Nummus Alexandri longè præstantior ipso:
Ille etenim, cœu flamma volans, conterruit Orbem,
Ac periit; cineres & nomen inane relinquens:
1260 Illius effigies etiamnum viva superstat,
Nec teritur manibus tractantùm, & secula vincit.

- PRO CUM BIS tanto Rationum pondere fractus.
Gratulor ipse mihi, nec non tibi. Cernere Verum,
Viciliè est. Atenim quæris, Mens corporis expers
1265 Cùm sit per se se, sociali corpore claudi
Qui valet, extensis & partibus indere mœtum?

Naturas tam dispariles quæ copula jungit ?

Nam si corporea est, nequit ipsam apprehendere Mentem ;

Si secus , haud ipsum potis est apprehendere corpus.

1270 Huc jam appelle animum , totis huc auribus adsis ,

Et faveas : neque vana tibi hæc spectacula sunt.

His te adducebam , naturâ ut Mentis apertâ ,

In nobis manifesta Dei argumenta videres.

Maxima res agitur. Quæ scilicet antè probavi ,

1275 Ni fallor , tria sunt. Et corpora mente moveri ,

Hoc primùm. Dein corporeis non partibus esse

Conflatas hominum Mentis ; adeoque resolvi

Naturâ non posse suâ , sed vivere semper.

Postremò , quæcunque jubet peragitque voluntas ,

1280 Hæc fieri plenâ cum libertate ; nec ullo

Materiæ nexu , aut fato impendente coactas

In quod agunt , at sponte suâ prorumpere Mentis.

Propterea , dum corpus habent atque organa sensûs ,

Mercedem factis , aut pœnam posse mereri ;

1285 Et post exactos vitæ hujus labilis annos ,

Immortale dari justis ac fontibus ævum.

Nec tamen è dictis solùm hæc tria ducere fas est :

At quæ principio tantùm libasse decebat ,

Illa recognoscas mecum , atque libentiùs audi.

1290 SCILICET ignorat mihi Mens , sibi credita qualis

Machina fit ; quantâ momentorum arte regatur ;

Quàm variè compacta , & miro condita textu :

Attamen impellit cùm vult , agitatque movendo.

Compagem ; ac subitò flectit , prout imperat , artus.

1295 Quòd moveat , planum est causam prodire movendi

Mentis ab imperio : verùm id quòd nescia præstet ,

- (Nescia non motûs quem præcipit ipsa, sed artis
 Quâ fit & elicitur) liquidò demonstrat adesse
 Causam quæ regit effectrix; cui singula clarè,
 1300 Quæ mihi sunt ignota, patent; cuiusque voluntas
 Adspirare meæ non desinit; & valet illos,
 Cùm jubeo, motus quibus est opus, indere membris,
 Ecquis enim Orator facturus verba repentè
 Cogitat, aut quâ vi pulmonibus aëra jactet
 1305 Expressum, ut pulso resonantem gutture reddat,
 Quem spirare silens, & mutum halare solebat?
 Aut queis disponenda modis sit dædala lingua,
 Lingua figuratrix verborum, opifexque loquelæ;
 Dentibus ut fractam vocem, illisamve palato
 1310 Terminet inflexu, ac fingens moderetur euntem;
 Naribus & labris formandam sæpe relinquat:
 Quosque, id fiat uti, sit opus contendere nervos?
 Quin taceat, si tanta priùs molimina secum
 Debuerit versare animo, quàm tollere vocem.
- 1315 CURRERE fert animus; curro: sed quid sit agendum
 Interiùs, velox ut curram, nescio prorsus.
 Ast aliâ ratione tamen mihi membra moventur
 Currenti, quàm si sedatè incedere vellem:
 Sed quæ vis motum acceleret reprimatve, neque unquam
 1320 Hoc didici, nec me speravi discere posse.
 Ignoro penitus, teque ignorare fateris,
 Quantum animæ, quot particulas, per quosve canales
 Et quibus è cellis, & quo moderamine mitti
 Expediat. Satis est ad nutum stare paratam
 1325 Materiem; atque suo, quantum in se est, munere fungi.
 Cùm volo, cùm jubeo, mihi subdita machina paret:

Nec scit quid jubeam; neque ego, quî jussa facessat.

Sic, ubi res aliquas meditari fortè lubebit,

Præsto sunt optata mihi simulacra; videndum

1330 Se facilis præbet, subitoque arcessitur Orbis.

Conspicio simul & coeli fulgentia templa,

Et maria, & populos, urbesque & viscera Terræ.

Qualis, utî perhibent, herbis & carmine diro

Saga potens Erebo pallentes evocat umbras:

1335 Conveniunt Manes, spectacula vana, rogantis

Ante oculos; neq̃ se magicis subducere possunt

Artibus: usquè adeò jussus venerantur aniles.

At mihi cùm pariter Mundi totius imago

Protinus obvia fit, nec quæ sit tanta potestas

1340 In cerebro, nec quâ cerebri regione creentur,

Quo-ve modo spectra hæc, novi; nec pingere possim

Ipse manu, nec totâ oculis percurrere vitâ

Tot rerum species, intus quas cernere promptum est.

TU QUÆ etiam, cùm te ipse moves, tunc Mentis easdem

1345 Expertus tenebras ignota jubentis, idemque

Corporis obsequium, pariter majore juvaris

A causâ; quæ suppeditat quod nec dare posses

Ipse tibi, jussusque tuos, tuaque organa callet,

Succurrens inopi; viresque ac robora præstat.

1350 Atque ita, cùm magnâ circumspectante coronâ,

Saltando volucresque pedes & brachia jactas

In numerum, sequerisque modos & plectra canentis,

Tunc tua multivagoꝝ motus, agilesque choreas

Attentè moderans multâ mens arte gubernat:

1355 Quod tamen interiùs geritur, dum dirigis artus,

Et lusûs arcana tui miracula nescis:

Exerces summo domitum tibi Numine corpus.

- MENS igitur cunctis præsit communis oportet ;
Corporis arcanos quæ possit adire recessus ,
1360 Et latebras animæ , faciliq̃ue impellere nifu
Quidquid erit promptum ad nutus , & rite paratum ;
Ut simul optati possint erumpere motus.
Illius efficere est , nostra est optare facultas.
Talia si verò præsensque potensque requirunt
1365 Numinis auxilium , credes nil Numine egere ,
Quæ nobis etiam nec percipientibus , imò
Sæpius invitis , hoc nostro in corpore fiunt ;
Queis tamen & finis suus est & provida causa ?
Hoc Numen , Quinti , Mentem cum corpore junxit ;
1370 Quæ nullâ per se poterant ratione ligari :
Foederis & sequimur leges , quas foederis auctor
Instituit ; geminis hominem constare jubendo
Naturis : ut Mens per se discernere Verum ,
Per sensus res corporeas apprehendere posset ,
1375 Et capite ex utroque suum Mundique parentem.
Nam quis non videat , finitæ si breve corpus
Subjicitur Menti , Mens quanta sit illa , supremo
Quæ regit arbitrio vastum quem condidit Orbem ?
Non poterit sine consilio tam parva moveri
1380 Machina , tam fragilis ; te iudice , tanta regetur
Mentis inops ! Credant Epicuri de grege porci.

ARGUMENTUM

LIBRI SEXTI.

JAM avulsis Epicureæ doctrinæ radicibus, & mentiis humanæ nobilitate vindicatâ, in hoc Libro delabitur ad Belluas; ac probandum suscipit, animâ sive careant, sive valeant belluæ, nihil inde aut menti humanæ aut Deo detrahi: à v. 1. ad v. 27.

Proponit id quod ab incredulis objicitur; belluas animâ nostræ simili præditas esse, quod variis ferinæ industriæ exemplis illustratur; belluarum autem animas è Materiâ constare, ergò & nostras: à v. 27. ad v. 303.

Respondet hoc dilemmate, animam brutorum aut nullam esse, aut incorpoream: utrumlibet affirmari posse, salva mentis humanæ dignitate: à v. 303. ad v. 344.

1°. Ostendit dubia saltem esse argumenta, quibus brutorum; certa, quibus hominum anima defenditur. Tum per hypothesim Cartesii doctrinam de belluis opponit, & ab exemplis, more adversariorum, decertare parat: à v. 344. ad v. 409.

Probat ab absurdo non magis belluis animam concedendam esse, quàm plantis plurimis ac fossilibus: à v. 409. ad v. 608.

Motus animalium omnes mechanicè fieri posse indicat;

P üij

*ex mirabilibus brutorum factis inferri debere, non suam
feris inesse mentem, sed mentem aliquam adesse; à v. 608.
ad v. 767.*

*Belluarum motus ex eâdem causâ nasci posse, ac motus
nostros spontaneos, ad quos nihil nisi velle afferimus: à v.
767. ad v. 826,*

*Ex immutabili in belluis vivendi tenore, arguit ipsas
carere delectu; ex pluribus verò exemplis, ipsis non inhærere
mentem, sed præesse: à v. 826. ad v. 947.*

*2°. Si mens belluis attribuitur, illam, cujuscunque sit
ordinis, incorpoream fore, ac nostræ similem; imò perfec-
tissimam. Hic contra adversarios retorquet exempla plurima
solertiæ animalium; quibus evincitur mentem humanâ
præstantiorem belluis consulere: à v. 947. ad v. 1142.*

*Instinctus vulgare nomen velut inane profigat: à v.
1142. ad v. 1255.*

*Mirabilibus brutorum gestis mentem illis externam
argui: ab operum humanorum industriâ probat, quanto
major esse possit divini artificii solertia. Solvit id quod obji-
citur, inutilia fore brutis sensuum organa si sensu bruta
careant: à v. 1255. ad v. 1357.*

*Concludit nihil aliud ex tanto brutorum artificio inferri
posse, nisi mentem esse summam; hic exhibet miram structu-
ram alitum, piscium, quadrupedum; animalia casu pro-
creata non esse; ac proinde Deum esse auctorem belluarum,
sive sensu careant, sive sensu præditæ sint: à v. 1357. ad
finem.*

ANTI-LUCRETII,
SIVE
DE DEO ET NATURA,
LIBRI NOVENI,
AD QUINTIUM.

LIBER SEXTUS.

De Belluis.

NEMPE novo cultu campum domiturus arator,
Protinus agresti non credit semina fundo :
Sed prius hirsutos vepres, dumetaque passim
Diruit avellens; tum crebro vomere frangit
5 Indocilem glebam, & rastris contundere tentat.
Sic ego paulatim, spinas tua pectora circum
Enatas, argumentis excindere conor:
Ne segetem emittant vivaci è stirpe nocivam;
Ac vetus intactâ radice repullulet error.
10 Tunc meliore solo consurgent semina Veri.

234 ANTI-LUCRETIVS,

Tunc & sinceros tibi cognita pandere vultus
 Incipiet, vindexque sui Natura parentis,
 Decutiet fucum, quo gens incredula pinxit
 Invitam, & clarè Dominum confessa loquetur.

- 15 HUMANAM idcirco, quæ nobis intima, Mentem
 Ante oculos posui; quiddam ut consistere scires
 Materiem supra, quod cam regat. Inde probatum est
 Mentem illam effigiem Mentis tantum esse supremæ,
 Quæ moveat Mundi partes, & simplice nutu,
 20 Invalidam per se ac per se motoris egentem
 Materiam, formas convertere possit in omnes.
 Jam tibi nota tuæ patet excellentia Mentis,
 Quam deturparat malefuado carmine vates,
 Indignans in se quidquam haud mortale putari,
 25 Invisumque ipsâ fugiens in imagine Numen.
 Sed cupit ille mori frustra, cui vivere fatum est.

- AT verò te bruta movent; quæ tota resolvī
 Cùm pereunt, nec materiâ quid majus habere
 Et canis, & possum, vel si lubet, ipse fateri.
 30 Hæc itaque objectas fidens, ac sæpe reponis
 Esse illis animam nostræ similemve, parumve
 Dissimilem; per quam si non sublimia rerum
 Scrutari, tamen hæc valeant cognoscere saltem
 Quæ sibi conveniunt, generique & idonea vitæ.
 35 Quippe recordari, sentire, audire, videre,
 Olfactu, gustu, res & discernere tactu,
 Et fugere atque sequi cernuntur, & artibus uti;
 Internosse suis etiam medicamina morbis,
 Et varias inter legere hanc, quæ proderit, herbam;

- 40 Inde Voluptatis sensu pariterque doloris,
 Lætitia & luctu, spe vel formidine tangi;
 Sic & amore & amicitia, stimulisque vicissim
 Irarum atque odii: varioque cupidinis æstu
 Currere ad illecebras; ultroque ac sponte moveri;
 45 Insuper & morem gerere & mansuescere cultu;
 Blanditiis delectari, & parere flagello.

- HINC aliquas vitiis, aliquas virtutibus olim
 Insignes dixere feras; hominique fuisse
 Primitus exemplo, atque opera ad complura magistras:
 50 Ut Canis occultum sylvis deprendere Damam
 Nare sagax, & odora sequi vestigia prædæ,
 Venari docuit. Super hoc miracula narras;
 Quo desiderio, quâ sollicitudine raptus
 Amissum perquirat herum, tandemque reperto
 55 Gestiat exultans; custos quàm fidus & audax
 Credita terrifico latratu limina servet;
 Arceat à stabulis furesque luposque rapaces;
 Atque vagas prudens reddat præsepibus agnas:
 Tum comes ipse viæ, quoties benefacta rependens
 60 Aggredientem armis irruerit acer in hostem;
 Aut occiforem morfu patefecerit ultor.
 Nam cur dissimulem vulgò quæcunque feruntur?
 Fortè etiam insidias Vulpes, artemque latendi,
 Perque canaliculos fodiendæ subtus arenæ
 65 Monstravit, fecitque viam ad quærenda metalla;
 Unde homines docti coeperunt viscera Terræ
 Rimari, excisosque manu subvertere montes.
 Et, nimis ah! nisi nos odiis acuisset ad arma
 Ipse furor, stragem violens lupo atque ruinam,

- 70 Magnanimusque leo docuisset praelia belli.
 Prosilat ad prædam rapidus leo, Cæsar ad Orbis
 Imperium: finis, fateor, diversus utrique;
 At non dissimiles pugnae; labor unus & idem,
 Quo coenam Fera, quo Regnum sibi comparat Heros.
- 75 Et quid non Elephas, quid mimo Simia gestu
 Non præstat; vafra & Feles; saltator & Urfus?
 Lucifuga enutrit truncatos Noctua mures,
 Ne fugiant; prædamque sibi gnatifque saginat.
 Paxillos in aquam primus defigere Castor
- 80 Instituit, laribusque inimicum avertere flumen,
 Et ligna intrito atque intritum jungere lignis;
 Arboris excisæ trunco mandare cavato
 Invalidos foetus; & pro temone relictis
 Summa tenens rami, stagnis deducere lembum.
- 85 Sic paleis limoque casas firmare madentes,
 Nidificans altè, prænuntia veris, Hirundo.
 Nec minùs impatiens hyemis gelidæque pruinæ,
 Quæ comes huic migrare solet Philomela quotannis,
 Auribus ingeminans nostris mirabile carmen,
- 90 Impulit humanas apta ad modulamina voces.
 Callida quin etiam dum tendit Aranea laxos
 In foribus casses, internectitque sagemam,
 Retibus & pisces & aves captare dolosis
 Admonuit: telas eadem, vel texere pannos,
- 95 Cùm trabibus saxifvæ sedens, & fornice tecta
 Stamineo, laqueos fundavit utrinque tenaces,
 Ac stipata præmens strinxit sine pectine fila.

CÆTERA quid referam? Quanto Formica labori
 Mensibus incumbat calidis, testoque recondat

- 100 Provida congeſtas hyberna in pabula meſſes ;
Erudiens mortale genus, tardamque pigrorum
Deſidiem increpitans hebetemque ad munia ſenſum ?
Cernis, ut uvidulos libans Apis aurea flores
Decerpit lentum humorem, & ſalſugine dolci
- 105 Telluris medicatum adipem, pretioſaque cœli
Munera, purpureis ſparſim gemmantia mappis ;
Et rorem exfugit, quem concoxere tepentes
Primitiæ radiorum & blanda exordia lucis.
Inde domum revolat ſpoliis fragrantibus uda,
- 110 Serpylloque thymoque gravis, prædâque ſuperbit.
Tum lectas partitur opes ; ſexangula primùm
Horrea ductilibus ceris, cratesque favorum
Per forulos & cancellos quincunce politâ
Ædificans. Credas muſivum opus, ordine comtum
- 115 Dædaleo ; Euclidisque omnes didiciſſe figuras,
Fabrilesque diu docilem excurriſſe per artes :
Sic ad libellam concinnè, ſic ad amuſſim
Cuncta ; cavis adèò vaginis limpida forma eſt
Et nitor ; ingeniumque & mira induſtria lucent.
- 120 His tandem dites epulas, præſaga futuri,
Condere amat : cùm triftis hyems nudaverit Orbem,
Omniaque ingrâtâ torpedine capta jacebunt,
Melle ſuo tacitos inter ſaturanda penates.
Præterea, ſi quæ latebris peraguntur in illis
- 125 Investigare eſt, quot erunt memoranda ? Fovetur
Publica res ; fraternus amor, mens omnibus una.
Sunt mores apibus, ſunt jura, ducemque ſequuntur,
Et ſua quemque manent obeunda negotia civem.
Eſt quoque militiæ labor ac decus ; arma capeſſunt
- 130 Pro patriâ exiguiſque focis : ſunt agmina sæpe

Missa colonorum, nova qui procul oppida condant ;
 Et gentis leges, ritus, nomenque propagent.
 Quid majus meliusve hominum sapientia præstat ?

- QUONDAM inter Milvos fuit audacissimus unus ,
 135 Imbelles antehac solitus vexare columbas.
 Hic tandem, aut fato, aut famæ melioris amore ,
 Dedignatus aves timidas prædamque fugacem,
 Alituum regnantem Aquilam ad certamen iniquum
 Provocat, & rostro & pennâ bis terque laceffit.
 140 Sprevit principio malefanos alitis ausus,
 Nec minùs incepto per nubes illa volatu
 Infinit : at reducem rursus temerarius urget,
 Plumâque avulsâ circumfert ore tropæum.
 Plus æquo tunc visa sibi tolerasse, procacem
 145 Occupat, & vitæ parcens, in rupe relinquit
 Implumem. Hic quid agat? Non occubuisse pudori est.
 Non animos posuit tamen; at nudatus & algens
 Ulcisci meditatur. Ibi sub tegmine quodam
 Vermiculis pastus, simul artus nutrit & iras ;
 150 Dum redeat vigor, atque levis reparetur amictus.
 Adfuit expectata dies. Juvat ire per auras,
 Magnanimamque nimis, si non vi, at fraudibus hostem
 Debellare : dolo virtus se victa tuetur.
 Pons erat undarum conflictu exesus & annis,
 155 In medioque, trabes corrosas inter, hiatus :
 Hunc sibi pro laqueo, pro retibus eligit ultor,
 Vindictæque locum, si quâ fortuna juvabit,
 Destinat. Ingreditur primùm pedes, utque capacem
 Agnovit, cautè tentat penetrare volando ;
 160 Inde iterat præceps, ac totis concitus alis.

- Quod cùm sæpe, diuque, omnique ex parte probavit,
 Erigitur coelo, & victricem quærit in auris.
 Ergo insultanti similis se se obuius infert
 Indignanti Aquilæ: venit ipsa, paratque rebellem
 165 Aut iterum spoliare, aut iustæ tradere morti.
 Ad notum refugit vafer insidiator hiatum:
 Et vix transiit, cùm desuper impete raptâ
 (Urget enim cæcus furor & spes proxima prædæ)
 Angustum in spatium ruit, atque impingitur ultro
 170 Infelix Aquila, & pennis luctantibus hæret,
 Corpore dimidio jam prætergressa meatum.
 Advolat è latebris Milvus, poenamque reposcens,
 Vellicat elisæ plumas, ultusque recedit.

- Ipse ego ne videar, dum causam impugno ferarum,
 175 Dissimulare aliquid, sive extenuare canendo,
 Arma tibi indulgisse velim; nova protinus arma,
 Unde accedat honos & crescat gloria genti
 Quadrupedum. Vidi quâ turbidus ire Danastris
 Incipit, ac patulos Dacorum adlambere campos,
 180 Ucraniâ in pingui, quâ non felicior olim
 Terra fuit, dum bello acres habuere Cofaci,
 Nunc stat iners nulloque exercita vomere tellus;
 Vidi belligeras acies & castra ferarum,
 Queis color haud cunctis unus; nigrantia terga
 185 Sunt aliis, fulvæque aliis per corpora setæ;
 (Baubaces patriâ dixerunt voce Poloni)
 Vulpinum genus; innocuo ni vivere pastu
 Mos esset, penitusque animanti ignoscere prædæ.
 Nam virides populantur agros, specubusque profundis
 190 Suffodiunt; ac de latebris & gramine certant.

Missa colonorum, nova qui procul oppida condant;
 Et gentis leges, ritus, nomenque propagent.
 Quid majus meliusve hominum sapientia præstat?

- QUONDA M inter Milvos fuit audacissimus unus,
 135 Imbelles antehac solitus vexare columbas.
 Hic tandem, aut fato, aut famæ meliõris amore,
 Dedignatus aves timidas prædamque fugacem,
 Alituum regnantem Aquilam ad certamen iniquum
 Provocat, & rostro & pennâ bis terque laceffit.
- 140 Sprevit principio malefanos alitis ausus,
 Nec minùs incoepto per nubes illa volatu
 Institat: at reducem rursùm temerarius urget,
 Plumâque avulsâ circumfert ore tropæum.
 Plus æquo tunc visâ sibi tolerasse, procacem
- 145 Occupat, & vitæ parcens, in rupe relinquit
 Implumem. Hic quid agat? Non occubuisse pudori est.
 Non animos posuit tamen; at nudatus & algens
 Ulcisci meditatur. Ibi sub tegmine quodam
 Vermiculis pastus, simul artus nutrit & iras;
- 150 Dum redeat vigor, atque levis reparetur amictus.
 Adfuit expectata dies. Juvat ire per auras,
 Magnanimamque nimis, si non vi, at fraudibus hostem
 Debellare: dolo virtus se victa tuetur.
 Pons erat undarum conflictu exesus & annis,
- 155 In medioque, trabes corrossas inter, hiatus:
 Hunc sibi pro laqueo, pro retibus eligit ultor,
 Vindictæque locum, si quâ fortuna juvabit,
 Destinât. Ingreditur primùm pedes, utque capacem
 Agnovit, cautè tentat penetrare volando;
- 160 Inde iterat præceps, ac totis concitus alis.

- Quod cùm sæpe, diuque, omnique ex parte probavit,
 Erigitur coelo, & victricem quærit in auris.
 Ergò insultanti similis se se obuius infert
 Indignanti Aquilæ: venit ipsa, paratque rebellem
 165 Aut iterum spoliare, aut iustæ tradere morti.
 Ad notum refugit vafer insidiator hiatum:
 Et vix transfiliit, cùm desuper impete rapta
 (Urget enim cæcus furor & spes proxima prædæ)
 Angustum in spatium ruit, atque impingitur ultro
 170 Infelix Aquila, & pennis luctantibus hæret,
 Corpore dimidio jam prætergressa meatum.
 Advolat è latebris Milvus, poenamque reposcens,
 Vellicat elisæ plumas, ultusque recedit.

- Ipsæ ego ne videar, dum causam impugno ferarum,
 175 Dissimulare aliquid, sive extenuare canendo,
 Arma tibi indulgisse velim; nova protinus arma,
 Unde accedat honos & crescat gloria genti
 Quadrupedum. Vidi quâ turbidus ire Danastris
 Incipit, ac patulos Dacorum adlambere campos,
 180 Ucraniâ in pingui, quâ non felicior olim
 Terra fuit, dum bello acres habuere Cosaci,
 Nunc stat iners nulloque exercita vomere tellus;
 Vidi belligeras acies & castra ferarum,
 Quois color haud cunctis unus; nigrantia terga
 185 Sunt aliis, fulvæque aliis per corpora setæ;
 (Baubaces patriâ dixerunt voce Poloni)
 Vulpinum genus; innocuo ni vivere pastu
 Mos esset, penitusque animanti ignoscere prædæ.
 Nam virides populantur agros, specubusque profundis
 190 Suffodiunt; ac de latebris & gramine certant.

- Quales inter se populi quos flumine magno
 Dissociat Rhénus, campos & littora propter
 Bella gerunt : acuit totas hinc Gallia vires,
 Atque illinc toto Germania robore pugnat.
 195 Ergò ubi villosas pecudes excivit ad arma
 Laudis amor ferus, & vincendi cæca libido,
 Plebem iracundam vomit undique terra cavernis.
 Ociùs ecce fremunt : vasto micat æquore miles
 Agminibus primùm sparsis atque ordine nullo;
 200 Tum varias ineunt, certo rectore, cohortes.
 Utraque in optatis metatur castra viretis,
 Expanditque suos acies adversa maniplos:
 Quin & utrinque pares animos, eademque videres,
 Non sine terrifico strepitu, præludia pugnae.
 205 Ut Mars accensus cantu, signumque ululatus,
 Ceu tuba rauca, dedit; concurritur impete magno,
 Miscenturque agiles turmæ; furit hostis in hostem
 Discolor, effusoque madens rubet herba cruore:
 Spesque metusque modò hanc, modò partem deserit illam.
 210 O quot solertesque dolos & fortia facta
 Observantùm oculis adimit certaminis horror!
 Altera pars tandem fato meliore triumphat:
 Victa fugit, secura procul sibi pabula quærens.
 Nec sequitur fusam, at deserta cubilia victrix
 215 Occupat; & partis graffari gaudet in arvis.
 Verùm in captivos, Dominorum provida miras
 Sævitia exercet poenas: mœsta agmina condunt
 In foveis, coguntque omnes servire per annos.
 Atque ubi tempestas brumâ veniente rigescit,
 220 Et complenda monet secto cellaria fœno,
 Protinus ad messëm ducunt servata ferendam

Mancipia;

Mancipia; inversisque solum premere atque supinis
 Corporibus, tum crura jubent attollere sursum,
 Quatuor erectis persistunt ut gramina palis:
 225 Inde onerant caudâque trahunt animantia plaustra,
 Erasoque vias miserorum tergo verrunt.

IGNESCAT quantus brutis animantibus ardor
 Gignendi, miramur item; quæ prolis alendæ
 Cura sit, ac matrum pietas; ut quæque pericli
 230 Vix memor, imparibus concurrere viribus audax
 Non dubitet, nidos servans, hostemque laceßat,
 Nil sibi, cuncta suis metuens. Hoc tempore sexum
 Deponunt, versantque animos in corde viriles,
 Femineasque iras acuit prope mascula virtus.
 235 Nec verò mutas, atque omni voce carentes
 Credibile est: etsi nobis incognita vulgò
 Seu quæ verba sonant, seu quæ sunt edita verbis.
 Nam cur alituum cæntus, stridorve Colubri,
 Cur hinnitus Equi, cur sylvestres ululatus,
 240 Anseris & clangor, planctusque gementis Hyenæ,
 Turturis & querulum murmur, strepitusve Cicadæ;
 (Vociferantur enim cunctis animalia terris)
 Cur, inquam, nil significant? Simul atque Leonem
 Rudentem audieris, faucesque aperire cruentas
 245 Videris immani rictu, & quatere ilia caudâ,
 Arrestâque jubâ furibundum ac torva tuentem;
 Quid tunc horribilis meditetur bellua, nosti.
 Audimus mugire bovem, latrare molossum;
 Nec sonus est illis semper, nec spiritus idem:
 250 Sed quo quisque modo sentit, sic exprimit ore.
 Nempe aliter pullos in opimâ corte vagantes

- Ociùs expansas revocat gallina sub alas
 Inclamans, cœlo visus cùm desuper alto
 Milvus edax; aliis arcessit vocibus illos,
- 255 Læta putres inter stipulas cùm fortè latentem,
 Unguiculis agitans, detexit farris acervum,
 Ad lautamque dapem sparsos invitat alumnos.
 Nonne & cùm saturæ redeunt ad claustra bidentes,
 Cedere gramineo monuit quas Hesperus agro,
- 260 Balantesque ferunt sitientibus ubera natis,
 Respondent agni? Genitricem voce salutant
 Quisque suam; tot enim nunquam est in matribus error:
 Accedunt celeres, & flexo lactea potant
 Dona genu, buccis avidi mulgere tenellis.
- 265 EST igitur pecudum generi generique volantum,
 Omnibus atque feris quæ spirant aëris auras,
 Est aliquis propriâ veniens ab origine sermo;
 Qui satis est, certisque fovet commercia signis.
 Ergò notities, atque experientia rerum,
- 270 Quæ victum & sobolem spectant, ais, optime Quinti:
 Ergò animus; nostrâ qui non tibi mente videtur
 Inferior mage, quàm rubro sunt rufa colore,
 Æs auro, saxum gemmâ, frondentibus ornis
 Gramina, & albescens ignito Cynthia Phoebo.
- 275 Nam minus aut majus rerum non dividit usquam
 Naturas: nec tam exiguo contraria distant
 Inter se spatium, quale est nos inter & illas.
 Haud secus ac nascens alieno in cortice muscus,
 Radicesque suas habet exilemque coronam,
- 280 Frondesque fructumque gerit velut ardua quercus.
 Et qui vix tenues elabatur inter arenas

- Rivulus, ac minimo divertit sæpe lapillo;
 Non minùs oceano proprias quondam inferet undas,
 Quàm fluviis hinc inde tumens nivibusque solutis
 285 Flumen Amazonium, quod vasto gurgite currit
 Andibus ex altis, ac centum regnâ pererrans;
 Ipsum etiam pelagus, quò se ingerit, esse videtur.
 Ergò incorporeæ frustra Sophus usquè laborat
 Formare effigiem Mentis; cùm sola ferinas
 290 Materia efficiat Mentis: Quòd si quis abundat
 In nobis, quo bruta carent animalia, sensus,
 Et quem ideo Rationis amem jaettare superbo
 Nomine; causa fuit felicior undique nexus
 Principiorum. Etenim cata vulpes arte videtur
 295 Ac simul ingenio reliquis excellere brutis;
 Nec tamen alterius naturæ est. Sic homo vulpem
 Exsuperat, meliøre luto præcordia gestans
 Ficta, at ficta luto; formâ præstantior, idem
 Naturâ; quæ nos cunctis animantibus æquat.
 300 Sic loqueris; multi sic tecum sæpe loquuntur.
 Ne tamen inde putes actam rem; dictaque vulgi
 Ad Sophiæ veras potiùs mecum exige leges.

- Si non externis tantùm dubiisque profectò
 Indiciis mira hæc brutorum gesta tenerem;
 305 Intima sed penetrans naturæ arcana ferinæ,
 Quidquid eo latet atque agitur sub cortice, nossem;
 Atque ut gestorum sum conscius ipse meorum,
 Abdita sic etiam brutorum sensa viderem;
 Quod censes, propriâ victus ratione, faterer:
 310 Esse animum brutis nostro fortasse minorem,
 At similem, & distare gradu non ampliùs uno.

Qij

Tum, quæ de nobis ac nostrâ mente probavi,
De brutorum animis & rite probata putarem:
Nempe incorporeos, immortalesque vocandos.

315 At tu exemplorum tanto molimine quidnam
Te vicisse putas? Aliquid quod cogitet, esse
Corporeum? Minimè. Siquidem inconcussa manebunt
Argumenta quibus modò rem, quæ cogitat & vult,
Corporis expertem, atque ideo necis esse probabam.

320 Ergò, si velle & cognoscere bruta probasti,
Obtinuisti adeò brutis animantibus esse
Quiddam incorporeum, nostris majusve minusve
Mentibus, at simile omnino; cui scilicet ævum
Ex vi Naturæ nequit immortale negari.

325 Sed non id statuis quod tu statuisse volebas;
Funditus humanas leto evanescere mentes,
Utpote Materiæ lusus fragilesque figuras,
Ex quibus exoritur certâ ratione movendi,
Cognitio vel amor: quin hæc everfa relinquis.

330 H U J U S nempe tui vitium est sermonis & error;
Quòd duo fidenter veluti certissima ponas,
Quæ se non ullo Naturæ lumine produnt.

Esse animum in brutis, qui noscat & optet, eumque
Mortalem. Alterutrum credas, per me licet; ambo

335 Non licet. At neutrum potis es monstrare neganti.
Bellua tota perit, clamas; concedere malim:
Sed si Pythagoram sequerer, vel Gymnosophistas,
Atque ferarum animos aboleri morte negarem,
Et nova perpetuò nascentum in corpora ferri;

340 Aut asservari vellem, dum prisca resumant;
Dic, oro; qui me falsi convincere posses?

Quo te argumento, Quinti, Natura juvaret?
Hæreses; ut in hoc puncto Lucretius hæsit.

- HAUD magis est notum, quanquam vulgare, quod urges;
 345 Esse animum in brutis. Fortè est: haud ipse negabo:
 Namque vetat Ratio, nisi clarè falsa negari.
 Fortè etiam non est. Video, tu protinus inquis.
 Gesta vides, fateor; gestorum cernere causam
 Non potes. Hæc solâ Rationis luce videnda est,
 350 Non oculis. Oculi referunt persæpe rotundum
 Quod re quadratum verâ; persæpe colores
 Affingunt rebus, qui non sunt: ut modò nubes
 Depictas, geminum cernunt modò in æthere Solem,
 Cæruleos montes, & ponti mobilis undam
 355 Nunc viridem, nunc purpuream. Mendacibus ergò
 Diffide. Hoc agitur; quos edit bellua motus,
 Num veniant è principiis extrinsecus haustis,
 Organa ad hos usus fabrefacta moventibus; ut cùm
 Altus habet nautas nocturno tempore somnus,
 360 Vi solâ regitur ventorum structa carina;
 Nimirum prout hos in vela parata receptat:
 An velut in nobis è principio intus agente;
 Ut cùm pervigilat rector, nautæque laborant,
 Et variè flectunt, prout imperat ipse, carinam.
 365 Scimus enim nos hacpenitus ratione moveri,
 Dum scimus nos percipere ac sentire: nec illâ
 Esse potest in re dubium. Nunc æquore in alto
 Prospicimus geminas excelsò è littore cymbas;
 Procedunt unà; varium nihil inter utramque
 370 Detegitur, nec suspicio est, tum iudice sensu,
 Internam huic, illi externam causam esse meandi:

Q uij

Cùm propiùs venere tamen, se se explicat error;
Altera nam remis impellitur, altera vento.

Causa igitur non est omnis, quæ causa videtur;
375 Et sensûs Ratio iudex, non serva profectò est.

Si c hominem atque feram causæ disjungere possunt
Motrices, quamvis eadem videatur & una:

Quod satis est, ut sit dubio locus, & mora nostris
Judiciis. Nam notus homo, fera cognita nondum.

380 Quod facit hæc promptum est; factorum quæ sit origo,
Non liquidò scimus. Tu conjicis esse timorem,
Aut desiderium; quoniam dat signa timoris,
Ac desiderii: & properas hoc dicere, quamvis
Nec certò constet, nec rem perpendere cures;

385 Ast hominem quassante metu atque cupidine ferri,
Non tantùm hoc signis, quæ sunt fallacia sæpe,
Non conjecturâ nosti; sed conscius ipse es.
Quod te igitur spectat tibi notius, & mihi, quod me;
Quàm quod Equum aut Felem. De te ergò iudicium fer;

390 Ex his quæ de te nosti; non, quod tibi probra est,
Felis ab exemplo, cui te componere mavis.
Imus ad ignotum per cognita: sed tibi, Quinti,
Rebus ab ignotis ad notas ire libido est.
Siccine legitimus Logices pervertitur ordo?

395 Siccine per tenebras optatum lumen aditur?

PLURIBUS hinc adeò verbis jam parcere possem;

Nam subitò ruit objectum & vanescit in auras,

Sed quia te rapiunt sensus, atque in tua dicta

Vulgare ac promptum est facili descendere clivo;

400 En totum tibi Cartesium validasque cohortes

Cartesii opponam : forsan dubitabis , & ultro
 Dices obscurum quod apertius antè putabas ;
 Si facilè , ut spero , exponi miracula possint
 Omnia brutorum , quæ præstantissima ducis ,

- 405 Organicam per vim , molimine mentis adempto.
 Sed cùm te moveant , Ratione potentiùs ipsâ ,
 Rebus ab externis quæ passim exempla petuntur ;
 Exemplis etiam tecum certare lubebit.

D I C igitur. Quoties nostris tractatur in hortis

- 410 Herba manum fugiens , à sensu nomen adepta ,
 Nonne reluctari indignans ac nolle videtur ,
 Et , quasi contactu violatam , stringere frondem ?
 Usque adeò , ut si instes , importunusque sequaris ,
 Contrahat in se ipsam ramos aversa dolentes ,
- 415 Et properet capite in terram procumbere flexo ;
 Donec destiteris vim tandem inferre molestam :
 Tumque resurgentem miraberis , omnia rursus
 Pandentem folia , & revirescentem ore sereno.
 Huic-ne voluptatis sensum , sensumve doloris ,
- 420 Huic-ne animum nostri similem dabis ? Organa tantùm
 Miris apta modis , atque arte instructa magistrâ :
 Unde fit , ut sparsus fibris ac frondibus humor ,
 Quo teneræ constare solet vigor ac decus herbæ ,
 Appulsu minimo pluviae baculive manusve ,
- 425 Cogatur revocare gradum , venasque relinquat
 Exsangues : illo convulsos impete nervos
 Et replicata vides folia ; hinc subsidere planta
 Cernitur , & simulare fugam timidumque pudorem.

O B S E R V A S T I hederis , necnon & vitibus inter
 Q iiij

- 430 Pampineas frondes nasci prostantia fila,
 Quorum ope debilibus provisum est undique ramis;
 Ut possint humiles alieno assurgere fulcro.
 Ni faciant, reptare solo cogentur, & aurâ
 Privari, & pedibus calcandum extendere truncum.
- 435 Ergo si paries juxtâ, palusve vel arbos,
 Continuò tendunt illuc, digitosque patentes
 Producent, fulcrum amplexæ, vinculisque ligantur
 Intortis; nec quæ semel arripuere, remittunt;
 Donec adhærentes ad summa cacumina crescant.
- 440 An sua Mens hederæ, sua viti est? Attamen illa
 Non sine consilio & rectâ Ratione geruntur.
 Quædam hederæ, quædam viti Mens tale paravit
 Subsidium, infirmisque manus & brachia prudens
 Attribuit, certos provisum munus in usus.
- 445 Quidni etiam plantas animantes esse putâris?
 Scilicet hoc quoque idem permulta legumina præstant,
 Nam cicer, & sumptu Lucullis emta superbo
 Pîsa, fabæ & graciles, longoque cucurbita collo,
 Cùm nihil inveniunt, ipsæ sibi mutua præbent
- 450 Auxilia, & ramos tenues utcunque maritant,
 Haud secus ac pecudes in aprico gramine campi,
 Cùm fervet succensa dies, glomeramine facta
 Summissum caput alternis à sole tuentur;
 Et socia in sociæ solamen quæritat umbrâ,
- 455 Quid si fortè inter lupulos caput exerat ulmus;
 Illi in circuitu succrescent corpore primùm
 Erecto, & se se tollent; mox quisque recedens
 A perpendiculari, caput inclinabit ad ulmum,
 Inde sibi columen sperans. Distantia motu

- 460 Vincitur obliquo, & jugi conamine tandem
 Perveniant cuncti: simul apprehendere, volutam
 Ordiri subitò, spirisque tenacibus arctè
 Constrictum norunt celeres involvere truncum;
 Et simili tandem correptos compede ramos
- 465 Illaqueant: tegitur peregrinis frondibus arbor.
 Admiranda tibi nonne hæc solertia plantæ?
 Sic quoque progreditur cæcis radicibus ilex,
 Succus ubi melior, pinguesque uligine glebæ
 Pabula sufficiunt; loca prudens arida vitat,
- 470 Scrupus ubi, multoque infelix glareæ topho:
 Tunc quâ liberior patet aër, brachia tendit;
 Ac properat summum in sylvis efferre cacumen,
 Vitales ne præripiant quibus indiget auras,

- HIS ergò Veteres cùm rebus inesse viderent
- 475 Artem aliquam, passim Genios sparsere latentes,
 Qui regerent, motumque darent, vitamque foverent.
 Juppiter hinc cœlo datus & Saturnia Juno,
 Vulcanus flammis, Terræ Berecynthia Mater,
 Oceano Neptunus & æquorea Amphitrite,
- 480 Dis quoque visceribus terrarum Hecateque triformis,
 Et segeti fecunda Ceres, vitique Lyæus;
 Quin & sideribus miro sic ordine motis
 Ut nunquam officio desistant, apta dederunt
 Numina; sic etiam Soli quo cuncta foveantur,
- 485 Aurigam, currumque, immortalesque quadrigas,
 Arboribus Dryadas, fluviorum Naiadas undis,
 Pratis ludentes per gramina læta Napæas,
 Tum Satyros sylvis, & turpia Numina Faunos.

- HAUD aliter multis animans Magnesia quondam
 490 Vifa silex, traheret quòd grandia pondera ferri;
 Suspicioque fuit sensûs & amoris in illâ.
 Nam quis non stupeat, grave condensumque metallum
 Currere in amplexus lapidis; fierique vicissim
 Magnetem, atque alio saturari denique ferro?
 495 Necdum etiam gemino suspendi cardine Mundi,
 Altera ceu Tellus esset, parva Orbis imago,
 Cognorant; nec vis in eâ comperta polorum;
 Nec coeli latera ostendens in pyxide, classes
 Ducebat pelago & supplebat sidera nautis.
 500 Succina quid referam paleis onerata perinde
 Eminus allectis? Inter duo corpora plana
 Sponte suâ surgens oleum, hoc velocius altum
 In culmen properans, quo fit vicinius illi?
 Tum lymphæ stillas, quæ cùm accessere fluendo,
 505 Protendunt parvos apices ac mutua captant
 Oscula, dum tandem coalescant corpus in unum?

- HÆC si more tuo expendis, vestigia Mentis
 Ejusdem quâ bruta tibi pollere videntur,
 In plantis, in fossilibus passim obvia cernes
 510 Observans; leviora quidem, Mentisque minoris:
 Sed plus atque minus non dividit (ipse docebas)
 Naturam rerum, mage quæ perfecta minùsve
 Esse potest, quamvis eadem unusque tenoris.
 Utque feras homini signa ob communia quædam
 515 Æquiparas, quanquam in reliquis distare fateris,
 Æquiparare feris etiam genera ista licebit,
 Ob certos pariter motus, externaque Mentis
 Indicia, in multis et si distare fatendum est.

Si dicas Mentem humanam præstare ferinæ
 §20 Organicis tantùm, quibus utraque machina constat
 Partibus, hoc itidem de plantis omnibus ausim
 Respondere, & de brutis animantibus unâ
 Collatis. Tua me, dum pugnâs, arma tuentur,

At verò genus arboreum non ambulat, inquis,
 §25 Non edit vocem, non obtinet organa sensûs.
 Imò quæ retuli plantaria sponte videntur,
 Et si affixa solo, tamen & protendere ramos
 Quò juvat, & captare suam radicibus escam.
 Forsan odoratu & gustu tactuque fruuntur:
 §30 Nam faciunt quæ non fieri sine sensibus illis
 Posse putas. Careant: quid tum? nihil inde probatur.
 Omnia non omni pollent animalia sensu.
 Qui cæcas terebrant imâ in tellure latebras,
 Lumbrici degunt oculis atque auribus orbi,
 §35 Sunt in littoribus pelagi conchylia, cultrum
 Quæ formâ referunt, nunquam de sede moventur:
 Tantùm, regresso fluctu occultantur arenâ;
 Hinc se paulisper tollunt venientibus undis,

QUINETIAM esse feras terris spectamus & alto
 §40 Sic hebetes, illis animantior herba videri
 Ut possit, cunctos renuit quæ tangere tactus;
 Aut acus ad gelidam semper quæ vertitur Arcton,
 Et tacto magnete polum fervare fidelis,
 Nonnihil hinc atque hinc declinat tempore certo.
 §45 Sunt homines mente interdum, te judice, capti,
 Quos canis & lupus ingenio superare videntur;
 Invenies brutum plantis & inertius ipsis,

Cunctorum tamen est similis natura ferarum :
 Omnibus aut nullis Mens est. Si Mentis honores
 550 Concedas Aquilis, & habebunt Ostrea Mentem.

At quidquid plantæ insignes ac nobile saxum
 Ostentant, fieri per tenuia corpora, certis
 Exagitata modis & propellentia, constat.
 Nil opus est animo, vi tantum atque impete motus.
 555 Hoc ais, & fateor. Sed gentis pulchra ferinæ
 Cur non facta licet paribus concedere causis?
 Influit assidue gemino de cardine Mundi
 Vivida Materies ac subtilissima, caulas
 Magnetis penetrans, ac circum effusa perenni
 560 Vortice: consimiles in ferro nacta meatus,
 Ipsum etiam penetrat, lapidique allidit amico,
 Magnetemque novum simili vertigine format:
 Quam si vel minimo perfrictu ferrea cuspis
 Imbiberit, semper, dum libera, vertitur illuc
 565 Unde venit flumen; variat variantibus alveis.

Vis eadem est plantis quæ fulcri oriuntur egentes:
 Quos etenim his opifex digitos Natura paravit,
 Villisque armavit prudens atque unguibus uncis,
 Producit succus veniens; cum deficit, illi
 570 Paulum exarescunt, ac spiræ tortilis instar
 Curvantur: si quid tangerent, id nexibus artus
 Involvunt; si nil occurrerit, haud minus ipsi
 Aut inter se se, aut soli frustra que ligantur.
 Quæ verò fulcrum inclinato vertice quærunt,
 575 Has ea Materies agitat quæ corpora circum
 Omnia perpetuis gyrando motibus ambit.

Sunt ita dispositæ motum hunc ut ubique sequantur
Invitæ, nullæ propriæ conamine mentis,
At vi quâ magnes ferrum trahit ac sibi donat.

- 580 SI quis agi ferrum stimulo arbitretur amoris,
Aut furandi animo, magneti quam invidet, artem,
Prodigus ille animi nimium, stolidusque vocetur.
Quid si ego, dum saxis properans obmurmurat unda,
Et quatit insultu ripas, & spumea circum
585 Infremit, iratam ripæ saxisque putarem,
Quod sibi jucundos aditus objecta morentur?
Aut, quem recta negat cursum via, quærere longo
Circuitu, & reparare moras ardore fluendi?
Denique, cum prunis candentibus æstuat, ignes
590 Detrectare odiis, & in aëra malle resolvī
Ac fugere in fumum, quàm subdi hostilibus armis?
Quid si etiam flammæ, quoniam sunt pabula flammis
Utilia, idcirco quis crederet esse voraces,
Quod pruritus edax rabiesque famelica vexet?
595 Vel mare, cum terras veniens tegit, inde recursat
Temporibus certis, & littora fœcibus implet,
Sæpe etiam tumidos tollens ad sidera fluctus,
Dissipat errantes, aut frangit rupe carinas;
Conari excidium terris, temeraria coëpta
600 Nautarum ulcisci, studioque nitoris, inanēs
Quisquiliæ puro è gremio depellere dicam?
An risum teneas auditum admissus? At ista,
Exclamas iterum, per motus omnia fiunt
Corporeos, quorum faciliè innotescit origo,
605 Res est, confiteor, nulli non cognita. Verùm
Quidni corporeis ita motibus omnia fiant

In brutis, quæ consilio directâ videntur?

- QUANDO QUIDEM licet, à minimis exordia sumam.
 Ostrea vix pelagi fundo gradiuntur, adhærent
 610 Rupibus & saxis, vescuntur gramine, foetus
 Progenerant, referare solent & claudere concham.
 Machina si tales aptata putetur in usus;
 Et ponam in capite & stomacho & genitalibus agmen
 Spirituum, simul & quædam instrumenta movendi
 615 Corporis; hæc tribuam solis discrimina motûs
 Particulis, versûs propriam impellentibus escam,
 Absque fame, seu notitiâ, aut cuppedine victûs:
 Ut radix in pingue solum, pejore relicto
 Commeat, & fundit sylvam hinc atque inde comantem.
 620 Necnon convenient sibi mas & foemina; sicut
 Conveniunt geminæ per vincula mutua vites:
 Dispar finis erit, verum par causa modusque.
 Nonne etiam constat palmis haud crescere baccas,
 Ni prope sit conjux? Nonne omnis nunc quoque gentis
 625 Novimus arboreæ gemino connubia sexu?
 Flumina materiæ levis, insinuantis, aduncæ,
 Per varios missa hinc, atque inde recepta meatus,
 Motabunt concham, ferrum ut magnete movetur,
 Ac meliùs longè; quia sunt ea corpora ferro
 630 Et fabrefacta magis, pluresque tributa per artus:
 Quinetiam variè; variis ut stridula ventis
 Pinnula seu malo in summo, seu culmine tecti
 Volvitur, & coeli partes versatur in omnes:
 Et rota juncta rotæ, quanquam uno fluminis ictu,
 635 Diversæ currunt; si recta hæc, illa supina est.

- NOBILIORA parem servant animalia ritum,
 Et si fortè modo mirabiliore gerunt se;
 Machina quòd longè data sit præstantior ipsis.
 Cur canis insequitur leporem cervumque caprumque
 640 Sylvestrem? Quidam è cunctis animalibus exit
 Halitus, haud feriens oculos, sed nare sagaci
 Sensilis, atque humiles longùm diffusus in auras,
 Graminibus pariter tritis ac sentibus hærens.
 Hunc non fuscipimus, nec bellua fuscipit omnis;
 645 At quæ sola fuit venando nata, suasque
 Sic nares habeat textas, quas halitus intret:
 Ut fera non omnis velit omnem admittere clavim.
 Halitus hic valido catuli quatit impete nervos;
 Scintillant oculi; præcordia sanguine turgent;
 650 Pulmones jaciunt reclusis faucibus auram:
 Illinc latratus, quique artubus emicat ardor.
 Ergò quæ cervus longo corpuscula tractu
 Emisit, nervis altè intricata caninis,
 Huc catulum rapiunt, unde effluxere; ruitque
 655 Impiger ad cervum loca per deserta vagantem,
 Aut recubantem inter frutices domitumque labore.
 Quam si spirituum seriem velutique catenam
 Amisit catulus, nimio sive impete raptus,
 Seu cervi factò in vestigia trita regressu,
 660 Siffitur, aut mutus malè certis passibus errat,
 Seque agitans variè, simul anxius esse videtur;
 Si reperit, latrat rursus, ac velocior instat:
 Illius ad vocem fociorum turba recurrit.

- SÆPE canes oculis tantùm, nil nare cientur:
 665 Illos nullus odor, sed prædæ irritat imago.

- Lucis enim radius, quem præda objecta reflectit,
 Postquam oculi tetigit fundum, tensoque receptus
 Reticulo, succussit agens primordia motûs
 Nervorumque caput, se fila unde omnia produnt;
 670 Succussi fontes animorum hinc inde fluentum
 Irrorant sparfos per segmina multa canales:
 Musculus hinc omnis concepto flumine turget,
 Assurgunt fibræ, & curvos breviantur in arcus,
 Ossaque, membrorum fundamina, subdita tollunt;
 675 Totaque compages in partem vertitur illam,
 Unde sibi veniunt irritamenta. Necesse
 Tunc igitur planè est, cùm tantos machina motus
 Hauserit hinc, illuc etiam directâ feratur.
 Quandoquidem radius, qui motûs omnis origo est,
 680 Objectæque rei simulacrum in lumina desert,
 Inde venit semper, semperque revertitur illuc.
 Pondera non aliter comprehensa rudente trahuntur,
 Et veniunt ad eum, qui dat motum ipse rudenti.

- Ut canis in cervum cûrsus, sic & fuga cervi
 685 Mechanicò fit plana modo. Latratibus aures
 Ut primùm sonuere, sono concussa movetur
 Machina tota repentè feri, quem somnus in umbrâ
 Detinuit; cutis arrigitur, nervique tremiscunt.
 Ecce animi cerebro delapsi concita membra
 690 Exagitant; & pulsa, procul discedere cogunt.
 Machina principiis nam talibus, ordine tali
 Compacta est, ut rumor eam sonitusque minaces
 Commoveant (licet illa minas urgensque periculum
 Nesciat) inque fugam vertant: velut igne fugatur
 695 Unda; Æschynomenes ramus, cùm tangitur, herbæ.

Sic

- Sic bruta aufugiunt, ut cernas signa timoris
 A ritu pendere mero, quem condita servant
 Organa; non verum fugientibus esse timorem.
 Omnia nempe feras non æquè murmura turbant,
 700 Non omnes rerum effigies. Horrere videtur
 Hostem quæque suum: cervi damæque molossos,
 Accipitrem perdix, milvum gallina, lupumque
 Bos & ovis: latebras conquirat pifeis in ulvâ,
 Ingruit ut trepidæ populator lucius undæ.
 705 Nullus ab innocuis metus est in gente ferinâ.

- Cum illud fugiant, hoc contra bruta sequantur,
 Haud ægre inspicies, positis quæ diximus. Omne est
 Arcanum in fabricâ. Confestim nempe recedunt,
 Diffona cum veniunt illis; ac proinde sequuntur,
 710 Si cum propositis est convenientia rebus,
 Et quidam tonus harmoniæ qui congruat. Ecce
 Si geminas fidium chordas quis tendat, eundem
 Ut sonitum reddant, cum tangitur altera plectro,
 Consona chorda tremit, fremitusque intacta repente
 715 Dat similes, aliisque silentibus una susurrat.
 Tum vitreo calici poteris quem pollicis ictu
 Deprendisse tonum, si voce imitatus acutâ
 Accinis, hunc frangi, subitoque dehiscere cernes,
 Qui voces alias, gravioraque murmura temnat.
 720 Inde patet liquidò quid odore sonisque receptis
 Eveniat; qui dira famés, sitis improba vexet
 Corpora brutorum, non escæ concita sensu,
 Non potûs, at ventriculi prurigine tantum,
 Quæ stimulat nervos, nec verò pungere cessat,
 725 Versus id omne agitans, ex quo mitescere possit.

R

- QUOD si perspicuum non est sic mota reapse
 Corpora brutorum, saltem est sic posse moveri.
 Unde liquet Mentis regimen nihil his opus esse.
 Ergò nullus amor, nullus timor esse putetur
 730 In brutis, quanquam id suadent fallacia signa.
 Nam timor est odium mortis, quæ creditur instans;
 Nullo viva modo norunt animalia mortem:
 Ignoti nullus timor est, ut nulla cupido.
 Idcirco fugiunt, quoniam fugere illa necesse est:
 735 Et prædam invadunt, quia non invadere prædam
 Non possunt. Arcu velut evolat acta sagitta,
 Non arcum fugiens odio, sensuque timoris;
 Atque hominem ferit & lacerat sine motibus iræ.
 Haud aliter si fortè lupi venator odorem
 740 Vestibus attulerit, catuli latratibus ædes,
 Qui nunquam sensere lupum, vel questibus implent.
 Si verò catulam Veneris prurigne dirâ
 Contabescentem tractaverit; ecce protervi
 Adveniunt, caudas agitant, ac murmure blando,
 745 Et si nescierint uxorem, orare videntur.
 Nonne hæc mechanico peragi moderamine clarum est?

 SÆPE fit, objicies, lepus ut cùm trajicit agros,
 Continuo brevior viâ canis occupet acer:
 Certè consilium leporis prævidit acuto
 750 Judicio; siquidem cautus prævertere tentat.
 Sæpe etiam noctu cùm venit ad ostia notæ
 Clausa domûs, latrare gemens, discurrere circum;
 Inde fores repetens capite auscultare supino,
 Si fortè audito referentur: denique primum
 755 Ancillæ ad strepitum, caudâ gestire citatâ

- Protinus hinc atque hinc; tum demum admissus, oberrans;
 In varios, præ lætitiâ, prorumpere saltus:
 Hic spes, hic metus est, hic & prudentiâ Mentis:
 Vidi equidem, vidi & stupui mirabile factum.
- 560 Sed nihil hic mirabilius, nil pulchrius illis,
 Quæ retuli; mores præsertim ac prælia narrans
 Baubacum & famulos tergo reptante gementes:
 Nimirum in cunctis Rationem & clara fatebor
 Artis & ingenii passim documenta micare:
- 565 Hinc non inficior brutis assistere mentem:
 At verò mens illa ubi sit, dignoscere fas est:

- SCILICET est eadem, quâ machina flectitur omnis
 Nostra volente animo: quâ demum talia fiunt
 In nobis, quæ nos ipsi effecisse videmur;
- 770 Propterea quia cum volumus, sunt facta repente;
 Quanquam, ut præmonui; quo sint patrandæ laboræ
 Et quibus auxiliis, sic ignoramus; ut illa
 Non fierent, si cuique, suos dum promovet artus,
 Vestigandum esset quâ sint ratione movendi.
- 775 His igitur, quæ nos spontanea dicimus ambo;
 Nil nisi velle damus. Supremæ cetera causæ
 Debentur; Menti nimirum cuncta scienti:
 Quæ simul omnipotens cum sit, solo omnia nutu
 Exequitur. Superest, ut sicut nostra voluntas
- 780 Postulat hos motus, quos re non elicit ipsâ;
 Pernoscamus, utrùm è causâ quoque prorsus eadem
 In brutis nasci possint animantibus; etsi
 Nulla voluntatis ratio dominetur in ipsis:

PLURIMA sunt nobis etiam quæ sponte putantur

R ij

- 785 Elici, & eximio fiunt moderamine Mentis,
 Ac certum ob finem & iustâ ratione viarum;
 In quibus est animi manifesta incuria nostri.
 Rusticus, urbanus pariter, juvenisque, senexque;
 Sicubi per saxosa viæ aut per lubrica nutant,
 790 Persensere sibi nondum vestigia falli,
 Corpora cùm subito librant, crus, brachia tendunt;
 Ignari quid agant & cur, aut quid sit agendum.
 Porrectis tamen hi firmant se vestibus; artem
 Mechanicam gestu, non cognitione professi.
 795 In teneros etiam improvisum si quid ocellos
 Involet, en refugit caput, it manus antè, periculum
 Avertens, animus quàm sensit opere ferendam.
 Sic & palpebras aperire & claudere promptum est.
 Sic inopinantes interdum verba ciemus,
 800 Seu vigiles aliquid meditati, seu quoque noctu
 Dum sopor altus habet. Ne multa infomnia dicam,
 Queis permissa sibi & tanquam rectore sepulto,
 Usquè per insanos agitur machina pulsus;
 Ambulat, exercet certamina, flumina tranat,
 805 Tanquam animi vacua & menti subducta magistræ;
 Flumina, quæ tranare vigil mens ipsa vetaret,
 Aut artem ignorans, aut capta horrore pericli.

- S i nihil, hos præter motus, humana propag
 Ederet, an velles homini concedere Mentem?
 810 Sic & se motare feras sine Mente licebit:
 Et si, quæ præstare solent, ratione sagaci
 Sunt directa quidem & prudentibus excita jussis,
 Nec sine consilio, sine cognitione geruntur:
 Qualia & arboribus modò mirabamur in ipsis;

- 815 Nec tamen utilium plantis innata cupido est.
 Automacon parvo suspenfum momine, parvo
 Impulsum, motus quos credis sponte coortos,
 Affectusque omnes animi intus agentis, & iras
 Atque odia, invidiam & vivos simulabit amores:
 820 Dummodò Mentem aliam fatearis, nempe supremam,
 Quæ præsit. Quod quis si fortè retorqueat in nos,
 Ne dicatur homo propriâ quoque mente carere;
 Non solum ex dictis, verum hoc vincitur ipso,
 Quòd sibi quisque hominum sit conscius & sibi testis
 825 Ipse suæ mentis: de se nemo ambiget unquam.

- CERTE, si brutis animantibus inter agendum
 Consilii & propriæ vis conscia mentis adesset,
 Atque affulgerent certi vestigia quædam
 Delectûs, ratio non his rata semper agendi
 830 Una foret; varii vario sed tempore motus
 Exorti, solitam seriem immutare laborum,
 Nativosque adeò possent infringere mores.
 Nam non omnis homo parili se tegmine vestit;
 Nec similem carpit victum, similemque loquelam
 835 Ore refert; nec totum uno fera bella per Orbem
 More gerit, conditve domos, aut navigat æquor,
 Aut terram exercet; leges nec servat easdem.
 Sunt, quos humanæ delectant pabula carnis:
 Sunt, quos plaustra vehunt saltus camposque per omnes;
 840 Nec certis habitare locis, nec figere sedem,
 Nec bona civilis norunt consortia vitæ.
 Quin ubi terrarum obliqui jam languida solis
 Spicula vix penetrant, exhaustâ pene pharetrâ,
 Mentiturque diem nive luna reflexa perenni,

R iii

- 845 Gens ibi Pygmæum, priscis incognita seclis,
 Rangiferos agitant villosâ in pelle sepulti,
 Vimineosque trahunt Albo super æquore currus :
 Duratosque lacus concretaque flumina calcant,
 Et gelidâ effodiunt tepidos tellure penates,
 850 Cetorumque adipem potant priùs igne liquatum,
 Quàm multas uno in populo simul aspicias artes,
 Vivendique modos studia in diversa tributos ?

- At verò ille feris tenor est, ut semper eandem
 Quæque sui generis normam inflexa sequatur.
 855 Quo ritu depasta suas apis Attica myrtos
 Omnem mellifluis alvearibus ornat Hymettum,
 Hoc etiam dulcesque favos & candida mella
 Sarmaticæ fabricantur apes. Lupus Afer in agnos
 Sævitus ut Ausonius vel Persa : neque Indica vulpes
 860 In pullos aliam exercet, quàm Gallica fraudem.
 Prædator cunctos populatur lucius amnes.
 Insequitur cymbas toto canis Orbe marinus,
 Tergeminoque aperit dentatas ordine fauces,
 Circumiens proram & puppim ; si fortè natantem
 865 Incautè, aut lapsum poterit discerpere nautam.
 Omnis aves vultur, capit omnis aranea muscas ;
 Cunctos insidiis amfractus parietis implet
 Pensilibus, loca foeda situ & neglecta frequentans.
 Et formica-leo prædam scrobe fallit euntem.
 870 Semper glandiferis inventa sub ilicibus sus.
 Semper & effossis latitare cuniculus antris
 Visus, amaracino gaudens & odore myricæ.
 Unus hirundinibus mos est compingere nidum,
 Diluere argillam sorptis è flumine guttis,

- 875 Ac faciles molli stipulas intexere limo,
 Et culicum aucupio tōtos absumere soles.
 Sic Philomela parem terris canit omnibus hymnum;
 Hymnum delicias Veris, quem nulla maritans
 Aonidum vocem plectro, non flebilis Orpheus,
 880 Non Phœbi lyra, Mercurii non tibia vincat.

- HINC tibi sæpe dabit dulces incallida ludos,
 Dum se discruciat vano gallina pavore.
 Nam si suppositos anatum nutricula pullos
 Foverit ignorans; rupto vix cortice prodit
 885 Mendax progenies, studio prægestit aquarum;
 Et micat in venis nandi ingenerata voluptas.
 Ergò palus avidis ubi primùm risit ocellis,
 Tunc generis memores, freta per cognata, per ulvas
 Abripit ingenium fidens & avita libido.
 890 Pipilat interea, stolidè angitur, æstuat, ardet
 Falsa parens, rostroque monet, pennâque moratur,
 Certatque audaces arcere minacibus undis.
 At postquam indocilem per amica pericula cernit
 Præcipitare gregem, trepidans revocatque, ruitque
 895 Exanimata, gemens, invisò in margine cursans;
 Jurgiaque ingeminat rabie, ceu mater, anili.
 Nam putat esse suos; & avorum vivere ritu
 Stultæ est una salus; alieni nescia moris,
 Tuto non videt ire leves impunè natatu.

- 900 SÆPE autem faciunt sic lævè bruta quod ipsis
 Nativum est, ut ibi potiùs dementia vera,
 Quàm vis consilii quædam ingeniumve putetur.
 Omnis enim ac semper triplicem canis exigit antè
 R iij

Quàm jaceat, gyrum : calcando nempe videtur

905 Exæquare torum, quò molliùs ipse recumbat :
Hoc petrâ faciet super, atque in marmore duro.
Posticis pedibus, quò stercora celet, in horto
Scalpit humum feles : curam hanc & cernis inanem
Strata pavimento si fortè cubicula foedet.

910 Ensis equum pupugit ; non hic se summovet, imò
Nititur in ferrum, corpusque in vulnera trudit.
Si quando stabulum conceptis ignibus ardet,
Ille manet constans, nec postibus exit apertis,
Quidquid agant famuli ; & flammâ fumoque necatur.

915 Quid referam stultis de papilionibus ? Unum
Exitii quibus est cunctis genus, ire volando
Fatalem ad lychnum : quòd si semel inde recedant
Semianimes, iterum repetunt incendia læti ;
Quos fratrum alliciunt exusta cadavera, nedum

920 Avertant ; donec ponant in lumine vitam,
Psittacus humanas imitatur gutture voces,
Et quemcunque sonum linguâ moderante figurat :
Cur potuit nondum tandem assuetudine longâ
Discere, prolatis quæ sit sententiâ verbis ?

925 Sed temere ac frustra rogat & respondet, inani
Garrulitate loquax ; veluti Germanica iustos
Cymbala dant modulos ; similes & Belgica latè
, Tympana templorum celsis è turribus edunt,

EXTREMUM, tibi quod super his proponimus, hoc est :

930 Omne animal ruit in venerem, secunda libido
Cuncta tenet : veneris quæ meta est ? Nonne propago ?
Omne animal sitiens lympham sibi poscit, & escam
Esuriens ; quinam est finis potûsque cibique ?

- Nonne ut jejunum corpus, cui femina vitæ
935 Diffugiunt semper, recreetur utrâque medelâ;
Et novus attritos sanguis suffulciat artus?
Scilicet hoc animo, & ne desit buccera proles,
Lascivire putas per pascua læta juvencum?
Aut seriem annorum longam sibi quærere pastu;
940 Ne torpescat iners venis liquor, & quasi flore
Decusso tandem flaccescant rancida membra:
Quod neque nutricis jam doctus lambere mammas
A genitrice recens, nos inter cogitat infans?
Absit ut hæc dicas. Igitur Mens altera certè
945 Consilium hoc iniit, quod bruta ignarâ sequuntur,
Et pueri, & multis plerumque in rebus adulti.

- VERUM inquis, possum hîc à mente abjungere sensus,
Atque animi veluti partem concedere brutis,
Quæ minùs excelsa est ignobiliorque videtur:
950 Scilicet innatos ad certa cupidinis æstus,
Et vim noscendi quædam sibi congrua tantum,
Ac declinandi contraria, seque tuendi;
Solâ, hominem quæ nobilitat, Ratione negatâ.
Quid vetat omnigenas in Mundo ponere mentes,
955 Atque alias aliis meliores? Optima nobis
Obtigerit, pejor brutis, & pessima forsan
Illis quæ summè stupida & spernenda videntur.

- NULLIS invideo mentem; da quamlibet, illâ
Lege, ut vel minimam cunctarum atque ordinis imi
960 Agnoscas incorpoream, expertemque ruinæ.
Sensus enim mens est per corpus corpora noscens;
Ac præter mentem, nil noscere, nil dare motum,

Nil aut velle potest, aut nolle. Satis-ne probavi?

Materies super ingenitam se attollere sortem

965 Non valet, aut mentis proprios invadere fines.

Mens omnis mens est; sive ad sublimia tendit,

Sive moratur in exiguis, multúmve parúmve,

Seu malè, seu bene, seu meliùs meliùsque gradatim:

Namque agit omnimodis, diversaque nomina sumit,

970 Cùm diversa facit. Sensum illam nominamus,

Res ubi corporeas instructa per organa noscit

Objectas, & membra sibi sociata moventes:

Phantasmam verò, quando simulacra capeffit

Apprendens, fibris altè conscripta profundis:

975 Vim reminiscendi, quoties vestigia rerum,

Quæ suscepta priùs, cerebroque insculpta sedebant,

Tandem aliquò revocata modo renovataque rursùm

Perlufrat, gazæ relegens monumenta vetustæ:

Intellectum adeò, cùm tali corporis usâ

980 Subsidio, vel corporeas assurgere prompta

Effigies super, ingenitos se accingit ad ausus;

Et meditatur agens intrinsecus, omnia pendit,

Judiciumque ferens argumentatur, & auget

Notitiem, in notis solers ignota tueri:

985 Inde voluntatem, dum illis se adjungere certat

Quæ bona visâ sibi; vel se cupit esse remotam

Prorsus ab his quæ fortè mali sub imagine sensit,

Et re pro variâ tunc spes, metus, ira, libido

Dicitur, unius quæ sunt discrimina causæ.

990 H O R U M si quædam brutis animantibus, imò

Unum si tribuas, mentem largiris eandem

Naturâ ac nostram, generis licet inferioris,

- Et quasi plebeiam, dum nostra fruatur honore
 Patricio, quod se majoribus implicat ausis,
 995 Aut melius structis operatur in artibus : aufers
 Partem operum, non partem animi ; simul organa forsan
 Accusas modicis duntaxat idonea rebus,
 Atque ad præcellas minùs inservire parata.
 Sic homo bellua erit præstantior ; ipsa vicissim
 1000 Bellua vilis homo. Sic dum componere magna
 Nil veritus parvis, æquabilitate pudendâ
 Deprimere humanum tentas genus, atque ferinam
 Conjicere in sortem, non deprimis ; evehis illud
 Quod natat aut serpit, reptatve aut fertur in auras,
 1005 Huic incorporeos, atque ut sine partibus ullis,
 Sic leti expertes animos concedis amicus ;
 Quos inconcussis nixos radicibus, unus
 Destruere ac nihilo possit mandare Creator.
 Inde feras ad nostra vocas consortia ; sortem
 1010 Nostram non mutas. Homini sua jura manebunt,
 Denique mens aderit brutis, vel deerit ; at ipsi
 Si dederis mentem, prorsus nequit illa perire
 Naturæ vitio. Per se non interit unquam
 Quidquid agit nutu proprio ; quia corporis experts.
 1015 ERGO dum sensum brutis animantibus addis,
 Tu cave plus multo quàm fortè putaveris, addas.
 Nam quæcunque probant ursum, tigrimve, lupumve
 Nossè suas & amare dapes, consurgere in iras,
 Atque ex proposito sectari, quærere, niti ;
 1020 Et formicam & apem sibi longâ æstate paratos
 Accumulare cibos, hyemis ne tempore desint ;
 Denique tot narrata priùs portenta laborum ;

Hæc non mirifico tantùm præcellere sensu,
 Sed ratione probant ipsâ & prudentibus uti
 1025 Consiliis, & delectu potiore viarum
 Ad metam quo perveniant; & cernere Verum
 Rebus in occultis, & divinare futuras.

NAM si, vindictæ stimulo impellente vel irâ,
 Pungit apis, custos verè studiosa favorum,
 1030 Posse nocere igitur venientem novie; at illi
 Si transfigatur telo cutis, inde futurum,
 Ut moerens aliò, victusque dolore recedat.
 Quin etiam novit promptum hæc ad vulnera telum.
 Esse sibi. Quot sunt, quæ jam cognoscit? Et unde?
 1035 Alituum pullus, primùm se credere vento
 Cùm coepit trepidans, & fidere mollibus alis;
 Ignotas adeò si destinat ire per auras,
 Posse volare igitur sentit se; & in aëre fulcrum
 Non fore, ni volitet; nec fat, si simplice pennâ
 1040 Moliretur iter, pennam sed utramque movendo,
 Sustentaturum iusto se pondere corpus.
 Unde habet has tiro species arcanæque motûs?
 Et jumenta, quibus nunquam fluvialis undæ
 Planities tentata pede est aut visa per ævum,
 1045 Adducta è stabulis cùm stant in margine ripæ,
 Lintrem intrare timent; & si instat verberare ductor
 Improbis, obsistunt, atque in sua lora rebellant;
 Aversâque fremunt longum cervice, priusquàm
 Dimoveant se se; tandem domitante flagello
 1050 Ingressum trepidâ tentant cunctantia plantâ;
 Ceu levibus tabulis diffisa soloque labanti,
 Naturæ & gnara humentis, quæ prægrave corpus

Non ferat, exclusâque animantes enecet aurâ.

Si fluvio inciderint, (namque ultro gens natat omnis

1055 Quadrupedum) mora nulla, natant; interrita fluctum
Proscindunt, neque habent, qui ducere motibus æquis
Antè retroque pedes doceat. Quis tale periculum
Indicat ignaris, vitandique indidit artem?

H A U D aliter campo properans canis acer aperto,

1060 Si cursu in medio scrobe sistitur improvisâ,
Protinus è summo spectans, obstantia pendit;
Atque ideo foveam cùm trajicere impete primo
Desperet, cedit retro, spatiique relinquit
Quod fatis est, celer ut remeans ac viribus auctis,

1065 Ingentem saltu valeat superare lacunam.
Unde scit augeri sumpto conamine vires,
Et quæ cum spatio sit convenientia nisûs?
Quadrupedes inter, pariendi tempore certo,
Femina quæque sibi obstetrix aptissima foetum

1070 Lambit & exsiccât: viscus, quo nuper in alvo
Foetus alebatur, mandens, torquetque secatque;
Ne stillans tenero decedat corpore sanguis
Per varios, illum qui devexere, canales;
Quosque uteri fundo partus divulgât apertos.

1075 Quæ mulier, si non didicit, tam docta futura est,
Ut sciat & medicum pertentet sponte laborem?

Æ S T I V Æ volucres, Libycis quas finibus ardor

Immodicus, nostris expellit frigida bruma,

Cùm primùm vertere solum, diversa-ne Mundi

1080 Climata rescierant; & fluctus æquoris ultra,
Quod medium latè terrarum interluit orbem,

- Esse plagas curru solis propiore tepentes ;
 Quas neque deturpent hyemes , nec frigus adurat ?
 Quis monet in turmas cogi autumnalibus horis ?
 1085 Et fremere in caveis abeundi tempore sueto
 Vel cicures (quāquam experientia nulla prævit)
 Unguibus & rostro pennisque laceßere clathros ;
 Molirique fugam , & vetitā præferre dolorem ?
 Unde fit ut multæ stagnis etiam agmine facto
 1090 Dent se præcipites (quas aut violentior aufer
 Ire vetat peregre , vel præcox occupat albor)
 Sex ibi continuos omni procul aëre menses ,
 Ceu vitæ pausam , in cœno putribusque lacunis
 Acturæ exanimæ , donec cum vere resurgant ?
 1095 Quis dedit hunc morem , & redituri pignora motûs ?

- Sic etiam totum përdix innupta per annum ,
 Et quæ sola domi residens , nil vidit ab ovo
 Nativam præter casulam , potumque cibumque
 Quo vixit ; sub finem hyemis , cū Vere tepescunt
 1100 Accedente dies , juveni sociata marito ,
 Quem servavit anus pariter sub clavibus arctè ,
 Nec minùs ignarò ; primùm stupefacta videtur
 Admirans sibi consimilem , ac tremebunda pavescit :
 Mox assuefieri propiùsque agnosce sodalem
 1105 Incipit , ac teneros non dedignatur amores
 Hospitis : inde brevi celebrat connubia pacto.
 Cū tandem expletæ Veneris deferbuit æstus ,
 Multo se gravidam foetu , sedemque parandam
 Venturis , quot sint quasi jam præsentiat , ovis
 1110 Cognoscit : paleas atque obvia gramina rostro
 Colligit , intorquet , plectit ; tereremque canistrum

- Circinat, & cunas numeri molisque capaces
 Ædificat prudens; ne fortè cadentia partu
 Pignora rumpantur, vel dilabantur acervo:
 1115 Ultima cùm stratis effudit mollibus, intrat
 Multa cavens nidum tremulo pede; contrahit ungues
 Innocuos, fragilemque timet contingere testam,
 Deprimiturque super: calido tunc pectore pullis
 Incubat, excludi donec concefferit ætas.
 1120 Atque ubi jam matura dies è carcere trudit
 Formatos, tunicamque rudi pertundere rostro
 Nituntur, juvat hæc nifus, ergastula rumpit,
 Conscia quid poscant: nam si quod inane sit ovum,
 Non feriet. Pergit nudatam fomite prolem
 1125 Assiduo recreare, ac sensim ad luminis auras
 Perducit, præbetque levem titubantibus escam.

- I STA vides, miraris; & ipse admiror; at ultrà
 Prosequor, & miranda magis mihi causa videtur.
 Nam quis inexpertam docuit, matremque futuram
 1130 Præmonuit, quidnam pariendis foetibus esset
 Opportunum? Et quos testacea contegit ovi
 Concha sinu, quâ sint curâ, quo tempore formam
 Sumpturi? Quare sint ova calore fovenda?
 Quî didicit genitalem illum sibi inesse calorem?
 1135 Exclusi foetus, cur turturis atque columbæ
 More cibum haud capiant? cur omnia denique ritu
 Perdicum facienda? Bonæ quis munia matris
 Monstravit? Certè non hæc sine mente fuerunt,
 Non sine consilio. Si ponis in alite mentem,
 1140 Ergò inventricem censes, rerumque peritam
 Quas didicit nunquam, sed divinasse putanda est.

INSTINCTU sedenim fiunt hæc omnia dicis;
 Hoc duce bruta gerunt animantia quidquid agendum est,
 Quamvis ignorent & quare & quid sit agendum.

- 1145 Ast ego jure pari alternantes æquoris æstus
 Instinctu fieri dicam, si dicere tantum
 Sufficiat. Mihi rem poscenti vana reponis.
 Nomina, quæ Ratio propriis eliminat oris:
 Hæc, precor, indoctæ plebi stupidæque relinquo.
 1150 Nam Ratio, ad vulgi morem si quando loquendi
 Dat veniam, (quò sæpe adigit sermonis egestas,
 Aut sandi commune genus) jam non finit, ex quo
 Ipsæ inquiruntur causæ ac primordia rerum:
 Tunc accuratis opus est rem reddere verbis.

- 1155 INSTINCTUS igitur quid inani nomine signas?
 Mentem aliquam, nec-ne? At si nullam, machina tantum
 Eximia est: si quam; bruti-ne in corpore agentem,
 An bruto externam? Canis æger gramina quærit,
 Ipse sibi medicus. Quod agit, Ratione magistrâ
 1160 Efficitur; neque agat sapientiùs ipse Machaon:
 Hac unâ siquidem reperit solamen in herbâ.
 Ergò Mens quædam Rationis lumine pollens
 Huc jubet ire canem. Sed quæ Mens? Mens canis ipsa?
 Pro pudor! Oppletæ languens angoribus alvi,
 1165 Quo didicit pacto purgandum corpus? Et illo
 Gramine purgari? Gramenque, ut prosit, edendum?
 Illius in foliis, non in radice sitam vim?
 Præterea, quantum ex illo decerpere fas sit?
 Esto noverit hæc, potuit quæ discere nunquam:
 1170 Quî multas inter plantas, quæ proderit una,
 Seliget hanc prudens; an odore, colore, figurâ?

Vidit

Vidit & olfecit nunquam : tamen impete raptus
 It canis ; hanc optat quæritque ac feligit unam.
 Id neque percelebris Podalirius , aut sibi tantum
 1175 Arroget Hippocrates ; quos scilicet una peritos
 Et gravibus studiis , & longo parta labore
 Morborum atque artis medicæ experientia fecit :
 Id præstare queat vix ipse Asclepius Heros ;
 Cui disciplinam cum vitâ infudit Apollo.

- 1180 SI talem instinctum das mentibus esse ferinis ;
 Quem Natura patens homini plerumque negavit,
 Ecce supra mentis longè fastigia nostræ
 Non modò callentem catulum tot Pæonis artes,
 Non modò perdicem , sed avem quamcunque , sed omne
 1185 Brutorum genus extollis ; taurosque , suæque ,
 Et pecudes , & pisciculos , & grandia cete ,
 Semideosque facis. Quæ si tibi certa videntur ,
 Quo jure imbellem populum & nil tale merentem ,
 Per mare , per terras , nunc vi , nunc fraude malignâ
 1190 Insequeris captans , indefensumque trucidas ,
 Atque voras ? Inter lusus & gaudia ruris
 Annumeras belli genus hoc immite , nefandum ,
 Ignavumque ? Lupo quare crudelior ipso ,
 (Cui te rivalem præstas & quem invidus horres ,
 1195 Non osor feritatis , at æmulus) omne per ævum
 Innocuas occidere oves , mactare juvencos
 Non dubitas , fuit unde tibi tot copia rerum ;
 Et quibus est post longam operam , nex , unica merces ?
 Cur hominum foribus laniata cadavera prostant ;
 200 Et tua fraternâ convivâ cæde parantur ?
 Dic age , non pudor est miserorum sanguine vesci !

- Præcipuè cùm sint vestræ sic legis amantes,
 Atque voluptatem tantâ cum laude sequantur,
 Ut nullum invenias Epicuri de grege toto
 1205 Discipulum, meliùs jurantem in verba magistri.
 Quippe Deum auctorem, & vitam post fata futuram
 Ignorant, nullâ se Relligione coërcent,
 Nec Phlegethonta trucem aut Acherusia templa tremiscunt.
 Infantes victum carpunt, & gaudia captant,
 1210 Et luctum fugiunt, Naturæ lumine ducti:
 Nec plus, quàm fatis est ad vitam, nec minus optant.
 O Physici! O verè sapientes, atque beati!
 O Epicureâ dignissima turba palæstrâ!

- VERUM est eximiis injuria mentibus atrox
 1215 Corporeas quòd ais, vel dum ipsas numine quodam
 Divinâque aurâ & monitis coelestibus imples;
 Nec minùs immani leto quàm corpora damnas.
 Ostensum est liquidò rem quæ cognoscit & optat,
 Esse individuum; atque adeò non posse resolvi:
 1220 Ergò immortalem. Quanto manifestiùs illam,
 Quæ non conjiciens tantùm, sed lumine certo
 Prævidet, ac sequitur sibi commoda, noxia vitat.
 Sunt Genii, non sunt Animi, te judice, molem
 Qui brutorum agitant, ac se illo corpore miscent.
 1225 Dic igitur sene cum Samio, Indorumque Sophistis
 Qui gregibus parcunt, & Relligione sacratis
 In bobus venerantur avos animasque parentùm:
 Dic cum Niliaci priscis cultoribus agri,
 Unam corporibus variis succedere mentem;
 1230 Alternisque novas post funera singula formas
 Induere: ut vestes exelas tempore multo

Ponimus, atque novis iterum mutare solemus;
Et nunc velleribus tegitur, quem texerat aurum.

- NAM licet hæc mera sint deliria, non tamen ipsam
1235 Offendunt naturam animi, penitusve repugnant;
Imò nec solâ possunt Ratione refelli.
Sed legem infusam Menti sine Mente supremâ,
Instinctus & Materiæ de fonte fluentes
Dicere, desipere est. Aut brutis abnue sensum,
1240 Deme voluntatem, & propriâ quæ sponte geruntur;
Aut, ea si dederis cum vulgo, da quoque Mentem
His incorpoream; nobis qualem esse probavi.
Corporea esse nequit nostræ Mens æmula Mentis.
Instinctus igitur nil sunt; nisi voce sub illâ
1245 Mentem aliquam reverâ intelligis intus agentem,
Et quæ provideat, quæ differat, intima norit,
Utile damnofo discernat, & omnia rerum,
Quæ prius accepit, simulacra hærentia servet:
Vel Mentem externam, quæ corpora cæca gubernans
1250 Internæ gerat usque vices. Nam quidquid in orbe est,
Aut Mens est, aut Materies, aut prorsus inhæret
Alterutri; nec qui modus est unius, hic esse
Alterius poterit: quia scilicet utraque semper
Insuperabilibus sejungitur intervallis.

- 1255 JAM verò in brutis si dicas prorsus inesse
Nil nisi corporeum, per me licet; at simul ipsi
Notities & amor mensque omnis tollitur: una
Mirè structa quidem, verum mera machina restat.
An mera, succlamas, hæc edere machinâ possit,
1260 Unde tibi stupor atque mihi, quod pleraque vires
S ij

- Humanæ exsuperant mentis ? Tu videris , Orbi
 Qui Vacuo atque Atomis nil das præstantius : at nos
 Qui Numen rerum causam artificemque fatemur ,
 Tutò affirmamus , cuncta hæc Ratione supremâ
 1265 Confieri ; atque feras , regitur quâ Mundus , eâdem
 Mente regi , tales quæ concinnavit ad usus
 Automata , & tam clara sui monumenta reliquit.
 Mentem ergò in brutis propriam perquirere vanum est.
 Arguit in fabro , non in se machina Mentem.
- 1270 Certè pistrinum venti seu fluminis actu
 Mobile , concordique molas vertigine volvi
 Qui videt , ac frumenta teri intercepta , simulque ,
 Sepositâ per subtiles farragine caulas ,
 Crescere congeriem puræ tenuisque farinæ ,
 1275 Et solo hæc auræ , vel aquæ contingere nifu ,
 Percontaretur frustra , num machina Mentem
 Possideat , quoniam cernit vestigia Mentis.
 Sic thecam inspiciens , in quâ pila pendula momen
 Pondere librato moderatur passibus æquis ;
 1280 Multiplicesque rotas agitans , velut æmula cœli ,
 Temporis usquè fugam revolutâ cuspide signat ;
 Partiturque diem , & divisas indicat horas :
 Mentem inventoris certè laudabit & artem
 Consiliumque fabri , thecâ non quæret in ipsâ :
 1285 Quanquam opus eximium , quanquam ingeniosa reperta
 Miratur , digitoque premens interrogat horam.

- Quòd si autem potuere homines caligine merfi ,
 Qui per cancellos obscurè , nec nisi rerum
 Extima percipiunt , magnisque laboribus ægrè ,
 1290 Ac multo coguntur opus sudore pacisci ,

Materiamque renitentem & parere negantem
 Contrectare diu, perque organa multa domare,
 Induat ut varias tandem arte subacta figuras;
 Hæc si, inquam, potuere manu pervincere, ut aptè

1295 Sidereos omnes imitentur in ære meatus,
 Ac velut effigiem reddant stellantis Olympi:
 Cur tandem haud valuit Mundi pater atque hominum Rex,
 Omnipotens rerum fabricator, corpora quædam
 Sic struere, ut varios, cùm sint varîa organa, motus

1300 Exhibeant; animamque ferant in sanguine foetam
 Spiritibus: pueros liquidosque videlicet ignes,
 Quorum ope quisque suus servetur partibus ordo;
 Et facilè, ut par est, moveatur flexile corpus:
 At propriâ sine mente; Deo cùm sit satis illic

1305 Signavisse suam? Nam quæ non machina clamat
 Auctorem; attentas si quis modò præbeat aures?
 Cuncta Deum produnt, atque altè impressa sigilla
 Quolibet organico splendent in corpore, Mentis
 Æternæ, quæ sola regit quod sola creavit.

1310 AT verò in brutis animantibus organa sensûs
 Omnia quid faciunt sine sensu? protinus inquis.
 Id faciunt quod & in nobis humana, priusquàm
 Rem sibi delatam mens nostra retexerit, ipso
 Fibrarum ex motu, quo scilicet illa monetur;

1315 Quo potiùs semel exorto, Deus admonet illam.
 In brutis, velut in nobis est machina certè,
 Rebus ab objectis pariter quæ nata moveri;
 Hoc est, à motore Dèo, præsentibus illis.
 Solum hoc discrimen, quòd machina nostra cieri

1320 Mente solet mediâ; sine Mente, ferina cietur.

S iij

Hæc autem ex ipso poteris cognoscere visu.

Nam radii lucis rerum simulacra ferentes

Pupillam recti penetrant, quos uvea primùm;

Mox aqueus, tandem crystallinus accipit humor,

1325 Ac divergentes convexus colligit. Unde

Concurrunt in fundum oculi, pinguntque colores,

Et formas in reticulo, seu pyxide nigrâ.

Concutiuntur eo appulsu tenuissima nervi

Fila cohærentis, cameram qui perforat, ortus

1330 A cerebro; quare in cerebrum defertur imago.

Hactenus effectum est quidquid mera machina possit

In nobis, velut in brutis. Quanquam ordine miro

Hæc fiunt, certè nostrâ sine mente geruntur,

Hanc visus partem fas est concedere brutis;

1335 Ex quâ diversi motus in membra sequantur:

Possè etenim fieri sine cognitione probatum est,

Altera servetur nobis, quibus insuper illam

Percipere effigiem, & nostro summittere visam

Judicio, multisque modis versare datum sit:

1340 Hæc incorporeæ quoniam sunt munia mentis.

DIXI, quæ de mente Sophos dubitare ferinâ

Admoneant. In re obscurâ dubitare sagacis

Consilii est, fraudem meritò erroremque caventis.

Hæc ita si non sint, ita possunt esse: quod, inquam,

1345 Sufficit, ut brutis animas concedere tutò

Non valeas, pariatque gravem tibi quæstio curam,

Quidquid ab incerto est, incertum hoc esse necesse est.

Haud igitur nostram tua lædunt spicula mentem,

Si quid opinari tamen & contendere malis;

1350 Elige, Pythagoræ semper florentis, ames ne

Cartesii mage clara sequi vexilla recentis;
 Hoc est, aut nullas brutis tu præfice mentes,
 Aut incorporeas: mediâ, quæ fortè placeret,
 Non licet ire viâ: nisi vis te credere neutri;
 1355 Atque feris demum tenebrosâ in nocte relictis,
 Humanam ex se ipsâ tantùm discernere mentem.

Si quis, ut assiduo maris unda reciprocet æstu
 Pressurâ fieri Lunæ, tibi fortè negaret
 Idcirco, quia Luna suos habet & maris æstus;
 1360 Tu responderes, priùs hoc utrumque probandum,
 Et pontum in Lunâ, & ponti revolubilis æstus.
 Diceret; at Luna est, ut fertur, Olympia tellus,
 Omnia persimilis nostræ: quodcunque videtur
 In nostrâ, hoc etiam censerì debet in illâ:
 1365 Argueres in eo discrimen posse putari,
 Res quoniam nondum satis explorata profectò est:
 Si tamen in Lunâ reperitur & æstuat æquor,
 Pressurâ id nostræ pariter contingere terræ.
 Quid prodest igitur brutorum inquirere sortem;
 1370 Cùm nostrâ sit nota minùs, totiesque probatum
 Jam fuerit, si mentem habeant similem omnia nostræ,
 Ergò incorpoream simili ratione futuram:
 Si careant, nihil hoc ad nos spectare, proculque
 Diffugere exemplum: atque adeò tela omnia contra
 1375 Obniti, firmamque suis perstare columnis
 Doctrinam, quæ Materiem in sua septa coërcet,
 Ac Mentis naturam à corpore segregat omni.

SED quod bruta probant nobis animalia verè,
 S iiiij

- Quin & demonstrant liquidò (neque enim irrita nostris
 1380 Obvenere oculis) unum est , dulcissime Quinti ,
 Esse Deum quo se , sint qualiacunque , tuentur
 Auctore ; esse Deum quo se motore gubernant.
 Ecquis enim , cùm sint partim diversa ferarum
 Officia , & partim cunctis communia brutis ,
 1385 Hic non agnoscat Mentis vestigia summæ ;
 Muneribus propriis quæ propria fingere novit
 Organa , communes tribuit communibus artus ?
 Nam caput est cunctis ; sunt fauces , viscera , nervi ;
 Est cor , & est aliquis , quo moles tota rigatur ,
 1390 Corde means remeansque liquor ; sunt denique partes
 Gignendam ad sobolem , & gemini discrimina sexûs ,
 Omnia quandoquidem sunt & sibi vivere nata ,
 Et multos similesque sui progignere foetus.
 Sed quia sunt studiis ac toto dissita victu
 1395 Plurima , quæ varias referunt animalia formas ,
 Diversasque plagas Coeli , telluris & undæ
 Concelebrant ; illis diversæ membra figuræ ,
 Omnibus at proprios accommoda cernis ad usus.

- DISPERSUM latè genus aspice pennipotentum,
 1400 Est illis quærenda procul , sparsimque per agros ,
 Aut per aquas , aut ingentis per inania coeli ,
 Arboribusve super sibi congrua copia victûs :
 Stant pennæ duplices , validique hinc inde lacerti ;
 Queis innascentes plumas , & ponderis æqui
 1405 Remigia in numerum possint agitare per auras :
 Caudaque flexibilis , motum , ceu temo , gubernans ,
 Inter aves , multæ , queis fructus sordet agrestis ,

- Vivere habent raptō: sunt illis omnibus unguēs
 Armigeri & gladiis immania rostra recurvis,
 1410 Robustum femur, & duratum ad prælia pectus.
 Sunt, quæ nocturno venari tempore debent;
 Propterea quod præda sibi magis apta, suisque
 Foetibus, è terrâ nocturnis exit in horis:
 Illæ nec Solis radios, nec tela diei
 1415 Lucida ferre queunt; somno, latebrisque sepultæ
 Sub tectis habitant, aut inter diruta saxa;
 Et caligantes oculos dum lucet, in umbris
 Argutos, escam faciliè ut discernere possint,
 Et pedibus vix robur habent, ac debilis alæ
 1420 Momentum; æriis quoniam vacat hostibus hora.
 Invenies quasdam, quibus est sua nare voluptas:
 Ecce pedum digitos jungit membrana patentes,
 Ut jacent retro fluctum, & se remige plantâ
 Promoveant; non est aliis ea præbita virtus.
 1425 At mergis ovata via est, quâ sanguinis humor
 Intacto pulmone subit directus aortam;
 Dextra duntaxat, non lævo corde receptus:
 Quàm sub aquis mansere diu, spirabilis auræ
 Expertes vivunt: foetus quoque vivit ut omnis,
 1430 Dum jacet occlusâ gravidæ genitricis in alvo.

- IN SUPER hoc etiam provisum est, omnis ut ales
 Undarum civis, rostrum pinguedine quâdam
 Præferat imbutum, quo fultas vellere denso
 Sæpe linat plumas, oleoso glutine inungens;
 1435 Ne rorem accipiant inimicum, aut frigidus humor
 Trajiciat pellem madefactam, & viscera lædat.

- Exsortes nandi quædam piscantur in undis :
 Aspice ut erecto sunt corpore, cruraque gestant
 Ardua præ cunctis animantibus ; oraque tendunt
 1440 Grandia procero longè pendentia collo.
 Nimirum quia coenofas plerumque paludes
 Inter, & irriguas valles ac littus oberrant :
 His, ne mergantur penitus, tribuenda fuerunt
 Subsidia ; ut coeno in medio specubusque latentem
 1445 Quæque suam effodiat prædam, superedita lymphis.
 Jam queis nare datum, secus undam semper in algâ
 Nidificant ; quarumque valent incedere pulli
 Nascentes, hæ semper humi ; sed semper in altis
 Arboribus, quarum pulli nascuntur inertes :
 1450 Unde inhiant patuli, & victum clamoribus orant :
 Semique cocta ferunt illis alimenta parentes ;
 Propterea nacti turgentem in gutture saccum.

- S I C aliter pisces, aliter conchyliæ vivunt,
 Utunturque cibis aliis, diversaque longè
 1455 In pelagi campis habitant loca : namque profundum
 Pars colit, antraque vasta & inaccessas convalles :
 Pars hæret scopulis, aut salsam spargit arenam :
 Hic ubi candescens infractis fluctibus æquor
 Definit, ac bibulum lavit unda reciproca littus.
 1460 Verùm hoc mirator, Quinti, quòd squamiger omnis
 Pectore vesicam semper gerat, aëris aurâ
 Turgentem ; levior quâ factus, abire per omnes
 Possit aquas, longè & latè, circumque supràque,
 Atque altos penetrare lacus, & corporis udi
 1465 Flectere securus, pinnis que agitare carinam.

Qualis ubi primos pubes ignara natatus
 Exercet, timidoque gradu cava flumina tentat:
 Fune revincta levi pendet juvenilibus ulnis,
 Et rude sustentat ventosa cucurbita pondus.

- 1470 His quoque folliculi sub gutture, mille plicatis
 Contexti foliis; quos ossea lamina duplex
 Protegit inflectens, ut aquæ de corpore, quidquid
 Aëris est, jugi percolatum exprimat haustu.

SINGULA quid narrem? vel quot discrimina rerum

- 1475 Fluctivago sint in populo? sunt inter & ipsas
 Quadrupedes: & cuique suis pro moribus aptæ
 Sunt partes. Nam quæ frutices & gramina carpunt,
 Illis abradi dentes, ac forficis instar,
 Ut segetem tondere queant; instarque molarum,
 1480 Sunt quidam interiùs positi, queis frangere possint
 Incisam, & sapidos attritu extundere succos.
 At queis dat laniena cibum, sunt undique rastris
 Falcatæ fauces; est unguis aduncus & ingens;
 Ut lacerent carnem & valeant discerpere fibras.
 1485 Radices herbarum ac tubera mandere natus
 Præduro siccam rostro, ceu vomere terram
 Sulcat aper, saltusque omnes pernoctat arando;
 Perque diem solet in spurcis recubare lavacris,
 Et fruitur læto coeni graveolentis odore,
 1490 Nec non & variis vitæ tutamen in armis
 Est positum: quæ ne percurram singula, cernas
 Insectis levibus quàm fortis aculeus insit:
 Cornua quàm multis, & quàm variata gerantur:
 Hystricumque genus, membrum quibus omne pharetra est.

- 1495 Ungula tum simplex aut fissa est pluribus, & non
 Pro soleâ tantum, sed ut hostem calce repellant.
 Sunt clypei Crocodilo, aliis sunt piscibus enses.
 Et quoniam Cancrî sub sidere natus iniquo
 Arduus & tergo & longâ cervice Camelus
 1500 Æthiopum sequitur tostas Arabumque cohortes,
 Et grave gestat onus sitientes inter arenas;
 Quò non irriguis descendunt collibus amnes,
 Nulla palus, nulli dant potum è nubibus imbres:
 Idcirco cellas alvo anteriore capaces
 1505 Accepit, ceu plena cadis alvearia, solus;
 Quæ servant haustram raris è fontibus undam,
 Atque monente siti reparanda in viscera reddant.
 Haud secus, ac fructu sublimis carduus hirtò,
 Qui medios inter lapides tophumque virefcit,
 1510 Nec sat jejunâ trahit è radice liquoris;
 Emittit bibulas ipso de caudice frondes,
 In quibus, ut labris totidem, se roscida cogit
 Stilla novo delapsa die, stagnansque moratur:
 Arentem ut foveat, sensimque refrigeret herbam.
 1515 Hæc non fortuiti occurfus, non vincula cæca
 Condere, non fictæ vires quæcunque putentur
 Esse in Materiæ summâ, potuere movendo.

- NAM quòd ab inventis hominum, quòd ab artis opellâ
 Naturæ secernis opus, quasi condita casu
 1520 Fabrica sit, nostrâ quæ non imitabilis arte,
 Mortalis longè superat miracula nisûs;
 Quòdque doces nullo compagem sine creatam,
 Membra nec ad proprios instructa sagaciter usus;

Verùm Materiæ tandem glomeramine cæco

1525 Evenisse, homines ut conspicientia nacti
Lumina, conspicerent; quoniam priùs illa fuerunt
Condita, quàm notus cuiquam foret usus eorum:
Num rides, Quinti! Bellè haud humana fuisse
Hæc inventa probas; at nulli debita menti,
1530 Nequaquam. Sic sunt gregibus constructa fovendis,
Non ovium, ast hominum certâ præsepia curâ,
Ne rapiat lupus, aut coeli inclementia lædat.
Nec sine consilio nidum mox ipse putabas
Surgere perdicis vel hirundinis. Inde triumphans

1535 In brutis animum, nostri similemque volebas.
Organa perdicis tu verò & hirundinis ipsa,
Quæ nidis longè præstant, nidosque laborant,
Ipse tibi pugnans temere emeruisse putabis?
Dic igitur pontem hunc, quo latum trajiciuntur, em,

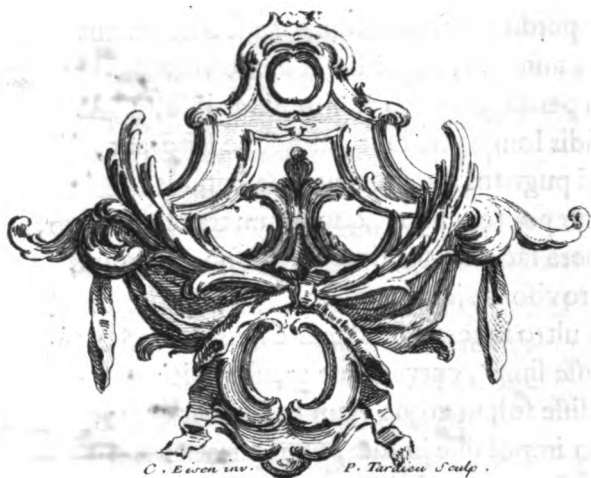
1540 Non operâ factum, aut studio; sed sponte fodinis
Ex improvise lapides venisse recisos,
Et palis ultro in terræ fundamine fixis,
Incubuisse simul, curvatisque arcubus altè
Suspendisse solum atque viam fecisse per aras,

1545 Et fluvio imposuisse jugum, ripasque remotas
Transverso ductu & solidis junxisse catenis.
Dic quoque belligeras non unquam in littore classes
Exstructas; sed fortè suis de montibus actum
Descendisse nemus, nullique dolata coisse

1550 Ligna, nec admotas olim perpeffa secures.
Dic tabulas trabibus ferrum intricasse supinas
Non missum incudi, nullâ fornace recoctum;
Infectos etiam funes, infectaque malis

Lintea se motu proprio applicuisse repertis.

- 1555 SED quid ego hæc multis nequicquam? Talia fanti
 An foret in cerebro quidquam falis? ociùs ergò
 Desine tot furiis agitari, ut credere pergas
 Nil factum in brutis aliquâ sine mente, nisi ipsa
 Corpora brutorum: quæ sive carentia sensu,
 1560 Sive instructa putes, mirare & Numen adora.

ARGUMENTUM

LIBRI SEPTIMI.

AD demonstrandam Divini Artificis manum, jam ab animalibus ad semina progreditur : à v. 1. ad v. 30.

Exagitat ridiculam Epicuri de ortu primæque nutritione animantium opinionem : à v. 30. ad v. 154.

Aristotelis formam artificem explodit : à v. 154. ad v. 200.

Probat semina casu nec fieri, nec fecundari potuisse : à v. 200. ad v. 261.

Descendit ad Epicuri & aliorum Atheorum sententiam de generatione animalium, quam per solas motus leges explicari non posse affirmat : à v. 261. ad v. 342.

Ut ostendat non sine opificis industriâ fabricatam hominis machinam, in ejus descriptione immoratur : à v. 342. ad v. 745.

Transit ad bruta, tum minora, tum majora : quorum primum semen nec à seipso, nec casu factum esse demonstrat; ergò à mente aliquâ, eâque summè peritâ : ea æterna esse non posse : à v. 745. ad v. 921.

Ex constanti generationum similitudine earumque arte eximiâ probat, semina nisi à causâ providâ, communi, validâ & æternâ formari non potuisse : à v. 921. ad v. 1006.

Semina omnia animalium cujusque generis in primò animali conclusa fuisse : in maribus prolem contineri : à v. 1006. ad v. 1120.

Exponit causam infecunditatis eorum animalium, quæ ex geminâ specie constantur : à v. 1120. ad v. 1182.

In feminis nil nisi seminis nutrimenta inesse confirmat ; insitam propagandæ sobolis curam ; innatum animalibus semen, in eoque tuendo Providentiæ diligentiam ostendit : à v. 1182. ad v. 1355.

Supra fidem non esse tantum seminum numerum tantulo spatio contineri demonstrat exemplo florum ac plantarum : à v. 1355. ad v. 1400.

In cunctis vegetabilibus generis sui semina inesse ; hinc causam sterilitatis & fecunditatis explicat : à v. 1400. ad v. 1472.

Suos esse in feminibus fœtus, sua in fœtibus semina probat : exponit cur plantæ quædam ex ramo aut radice repululent ; cur insitione fecundentur ; ex seminibus oriri eas ipsas, quæ sponte suâ ac temere oriri videntur : à v. 1472. ad v. 1609.

Nulla animalia nisi è conjugio orta esse, præter unum cujusque generis, in quo Deus totum genus primò condidit : à v. 1609. ad finem.

ANTI-LUCRETIUS

ANTI-LUCRETIVS,

SIVE

DE DEO ET NATURA,

LIBRI NOVENI,

AD QUINTIUM.

LIBER SEPTIMUS.

De Seminibus.

HACTENUS auctorem rerum sat multa probarunt;
 Nullaque fortuitis Atomorum nexibus esse
 Corpora constructa; & per se consistere nullam
 Materiem, per se nullam potuisse moveri.
 5 Vidimus & species viventium animataque regna;
 In quibus est operis major solertia, mentemque
 Arguit artificem doctus labor: unde parentem
 Esse Deum pariter vocalia mutaque clamant.
 Id tamen evincunt multo magis cognita rerum
 10 Semina: si attendas, quo verè singula pacto

T

- Gignantur; possintque homines, & secla ferarum,
 Et plantæ, & quidquid fabrefacta per organa vivit,
 Perpetuum reparare genus; semperque recentes
 Consumtis patribus detur succedere natos:
- 15 Unde fit interitus ortûsque reciproca quædam
 Æternum series; & eunt redeuntque vicissim
 Ex rebus non iisdem; eadem spectacula Mundo.
 Quales usque cavis amnes volvuntur in alveis,
 Haud sibi dissimiles, alii tamen; atque perenni
- 20 Defluvio properant magnum descendere in æquor:
 Nam sequitur fugientem unda & fugit ipsa sequentem.
 Sic fluit in Terris generum fugitiva propago;
 Summaque viventium (quamvis juvenesque senesque
 Nocte dieque cadant inimicâ falce resecti)
- 25 Labitur & perstat, pretiosi feminis uno
 Auxilio: ludens in quo Mens summa creantis
 Contrahit immensas artes, sobolisque futuræ
 Celat inexhaustas promittque in secula gazas
 Provida: divinæ specimen mirabile dextræ.
- 30 PULCHRA quidem super his Gargettius ille, magister
 Humani generis; qui, Musâ teste Lucreti,
 Unus Naturæ fontes portasque reclusit;
 Usque adeò, ut causæ tam clarâ in luce patentem
 Non possent grato sine quodam horrore videri:
- 35 Imò, non sine contemtu delira canentis.
 Scilicet ut veteres jam tum ad mendacia proni
 Grajugenæ, coeno è calido Pythona tremendum
 Emerfisse ferunt, jaculis quem stravit Apollo:
 Sic ore audaci non degener ille docebat
- 40 Fortunâ cecidisse, ut, decedentibus undis,

- Enatas quondam totâ in Tellure paludes
 Assiduus Phoebi sensim calefecerit ardor;
 Atque ita viventûm parili genera omnia fundo
 Prodierint: muscæ primûm culicesque molesti,
 45 Facturæ levioris opus; dein secla volantûm,
 Reptiliumque & quadrupedum; quos inter & ipse
 Venerit ortus homo Rationis lumine pollens.
 At notas præter species, quas esse videmus
 In Mundo, multæ consurrexere sub auras:
 50 Casus enim quid non peperit? Sed protinus illas
 Exstinxit sobolis defectus, & ire coëgit
 In tenues Atomos, veluti radice recisâ:
 Fecundas quoniam casus non fecerat. Illæ
 Manserunt tantûm, queis tunc genitalia fortè
 55 Organa contigerant, Venerisque innata cupido.

- SED quales quantosque homines hoc more profudit
 Terra parens? Minimos, inquit, ceu nascimur omnes:
 Nam generum cunctorum exordia parva fuerunt.
 Unde igitur victum carpebant? Hic Epicurum,
 60 Se majorem ipso & pictoribus atque poëtis,
 Admirare: minor fingendi namque magister
 Hoc intricatus laqueo victusque sileret.
 At non ille sibi fidens, atque ora pudori
 Semper inaccessus: prompto nodum ense secabit.
 65 Provida nimirum pueris nascentibus almos
 Eximii fontes lactis Fortuna pararat,
 Qui coeno è medio passim hinc atque inde fluebant.
 Illi erumpentes, ac sponte in labra jacentûm
 Delati, fauces internaue viscera, quantum
 70 Sat fuit, attentâ meliùs nutrice rigarunt.

T ij

Sic homines, agnos inter, mitesque leonum
Primitias, ab humo vitam fuxere tepenti.

- VERUM æquè liceat, lufit quos Græcia nugax,
Credere diluvii natos è pinguibus angues
75 Relliquiis; fortesque viros, & in arma ruentes
Eruiffè fatis Cadmei dentibus Hydri;
Aut lapidum jactu gentis primordia noſtræ
Deucalionis quondam inſtaurata ſub annis;
Terrigenaſve polo minitatos bella Gigantas:
80 Vel formicarum genitos prægnantibus ovīs
Myrmidonas, cùm ſupplevit pater Æacus urbem,
Peſtifero viduatam odio Junonis iniquæ;
Vel patrem Phœnica ſui Nabathæa per arva
Ferales myrrhâ & nardo contexere cunas;
85 Aut Jovis è cerebro cataphractam exiſſe Minervam;
Aut ſpumis comtam Venerem emerſiſſe marinis,
Quam Cypros excepit; vel Pygmalionis amore,
Indita marmoribus gratæ ſpiracula vitæ.
Scilicet impietas in eo (cùm cetera pugnent)
90 Atque ſuperſtitio concordant, ut per aniles
Utraque fabellas commentaque ludicra ſe ſe
Protegat; indignosque ſibi mendicet honores.

- NEMPE tuam hîc fas eſt præfertim, incredule Quinti,
Appellare fidem. Credis tot vana canenti,
95 Et dubitas, moroſe, ſequi tot vera probantem!
Quid mihi nunc adèdò manifeſtum extinguerè Numen
Conatus, ridenda ſimul deſtendaque monſtra,
Terreſtres uteros, limoſaque ſemina ponit,
Ceũ fungis ac tuberibus, nimis ille Poëta

- 100 Fertilis, & mammas lutulento lacte fluentes;
 Opportuna forent teneris ut pabula natis?
 Cur autem expresso Tellus emersa liquore,
 Solis ab aspectu fecunda tumescere coepit;
 Et non acceptos dignata est reddere foetus:
- 105 Antè suâ vi parturiens, enixaque prolem,
 Quàm gravida; & nutrix, ulli quàm nupta marito?
 An lapsi madidæ radii Telluris in alvum
 Semina Phoebeo de corpore fusa tulerunt?
 An Sol tot rerum species meditatus opimas,
- 110 Alvos femineas in molli finxit arenâ?
 Jam Sol est igitur Deus: en tibi Graius Apollo,
 En genitor Phaëtonis, & Oceanitidis hospes.
 Nunquid & omniparens foetus jam Terra tenebat
 Commissos gremio, Solis quos eruit ardor?
- 115 En tibi magna Deûm genitrix, Idæa virago,
 Quæ miserum nimiis vexavit amoribus Attin:
 En Cybele mera, quam bijugi vexere leones
 Montibus in Phrygiis, Corybantiaque æra sonabant.

SE D quis eos foetus ipsâ in Tellure creavit?

- 120 Vas est, non opifex. Hic te tua fabula fallit,
 Et jugulat. Quo consilio, quâ mente subortis
 Lac tempestivum, cujus de munere fluxit?
 Nam si lactis inops venisset lucis in auras,
 Maxima pars animantûm cheu! vix nata perisset:
- 125 Sugere nec limum poterat, nec mandere gramen,
 Nec vento saturari, aut puro lumine Solis.
 Impietas huc usque virum insanire coëgit!
 Numine destructo, Fortunæ tradidit amens
 Numinis officium! Quàm prudens quàmque benigna

T III

- Longè per medias hyemes, trans æquora magna;
 190 Est tamen in tenui major solertia grano:
 Forma que lenticulæ radicem extendere campo
 Docta suam, & foliis ramos redimire bifulcis,
 Digestasque simul varias includere lentes
 Custode in siliquâ, totis præstabit Athenis,
 195 Et me iudice erit, quàm Porticus atque Lyceum,
 Et quàm mortales cuncti sapientior una.
 Verùm aliquid fas est erranti ignoscere turbæ;
 Quæ dum opus artificis tribuit mirabile Formæ,
 Saltem in eo studium quoddam persensit & artem.
- 200 A T miror sublimem animum mentemque Epicuri,
 Singula qui longum meditatus corpora, clausit
 Ipse volens oculos & lumen sponte refugit;
 Numinibus quando securâ in pace relictis,
 Fortunam causas Mundi congeffit in unam;
 205 Ceteraque exorto semel advenientia Mundo
 Sic fieri dixit, quoniam sic contigit esse
 Complures Atomi certâ ut de classe coirent;
 Proindeque feminibus nasci ductore sine ullo
 Res cunctas, pariterque ex cunctis femina rebus;
 210 Non ex proposito, vi tantum atque impete motus.
 Hoc etenim distant Epicurus Aristotelesque,
 Totius quod curam operis studiumque regendi
 Hic daret effecto, quod vel causæ ille negavit,
- S E D non expedit Superum contemtor, & olim
 215 Carmine mellifluo suffragans Musa Lucreti,
 Quare nos miseri, quorum obscuratur opacâ
 Mole intellectus, nec se caligine solvit,

- Nil agimus sine consilio, sine mente, sine arte;
 Seu vestem induimus, solitâ seu vescimur escâ,
 220 Seu legimus, canimusve, placet seu scribere versus,
 Aut ferere, aut plantare, aut glebam findere aratro,
 Et conscendere equos, venari, ludere, fari,
 Pingere: quid memorem clarorum gesta virorum,
 Et belli pacisque opera, artificumque labores?
 225 Maxima Naturæ dum se miracula produnt
 Sponte suâ, sine consilio, sine mente, sine arte.

- DIGERE me memini, navis cùm instructa videtur
 Quæ mare velivolum secat acta faventibus austris,
 Nullum, observatâ compage ac mole superbâ
 230 Corporis in pelago diversâ per organa moti,
 Et partis cujusque situ, ratione, figurâ,
 Non miraturum subitò portenta fabrilis
 Inventi; quo sunt tot concinnata tigilla,
 - Tot dispensati funes suspensaque vela,
 235 Tot mali erecti, tot in unum denique juncta,
 Et casus contra tot mente parata marinos.
 Addidimus fore dementem quicumque negaret
 Auctorem navis, sed concurrentibus ultro
 Partibus enatam & tabulatis fortè coactis
 240 Diceret. Ecce vides Atheorum absurda: sed ad rem
 Quo magis id nostram faciat, quoque acrius illos
 Urgeat exemplum; fas sit mihi fingere quædam.

- HÆC navis proprio si fecundata marito
 Naviculam pareret, quales laquearibus altis,
 245 Templorumque tholo suspensas sæpe videmus;
 Aut quales manus artificum ingeniosa polivit

In tenui formans operum exemplaria buxo :
 Tu-ne admirandam prolem hanc, Epicure, negares
 Deberi ingenio, & Mentis partum esse sagacis ?

- 250 Quin imò & Mentis magnæ multumque potentis
 Argumentum esset. Navis tamen ampla supellex,
 Vel quæ mille viros triplici sub tegmine gestat
 Annonamque ingentem, & centum faucibus æneis
 Neptuni imperium atque hostilia littora terret ;
 255 Vel quam mendaces Danaï finxere loquacem,
 Semideosque tulisse duces in Colchica regna ;
 Haud æquare potest rerum vilissima quæque
 Semina, structuræ pretio : queis constat inesse
 Corpora non tantum primò ventura, sed ipsos
 260 Natorum natos, & qui gignentur ab illis.

- Hæc Epicureos habuit sententia fallax,
 Temporibus certis exortum in corpore Semen
 Sanguinis aut succi partem vegetabilis esse
 Decisam, & membris collectam ex omnibus unà
 265 Confluere, inque novum sensim coalescere corpus :
 Ex oculis oculos, ex ossibus ossa creari.
 Huc referunt, natis quòd imago expressa parentum
 Sæpe reviviscat ; nec tantum forma color-ve
 Corporis aut habitus, morum ratio ipsa modusque :
 270 Hinc, aiunt, si quæ cerebrum prægnantis acutè
 Perculerint, alto testam sub fornice prolem
 Commaculare solent ; tenerâ cute pingitur illud
 Quod timuit mater, seu quod vehementius arsit,
 Impos *Phantasia* ; versâ quin sæpe figurâ,
 275 Degenerant molles in monstra perhorrida foetus.

- A S T alii solas per motûs denique leges
 Contendunt fieri ut proles formetur ; & aiunt
 Mascula femineis fuerint cùm Semina mista
 Seminibus, gemino fingi de plasmate prolem :
 280 Pharmaca ceu duplici fiunt medicamine ; sicut
 Panem ex fermento facimus pistâque farinâ ;
 Utque fabri conflant binis electra metallis.
 Hæc igitur moles, illis si credere fas est,
 Quam genitalis inît fecundæ spiritus auræ,
 285 Motibus internis agitatur & excita fervet ;
 Prægnantisque uteri calidâ fornace tumescens,
 Organa paulatim, se se in diversâ movendo,
 Digerit, & formas membrorum suscipit omnes.
 Haud aliter sanè, quàm ludicra tollitur arbos,
 290 Concolor argento (Dianæ ars chymica dicit)
 Mercurio compacta mero, salibusque solutis ;
 Quorum ita commistas partes sursum erigit ignis,
 Ut simulent terrestre solum truncique columnam,
 Atque in frondentes possint adolescere ramos.
 295 Ergò, ut per tubulos tenuatur ductilis auri
 Massa, venitque foràs in fila minora capillis ;
 Sic etiam satis esse putant, genitricis in alvo
 Si formæ quædam fuerint certique canales,
 Queis percolatum Semen fingatur in artus.
 300 S E D longè diversâ animati animâ-ve carentis
 Corporis est natura. Poteest argentea fingi
 Mercurio salibusque simul ferventibus arbos
 Extima duntaxat, sed abest tamen intima plantæ
 Fabrica ; non radix, non fibræ pomaque ramis
 305 Pendula ; non cortex, teneræ non theca medullæ ;

Denique non ipsis sunt indita femina pomis:
 Arboris effigies, non arbos. Sic quoque in agris
 Saxa leges prunum atque pyrum mentita, vel intus
 Persica quæ referant lapidoso corpore mala;

- 310 Tales & pepones Carmelo in monte videntur;
 Naturæ, ut perhibent, ludibria vana jocantis.
 Quod verò subtile tubis deducitur aurum,
 Jam factos probat esse tubos, formamque magistræ
 Mentis opus. Positis promptum est cognoscere formis;
- 315 Quo se se in lucem molimine corpora prodant,
 Et veterem invertant, formâ cogente, figuram.
 Non mutatur enim contextus particularum,
 Et nihil interiùs geritur: sed cudere prolem
 Hic labor est: neque sufficiunt jam structa parentum
- 320 Corpora, quæ solas possunt præbere figuras
 Partibus externis: internas quæ manus ergò
 Perficiet, natumque dabit similem esse parenti?
 Fortè oculos oculi facient, Epicurus ut olim
 Tradiderat, pars quæque sui compendia mittet.
- 325 Quis poterunt igitur cæci generare videntem?
 Et manci aut mutili propriis dare brachia natis,
 Cruraque? tum lectos in matre quis ordinet artus,
 Quemque suâ statione locans? Ni fiat, apertè
 Cernis non hominem, sed jam chaos esse futurum.

- 330 ERGÒ animal, gemmæ si fossilis instar & auri,
 Congestas uno tantum glomeramine partes,
 Contextum vel aquæ, vel ceræ mollis haberet;
 Hæc, cum non alio discrimine corpora pugnent
 Inter se, nisi quòd densis minus aut mage constant
- 335 Principiis (nam sunt alioqui nescia vitæ,

Nescia prodendæ sobolis, sed inertia torpent)
 Tunc certè, non inficior, gignuntur ut illa,
 Sic animal gigni, & sensim concrefcere posset :
 Nimirum adductis hinc inde, ac rite locatis
 340 Particulis; pulsoque pròcul quodcunque noceret ;
 Aptè ad vim motûs, concordantesque figuras.

At secus omnino se res habet. Organa quippe
 Fert animal secum, quæ si non intulit alvo
 Maternæ ad generis normam constructa, necesse est
 345 Artificem esse aliquem latebroso in corpore matris,
 Qui totum disponat opus; figuloque magistro
 Doctior & Graiis sculptoribus atque Minervâ,
 Non extrâ solùm poliat, tornetque figuram,
 Sed struat interiùs quidquid vitamque genusque,
 350 Et motum & sensum, atque affectus procreat ipsos.
 Qui sciat è crassis fabricari partibus ossa,
 Vivæ tigna domûs, & sustentacula molis :
 Interfecta quidem, valeant ut momine flecti;
 Atque tamen rigida in se se firmique tenoris,
 355 Contineant proprio fluxas ut robore carnes;
 Talibus at vinclis inter se juncta vicissim,
 Molliter ut convexa cavis inserta rotentur.
 Qui positâ quasi libellâ, staticesque peritus,
 Impediat ne pars præponderet altera, verùm
 360 Constituat cunctis æquabile fundamentum.
 Qui sciat ad totam componere singula molem,
 Atque intus liquidæ nidum terebrare medullæ.
 Articulos plantamque pedis, cui tibia duplex
 Inferitur, finget: simplex femur insuper addens
 365 Suppositum toti massæ, curvoque sedili.

Quidquid & una sibi, pars æmula semper habebit.

Vertebras etiam tergo à cervicibus altis

Producet, quo se cerebelli succus inundans

Abscondat loculis. Costas utrinque repandas

370 Adjiciet, quas flexibiles paulum esse jubebit:

Pulmonum ne spongiolis, quæ ducere debent

Ac reflare animam, desit locus. Inde patentēs

Hinc atque hinc humeros, humeris pendentia nectet

Brachia. Sublimem verò quasi corporis arcem,

375 Confutis variè testis duplicique tabellâ

Compactis, vas efficiet, cerebroque dicabit:

In quo molliculæ glandes è sanguine fugant

Cœlestes animos, nervis qui deinde vehantur.

Qualis ubi stridens pyrio de pulvere flamma

380 Surgit & ignitos describit in aëre tractus,

Liquitur in stellas & cœlo effusa coruscat.

Plurima sed caveat, sedes cùm naribus aptas,

Atque oculis fodiet: cribrosum naribus ille

Os faciat, patulumque in gutturis antra meatum,

385 Quo duci & resonare queat spirabilis aura.

Ille cavos oculis orbes, coni instar acutos

Scilicet, ut junctim & facili conamine possint

In lævam & dextram, & suprâ subtusque moveri.

Quin etiam prudente manu doctoque labore

390 Sunt terebrandæ aures; ubi tympana tensa necesse est

Pulsari, aptarique viam advenientibus auris;

Ut sonitus dextrè tornata foramina velox

Pervadat, cochleisque intromittatur apertis.

Quid memorem gemino de cardine? Firmiter hærens

395 Quo maxilla superpositæ, tamen una movetur.

Quid de gignivis dicam, quæ candidus ordo

Dentùm implantatur duplex , crescitque caditque ;
Exoriturque iterum proprio de Semine nascens ?

- O s s e a compages igitur , vel nuda , tot in se
 400 Continet ingenii monumenta operæque sagacis ,
 Ut nihil auctoris demonstraret clariùs artem.
 Ergò , si facta est primùm genitricis in alvo
 Informi de materiâ , qui fecerit , illum
 Vulcani similém , statuas qui iussa Deorum
 405 Sponte faceffentes , auro conflarat & igni ,
 Quin & Vulcano multùm præstare necesse est.
 Munia membrorum nam quot prævidit & usus !
 Ut studuit membris habiles aptare columnas !
 Quot variare modis ! Quæ binis ossa parabat ,
 410 Bina hìc atque illic formâque polivit eâdem ;
 Et quæ simplicibus , medio hæc in corpore fixit.
 Jamque ut promineant quædam , interiùsve recedant ,
 Aspice ; qui levor multis , non nulla quibusdam
 Asperitas ; parvis cuncta ut perfossa cavernis ,
 415 Ne varios motus nimîâ gravitate retardent.
 Quò mirere magis , Quinti , per fragmina multa ,
 Hoc totum conflatur opus , par omnia certè
 Musivo. Siquidem pars ex se nulla cohæret
 Vicinæ ; quæque est seorsum finita ; sed omnes
 420 Vel commissuræ , vel clavi , aut vincula jungunt :
 Quæ loca par oleo semper levis humor inungit.
 Tale sibi vel Praxitelis vel Apellis alumni
 Ante oculos ponunt è ligno flexile signum ;
 Naturæ ad legem expressis ut motibus omnes
 425 Corporis humani posituras fingere possint.

- QUOCIRCA motûs videas haud legibus ullis
 Hanc fieri potuisse struem. Nam corpora partes
 Continuas habeant sic informata, necesse est.
 Vi motûs utcunque potest adolescere ramus
 430 Qui dein fustis erit; sed non agreste flagellum
 Fustibus è geminis constans, quorum alter habetur
 Agricolæ manibus, segetem dum verberat alter
 Aëra per medium volitans, graviorque relapsu;
 Quo spicæ frugem emittunt, stipulæque refultant.
 435 Nulla igitur vis mente carens disponere talem
 Ex se se valuit fabricam. Mens unica proinde
 Totius causa est fabricæ. At te iudice, quæ Mens?
 An matris? sæpe est conceptûs inscia mater,
 Insicia quæ cæcâ crescat tener hospes in alvo.
 440 An foetus? Ergo ipse sibi sua membra peritè
 Construeret! Certè matre est indoctior ipsâ.
 Mens tamen hæc fecit. Mentem hîc toto Orbe potentem
 Nonne vides? Quando fecit? Narrabimus infra:
 Sed priùs hanc mecum fabricæ mirabilis artem
 445 Prosequere: ut cernas præstandum quid foret illi,
 Quem reputant foetûs auctorem in corpore matris.

- OSSIBUS his ergo membranam adjungere debet
 Singula reticulo circumque supràque tegentem.
 Musculus huic omnis validè affigatur oportet,
 450 Contrahi & extendi facilis; cum tendine multo,
 Fibrarum qui fasciculos sub triplice velo
 Contineat. Super his deducet carnea fila:
 Mox oleosam adipem. Levi cutis omnia texto
 Involvet, tunica ut cunctos non futilis artus
 455 A capite ad calcem nitido circumdet honore:

Mille

- Mille foraminibus pertusa, intextaque filis
 Nervorum carni passim obrepentibus, instar
 Corticis aut libri: nec pro velamine tantum,
 Vaginæque loco vel defendentis amictus;
 460 Sed percolati fæx ut diluta liquoris,
 Et quasi fuligo fervore egesta perenni,
 Ultima ramorum quæ fertur ad ostia semper
 Exhalanda foras, per spiramenta vaporet;
 Ac sincera magis nutritia flumina cutrant.
 465 Tum demum rigidos extremis partibus ungues
 Qui vegeant similes plantarum, atque augmine crescant
 Perpetuo, tanquam digitis munimina ponet.
 Haud aliter domus exstruitur fundamine primum
 In terris posito: paries circumundique surgit
 470 Ordinibus multis lapidum; hunc tabulata quadratis
 E lignis cohibent firmâ compagine vinctum;
 Qui demum hinc atque hinc gypso leviores linitur:
 Et trabibus tegulisque supra fit pensile tectum:
 Ac suus est foribusque locus, vacuisque fenestris.
 475 Fabrica jam, qualis descripta est, mira videtur;
 Attamen est sine vi, sine motibus, ac sine vitâ:
 Ceu constructa domus quæ permanet, ut semel orta est.
 Quî sensim crescet? Quâ se ratione movebit,
 Servabitque? Alias ex se quî proferet olim?
 480 Huic opifex igitur, præter memorata, necesse est
 Organa tot varios aptata ministret ad usus.

CRESCEERE non poterit, nova se nisi corpore toto
 Materies miscere queat: nec mista juvabit,
 Ni cunctos etiam penetret digesta meatus;
 485 Et veniat passim repentibus addita fibris.

Formandæ partes adeò, quæ talia fumant
 Arcessita foris, tenuentque terantque coquendo
 Subsidia, ut membris sint incrementa tenellis;
 Et reparent quidquid fugiet de corpore sensim.

- 490 Os igitur vultu in medio, ceu janua primum
 Linquetur bipatens, & cinctum duplici labro:
 Quod referare animans, proprio seu claudere nutu
 Possit, eoque sibi quæsitum inducere victum.
 Vestibulo tum linguam agilem plantabit in ipso,
 495 Quæ verrat versetque cibos, pinsatque salivâ.
 Tum fauces, mirique dabit sphinctera laboris,
 Quo deglutiri valeant: cui protinus addet
 Œsophagum, firmâ compactum pelle canalem;
 Qui post in stomachum turgens, ceu corporis ollam,
 500 Lapsas perpetuis fibrarum motibus escas,
 Obliquis etiam & transversis usquè terendo,
 Dividat in partes minimas offamque liquentem:
 Ac dein restrictus subitò longiscat, ut anguis,
 Principio gracilis, mox crassior; atque ita gyrans
 505 Multiplicem amfractum sinuet, quò ducta feruntur,
 Ac sensim extremum capiunt alimenta nitorem,
 In chylum conversa merum; rectique receptâ
 Ipse tubi formâ, secretas trudere sordes
 Non cesset; sphinctere alio finitus ut antè.

- 510 CONTEMPLATOR item, quâ sollicitudine prudens
 Debeat ille faber multas in tramite longo
 Cardinibus solidis transversim apponere valvas;
 Descensum quæ dent facilem, claudantque regressum
 Oppositæ. Quales tubulis ponuntur in altis,
 515 Ne recidant gravitate suâ, quos antlia sursum

Evexit latices. Magnum hic labor arguit unus
 Artificem. Valeant Fortuna & regula motûs.
 Cur etenim, quovis momentò impulsâ putetur
 Materies, quæ mentis inops cava viscera formet;

520 Cur abrumpit iter, cursumque inflectit ut illos
 Conficiat postes; ex illâ parte recludens,
 Unde venit cibus, appositè; prohibensque recludi
 Ex aliâ? Casu nihil ingeniosius isto.

Aspice præterea sparsas in viscere glandes
 525 Turmatim villorum instar; quibus esca liquescens
 Præterlabendo lentè purgatur, & exit
 Terfa magis: lana ut ferreis agitata nitescit
 Pectinibus, turpemque situm mundata reponit.
 Annellos etiam cernas, quibus ille fit omnis

530 Paulatim impulsus, quo viscus deprimit escam:
 Ut fluxo reptant sinuosi corpore vermes.
 Nec mirere minùs tam longi visceris orbes
 Impositos aliis aliis, laxisque ligatos
 Inter se vinclis; ne sit pressura, nocensve

535 Amfractus: cunctosque uno sub tegmine clausos,
 Ne quis fortè fugax dilapsu ergastula rumpat.

NEC tamen ad victum fuerit satis huicce magistro
 Prima parasse loca, aut habilem struxisse culinam.

Quâ solers operâ faciet quoque, chylus ut ille
 540 Lacteus ac dulcis (laetescunt omnia quando
 Corpora quæ pastum præbent) accedere alendis
 Artubus & varias sibi possit sumere formas?
 Plurima namque priùs doctè peragenda supersunt.
 Tantæ molis erit proprios animantis in artus

545 Materiem peregrinam & crudos vertere succos!

V ij

- Ergò mesenterium postquam sinuarit in orbes,
 Multiplices cudet venas, queis candidus humor
 Omni ex parte fluens, stagnum in commune feratur;
 Atque magis liquidus, dein sub thorace canalem
 550 Intret; & ascendens se sanguine misceat ipso.
 Scilicet hic vitæ custos liquor omnia demum
 Flumine perpetuo circumactus membra rigabit,
 In minimasque vehet nova nutrimenta latebras.
 Verùm alias opus est pluresque impendere curas;
 555 Sanguinis ipsius natura fluorque perennis
 Ut fianæ. Vix dimidium faber iste laboris
 Attigit. En crescunt operis miracula cœpti.

- PRINCIPIO partes alvi in regione locandas,
 Quamque suâ tectam tunicâ seorsumque manentem,
 560 Finitimis verò per mutua vincula nexam,
 Provideat. Splenem hinc disponat, pendeat illinc
 Ventriculumsupra jecur ac vesicula fellis.
 Pancreas interea medium se extendat utrinque.
 Cùm sit enim sanguis variarum ex agmine rerum
 565 Conflatus liquor, innumeras deponere debet
 Partes, aut nimias, quâdam aut ratione nocentes:
 Sulphuream ut bilem, & falsæ corpuscula lymphæ:
 Quæ post in primum viscus demissa, juvabunt
 Pistum ex omnigeno victûs glomeramine chylum.
 570 Ac veluti frugum sordes ubi purgat arator,
 Præstò adsunt vario pertusa foramine cribra,
 Quæ certi generis transmittunt semina tantùm
 Scilicet apra sibi, sibi dissentanea sistunt:
 Utque per aggestas dum turbida transit arenas,
 575 Limpidior sit aqua & spoliatur fæcibus omnis:

Cribrosas pariter solitus pervadere glandes,
Atque minutatim variis amfraetibus abdi
Sanguis, tunc falsum sibi quidquid abundat, in unâ
Exiit; in reliquis quod acerbum & amarius æquo.
580 Has igitur quàm multiplici compagine partes,
Et quàm accuratè contexit strenuus auctor!
Quàm varios plexus varium intorquebit ad usum!
Propterea geminos lumbis affingere renes
Non prætermittet; qui totam à sanguine puro
585 Urinam excernant: excretam duplicè ductu
Protinus accipiet sensim vesica tumescens;
Subsidentque, humor quoties impurus abibit.
Atque hunc humorem cohibere, aut mittere quondam
Ut sit in arbitrio, sphincter ibi tertius adsit.

590 INDIGUS externi semper, semperque recentis
Auxilii, quod terra parens atque unda ministrant,
Sanguis habet, quo corpus alat: caret attamen illis
Spiritus, qui dent animos, membrisque vigorem.
Hoc genus æthereis tantùm eliciatur ab auris.
595 Ergò, ceu Lemni, aut Liparæ fornacibus ignes
Mulciber exstimulat vento, quem flamma coruscans
Excipit, ut rigidum cogat mollescere ferrum,
Inque nigros veniunt alternis flabra caminos;
Sic opus incoëptum meditans absolvere plastes;
600 Dividet à stomacho totum diaphragmate pectus.
Posthac componet geminos in pectore folles
Plexibus innumeris passim cellisque repletos,
Aëra qui capiant tumidi, reddantque repressi.
Aspera reclusis arteria faucibus illos
605 Conjunget, cui non deerit membrana sonoram,

310 ANTI-LUCRETIUS,

- Cùm volumus, vocem efficiens. Hæc tibia vera
 Naturæ, tremulis transversim fissa labellis,
 Aut tensis, dabit omnigenos è gutture cantus.
 Et quia concurrunt in concamerata palati
 610 Atria, quos retuli, ductus spirabilis auræ
 Atque cibi, nec plus uno quàm pariete distant;
 Aëris in ductum ne pars potùsve cibive
 Fortè cadat, levis ante fores ac sedula porro
 Hærebit ligula, alternis quæ motibus illas
 615 Defendat: qualis majusque minusque foramen
 Protegit egregius lufor, semperque tuetur
 A veniente pilâ: nec pars ea parva laboris.

- PULMONUM in medio prænobile constituet cor.
 Sanguinis hoc centrum est; hæc regia sanguinis ipsa,
 620 Et jugi lymphâ & tenui circumdata vallo:
 In mediis qualem suspendunt lampada templis,
 Ut partes lumen se se diffundat in omnes:
 Sol qualis recreat radiis genialibus Orbem.
 Sit validum robur, sit vis & elastica cordi:
 625 Huc eat, hinc veniens magno fluat impete sanguis.
 Sit pulsus fibris, præsertim in acumine summo,
 Perpetuusque ac per modica intervalla coruscans:
 Arcanum vitæ motu fundatur in illo.
 Hoc sciat, hoc valeat cordis faber inclytus: ergò
 630 Ventriculos huic esse duos hinc inde jubebit:
 Dexter ut accipiat repentem à corpore toto
 Sanguineum laticem, turgens quem vena reportat;
 Atque in pulmonum subitò penetralia vibret,
 Imbibiturum illic jam quidquid ab aëre sumto
 635 Ætheris expressum est: mox à pulmone reversum

Suscipiat lævus ; simili quem arteria major
 Impete pulsatum per corporis omnia membra
 Diffundet. Motu, pro ! quantum est artis in illo !
 Vivimus hac fabricâ tantum, cessante perimus.

640 Machina nam nostra hæc non est hydraulica solum,
 Pneumatica est etiam. Auxilio spirabilis auræ
 Indiget, ex alvo genitricis ut exiit, infans.
 Quippe necesse prius (materno sanguine quando
 Foetus alebatur, stabatque in carcere clausus)

645 Non fuit hunc aditum in pulmones esse patentem.
 Certè non poterant inflari mollibus auris ;
 Et motu sine languentes pressique jacebant.
 Ergò suis diverticulis tunc devius ibat,
 Inquesalutato pulmone petebat aortam

650 Sanguis. Cum verò privatam vivere vitam
 Incipit exclusus, jamque aëre vescitur infans ;
 Inde novò versùs pulmonem tramite sanguis
 Irruit, & primos dediscit sponde meatus.

PURPUREOS autem globulos, humore natantes

655 In liquido (vitalis enim hæc natura liquoris)
 Quî poterit per totum opifex inducere corpus,
 Ni tubulos fingat, magni ceu fluminis alveos,
 Qui deinde in varios divisi sæpe canales,
 Inclusum laticem longè latèque per artus
 660 Insinuent ; succum & studeant deferre liquentem
 Commixti toties ipso cum sanguine chyli :
 Ut sine rore novo nihil, intactumque relinquunt ?
 Nec verò membris tantum hæc alimenta tulisse
 Sufficiat. Quid enim torpens in partibus ipsis

665 Vector opum faceret ? Semper semperque recentes

V. iij

Advehat; & quidquid per spiramenta forati
 Corporis elapsum, reparet; vivumque calorem
 Perpetuis foveat decursibus. Inde necesse est
 Ociùs adversum per iter sine fine, morarum
 670 Impatiens, iterum repetat præcordia sanguis;
 Trituramque novam pressus vehementer & auras
 Ætheris accipiat: renovandus scilicet illo
 Circuito, per quem renovantur corporis artus.

ADVERSUS ideo per singula membra canales
 675 Diducet figulus, quorum ostia cordis in ipsâ
 Sint constructa basi. Princeps arteria lævo
 Ventriculo, princeps at dextro vena patebit,
 Illâ sanguis eat subtilis & æthere foetus;
 Hâc redeat totâ jam despoliatus opum vi.
 680 Nam velut in plures primùm se arbuscula ramos
 Dividit, ac veniunt ramo è majore minores,
 Inde alii rursus ex aliis, hoc ordine tandem
 Ut minimi semper fiant extrema tenentes:
 Nec non multivagis idem radicibus ordo
 685 Cernitur, è terrâ quæ succos undique carpunt;
 Sanguinei pariter tubuli se corpore toto
 Protendunt; atque innumeri ex se plurima trudent
 Segmina, quæ partes cunctas sinuosa pererrant;
 Usque adeò, pars ut nequeat tantilla videri,
 690 Cui non alveolus saltem tenuissimus insit.
 Sunt in membranis etiam levioribus: imò
 Sunt in vasorum tunicâ, vel in ossibus ipsis;
 Quorum pertundunt textum penetrantque medullam;
 Sic passim irrepunt, sic passim arteria venæ
 695 Subiacet: illa fremitu subfultu cordis & unâ

Concutitur; quare texto quadruplice constat

Firmior, ut valeat rapidi vim ferre liquoris:

At placidum referens manet hæc immota per artus.

ALTERNIS autem positas hinc aspice valvas,

700 Ut segetum in calamis nodos: mirabile dictu!

Nempe recluduntur, quæ se in præcordia sanguis

Promovet assiduus; iussæ prohibere regressum.

Verum quæ faciet faber, ut nutritius humor

In tot dividiuus rivos dispersus & exul,

705 Vas tamen ipse omnis redeat collectus in unum?

Nam si quæ propriis è ductibus exeat; illic

Ociùs implentur fossæ; restagnat; inertem

Vertitur in vappam; & pausâ corruptus ab ipsâ,

Fit tabes: letumque dabit, non munera vitæ.

710 Rivorum fines igitur, sive ostia parva

Sic prudens opifex inter se jungere norit,

Diversi ut generis minimorum extrema tuborum

Proxima sint. Nam vi, quâ semper truditur, uno

Egrediens, lacrymas postquam exsudavit alentes,

715 Ecce alium subit, & venarum exordia complens

Non intermisso decurrit flumine sanguis.

Majores, parvis dein concurrentibus, intrat.

Hæ rursum in magnas coalescunt denique venas.

Haud secus Eridanum, Venetis qui mergitur undis,

720 Amplificant fluvii, quos hinc è rupibus Alpes,

Inde Apennini passim juga celsa profundunt:

Hos rivi; & parvâ rivos ab origine fontes.

Florescit regio tantis ditata fluentis;

Frugiferumque solum gregibus pomisque superbit,

- 725 SANGUINIS est autem, Quinti, sublimior usus;
 Quòd caput irroret. Nostræ hinc pars maxima vitæ.
 Hic cerebrum latet; hinc cuncta aut primaria sensûs
 Organa sunt posita; hinc nervorum prodit origo:
 (Scilicet à geminis cerebrum quibus omne tenetur;
- 730 Membranis, nec non cerebelli cortice ab ipso)
 Nervorum qui dant animos & robora membris:
 Per quos Mens gustat, sentit, videt, olfacit, audit,
 Et loquitur, corpusque movet. Quæ mira creandis,
 Et quæ ducendis per segmina corpore toto,
- 735 Nunc geminis, nunc simplicibus solertia nervis!
 Quorum ope subtiles animi, velut ætheris auræ,
 Vivida materies, ipsique simillima luci,
 Ire, redire, volare queant: unde ociùs artus
 Ad nutum flecti, ad nutumque rigescere possint;
- 740 Cessare interdum, vigili cùm fessa labore
 Temperat alternans & lenit corpora somnus.
 Nempe quot è filis constant, quàm tenuibus, atque
 Robustis, & quàm firmo subtemine nexis!
 Quantæ in spiritibus vires, qui fila pererrant!
- 745 JAM-NE vides quali niteat disposita labore
 Corporis hæc moles, & inenarrabile textum.
 Ne tamen humanæ tantum compaginis ingens
 Admireris opus, turbam aspice circumfufam
 Omnigenarum animantùm: ipsis miracula magna
- 750 In minimis: huc verte oculos. Bombycis in anno
 Ter transformandi longè est operosius ovum,
 Quàm Semiramidis Babylonica moenia magnæ,
 Aut impendentes præcellis arcubus horti;
 Quàm Pharos, aut Ephesina ædes, & Olympia signa;

- 755 Quàm Solymæ templum, vel Dædalei labyrinthi
 Magnificæ ambages, Mausoli immane sepulcrum,
 Monstraque Pyramidum, & Rhodii portenta Colossi.
 Nam duris homines potuere laboribus illa,
 Et vigili curâ, & largo pervincere sumptu;
 760 Hoc non assequitur prudentia tota Sophorum,
 Non robur populorum, aut Regum immensa potestas.

NAMQUE in eo jam dudum inclusa fuisse necesse est
 Non modò vermiculi simul omnia membra futuri,
 Sed distincta etiam triplicis primordia formæ,

- 765 Quam præfinitis ex certâ lege diebus
 Induet; ut primùm reptans, pòst chrysalis, ales
 Desinat, immoriens effusâ prole triformi.
 Hoc ritu extinctis bombycibus ante Novembrem,
 Vere novo tepidis genus omne resurgit ab ovis;
 770 Et reliquum simili jactatur sorte per annum.
 Quippe duos simul ac menses bombyculus egit,
 Grandior & saturis foliorum pabula buccis
 Respuit, ac primæ sensit fastidia vitæ;
 Cernitur ex imo deducens pectore fila
 775 Nere sibi tumulum, levibusque appendere ramis:
 Ovata in medio subtili stamine concham
 Textit membranæ similem & circumundique septam;
 Atque ibi desidiâ torpens mollique veterno,
 Oppressus-ne sopore jacet, leto-ne sepultus?
 780 Tum pellem incanam nigranti mutat amictu:
 Nec caput apparet, nec pes, nec jam ampliùs ulla
 Quæ fuerat species; simul omnes contrahit artus
 Corporis, exiguam formâ referentis olivam.
 Fit nova res. Tandem intepuit cùm Sirius ardor,

- 785 Ultimaque autumno miti deferbuit æstas,
 Protinus albescens redimitur flore cadaver,
 Parvulaque exornant angustam cornua frontem:
 Tum pennæ assurgunt humeris; & pristina demum
 Viscera productam sensim extenduntur in alvum.
- 790 Serica dente mero positis ergastula rodit
 Exuviis, structasque prius, nunc diruit ædes:
 Et fit avis per tecta volans, perque aëris auras,
 At blandis vefanus amor nova pectora telis
 Sollicitat: nubit volucris jam proxima leto,
- 795 Et soboli tota indulget; secundaque partu
 Multiplici, foliis postquam ova infixæ reliquit,
 Tot pertæsa vices, jam prorsus inutilis Orbi,
 Tandem omnis moritur, postremaque funera solvit:

- H A U D aliter muscæ, quanquam illis longior ætas
 800 Esse quidem solet, haud aliter bis nascitur omnis
 Papilio, pictis pennas distinctus ocellis;
 Quem florem aligerum dicas, quem lucis amantem
 Sæpè dat exitio pulchræ pellacia flammæ.
 Nempe hoc omne genus varium & mutabile, vermem
- 805 Exuit antè, leves quàm cœlo ventilet alas:
 Inque statu medio recubans sub carceris umbrâ,
 Nec vermis nec avis, nec vivum aut vivere cessans,
 Attentis miranda oculis spectacula præbet.
 Degere quadrupedem multâ sub arundine ranam
- 810 Qui videt, & saltare solo, mox repere pigram
 Umbrosas inter salices, atque aëris aurâ
 Non fecus ac lymphâ vesci, tum crura natando,
 Et longum femur & nudos agitare lacertos,
 Scirpea clamoso latè loca rumpere cantu,

- 815 Quo pulsæ resonant æstivâ nocte paludes,
 Crederet alterius vitæ primordia nascam,
 Atque in pisciculis annum exegisse juventæ?
 Piscis erat capitatus: ei perlucida remum
 Cauda ministrabat, quem flectere norat in undis;
- 820 Exiles pinnæ, teres undique corpus & atrum.
 Sic ovo exivit: rana hoc in pisce latebat.
 Atque id non temere aut rarò; sed semper eodem
 Hos peragi ludos ritu miramur ubique.
- 825 NĒC solùm in minimis naturæ regula brutis,
 Ast etiam in magnis constat; seu corporis artus,
 Seu studia & mores, aut curam prolis alendæ,
 Seu victum inspicias. Nam fulvi terga Leones
 Semper, & hirsuti nemorosis montibus Ursi,
 Et Tigres variæ, & latitans Crocodilus in undis
- 830 Prædæ inhiant: vexat Perdices atque Columbas
 Accipiter: timido Lupus insidiatur ovili:
 Pascua Taurus amat, cornuque laceffere gestit:
 Frigoris impatiens terram Philomela calentem
 Quærit, & ad notos cum Sole reversa penates
- 835 Dulcisono nidi solatur tædia cantu,
 Incola semestris patriæ, semestris & exul:
 Consuetasque domos peregrina revisit Hirundo.
 Cetera quid referam cunctis animalia terris
 Et pelago: mundi quibus immutare vetustas
- 840 Nil potuit; sicut neque frondem invertère laurûs,
 Nec junci calamum, aut violæ vernantis odorem?
 Et, si plantarum aut animantûm, sæpiùs ut fit,
 Degeneres aliquas vitio telluris & auræ,
 Sive emendatas cultu meliore videmus,

- 845 Tu ne propterea mutari semina credas :
 Nam permissa sibi redeunt ad pristina semper ;
 Et quóvis detorta in se Natura recurrit.

- QUÆRENDUM est igitur, quænam sit causa tenoris
 Perpetui. Certè nusquam reperire licebit ,
 850 In primis nisi principiis, unde illa creantur,
 Atque ita dispositis, ut semper talia prodant.
 Fortuitis-ne Atomis? Atomis sed corpora nulla,
 Nullas affectant species, nec legibus ullis
 Morigerantur : abest procul his delectus & ordo.
 855 Principia hæc igitur sunt ipso in semine rerum,
 Non allata foris, sed fontibus hausta paternis.
 At pater unde habuit? Nimirum semine ab ipso,
 Unde fuit. Traducta ergò sunt ordine quodam
 A patribus primis ad natos inde sequentes ;
 860 Et sic ad reliquos veniunt transmissa nepotes
 Planè eadem : cùm sint eadem quoque facta nepotum ;
 Quæ patrum fuerant, moresque imitentur avitos.
 At non fingere habet propriæ primordia gentis
 Quæque recens soboles : sed qualia repperit illa,
 865 Tradere venturæ vel nescia cogitur. Ergò
 Jam caput ad primum stirpis remeare necesse est,
 A quo cuncta fluant, quondam informata. Sed illi
 Quis dedit? Anne sui generis fuit ipse repertor?
 Tute negas. Forfan compegit femina casus :
 870 At casus nihilum est, aut res. Rem feceris esse ;
 Ergò materiem, atque Atomis nil amplius ipsis :
 Si nihilum ; ergò dabis nihilo ut fabrefecerit Orbem.

NĒC quia nil pugnat res, quâ ratione geruntur,

Hac fieri, idcirco casu sic esse putandum est.

- 875 Nonne etenim ille tibi dicatur stultus & amens;
 Qui velit Iliacæ monumentum cladis, Homero
 Ignorante, unâ vi motûs esse peractum;
 Aut elementorum casu per mutua nexis
 Versibus, eximium carmen prodisse Lucreti.
- 880 Quæ quanquam ingenium ostentant doctumque laborem;
 Nil tamen est cur sic disposita fuisse repugnet
 Principiis motûs, elementorum-ve figuris.
 Sic etiam nostro quamvis in corpore membra,
 Quo sunt quæque situ, nihil obstat quominus illo
- 885 Singula sint, tamen hoc ritu potuisse locari,
 Absque ullo proprii, quod tam solerter obibunt,
 Muneris intuitu, Ratio negat ipsa, videtque
 Conspiciam primâ viventium in origine Mentem.

Q U O D si non sine proposito, quodcunque sit, uti

- 890 Mortales membris, aut fungi munia possunt,
 Nec sine proposito membra hæc mortalibus ipsis
 Sunt concessa. Fabro ante omnes innotuit usus.
 Cudere nam solertius est, quàm ducere aratrum;
 Foetaque seminibus compingere semina multis,
- 895 Quàm serere, ac sulcis versos mandare per agros;
 Flectendo formare habilem, quàm flectere linguam;
 Et digitos manibus, scapulis aptare lacertos,
 Quàm curvare manus, & corpora prendere dextrâ.
 Semina sunt igitur magni argumenta laboris,
- 900 Magnæ Mentis opus; quæ tot miracula rerum
 Abdidit in tenui: at maribus concredita solis,
 Ut mare deciduum genus omne veniret ab uno.

- TERRIGENAS igitur populos educere limo,
 Vel genus alituum densatâ ex ætheris aurâ,
 905 Seu liquidum in mutos elementum cogere pisces,
 Ridiculus labor est. Cunctis par sufficit unum;
 Unde fluat reliquum diducto semine vulgus.
 Nec tamen hocce caput generis cuiusque bifurcum
 Æterno statues, ni sis delirus, ab ævo:
 910 Quippe & staret adhuc. Ortûs quæ nescia, durant
 Nescia & interitûs. Quæ principis, una nepotum
 Conditio: ut cuncti morimur, sic primus avorum
 Debuit ipse mori; quia nascimur, hic quoque nasci.
 Solus at æternus, primum qui condidit, ille est.
 915 Si casus, casum æternum cogere fateri,
 Qui nihil est. Si Mens, æternam credere Mentem:
 Nec magis æternum sibi succedentia multa
 Conficiunt, quàm multa sibi contermina formant
 Immensum. Quidquid capimus sine fine modoque,
 920 Ire catenatum junctis nequit ex elementis.

- SED quoniam una tibi semper Fortuna creatrix
 Omnia composuit rerum primordia miscens,
 Dic, age; cur primùm tantos enixa labores
 Destiterit subitò cessans, nec rem ampliùs ullam
 925 Progeneret; sed quam arripuit, cogatur eandem
 Ire viam? Novitatis enim fortuna parens est.
 Quâ sibi vi factâ, quo nempe coërcita fræno?
 Quid vetat omnigenos ultrà procudere partus?
 Semina non defunt; vis insita suppetit; adsunt
 930 Multimodi nexus, & formarum ampla supellex.
 Dic mihi, fortunæ volucres quis rescidit alas?
 At verò casu fieri quæcunque putantur,

(Scilicet

(Scilicet obscuri respectu finis agentem
Causam, nec solitam, casum appellare suemus)

935 Rarò, inconstanter fiunt: ast omnia nostra hæc
Tanquam ex præscripto legis, serieque per ævum
Non intermissâ, & parili pede currere, testes
Nos sumus. Adde etiam, quòd multam agnovimus artem,
Sublime ingenium, & vim magnam mentis in illis.

940 A c velut in nummis dum eudere Principis ora
Sculptori visum est, operosum ante omnia cælat
Prototypum chalybe in duro; cui pressa metalla
Cum se se indiderint, quot erunt signata, necesse est
Accipiant unam effigiem: spiratque manetque

945 Primitus impressum, & nunquam debile signum:
Sic, non casus iners, non quævis inscia causa
Principiorum est principium, quæ corpora quæque
Constituunt, viva imprimis, & semen eorum:
At, quocunque modo libeat vocitare, sit illa

950 Provida, communis, valida, atque æterna, necessum est.

PROVIDA: nimirum conceptâ ut imagine rerum
Quas fieri voluit semel, & succrescere semper;
Ac totam seriein per sæcula multa futuram
Prospiciens, passu det cuncta incedere iusto:

955 Et ponat leges, ne quo se devia flexu
Linea corrumpat, neu recto tramite aberret.
Quod si non esset, jam funditus omne videres
Subverti genus, & confundi Semina multis
Intermixta modis: nulloque coërcita nexu

960 Cuncta brevi in natale chaos resoluta redirent.

- C O M M U N I S** porro : quoniam omnia cernimus uno
 Semper more geri. Quippe ut vegetabilis arbos,
 Sic animans proprio semper de femine nasci,
 Semper ali, atque mori, solitosque emittere fructus,
 965 Communem & semper decurrere cernitur orbem.
 Atque ut pictoris facile est agnoscere morem,
 In tabulis quidquid celebraverit, aut fera Martis
 Prælia, & horrendis quassatam assultibus urbem,
 Capripedum-ve jocos, festivique orgia Bacchi,
 970 Seu virides Penei ripas, & frigida Tempe,
 Seu puppim allisam scopulis, & naufraga ponti
 Littora, & elatos ventis ad nubila fluctus:
 Prodit enim ex ipso diversarum ordine rerum,
 Fingendique modo dispensandique coloris,
 975 Appositâque umbrâ, & dispersâ luce, character
 Cuique suus, veri auctoris certissimus index:
 Sic Natura omnis fabricatorem arguit unum.

- D I X I M U S** & causam hanc pollentem viribus esse.
 Quis dubitet? Cui Materix sit subdita moles
 980 Omnis, uti limus figulo, nunc iussus in urnam
 Expandi, nunc esse globus, vel equestris imago.
 Scilicet ex glebâ Moderator summus eâdem
 Et Solem & Lunam, & fulgentia sidera coelo,
 Et Maria & Terras, & quidquid vivit in illis,
 985 Condidit; atque pari, quo fecit, numine servat.

D E N I Q U E ut omnipotens, communis, providus, auctor
 Sic æternus erit: quis enim dabit esse creanti,
 A quo cuncta tenent ut sint maneatque? Sed horum
 Arte rudi quædam & firmo cum robore, vasti

- 990 Inconcuſſa Orbis quaſi fundamenta baſeſque;
 Quædam perfectò ſtudioſè intusque polito
 Corpore, verùm eheu! paucos manſura per annos,
 Nec mirum certè ſi quo ſubtilius omne
 Compoſitum fuerit, cùm ſit pars quælibet ejus
- 995 Pronior ad motum variisſque obnoxia plagis,
 Hoc poſſit minùs & durare, & reſpuere ictus.
 Tanto nobilitas emitur, vitæque voluptas
 Labilis! Idcirco brevium cauſa optima rerum
 Invigilare ſimul reparandis atque creandis
- 1000 Debit, ut multis porro ex mortalibus eſſet
 Immortale genus. Verùm uno ac ſimplice nutu
 Fecit utrumque Deus: cùm cuncta in ſemine primo
 Semina concluſit, gemini compendia ſexûs:
 Cuſtodeſque mares pretioſi muneris unos
- 1005 Inſtituit, ſobolem maturâ ætate daturos.

- Si c hominum genus omne hominis tenuiſſima primi
 Pars fuit. At majora tibi miracula pando.
 Non ſolùm exortos homines olim-ve futuros
 In patre quemque ſuo ſtirpis comprehenderat auctor,
- 1010 Sed plures multo, qui nunquam ad luminis auras
 Pervenient, quanquam ad lucem vitamque parati.
 Quotquot enim à genitis gigni potuere viciffim,
 Qui tamen in tenebris jacuere perennibus, & quos
 Oppreſſit nox atra æterno in carcere clauſos:
- 1015 Et, ſi dante Deo ſpiraffent, quotquot ab illis
 Enaſci poterant, cunctos ſimul una creavit
 Formavitque dies, jam membris omnibus aptos,
 Jam plenos vegetante animâ, ſed mentis egentes.
 At totam in maribus prolem primordia vitæ

1020 Accepisse prius, quàm sit conjuncta marito
Femina, si dubitas, oculos adverte, videbis.

NE M P E Microscopium, Batavis quod nuper in oris
Divinâ sapiens reperit Levenockius arte,
Perspicuamque facem in tenebris dedit esse profundis,
1025 Arripe & observa. Nihil est nisi vitrea lenti
Lacryma convexæ similis, quam lamina duplex
Continet infixam, tenuique foramine circum
Includit. Minimum quodcunque objeceris, ingens
Apparet visu confestim, atque intima pandit.
1030 Nec præsens adeò nostris obtutibus unquam
Auxilium venit: novus illo sistitur orbis;
Et nova Naturæ facies referatur, apertis
Visceribus mixtorum, & tegmine nuda remoto.
Est oculorum oculus, sine quo cæci esse videmur,
1035 Saltem hebetes tardique: quibus vix antè licebat
Nosse superficiem, atque hære in cortice summo,
Nunc aditus liber patet in præcordia rerum.
Nec jam vestibulum ante ipsum atque in limine portæ
Stamus, at in medias juvat ire profundius ædes;
1040 Atque ibi thesauros fluxi & reparabilis ævi
Hactenus occultos, quodque est ante omnia mirum,
Æternæ contemplari vestigia Mentis
Indita Materiæ, ut speculis mandatur imago. ●

NE te prodigii novitas absterreat, ut quos
1045 Erroris timor insipiens errare coëgit:
Ne-ve instrumento fingi mendacia credas,
Sensibus ac nostris illudi: qualia monstrat,
Talía sunt in se se objecta; & plurima quanquam

Inspiciuntur, adhuc plura inspicienda supersunt.

- 1050 Imò & lenticulæ decies licet aucta potestas
 Cresceret, inventisque novis assurgeret ultra
 Vim propriam, quantum mortalia lumina vincit,
 Semper inexhausto non visa relinqueret impar
 Huic fundo; satis est, partem potuisse videri.

- 1055 ERGÒ lenticulæ opponas, dum pura dies est,
 Aut canis, aut galli stillantem è semine guttam;
 Protinus ecce tibi ante oculos (mirabile visu)
 Vermiculorum ingens populus, quasi in æquore magno
 Mòbilis, atque natans, celer, irrequietus, & omne
 1060 Per spatium ludens certatim ac præpete cursu.
 Quàm multæ spectantur apes æstate serenâ
 Surgere confertim, totisque erumpere cellis;
 Cùm priscis laribus pulsæ novitatis amore,
 Fragrantes cunas & cæca palatia linquunt:
 1065 Agglomerant se se in nubem, rapidasque choreas
 Ad Solem exercent: pennis micat effera pubes,
 Et magno circumvolitat per Inane susurro.
 Sic genitale suâ fremit agmen & ardet in undâ;
 Quàm durat calor ille diu quem è fonte paterno
 1070 Attulerant: sensim nam defervente liquore
 Languescunt, tenuesque animas jam frigida ponunt:

HIS caput & caudam & membrorum cernere fas est
 Molle rudimentum, & formæ discrimina quædam.
 Verùm ipsis quanquam duplicem sexum esse necesse est,

- 1075 Haud facile agnosces; turbâ tamen omnis in illâ
 Masculus innatam sobolem jam continet in se:
 Quam si non habeat, quo pacto emittere posset;

X iij

- Illo nempe die, quo plenis puber ab annis,
 Ibit in amplexus avidæ consortis; & unde
 1080 Tunc natam erueret? Cùm jam omni parte creatus,
 Nil sit adepturus venturo tempore, præter
 Crementum. Tenet ille adeò, quodcunque tenebit:
 Integra nimirum propriæ exemplaria gentis,
 Et sobolem quoque natorum, sobolemque nepotum;
 1085 Foetaque filiolis animalia gestat, ut ipse
 In patre vivus erat, quem emissum tu modò cernis.

- Si te percellunt tot tamque minuta minutis
 Corpora corporibus prægnantia, ne tamen istis
 Diffide; at potiùs mirare hæc omnia genti
 1090 Plantarum, atque homini, & cunctis communia brutis;
 Unde his communem causam invigilare necesse est.
 Nonne vides quàm fit tenuis formica culexque;
 Et plebecula quam nutrit gravis atque senescens
 Caseus, & quæ habitat flores ac germina mandit,
 1095 Et quâ prunorum albescit violacea pellis,
 Et quâ obducta situ vel mucida corpora sordent;
 Denique qui medio deprenditur anguis aceto:
 Quid minus esse putas minimis viventibus istis?
 Attamen his partes multæ, multoque minores
 1100 Inveniuntur adhuc; quarum numero, ordine & usu
 Integra concrescunt, & verè animalia fiunt.
 Est illis cerebrum & pectus, venterque pedumque
 Remigium: est humor quidam in præcordia manans,
 Ac refluens; & particulis hæc omnia constant.
 1105 Sunt fibræ & glandes, sparsi per tota meatus
 Corpora; sunt animi vitæque ac motibus apti,
 Insuper & foetus, atque organa foetibus ipsis;

Ac totidem moli respondent congrua membra,
Quot sunt Balenæ, quot grandi sunt Elephanto.

1110 Nam varias partes suas aptè dividit ordo,
Sepositaque tenet : cùm decrescentia Semen
Semina quodque habeat, semperque minora gradatim :
Nec magis inde tumet : nam ritu prorsus eodem
Circulus insertos amplectitur orbibus orbes

1115 Innumeros, nec eo fit major; & uncia simplex
Haud gravior, quòd contineat sine fine modoque
Pondera se leviora; ut fusiùs antè probatum est.
Ergò prosequere, ac nostris assuesce minutis;
Et quàm sit vis Materiæ fecunda, memento.

1120 Nec satis: exemplo causam firmare juvabit:
Unde est, cùm species asini miscetur equinæ,
Mulus ut inde oriens, sit quamvis pronus & acer
In Venerem, generet nihil, infecundus amator ?
Id quoque de Pardo, Tigris submissa Leoni

1125 Quem parit, atque aliis Naturam præter obortis,
Inter aves aut quadrupedes aut cetera cense
Quæ procul à nobis animalia protegit æquor.
Hæsit in hoc puncto rerum malè gnara vetustas;
Suetaque pro causis adducere nomina vana,

1130 Hos infamavit monstrorum nōmine partus,
Monstri & prolificum semen cuiusque negavit.
Excusanda tamen: nondum sibi lumen in umbris
Fecerat obscuris ars ingeniosa Sophorum,
Qui plerumque nihil nisi suspicione tenebant.

1135 Venit clara dies; & tandem cognita causa,
Cur steriles cuncti naturâ ex dispare foetus,
Totaque progenies mulo sistatur in uno.

Scilicet illius conspecto semine, nullum

Apparet vivens animal, tantum humor inanis :

1140 Quandoquidem non est ab eo qui cuncta creavit,

Ancipitum species & formula condita rerum :

Nec possunt aliquo fabrefacta exfurgere casu,

Quæ non extiterint jam pridem ab origine Mundi.

Nam quæ causa minor, vel quæ manus æmula summi

1145 Artificis, tanto poterit contendere nisu,

Insecta ut faciat, Regemque imitetur Olympi?

MULUS at iste, inquis, non est ab origine primâ

Structus; & ecce tamen venit, ac profertur in auras.

Imò structus erat; sed quid mutaverit, audi.

1150 In patre asellus erat multis cum millibus, antè

Quàm matrem furtivus equam violaret adulter.

Ignotis subiens testis, exoticus hausit

Non sibi collectos peregrino è fonte liquores;

Parvula discordi tumuerunt viscera succo:

1155 Vestivitque artus asininos humor equinus;

Haud ita dissimilis tamen, aut alienus, ut illos

Rumperet omnino, sed qui pervertere posset:

Et coepit neuter fieri ex utroque parente,

Detortâ in melius formâ, sexuque retento.

1160 At quoniam foetus minimi, quos hospes alumnus

In se sopitos immaturosque gerebat,

Insolito nunquam victu potuerit foveri,

Tunc genus extinctum est: quoniam sine numine fabri

Formæ non potuit suppleri formæ peremtæ.

1165 Quòd si aliquis cladem effugeret, servatus asylo

Ambigui patris, & genuinâ matre receptus,

Possset item nasci: verum id contingere rarò,

Vel nunquam, & suspecta putem monumenta tulisse.

Mulus propterea vacuus venit, omne per ævum

1170 Prolis egens, solâ posthac reparabilis arte.

Quales in nostris crescunt regionibus herbæ

Quas Asia, aut America recens, aut Africa mittit

Contentas in feminibus : frondescere primùm

Non dubitant ; verùm flos illis cassus, & ultrà

1175 Semen ferre negant ; frustra enitentibus oblat

Temperies aliena soli, vel frigidus æther.

Sic sterilis mula est, confusis indole binâ

Fermentis ; quorum discors natura duplexque

Forma vetat, ne quidquam ex his augescere possit ;

1180 Seu quia clauduntur loculi, tunicæque labantes

Flaccescunt, seu pollutus contabuit humor,

QUIPPE hoc femineum officium est, ut idonea solùm

Præbeat interiùs pullis alimenta repostis :

Hoc maris, ut pullos, quorum ipsi copia multa

1185 Semper inest, interdum utero transmittat alendos.

Ova quod attento tibi gallinacea monstrant.

Namque ibi luteolum tenuis membrana vitellum

Cingit, & in lento suspensum albumine vinclis

Continet hinc atque hinc : falsò quæ germina vulgus

1190 Autumat : hæc pelli quam testa involvit, adhærent.

Illo nutritur soboles oritura vitello,

Cùm gallo genitrix est fecundata marito.

Hâc unâ pullus paulatim augebitur escâ ;

Quam tenet ipsum etiam gallinæ virginis ovum,

1195 At sterile, & nullo capturum fomite vitam.

Nam nihil inde potest, ubi non fuit antea, oriri.

Quocirca multum est, quæ sit prudentia Mentis

330 ANTI-LUCRETIVS,

Divinæ, ut stupeas : quando partita laborem
 Inter utrumque genus promendæ in sæcula prolis ;
 1200 In mare prolem ipsam statuit ; dum femina sola
 Possidet id quo possit ali & grandescere proles.

ATQUE adeò quoties genitali ardore cientur
 Nativi latices, quo se quoque Numinis alti
 Pandit provida Mens, in tempora longa propagans
 1205 Viventùm omne genus, subitus micat ignis amorum :
 Utrumque exagitat sexum vefana libido.
 Nonnullis sine lege venit, sed quâlibet anni
 Tempestate ; aliis nidorum menstrua cura ;
 Semestres aliis nexus : pars maxima tantùm
 1210 Vere novo, ac Solis reditu connubia miscent.
 Seri hoc igne calent gelido sub marmore pisces ;
 Cessit ubi grave frigus aquis, & ab aëre lapsus
 In pontum, in fontes, in flumina transit æstus.
 Tunc natat omnis amor, tunc flagrant humida regna,
 1215 Et lasciva Venus tepidis bacchatur in undis.
 At cervos, imbelle pecus, natumque latebris,
 Autumnalis agit furor in civilia bella,
 Mugituque procul reboat nemus omne falaci.
 Sic totum Natura, suas secunda creatrix
 1220 Dispertita vices, incendit amoribus annum.
 Cessat hyems, & sola gelu quasi cœlibe torpet.

QUOD si, cùm videas partes animantibus esse
 Non ita præcipuas nequeant ut stare sine illis,
 Qualia sunt cervis & bobus cornua, quales
 1225 Nonnullis dentes, & cauda oculata superbo
 Pavoni, atque homini florens in corpore pubes,

- Quæ matura dies affert, non ipse dat ortus,
 Hinc fortasse putes non feminis esse virilis
 Congenitum laticem, at membris aliquando creati,
 1230 Tarda quòd in nobis veniat generosa juvenus,
 Falleris haud dubiè. Nam primò ut singula tangam,
 Quæ tu innata negas, fierique recentia dicis,
 Et plumæ & pubes, dentesque & cornua, quanquam
 Non excluduntur certo nisi tempore vitæ,
 1235 Formam habuere tamen propriam in radicibus imis,
 Principiumque sui. Quanto magis esse paratum
 Debit à teneris, quod continet omnia, semen!
 Frigida sed nuper genitis infantibus ætas
 Non patitur validis quassari membra fluentis;
 1240 Nec tunicæ graciles, nec tenuia vasa resistunt:
 Infecundus adhuc circum præcordia sanguis
 Volvitur, & crudi stillant in viscera succi,
 Lymphaque molliculos fluit immatura per artus.
 Ast ubi convaluit grandescens corpus in horas,
 1245 Firmatoque vigens adolevit robore virtus;
 Tum cellis trepidare cavis, fremere atque moveri
 Haætenus immotæ contracta exordia gentis.

- Sic postquam abreptus tetrìs Aquilonibus aër
 Horrentem brumam terris advexit & undis,
 1250 Et cecidit Mundi facies, caligine mersa
 Cuncta jacent; mutæ volucres, & squalida Tellus;
 Obductum Solis jubar, & vix nubila densa
 Permeat ambiguae vagæ quædam lucis imago.
 In stabulis armenta, greges torpore fatiscunt,
 1255 In sylvisque feræ: læt intra limina pastor.
 Currere tunc rivi, tunc prata virefcere cessant:

- Nec jam ullæ arboribus frondes, neque gratia ruri :
 Sed stupefacta omnis pallet Natura, siletque
 Sub nive, sub glacie duris obstricta catenis :
 1260 Regnat ubique veternum, & vita simillima morti est.
 Sol autem ut coepit noctes æquare diebus
 Pleniùs irradians, & amicum restituit ver ;
 Dissilit acre gelu-spirante Favonio, & Orbis
 Vincla remittuntur : lenis per corpora cæca
 1265 It calor, & laxat partes, miscetque movendo ;
 Arridetque anni redeuntis prima juvenus.

- SEMINA sic teneris dormitant abdita rebus,
 Donec robur ea, & juvenilis concitet ardor.
 Attamen in vario genere ac molimine rerum,
 1270 Queis nova tempestas anteaetæ damna refarcit,
 Non ullam invenies, quæ, si incrementa recepta
 Veris ab adventu & rorantis munere cœli
 Excipias, causâ in propriâ, dum bruma rigeat,
 Non fuerit : parvæ sed erant, imisque latebant
 1275 Principiis ; magnæ nunc sunt, oculisque patentes :
 Antè quiescebant ; nunc omni ex parte moventur :
 Nunc res dicuntur ; sed erant compendia rerum.
 Haud secus ille Elephas, qui tergo pondera tanta
 Sustinet, ac turre armisque virisque refertas,
 1280 Textilis instar equi periit quo prodita Troja,
 Nascens parvus erat ; minimus quoque matris in alvo.
 At quanto minor in lumbis fuit ille paternis ?
 In lumbis & avi & proavi ? Tamen unus & idem.
 Aspice sublimi ferientem sidera quercum
 1285 Vertice, rimantem radicibus infera regna,
 Umbrantem patulo ramorum tegmine terras,

Et qualem Assyrio monstrarunt somnia Regi;
 Glans fuit, aut potiùs pars exilissima glandis:
 Atque eadem in quercu, glandem quæ protulit illam,
 290 Jam distincta suis perfectaue partibus arbos
 Tota erat, exceptis, ut diximus, incrementis.
 Haud aliter gens Hebræum numerosior astris,
 Quæ Syriæ fines olim ditione tenebat,
 Nunc servit latè totum diffusa per Orbem,
 295 Abramo simul in puero fata constitit omnis;
 Et dum vagiret, cunis requievit in iisdem.

VERUM, inquis, quo nempe queat contingere pacto,
 Tam teneris, tam mobilibus cum semina quæque
 Particulis constent, quarum positura, modusque
 300 Convelli faciliè, ac dilabi tempore possunt,
 Undique præterea è variis alimenta recepent
 Corporibus, discors quibus est atque absona planè
 Temperies, ut tam multos intacta per annos
 Sic maneant, servantque suam inconcussa figuram?
 305 Plurimus id cortex facit, & pressura coercens.
 At ne credideris vel centum è millibus unum
 Proferri in lucem. Perit innumerabile vulgus
 Non natum: ac, veluti ratis ipso naufraga portu,
 Postquam infinitis latebrarum amfraetibus ægre
 310 Se tandem eruerat, frustraue ad tempora venit
 Expectata diu, correptum præcoce fato,
 Vivendi amittit spem totam in limine vitæ:
 Aut quia destruitur corpus, quod semina servat;
 Aut fata dispereunt, simul & conclusa gradatim
 315 Innumero numero plebecula seminiorum.
 Ut vi fracta maris cum gurgite cymba profundo

334 ANTI-LUCRETIUS,

Mergitur; & cymbæ quæcunque est credita turba
Interit, atque unâ forbetur merfa procellâ.

- QUIN etiam fragilem populum necat ægra senectus ,
1320 Aut hebetat minuitque , atque omni robore pulso
Marcentem infringit ; vis morbida sæpe trucidat :
Præcipuè rapti quam ultrix America metalli
Misit in Europam , pretiumque exegit avaris
Fontem ipsum vitæ inficiens ; diroque veneno
1325 Vulnera jam nimium metuendi insperfit amoris.
Aspice nunc quanta immensum jactura per Orbem ;
Quot pateant leti portæ ; quot mutua bella
Mortales inter miseros ; quot ubique voraces ,
Indomitæque feræ ; quot sint dispendia frugum.
1330 Namque & gramineum germen populatur in herbâ
Corniger , ipse brevi pariter cessurus in escam ;
Mactandæque sues & glandem & fagina frangunt.
Semina ; sic & aves avibus , granisque cibantur ;
Sic pecudum gens nata mori , frumentaue crescunt
1335 Nata teri , propriâque hominem fulcire ruinâ.
Alterum ab alterius clade integratur , & augmen
Accipit : usque adeò res omnis debita morti
Prædatur , mox præda aliis datur ipsa vicissim.

- S E D magis inde patet , cur tanto intexta labore
1340 Semina seminibus Mundi concluderit auctor.
Prænoscens etenim variis quàm plurima semper
Interimenda modis , rueret ne fluxa propago
Paulatim , tandemque internecione periret ,
Jussit inexhaustâ compagine foeta creari ;
1345 Ut saltem in paucis , quæ demum intacta supersunt ,

Ac velut exscidio communi erepta , manerent
 Reliquiæ generum incolumes. Hinc masculus intra
 Fluctivagos pisces planè est spectabilis humor :
 Pisciculorum incredibilis quem copia densum
 1350 Efficit ac niveum ; quot habet Sextilis aristas ,
 Quot sunt in sylvis frondes , quot littore arenæ :
 Tale putes omni concretum in corpore semen.
 Maximus in minimis certè Deus , & mihi major ,
 Quàm vasto Cœli in templo astrorumque catervâ.

1355 Nec te viventium numerus perterreat ingens
 Corpore in angusto : quis enim pertingere finem
 Materiæ possit ? Quæ si tam immensa videtur
 Exteriùs , Cœli dum tractus ultimaque astra
 Suspiciis , ac semper diffusam intelligis ultrâ ;
 1360 Non eadem minùs infinita videbitur intus ,
 Solvere si tentes , penitusque extrema minutim
 Quæsieris. Vanus labor undique : terminus illâ
 Nec crescente fuit , nec decrescente repertus.

ERGÒ Materiæ cùm sit pars quælibet ipsa
 1365 Materies , extensa loco , atque instructa figurâ ,
 Quid vetat abstrusas inter prorsusque latentes
 Viventium in gremio partes , dignoscere quasdam ,
 Non modò dividas , iterumque iterumque minores ,
 Verùm etiam organico ritu doctâque creantis
 1370 Arte laboratas , quæ sint primordia rerum ,
 Atque alias aliis immerfas ? Sicut in horto
 Cernimus , illuxere dies cùm veris amoeni ,
 Surgere florentem viridi de cortice gemmam.
 Aspicias ut teneram vix audet findere pellem

- 1375 Primùm inter nitidas affulgens purpura frondes ?
 Carpe manu , flos est nondum , sed molle futuri
 Principium floris ; soles alimentaue defunt :
 Carpe manu , internosque oculo scrutare recessus ;
 Invenies foliorum intexta volumina centum ,
 1380 Et quotquot Zephyris erat expansura coronas ,
 Si crevisse rosæ justum licuisset in ævum.

- SEMINA quin etiam , sobolis spem in pyxide clausam ,
 Immatura quidem , sed tota atque integra servat :
 Amplificante vitro quæ si perspexeris , ingens
 1385 Nec priùs auditum subitò mirabere monstrum :
 Scilicet arboreos artus in acumine grani
 Exiguo totos ; distinctamque ordine pulchro
 Radicem à ramis. Tum grana secunda videres
 Protinus in primis , aliudque in germine germen ;
 1390 Si possent oculi tantas penetrare latebras.
 Ast ubi deficiunt sensus , Mens abdita rerum
 Prosequitur , superatque viam. Mysteria tantæ
 Jam capis : ecce offert tibi se innumerabilis ordo
 Congenitorum hominum ; quos primo in semine clausit
 1395 Omnipotens sator , aggestosque volumine parvo
 Implicuit : segetem æternam , & sine fine feracem ;
 Quam succedentes anni , revolutaque sensim
 Tempora multiplici foetu , partuque recludunt :
 Et populus surgit , populos quoque mille daturus.
- 1400 AT non hoc hominis proprium est , quod diximus : æquè
 Competit organico , quod nascitur ac perit , omni.
 Ut rosa , sic reliqui flores , herbæque virentes
 Telluris decus ; & multo producta labore

Vis

Vis segetum; & pomis dives pendentibus arbos;

1405 Quæque tegunt altæ montana cacumina sylvæ:

Sic acino inclusæ vites, & vitibus uvæ:

Sic in frumento seges est, & plurima messis:

Sic reliqua in reliquis: & quæ modò facta videntur,

Antea erant, sed operta; at nunc revoluta patefcunt:

1410 INDE fit ut terræ non omnes omnia possint

Reddere. Nam multis Ceres aurea fulget in arvis,

Luxuriatque solo felici atque ubere glebæ,

Vix capita ut fufferre queant pendentia sylvæ

Culmorum: ridet grato sub pondere Tellus;

1415 Et fruges largo profundit Copia cornu.

Tales; ut perhibent, ostentat Mœsia campos;

Tales Ægypti fortunatissima terra,

Niliacis postquam latè perfusa fluentis,

Nigrâ consperfas uligine sensit arenas.

1420 Parte aliâ miferos fitis horrida, vel gravis humor

Vastat agros: stipulæ tristes sine honore fatiscunt;

Squalet humus; victumque ægris præbere recusat;

Et raras inter sulci numerantur aristas.

Haud præcul est humilis casa paupertatis iniquæ;

1425 Livida quam macies, dejectaque fletibus ora,

Et querulus dolor, & laceri testantur amictus:

ATTAMEN ex uno potuit tam femine nasci

Dives opum, quàm macra seges: discriminis ergo

Non à feminibus, ratio à Tellure petenda.

1430 Nimirum salibus vel nullo rorè solutis,

Vel nimio extinctis, vel deficientibus, omne

Defuit auxilium; validique potentia nitri:

Y

Quo sine multiplices aperiri in germine nexus,
 Detur ut augmento locus, & primordia miris

- 1435 Intricata modis paulatim extendere pressam
 Compagem, atque imo nequeunt emergere centro,
 Laxatisque viis tandem ad sublimia ferri.
 Pauca reluctantes igitur vicere meatus
 Utcumque, & ruptis ortum cepere catenis
- 1440 Exserto capite; at frustra: nam protinus illis
 Incubuit sopor & languens penuria, quando
 Aut malè digestos potarunt ebria succos;
 Noxius aut ardor jejuna liquore perussit.
 Inde solum sterile, inde sati infelicitis egestas.

- 1445 **C**ONTRA lætus ager, placidi quem lumina Solis
 Aspiciunt, tepidique rigant, ubi jam sitit, imbres,
 Divitias messēque dabit tibi farris opimam;
 Si conditus erit pingui sale, sulphure puro:
 Quæ cū diluerit, quem Tellus ebibit humor,
- 1450 Continuo Solis motum adspirante calore
 Transvehit in tubulos madefacti Seminis, omnes
 Inque sinus; aperit germen, gazamque recludit
 Frugiferam: hinc salium liquidis mucronibus urget
 Abdita principia, & vinclis erumpere cogit,
- 1455 Intus alens pastu assiduo; ut radicibus altè
 Porrectis, valeat tandem, cū venerit æstas,
 Insignem gravibus spicis efferre manipulum.
 Sic herbæ crescunt omnes, quibus arva teguntur:
 Sic genus arboreum, & quidquid sub tegmine terræ
- 1460 Partim alitur, partim sub coelo vivit aperto.

HIS patet, quanto magis interiora cientur

- Germinis, ac referatur apex ubi constat opum vis;
 Hoc etiam uberiùs campisadolescere messes,
 Et caput ornari Cereis; marcescere porro,
 1465 Cùm premit otium iners foetus in stirpe latentes,
 Et nil sufficitur fundo ex torpente, quod illos
 Intus sollicitet, jubeatque abrumpere somnum.
 Unde gravi leto dantur primordia vitæ;
 Neglectumque perit genus, infinita daturum
 1470 Argumenta suū, terræ si divitis esset
 Illecebras faciles nactum, amplexusque benignos.

- ERGò age, Naturamque juva: namque arte juvari
 Non dedignatur; quin ultro brachia tendit
 Conanti, gaudetque suas ostendere vires.
 1475 Cùmque ferenda tibi venient frumenta, memento
 Ante dies aliquot medicatâ inspergere lymphâ;
 Quam fimus & cineres, levibusque volatile nitrum
 Implerint salibus: tum granula quæque videbis
 Observans, etsi modico sint credita fundo,
 1480 In tam multiplices divisa resurgere partus,
 Ut stupeas. Etenim bis millia terque quaterque,
 (Tanta salis virtus) grano exorientur ab uno:
 Et numerosa phalanx calamorum, viminis instar
 Cui caput abscissum jam parte repullulat omni,
 1485 Expandetur humo, & latè circumferet umbram.

- At neque sal nitri potis est effingere fructus
 Triticeos, ac prole novâ ditare serentem;
 Nec molles Zephyrorum animæ; nec mobilis aër;
 Nec radius clarâ missus Titanis ab arce;
 1490 Nec lapsi nimbis latices; nec roscidus humor;

Y ij

Nec verò natale solum. Nam semper eadem
 Sunt causæ, vegetabilibus discrimine nullo
 Quæ cunctis adsunt, pollentes indole eadem,
 Nullius propriæ, communes omnibus æquæ :

1495 Quamvis promoveant diversos undique foetus,
 Pro variâ rerum, quibus auxiliantur & adsunt,
 Conditione ac naturâ. Sic nempe salubres
 Passim mortiferis adnasci cernimus herbas,
 Dictamnî aconitæ, olerâ intermixta cicutis :

1500 Cunctaque plantarum genera unus proferet hortus
 Quæ pluviis iisdem, simul uno sole fruuntur.
 Haud secus, ac rabidos quæ nutrit præda leones,
 Hæc poterat nutrire lupos aquilasque canesque :
 Nec tales ut sint, facit; at prout invenit, auget.

1505 Quæque etiam nostris adventant pabulâ membris,
 Et carnes, nervos, membranas, ossa, liquores
 Corporis instaurant, partis cujusque figuram
 Accipiunt, non dant : multo minùs intima cudunt
 Organa; sed tantùm cûs adjuncta cohærent.

1510 ERGÒ nulla creant externæ semina causæ,
 Nec rerum species, aut exemplaria formant.
 Hinc fecundatæ Cereris dum foenora tanta
 Suspiciis exiguâ nitrosi aspergine succi,
 Semina feminibus latuisse inclusa profundis,

1515 Et prodire putes; quoties ea vividus actor
 Eruit è tenebris, ac vitæ munere donat.
 Neu dicas istæc fieri duntaxat in herbâ
 Frugiferâ, aut aliis quibus anno clauditur ætas;
 Quippe dabit largos fructus, mirumque saporem

1520 Alter honos ruris, populorumque alma Voluptas

Vinea, radicem simili perfusa liquore.

Crederes pampineos colles Tmoli, atque Phanæi

Descendisse tuum, quando experieris, in hortum;

Atque Palæstinas immanis ponderis uvas

1525 Palmitibus pendere tuis : tum lætus inemta

Vina bibes, quibus invideat Toccaia propago,

Campanis potiora etiam, potiora Falernis.

UNDE hoc? Prodigii causa est, quòd vitis avara

Jamdudum, nec fota priùs nisi simplice cultu,

1530 Germina quæ longos aliàs servasset in annos

Evolvenda diu & Maiis promenda futuris,

Imò etiam exsuccâ citiùs perimenda senectâ,

Cogitur actutum cæcâ dimittere cellâ.

Scilicet impulsu nitri quatientis, & udo

1535 Spirituum afflatu; quo multa supervenit esca

Eximio salium penitus condita veneno.

Nec timor, ingenitas tanto molimine vires

Nec citò deficiens effœtaque dissipet; illas

Nec minimùm labefactat : idem effectura quotannis

1540 Lætior ubertate suâ; viridemque juventam

Sustinet auxilio, quo fecundatur, eodem;

Serò fatales senii expertura labores.

Cùm verò plantæ, ut dictis ostendimus, omnes

Secum innata sui generis primordia semper

1545 Possideant, & nil, quod non habet, hoc dare possit;

Omnino ratione pari primordia prolem

Ipsa suam servant : & sicut semina plantæ

Fundunt ex se ipsis, ita dant quoque semina plantas.

Nec folia in ramis, fructusque ex floribus essent,

Y iij

- 1550 Ni proprio descripta forent in semine dudum
 Principia, effigies rerum, gentisque futuræ.
 Nec mihi quidquam obstat, solito sine semine quasdam,
 Aut secto ex ramo, aut ipsâ ex radice renasci;
 Est etenim in ramis, est in radicibus idem
- 1555 Fertilis, & plenus granis genitalibus humor.
 Is modò per fuetos fibrarum ad summa canales
 Paulatim ascendens, aptâ densatur in urnâ
 Collectus, coquiturque ac maturescit ab æstu;
 Et modò productis è cortice pendet ocellis,
- 1560 Expectans aliud, quo det sua germina, tempus,
 Et clausas manifestet opes. Hoc furculus omnis
 Impletur succo; radix hoc omnis abundat;
 Totaque fructifero turgescit planta liquore:
 Qui cùm nascenti, & parvæ jam obscurus inesset,
- 1565 Crescentem posthac non deserit usquè; sed auctus
 Adveniente cibo, quem nutrix optima tellus
 Suppeditat, spatio gaudet majore vagari
 Liberior, sensim proprios aperitur in usus,
 Compactasque diu magis ac magis undique partes
- 1570 Explicat, & vastum fecundat denique truncum.

NON aliam ob causam felix fortuna secuta est
 Audax artis opus, cùm primùm imponere morem
 Naturæ, ac truncis peregrinos addere foetus,
 Et plantæ coepit vitium emendare colonus.

- 1575 Nam nisi quæ fisso inferitur nova virgula ligno,
 Vel circumcisâ lateri cute figitur hærens,
 Omnia venturæ primordia gentis haberet
 In se se jam nunc, & qualia nempe gerebat,
 Dum pars maternæ fuit arboris, unde recisa est,

- 1580 Quo pacto proprias alieno in corpore dotes
Fundaret, stirpemque suam? Quâ lege quotannis
Et florum gentilitios & frondis honores,
Et patrios foetus, pede nil præbente nisi escam,
Atque alias itidem virgas effundere posset
- 1585 Infertari habiles? Quî caudex ferret agrestis
Tam lepidum caput, & pomorum nobile pondus?
Hinc certè quidquid proficiscitur, hoc ibi primùm
Adfuit incoëptum, & formâ breviorē coactum
In loculis; ubi se nodosa ostendat origo
- 1590 Ramorum, spondetque tumens axilla lacertos.

- JAM quæ sponte suâ passim nascuntur in agro,
Incultisve locis, ut spinæ herbæque nocentes,
Quas nullæ severe manus, quas nullus arator
Educat; aut in aquis veniunt fundoque palustri;
- 1595 Ne credas terræ gremio haud concepta creari.
Namque aut ventus eò semen, volucrisque vel imber
Detulit; atque ipsi sua sunt quoque semina musco:
Semina habet nascens annofo in robore viscum,
Cui lignum alterius pro terrâ, vitæque furtum est.
- 1600 Et sua sunt fungo, filici sua semina, quamvis
Effugiant oculorum aciem: nam pulveris instar
Exigui rugis foliorum immerfa lateſcunt.
Nullum igitur speres terrâ de virgine germen.
Ac talem si quando voles in vase patenti
- 1605 Ponere sub dio, quam rarior altaque tela
Contegat, aërios faciliè admissura liquores,
Et Phoebi radios, at solis invia ventis;
Assiduus toto frustra irroraveris anno.

- 1375 Primùm inter nitidas affulgens purpura frondes ?
 Carpe manu, flos est nondum, sed molle futuri
 Principium floris; soles alimenta que defunt :
 Carpe manu, internosque oculo scrutare recessus ;
 Invenies foliorum intexta volumina centum ,
 1380 Et quotquot Zephyris erat expansura coronas ,
 Si crevisse rosæ justum licuisset in ævum.

- SEMINA quin etiam, sobolis spem in pyxide clausam,
 Immatura quidem, sed tota, atque integra servat :
 Amplificante vitro quæ si perspexeris, ingens
 1385 Nec priùs auditum subitò mirabere monstrum :
 Scilicet arboreos artus in acumine grani
 Exiguo totos; distinctamque ordine pulchro
 Radicem à ramis. Tum grana secunda videres
 Protinus in primis, aliudque in germine germen ;
 1390 Si possent oculi tantas penetrare latebras.
 Ast ubi deficiunt sensus, Mens abdita rerum
 Prosequitur, superatque viam. Mysteria tantæ
 Jam capis : ecce offert tibi se innumerabilis ordo
 Congenitorum hominum; quos primo in semine clausit
 1395 Omnipotens sator, aggestosque volumine parvo
 Implicuit : segetem æternam, & sine fine feracem ;
 Quam succedentes anni, revolutaque sensim
 Tempora multiplici foetu, partuque recludunt :
 Et populus surgit, populos quoque mille daturus.
- 1400 AT non hoc hominis proprium est, quod diximus : æquè
 Competit organico, quod nascitur ac perit, omni.
 Ut rosa, sic reliqui flores, herbæque virentes
 Telluris decus ; & multo producta labore

Vis

Vis segetum ; & pomis dives pendentibus arbos ;

1405 Quæque tegunt altæ montana cacumina sylvæ :

Sic acino inclusæ vites , & vitibus uvæ :

Sic in frumento seges est , & plurima messis :

Sic reliqua in reliquis : & quæ modò facta videntur ,

Antea erant , sed operta ; at nunc revoluta pateſcunt :

1410 INDE fit ut terræ non omnes omnia possint

Reddere. Nam multis Ceres aurea fulget in arvis ,

Luxuriatque solo felici atque ubere glebæ ,

Vix capita ut sufferre queant pendentia sylvæ

Culmorum : ridet grato sub pondere Tellus ,

1415 Et fruges largo profundit Copia cornu.

Tales ; ut perhibent , ostentat Mœſia campos ;

Tales Ægypti fortunatissima terrâ ,

Niliacis postquam latè perfusa fluentis ,

Nigrâ conspersas uligine sensit arenas.

1420 Parte aliâ miferos sitis horrida , vel gravis humor

Vastat agros : stipulæ tristes sine honore fatiscunt ;

Squalet humus , victumque ægris præbere recusat ;

Et raras inter fulci numerantur aristas.

Haud præcul est humilis casa paupertatis iniquæ ;

1425 Livida quam macies , dejectaque fletibus ora ,

Et querulus dolor , & laceri testantur amictus :

ATTAMEN ex uno potuit tam femine nasci

Dives opum , quàm macra seges : discriminis ergo

Non à feminibus , ratio à Tellure petenda.

1430 Nimirum salibus vel nullo rore solutis ,

Vel nimio extinctis , vel deficientibus , omne

Defuit auxilium ; validique potentia nitri :

Y

338 ANTI-LUCRETIUS,

- Quo sine multiplices aperiri in germine nexus,
 Detur ut augmento locus, & primordia miris
- 1435 Intricata modis paulatim extendere preffam
 Compagem, atque imo nequeunt emergere centro,
 Laxatifque viis tandem ad sublimia ferri.
 Pauca reluctantes igitur vicere meatus
 Utcumque, & ruptis ortum cepere catenis
- 1440 Exserto capite; at frustra: nam protinus illis
 Incubuit sopor & languens penuria, quando
 Aut malè digestos potarunt ebria succos;
 Noxius aut ardor jejuna liquore perussit.
 Inde solum sterile, inde fati infelicis egestas.
- 1445 CONTRA lætus ager, placidi quem lumina Solis
 Aspiciunt, tepidique rigant, ubi jam sitit, imbres,
 Divitias messemque dabit tibi farris opimam;
 Si conditus erit pingui sale, sulphure puro:
 Quæ cùm diluerit, quem Tellus ebibit humor,
- 1450 Continuò Solis motum adspirante calore
 Transvehit in tubulos madefacti Seminis, omnes
 Inque sinus; aperit germen, gazamque recludit
 Frugiferam: hinc salium liquidis mucronibus urget
 Abdita principia, & vinclis erumpere cogit,
- 1455 Intus alens pastu assiduo; ut radicibus altè
 Porrectis, valeat tandem, cùm venerit æstas,
 Insignem gravibus spicis efferre manipulum.
 Sic herbæ crescunt omnes, quibus arva teguntur:
 Sic genus arboreum, & quidquid sub tegmine terræ
- 1460 Partim alitur, partim sub coelo vivit aperto.

HIS patefit, quanto magis interiora cientur

- Germinis, ac referatur apex ubi constat opum vis;
 Hoc etiam uberius campisadolescere messes,
 Et caput ornari Cereis; marcescere porro,
 1465 Cùm premit otium iners foetus in stirpe latentes,
 Et nil sufficitur fundo ex torpente, quod illos
 Intus sollicitet, jubeatque abrumpere somnum.
 Unde gravi leto dantur primordia vitæ;
 Neglectumque perit genus, infinita daturum
 1470 Argumenta suū, terræ si divitis esset
 Illecebras faciles nactum, amplexusque benignos.

- ERGO age, Naturamque juva: namque arte juvari
 Non dedignatur; quin ultro brachia tendit
 Conanti, gaudetque suas ostendere vires.
 1475 Cùmque ferenda tibi venient frumenta, memento
 Ante dies aliquot medicatâ inspergere lymphâ;
 Quam fimus & cineres, levibusque volatile nitrum
 Implerint salibus: tum granula quæque videbis
 Observans, etsi modico sint credita fundo,
 1480 In tam multiplices divisa resurgere partus,
 Ut stupeas. Etenim bis millia terque quaterque,
 (Tanta salis virtus) grano exorientur ab uno:
 Et numerosa phalanx calamorum, viminis instar
 Cui caput abscissum jam parte repullulat omni,
 1485 Expandetur humo, & latè circumferet umbram.

- At neque sal nitri potis est effingere fructus
 Triticeos, ac prole novâ ditare ferentem;
 Nec molles Zephyrorum animæ; nec mobilis aër;
 Nec radius clarâ missus Titanis ab arce;
 1490 Nec lapsi nimbis latices; nec roscidus humor;

Y ij

- Nec verò natale solum. Nam semper eædem
 Sunt causæ, vegetabilibus discrimine nullo
 Quæ cunctis adsunt, pollentes indole eadem,
 Nullius propriæ, communes omnibus æquè :
 1495 Quamvis promoveant diversos undique foetus,
 Pro variâ rerum, quibus auxiliantur & adsunt,
 Conditione ac naturâ. Sic nempe salubres
 Passim mortiferis adnasci cernimus herbas,
 Dictamnîs aconita, olera intermixta cicutis :
 1500 Cunctaque plantarum genera unus proferet hortus
 Quæ pluviis iisdem, simul uno sole fruuntur.
 Haud secus, ac rabidos quæ nutrit præda leones,
 Hæc poterat nutrire lupos aquilasque canesque :
 Nec tales ut sint, facit; at prout invenit, auget.
 1505 Quæque etiam nostris adventant pabulâ membris,
 Et carnes, nervos, membranas, ossa, liquores
 Corporis instaurant, partis cujusque figuram
 Accipiunt, non dant : multo minùs intima cudunt
 Organa; sed tantùm cûs adjuncta cohærent.
 1510 ERGÒ nulla creant externæ femina causæ,
 Nec rerum species, aut exemplaria formant.
 Hinc fecundatæ Cereris dum foenora tanta
 Suspiciis exiguâ nitrosi aspergine succi,
 Semina seminibus latuisse inclusa profundis,
 1515 Et prodire putes; quoties ea vividus actor
 Eruit è tenebris, ac vitæ munere donat.
 Neu dicas istæc fieri duntaxat in herbâ
 Frugiferâ, aut aliis quibus anno clauditur ætas;
 Quippe dabit largos fructus, mirumque saporem
 1520 Alter honos ruris, populorumque alma Voluptas

Vinea, radicem simili perfusa liquore.

Crederes pampineos colles Tmoli, atque Phanæi
Descendisse tuum, quando experieris, in hortum;
Atque Palæstinas immanis ponderis uvas

- 1525 Palmitibus pendere tuis : tum lætus inemta
Vina bibes, quibus invideat Toccaia propago,
Campanis potiora etiam, potiora Falernis.

UNDE hoc ? Prodigii causa est, quòd vitis avara
Jamdudum, nec fota priùs nisi simplice cultu,

- 1530 Germina quæ longos aliàs servasset in annos
Evolvenda diu & Maiis promenda futuris,
Imò etiam exsuccâ citiùs perimenda senectâ,
Cogitur actutum cæcâ dimittere cellâ.
Scilicet impulsu nitri quatientis, & udo
1535 Spirituum afflatu; quo multa supervenit esca
Eximio salium penitus condita veneno.
Nec timor, ingenitas tanto molimine vires
Ne citò deficiens effœtaque dissipet; illas
Nec minimùm labefactat : idem effectura quotannis
1540 Lætior ubertate suâ; viridemque juventam
Sustinet auxilio, quo fecundatur, eodem;
Serò fatales senii expertura labores.

Cùm verò plantæ, ut dictis ostendimus, omnes
Secum innata sui generis primordia semper

- 1545 Possideant, & nil, quod non habet, hoc dare possit;
Omnino ratione pari primordia prolem
Ipsa suam servant : & sicut semina plantæ
Fundunt ex se ipsis, ita dant quoque semina plantas.
Nec folia in ramis, fructusque ex floribus essent,

Y iij

- 1550 Ni proprio descripta forent in semine dudum
 Principia, effigies rerum, gentisque futuræ.
 Nec mihi quidquam obstat, solito sine semine quasdam,
 Aut secto ex ramo, aut ipsâ ex radice renasci;
 Est etenim in ramis, est in radicibus idem
- 1555 Fertilis, & plenus granis genitalibus humor.
 Is modò per suetos fibrarum ad summa canales
 Paulatim ascendens, aptâ densatur in urnâ
 Collectus, coquiturque ac maturescit ab æstu;
 Et modò productis è cortice pendet ocellis,
- 1560 Expectans aliud, quo det sua germina, tempus,
 Et clausas manifestet opes. Hoc furculus omnis
 Impletur succo; radix hoc omnis abundat;
 Totaque fructifero turgescit planta liquore:
 Qui cùm nascenti, & parvæ jam obscurus inesset,
- 1565 Crescentem posthac non deserit usquë; sed auctus
 Adveniente cibo, quem nutrix optima tellus
 Suppeditat, spatio gaudet majore vagari
 Liberior, sensim proprios aperitur in usus,
 Compactasque diu magis ac magis undique partes
- 1570 Explicat, & vastum fecundat denique truncum.

Non aliam ob causam felix fortuna secuta est
 Audax artis opus, cùm primùm imponere morem
 Naturæ, ac truncis peregrinos addere foetus,
 Et plantæ cœpit vitium emendare colonus.

1575 Nam nisi quæ fisso inseritur nova virgula ligno,
 Vel circumcisâ lateri cute figitur hærens,
 Omnia venturæ primordia gentis haberet
 In se se jam nunc, & qualia nempe gerebat,
 Dum pars maternæ fuit arboris, unde recisa est,

- 1580 Quo pacto proprias alieno in corpore dotes
Fundaret, stirpemque suam? Quâ lege quotannis
Et florum gentilitios & frondis honores,
Et patrios foetus, pede nil præbente nisi escam,
Atque alias itidem virgas effundere posset
1585 Infertari habiles? Quî caudex ferret agrestis
Tam lepidum caput, & pomorum nobile pondus?
Hinc certè quidquid proficiscitur, hoc ibi primùm
Adfuit inceptum, & formâ brevior coactum
In loculis; ubi se nodosa ostentat origo
1590 Ramorum, spondetque tumens axilla lacertos.

- JAM quæ sponte suâ passim nascuntur in agro,
Incultivæ locis, ut spinæ herbæque nocentes,
Quas nullæ severe manus, quas nullus arator
Educat; aut in aquis veniunt fundoque palustri;
1595 Ne credas terræ gremio haud concepta creari.
Namque aut ventus eò semen, volucrisque vel imber
Detulit; atque ipsi sua sunt quoque semina musco:
Semina habet nascens annofo in robore viscum,
Cui lignum alterius pro terrâ, vitæque furtum est.
1600 Et sua sunt fungo, filici sua semina, quamvis
Effugiant oculorum aciem: nam pulveris instar
Exigui rugis foliorum immersa lateſcunt.
Nullum igitur speres terrâ de virgine germen.
Ac talem si quando voles in vase patenti
1605 Ponere sub dio, quam rarior altaque tela
Contegat, aërios facilè admissura liquores,
Et Phoebi radios, at solis invia ventis;
Assiduus toto frustra irroraveris anno.

- NON erat abſimilis veterum ſtupidiffimus error,
 1610 Quasdam beſtiolas ſine progenitoribus ullis,
 Materiâ ex putri & calefactis ſordibus ortas.
 Cæci ! quos latuit rerum immutabilis ordo :
 Siccine, Naturam incertam, morumque ſuorum
 Immemorem, & tantum potuiſtis fingere monſtrum ?
 1615 Diſcite primarum legum inviolabile numen,
 Et ſemel incuſſos, quibus omnis machina Mundi
 Dirigitur motus, nullâ vi poſſe retundi,
 Nullo ſuppleri, nullo deſiſtere caſu.
 Non etenim varia eſt, non inutilis ; at ſibi conſtat
 1620 Multiplici Natura operum in molimine ſimplex,
 Propoſitique tenax. Cunctis animantibus una,
 Una patet, vegetabilibus quæ janua vitæ.
 Nec ſine concubitu mures in navibus eſſent :
 At dum ligna fabri jungunt, & littore toto
 1625 Magnum ſurgit opus, tunc per ſecreta viarum
 Intrant obſcuri, nec multa tempore gignunt ;
 Infeſtatque novam numeroſa colonia navim.
 Qui verò abſumunt corrupta cadavera vermes,
 Antè inerant taciti, atque exiles : inde ſolutis
 1630 Principiis, laxæ dum ſervent undique carnes,
 Pars nati creſcunt, pars excluduntur ab ovis ;
 Et citò ; nam quibus eſt data vita breviffima, velox
 Eſt incrementum ; longævus tarda juvenſus.
 Talis ad Oceani portus finesque Britannos
 1635 Piſcis avem referens, anatique ſimillima bernax,
 Nunc tabulas juxta ſenio atque humore marino
 Confectas, nunc ſqualenti reperitur in algâ ;
 Quam ligni ex ſanie cretam, foliiſve caducis
 Plebs nimium rudis & veri jejuna putavit ;

1640 Donec compertum est proprio de femine nasci
In ligno, aut cochleis, aut appendicibus algæ.
His igitur non seminium, at cunabula, fordes.

HAUD aliter, tibi si qua fides, divine Poëta,
Contusi plagis tabentia viscera tauri
1645 Emittunt examen apum, quas nuper in ovis
Hauferat hinc atque hinc errans per florida prata
Depositas. Sic immundo fossa humida coeno
Bufones ranasque parit. Sic advena piscis
Visitur in stagnante lacu non antè repertus.
1650 Quòd si difficilis captu, aut incognita causa est,
Non ideo nullam esse putes: verùm utere notis;
Quamque viam facilis monstraverit, ociùs illâ
Naturam sequere: invenies abscondita rerum
Conjectans meliùs, teque ipsa exempla docebunt.

1655 ASPICE quadrupedum genera omnia; sive tremendas,
Immanesque feras in sylvis, sive fugaces;
Et mansueta domi pecora; & genus omne volantùm,
Aut aquilam, aut muscam; serpentumque horrida monstra;
Et quæcunque natant, squillas, aut grandia cete,
1660 Et conchas. Et quæ gemino gaudent elemento;
Et sub diversis insecta micantia formis:
Nil nisi conjugio sexûs utriusque creatur.
Nec bene lumbricos, oculus queis desit & auris,
Qui fodiunt glebam, terræque per abdita vivunt,
1665 Haud ullâ consorte suam sibi cudere prolem
Majores dixere; sibi nam nubere vermis,
Parte suâ geminâ, simul ipse maritus & uxor
Creditus est; nudoque etiam qui corpore serpit,

Et mucosa solo scribit vestigia limax.

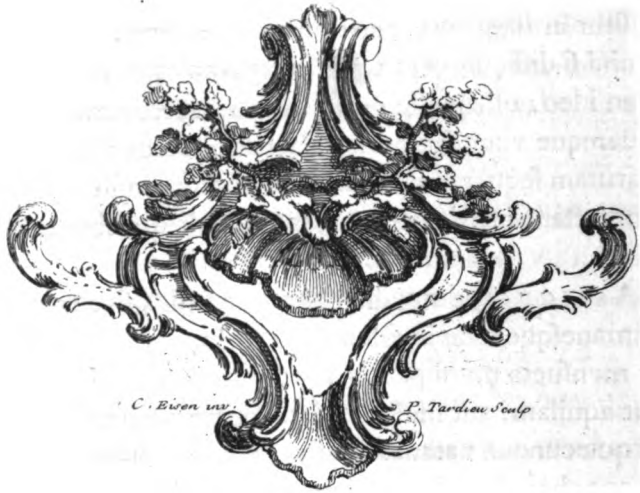
1670 At licet androgynos, socio sine foedere amoris
Illos compertum est casso sterilefcere foetu.

Fortè duplex aliis quoque vermibus illa facultas

Obtigit : ast oritur patrio sine semine nullus :

Nullus avis, atavisque caret ; si exceperis unum

1675 Quem fator omniparens ullo sine semine finxit ;
Semina concredens olli evolvenda per ævum.

ARGUMENTUM

LIBRI OCTAVI.

*H*oc Libro totius Mundi machinam, quâ formâ constet & quomodo regatur dicendum proponit : à v. 1. ad v. 14.

Hortatur Quintium ad inquirendam Mundi causam : laudat eos viros qui Astronomiæ illustrandæ insignem operam dederunt : his Epicureos comparat : à v. 14. ad v. 88.

Exponit breviter tria de Mundo systemata ; ea parem vim habere dicit ad asserendum supremum Artificem ; se tamen amore veritatis Copernici opinionem defensurum : à v. 88. ad v. 163.

Copernicanum systema adversus Ptolemaicum propugnat : à v. 163. ad v. 484.

Afferit Kepleri regulam , cui rebellare systema Ptolemaicum , Copernicanum verò consentire demonstrat : à v. 484. ad v. 559.

Causam diversitatis motuum cœlestium , Solis in centro vertiginem , variorum vorticum inter se libramen explicat : à v. 559. ad v. 678.

Proponit eas conjecturas, quas fert systema Cartesianum, de periheliis & apheliis Planetarum, eorumque variâ à Sole distantia : à v. 678. ad v. 767.

Terræ circa proprium centrum rotationem, tum tertium ejus motum, quo Stellæ magnum 26000 annorum orbem conficere videntur, explanat: profertque varias de Cometis conjecturas: à v. 767. ad v. 898.

Cur Planetæ diversâ velocitate diurnum orbem conficiant, cur Terræ axis inclinetur, item æquinoctiorum, solstitiorum, quatuor anni tempestatum rationem sigillatim exponit: à v. 898. ad v. 1171.

Terræ proprium vorticem, Lunæ cursum, Solis & Lunæ eclipses explicat. Hæc omnia investigasse si magnæ sit artis, fecisse quanto sit majoris concludit: à v. 1171. ad finem.

C. E. in.

D. L. fer

ANTI-LUCRETIUS,

SIVE

DE DEO ET NATURA,

LIBRI NOVENI,

AD QUINTIUM.

LIBER OCTAVUS.

De Mundo.

NUNC age, totius quænam sit machina Mundi,
 Quâ constet formâ, & motûs quâ lege regatur,
 Dicere fert animus, totumque expandere Numen,
 Maxima jam veniunt oculis spectacula nostris.
 5 Ac veluti crebris Aquilæ conatibus alas
 Concutiunt, cùm se primùm è convalle profundâ
 Ad coelum attollunt, & grandia corpora librant,
 Et sibi sufficiunt cunctantes verbere ventos,
 Phœbeosque bibunt avidis obtutibus ignes;
 10 Sic ubi semina per, perque hæc mortalia sæcla

Reptando, vitæ fontes invisimus almos,
 Altiùs eniti juvat, aërioque volatu
 Sidereos lustrare oculis audacibus orbes.

- ASPICE quæ vastis regionibus astra vagantur ;
 15 Quæ certis affixa locis, & lumine puro
 Transadigunt Cœlum, nativæque fulgura vibrant ;
 Hunc etiam lucis, tempestatumque parentem
 Auricomum Solem, Cœli qui templa riganda
 Et maria & terras secundâ lampade lustrat :
 20 Protulerit-ne Deus magna hæc miracula rerum,
 An casus dederit, ceu fert doctrina Lucreti,
 Quærendum superest. Cuncti noctesque diesque
 Transigimus, cuncti menses numeramus & annos,
 Et fruimur segetum renovatis messibus, aurâ
 25 Ætheriâ, sylvisque, & jugi flumine aquarum,
 Et Phoebi radiis, & amico munere Lunæ :
 Quis rerum curat tantarum inquirere causam,
 Atque modum, qui causam aperit? Plerique verentur
 Scire, quod invitos doceat cui talia debent.
 30 Sed tu, quem Veri nunc jam tenet una cupido,
 Consule quid veterum scriptis inventa recentum
 Addiderint, & quæ tanti peperere labores
 Fac tua discendo. Nunc purius imbebe lumen :
 Pronior in liquidam veniet sapientia mentem.
 35 En se diducunt nebulæ, & jam clarior æther
 Se se aperit; radiis ne te, ne subtrahe primis :
 Crescent in validos exorta crepuscula soles.

PLURIMA debentur priscis ætatibus: illæ
 Naturam agrestem & spisso velamine septam

- 40 Tentarunt primùm; in se susceperè laboris
Dura rudimenta, atque operis meruere coronam
Acribus inventis: nos versâ novalia demum
Coepimus excolere, & partim vestigia nota
Sectati, partim auxiliis melioribus usi,
45 Majorum hæredes, propriâ ditescimus arte;
Atque avidi fundos augemus opesque relictas.

- Sic ab Aristarcho fata primitus ac Philolao,
Jam doctrina diu rudis & neglecta jacebat,
Cum speculatori gratum subolere Polono
50 Coepit, & ad summos rediviva ascendit honores
Talibus auspiciis; quam post Galilæus Etruscæ
Gentis honos, cannâ primus qui se intulit astris,
Et comites vidit Jovis & nova sidera Cœlo,
Illustrem assensu fecit; Keplerus adauxit
55 Errantùm vero cursu. Quo nomine dicam
Naturæ genium, Patriæ decus, ac decus ævi
Cartesium nostri, quo se jactabit alumno
Gallia foeta viris, ac duplicis arte Minervæ;
Antè suos tacitura duces ac fulmina belli,
60 Quàm Veri auctorem eximium, mentisque regendæ:
Ingenio magnis nec decessura Pelasgis;
Quanquam ea gens & Aristotelem, diumque Platona,
Pythagoramque tulit, satis uno Socrate dives!
Post hos incedunt famâ super æthera noti,
65 Quos Parisina suos Academia tempore longo
Vidit & obstupuit, magni Cassinus & Huygens.
Annulus huic patuit Saturni unusque satelles;
Quatuor ille alios visu deprendit acuto:
Permenû Cœlum ac terras, tot in orbe reperta

70 Vulgarunt, ut jam inclarescat fabrica Mundi.

- HIS Epicureos, & quem mirare Poëtam
 Haud, reor, æquipares. Quæ rerum incîtia suafit;
 Pro pudor! ut stellas majores esse negaret,
 Et Lunæ Solisq̃ue globos, quàm cuique videntur:
 75 Exemplo tædæ procul apparentis abusus?
 Quinetiam Solem sparsis per inania cœli
 Seminibus flammæ quæ casus mane coëgit,
 Autumat extingui noctis caligine cæcâ;
 Tum post Idæos reparatum exurgere montes:
 80 Atque, ubi contingit spoliari lumine Solem
 Et Lunam, dubitat monstri num causa sit umbrâ
 Corporis oppositi, quasdam potiùs-ne latebras
 Tunc subeant, vultumque aliquo velamine celent.
 Mirum, ni credat, velut Indum vulgus, in illos
 85 Immani horrendum rictu sævire Draconem.
 Tales impietas habuit, jactatque patronos:
 At pudet insulsi commenta referre Lucreti.

- SUNT tria de toto systemata cognita Mundo.
 Primum constituit sphæram Telluris inertem
 90 In medio; circum jube omnes ire Planetas,
 Inter eos Phoebum, quo cætera corpora fulgent:
 Abripit astrorum, Ptolemæo judice, turbam,
 Perpetuâque trahit secum vertigine ab Euris
 Ad Zephyros, primum dicit quod mobile, Cœlum.
 95 Hoc super axe suo viginti & quatuor horis
 Volvitur: impensè velox, quâ dividit axem
 Æquator; summè tardum, quâ desinit axis;
 In duplici puncto nimirum Aquilonis & Austri.

Interea

Interea proprius tamen est Fixisque Planetisque,
 100 At minor, à Zephyris qui tendit motus ad Euros,
 Signa sequens: hanc quisque suum variè exigit annum;
 Vi propriâ cœlo præ cunctis Luna resistit:
 Frater enim contrâ dum nititur ire, diebus
 Bis sex non spatii plus vincit, quàm soror uno:
 105 Concordes gyros, spatio distante, Planetæ
 Decurrunt alii; recto nunc tramite pergunt,
 Nunc fugiunt retro, nunc stant atque otia ducunt:

Non tulit hanc Mundi speciem Copernicus, etsi
 Per populos longum dominatam, ultroque faventem
 110 Sensibus, atque usu sancitam & more loquendi.
 Audax, inverso penitus rerum ordine, Solem
 In centro statuit; Terram, cui Luna satelles,
 Cum reliquis circa Solem fluitare Planetis,
 Ac duplici voluit lumen sibi quærere motu
 115 Semper ad auroram directo: immobile cœlum
 Interea, nullumque Polis coelestibus axem.
 Non ægre hinc videas, qui nos spectacula fallant,
 Ut, quæ volvuntur semper, tranquilla putentur;
 Et motum credamus, ubi perfecta quies est.
 120 Haud secus, ac portu cum solvit nauta relicto,
 Littus abit, terræ fugiunt, urbesque recedunt:
 Ille, sui motus imprudens, omnia ferri;
 Vicinam & navim, quam dentibus anchora fundat,
 Currere; se residem putat his, quibus innatat, undis.
 125 Ast homo delususque oculis, animoque superbus,
 In placitum errorem pronus delabitur: ac se
 Turpe Planetarum numerari de grege censet;

Z

354 ANTI-LUCRETIVS,

- Et quæ non videat, tamen hæc sibi sidera pasci,
 Quoque loco sedet, hic Mundi consistere centrum
 130 Vult & ait. Quoties Terra inclinata recludet
 Partem aliquam Cœli non visam, ea surgere signa
 Continuo; quoties elatior abdet Horizon,
 Hæc eadem mergi, & sub se collapsa putabit:
 Quinetiam tantos ideo fervere motus,
 135 Ut se perpetuo stantem Cœlum omne salutet;
 Ac sibi, ceu Domino, famuletur deditus Orbis.
 Tu quis homo es, qui tanta tibi? Sed persequor orsa.

- DISCORDES inter sectas incertus & hærens,
 Magnum operæ pretium & Sapientibus utile duxit,
 140 Si misceret utramque Ticho, vir sanguine clarus,
 A quo & constructam Cœli de nomine turrim
 Uranies ædem, primum ætheris amphitheatrum,
 Codani stupuit prænobilis insula Ponti.
 Ille igitur partim populari tractus ab aurâ,
 145 Partim conspicuâ percussus imagine Veri,
 Concessit Patribus Cœlum, Solemque moveri,
 Non Terram; at Soli comites Terræque, Planetas
 Distribuit: bonus ille quidem explorator Olympi;
 At non sidereæ gentis moderamine felix.

- 150 HAUD nostrum tantas esset componere lites.
 Nam seu Terra meat, seu planè immota quiescit;
 Seu tempestatum genitor lucisque diurnæ
 Sol manet in centro, seu fert Eclipticus illum
 Circulus; ac solidum seu commovet omnia cœlum,
 155 Seu purus liquor est, in quo passim astra feruntur
 Ut soles totidem, propriisque instructa Planetis,

Non minùs omnipotens Numen splendeat ubique,
 Cujus inexhaustas æquet Sapientia vires,
 A quo facta semel, semper Natura regatur.
 160 Sed quia cogit amor Veri, sententia totum
 Me rapit illa tamen, quæ per se clara refulget,
 Ac mihi divinam præstantiùs explicat artem.

ALTERA, nam fateor, solitis accommoda rebus
 Esse utcunque potest; nec fallat calculus illum
 165 Qui duce Niligenâ numeret: prædicta probabit
 Exitus, Eclipses Lunæ Solisque redibunt,
 Et pariter current Idus, pariterque Kalendæ.

AT licet ad Terram quod pertinet, illa disertè
 Expediat, quia nempe eadem se præbet imago,
 170 Vel si spectator, vel si spectata moventur,
 Plura tamen Copernicio systemate clarent,
 Quæ nunquam evolvat Ptolemæus. Cogitur omni
 Effecto causasque novas aptare, sibi que
 Sæpe adversantes: nihil ipsi denique planum
 175 Aut liquidum, nihil ad leges & dogmata nota
 Mechanices; nihil est quod comprobet, omnia ponit.
 Coelestes adeò motus & sidereas res
 Instituit, nequaquam ut sunt, sed ut esse videntur.
 Quin Epicyclorum ambages, tot vincula miris
 180 Intricata modis, tot multiplices Mæandros
 Dum video sphæris errantibus æthere in alto
 Describi Terram circum, se protinus offert
 Cretæi species Labyrinthi, Dædalus auctor
 Quem per mille vias intexuit arte magistrâ.
 185 Quæ lex præterea motûs excuset euntes

Ordine retrogrado alternis, stantesque Planetas?
 In tam confusâ totius imagine Mundi,
 Olim quæ stomachum Regi commovit Ibero,
 Prisca suî liquisse chaos vestigia credas.

- 190 Naturæ non est opus hoc; via scilicet olli
 Simplex & constans, tenor immutabilis, unus.
 Verùm est Naturæ concors, perque omnia gressu
 Ire pari felix, nostri doctrina Poloni:
 Qualem exornatam tibi nunc ostendere conor,
 195 Ceu Veri specimèn, ceu Numinis argumentum.

- Q U A M longè latèque patet sine limite noto
 Mundus hic, Astrorum locus, in quo Fixa morantur
 Ut foveant sphæras alienæ lucis egentes,
 In quo Sol propriam tenet inter millia sedem,
 200 Vivida materies, tenuis, liquidissima totum
 Implet, ubique suî similis, qui dicitur æther.
 Utque orbis terrarum in plurima Regna secatur,
 Et partitur idem Provincia plurima Regnum;
 Sic & vorticibus compago hæc maxima constat
 205 Innumeris, alios in se multoque minores
 Complexis. Omnes in centro, vel prope centrum
 Corpus habent aliquod medium, molemque rotundam.
 Inclusis quæ vorticibus sedet intima moles,
 Et minor est, & opaca, diemque aliunde receptam
 210 Unâ parte suî tantùm persentit, in umbris
 Altera dum languet, radios habitura vicissim.
 Cingitur interdum simili comitum famulatu,
 Subsidiumque petit sibi luminis inde reflexi.
 Maximus at vortex, unus qui continet omnes,
 215 Possidet in medio, sua ceu præcordia, fidus

- Igniferum, certâ nunquam à statione recedens,
 Axem sed proprium circa vertigine gyrans
 Perpetuâ, quâ corripitur circumfluus æther.
 Cætera compositos innantia corpora motus
 220 Concipiunt, sparsumque legunt ex ordine lumen.
 Vi propriâ splendent ergò, quæ fixa vocantur
 Sidera; dumque suos agitant de more Planetas,
 Attamen in medio perstantia vortice regnant.
 Tales in Cœlo Canis & Lyra, Pegafus, Argo,
 225 Pleiadumque chorus; tales Arcturus, Orion,
 Et quot cæruleo nox explicat æthere soles.

- QUAMVIS illorum nequeat spectare Planetas
 Visus, & immensam celet distantia molem;
 Quis tamen, ut formam cœli conspexit eandem,
 230 Phœbeisque pares radios, talemque videndum
 Solem è longinquo, qualis nunc Stella videtur,
 Diversi generis Solem Stellasque micantes
 Æstimet, ac miræ vim tantam lucis inanem?
 Natura omniparens non unam è divite fundo
 235 Rem formare solet, sed rerum effundere messem;
 Et causæ similes effecta simillima gignunt.

- SOLEM adeò nostrum, cor nostri vorticis, atque
 Luminis & motûs fontem omni parte vigentis
 Ponimus in centro: vastum & mirabile corpus,
 240 Quod decies centum Terrarum millia, molem
 Si bene scrutaris, complectitur, ac diametro
 Comprædit pariter centum Terræ diametros.
 Æstuat hic ergò Sol igneus, inque loco stans
 Vertitur assidue proprio super axe diebus

Z üj

Terræ circa proprium centrum rotationem, tum tertium ejus motum, quo Stellæ magnum 26000 annorum orbem conficere videntur, explanat: profertque varias de Cometis conjecturas: à v. 767. ad v. 898.

Cur Planetæ diversâ velocitate diurnum orbem conficiant, cur Terræ axis inclinetur, item æquinoctiorum, solstitiorum, quatuor anni tempestatum rationem sigillatim exponit: à v. 898. ad v. 1171.

Terræ proprium vorticem, Lunæ cursum, Solis & Lunæ eclipses explicat. Hæc omnia investigasse si magnæ sit artis, fecisse quanto sit majoris concludit: à v. 1171. ad finem.

C. E. in.

D. L. fer.

ANTI-LUCRETIUS,

SIVE

DE DEO ET NATURA,

LIBRI NOVE,

AD QUINTIUM.

LIBER OCTAVUS.

De Mundo.

NUNC age, totius quænam fit machina Mundi,
Quâ constet formâ, & motûs quâ lege regatur,
Dicere fert animus, totumque expandere Numen.
Maxima jam veniunt oculis spectacula nostris.
5 Ac veluti crebris Aquilæ conatibus alas
Concutiunt, cùm se primùm è convalle profundâ
Ad cælum attollunt, & grandia corpora librant,
Et sibi sufficiunt cunctantes verbere ventos,
Phoebeosque bibunt avidis obtutibus ignes;
10 Sic ubi semina per, perque hæc mortalia sæcla

Reptando, vitæ fontes invisimus almos,
 Altius eniti juvat, ærioque volatu
 Sidereos lustrare oculis audacibus orbes.

- ASPICE quæ vastis regionibus astra vagantur ;
 15 Quæ certis affixa locis, & lumine puro
 Transadigunt Cœlum, nativæque fulgura vibrant ;
 Hunc etiam lucis, tempestatumque parentem
 Auricomum Solem, Cœli qui templa rigando
 Et maria & terras secundâ lampade lustrat :
 20 Protulerit-ne Deus magna hæc miracula rerum,
 An casus dederit, ceu fert doctrina Lucreti,
 Quærendum superest. Cuncti noctesque diesque
 Transigimus, cuncti menses numeramus & annos,
 Et fruimur segetum renovatis messibus, aurâ
 25 Ætheriâ, sylvisque, & jugi flumine aquarum,
 Et Phœbi radiis, & amico munere Lunæ :
 Quis rerum curat tantarum inquirere causam,
 Atque modum, qui causam aperit? Plerique verentur
 Scire, quod invitos doceat cui talia debent.
 30 Sed tu, quem Veri nunc jam tenet una cupido,
 Confule quid veterum scriptis inventa recentum
 Addiderint, & quæ tanti peperere labores
 Fac tua discendo. Nunc purius imbebe lumen :
 Pronior in liquidam veniet sapientia mentem.
 35 En se diducunt nebulæ, & jam clarius æther
 Se se aperit; radiis ne te, ne subtrahe primis :
 Crescent in validos exorta crepuscula soles.

PLURIMA debentur priscis ætatibus: illæ
 Naturam agrestem & spisso velamine septam

- 40 Tentarunt primùm; in se susceperè laboris
 Dura rudimenta, atque operis meruere coronam
 Acribus inventis: nos versa novalia demum
 Coepimus excolere, & partim vestigia nota
 Sectati, partim auxiliis melioribus usi,
 45 Majorum hæredes, propriâ diteſcimus arte;
 Atque avidi fundos augemus opesque relictas.

- Sic ab Aristarcho fata primitus ac Philolao,
 Jam doctrina diu rudis & neglecta jacebat,
 Cùm speculatori gratum subolere Polono
 50 Coepit, & ad summos rediviva ascendit honores
 Talibus auspiciis; quam pòst Galilæus Etruscæ
 Gentis honos, cannâ primus qui se intulit astris,
 Et comites vidit Jovis & nova sidera Cœlo,
 Illustrem assensu fecit; Keplerus adauxit
 55 Errantùm vero cursu. Quo nomine dicam
 Naturæ genium, Patriæ decus, ac decus ævi
 Cartesium nostri, quo se jactabit alumno
 Gallia foeta viris, ac duplicis arte Minervæ;
 Antè suos tacitura duces ac fulmina belli,
 60 Quàm Veri auctorem eximium, mentisque regendæ:
 Ingenio magnis nec decessura Pelasgis;
 Quanquam ea gens & Aristotelem, diumque Platona,
 Pythagoramque tulit, satis uno Socrate dives!
 Post hos incedunt famâ super æthera noti,
 65 Quos Parisina suos Academia tempore longo
 Vidit & obstupuit, magni Cassinus & Huygens.
 Annulus huic patuit Saturni unusque satelles;
 Quatuor ille alios visu deprendit acuto:
 Permenſi Cœlum ac terras, tot in orbe reperta

70 Vulgarunt, ut jam inclarescat fabrica Mundi.

- HIS Epicureos, & quem mirare Poëtam
 Haud, reor, æquipares. Quæ rerum inscitia suasit;
 Pro pudor! ut stellas majores esse negaret,
 Et Lunæ Solisque globos, quàm cuique videntur:
 75 Exemplo tædæ procul apparentis abusus?
 Quinetiam Solem sparsis per inania cœli
 Seminibus flammæ quæ casus mane coëgit;
 Autumat extingui noctis caligine cæcâ;
 Tum post Idæos reparatum exurgere montes:
 80 Atque, ubi contingit spoliari lumine Solem
 Et Lunam, dubitat monstri num causa sit umbræ
 Corporis oppositi, quasdam potiùs-ne latebras
 Tunc subeant, vultumque aliquo velamine celent:
 Mirum, ni credat, velut Indum vulgus, in illos
 85 Immani horrendum rictu sævire Draconem.
 Tales impietas habuit, jactatque patronos:
 At pudet infulsi commenta referre Lucreti.

- SUNT tria de toto systemata cognita Mundò:
 Primum constituit sphæram Telluris inertem
 90 In medio; circum jubet omnes ire Planetas,
 Inter eos Phoebum, quo cætera corpora fulgent:
 Abripit astrorum, Ptolemæo judice, turbam;
 Perpetuâque trahit secum vertigine ab Euris
 Ad Zephyros, primum dicit quod mobile, Cœlum.
 95 Hoc super axe suo viginti & quatuor horis
 Volvitur: impensè velox, quâ dividit axem
 Æquator; summè tardum, quâ desinit axis;
 In duplici puncto nimirum Aquilonis & Austri.

Interea

Interea proprius tamen est Fixisque Planetisque,
 100 At minor, à Zephyris qui tendit motus ad Euros,
 Signa sequens: hanc quisque suum variè exigit annum:
 Vi propriâ coelo præ cunctis Luna resistit:
 Frater enim contrâ dum nititur ire, diebus
 Bis sex non spatii plus vincit, quàm soror uno:
 105 Concordes gyros, spatio distante, Planetæ
 Decurrunt alii; recto nunc tramite pergunt,
 Nunc fugiunt retro, nunc stant atque otia ducunt:

Non tulit hanc Mundi speciem Copernicus, et si
 Per populos longum dominatam, ultroque faventem
 110 Sensibus, atque usu sancitam & more loquendi.
 Audax, inverso penitus rerum ordine, Solem
 In centro statuit; Terram, cui Luna satelles,
 Cum reliquis circa Solem fluitare Planetis,
 Ac duplici voluit lumen sibi quærere motu
 115 Semper ad auroram directo: immobile coelum
 Interea, nullumque Polis coelestibus axem.
 Non ægre hinc videas, qui nos spectacula fallant,
 Ut, quæ volvuntur semper, tranquilla putentur;
 Et motum credamus, ubi perfecta quies est.
 120 Haud secus, ac portu cum solvit nauta relicto,
 Littus abit, terræ fugiunt, urbesque recedunt:
 Ille, sui motus imprudens, omnia ferri;
 Vicinam & navim, quam dentibus anchora fundat,
 Currere; se residem putat his, quibus innatat, undis.
 125 Ast homo delususque oculis, animoque superbus,
 In placitum errorem pronus delabitur: ac se
 Turpe Planetarum numerari de grege censet;

Z

354 ANTI-LUCRETIUS,

- Et quæ non videat, tamen hæc sibi sidera pasci,
 Quoque loco sedet, hic Mundi consistere centrum
 130 Vult & ait. Quoties Terra inclinata recludet
 Partem aliquam Coeli non visam, ea surgere signa
 Continuo; quoties elatior abdet Horizon,
 Hæc eadem mergi, & sub se collapsa putabit:
 Quinetiam tantos ideo fervere motus,
 135 Ut se perpetuo stantem Coelum omne salutet;
 Ac sibi, ceu Domino, famuletur deditus Orbis.
 Tu quis homo es, qui tanta tibi? Sed persequor orsa.

- DISCORDES inter sectas incertus & hærens,
 Magnum operæ pretium & Sapientibus utile duxit,
 140 Si misceret utramque Ticho, vir sanguine clarus,
 A quo & constructam Coeli de nomine turrim
 Uranies ædem, primum ætheris amphitheatrum,
 Codani stupuit prænobilis insula Ponti.
 Ille igitur partim populari tractus ab aurâ,
 145 Partim conspicuâ percussus imagine Veri,
 Concessit Patribus Coelum, Solemque moveri,
 Non Terram; at Soli comites Terræque, Planetas
 Distribuit: bonus ille quidem explorator Olympi;
 At non fidere gentis moderamine felix.

- 150 HAUD nostrum tantas esset componere lites.
 Nam seu Terra meat, seu planè immota quiescit;
 Seu tempestatum genitor lucisque diurnæ
 Sol manet in centro, seu fert Eclipticus illum
 Circulus; ac solidum seu commovet omnia coelum,
 155 Seu purus liquor est, in quo passim astra feruntur
 Ut soles totidem, propriisque instructa Planetis,

Non minùs omnipotens Numen splendebit ubique,
 Cujus inexhaustas æquet Sapientia vires,
 A quo facta semel, semper Natura regatur.
 160 Sed quia cogit amor Veri, sententia totum
 Me rapit illa tamen, quæ per se clara refulget,
 Ac mihi divinam præstantiùs explicat artem.

ALTERA, nam fateor, solitis accommoda rebus
 Esse utcunque potest; nec fallet calculus illum
 165 Qui duce Niligenâ numeret: prædicta probabit
 Exitus, Eclipses Lunæ Solisque redibunt,
 Et pariter current Idus, pariterque Kalendæ.

At licet ad Terram quod pertinet, illa disertè
 Expediat, quia nempe eadem se præbet imago,
 170 Vel si spectator, vel si spectata moventur,
 Phura tamen Copernicio systemate clarent,
 Quæ nunquam evolvat Ptolemæus. Cogitur omni
 Effecto causasque novas aptare, sibi que
 Sæpe adversantes: nihil ipsi denique planum
 175 Aut liquidum, nihil ad leges & dogmata nota
 Mechanices; nihil est quod comprobet, omnia ponit.
 Coelestes adeò motus & sidereas res
 Instituit, nequaquam ut sunt, sed ut esse videntur,
 Quin Epicyclorum ambages, tot vincula miris
 180 Intricata modis, tot multiplices Mæandros
 Dum video sphæris errantibus æthere in alto
 Describi Terram circum, se protinus offert
 Cretæi species Labyrinthi, Dædalus auctor
 Quem per mille vias intexuit arte magistrâ.
 185 Quæ lex præterea motûs excuset euntes

- Ordine retrogrado alternis, stantefque Planetas?
 In tam confusâ totius imagine Mundi,
 Olim quæ stomachum Regi commovit Ibero,
 Prisca suî liquisse chaos vestigia credas.
- 190 Naturæ non est opus hoc; via scilicet olli
 Simplex & constans, tenor immutabilis, unus.
 Verùm est Naturæ concors, perque omnia gressu
 Ire pari felix, nostri doctrina Poloni:
 Qualem exornatam tibi nunc ostendere conor,
- 195 Ceu Veri specimèn, ceu Numinis argumentum.

- QUAM longè latèque patet sine limite noto
 Mundus hic, Astrorum locus, in quo Fixa morantur
 Ut foveant sphæras alienæ lucis egentes,
 In quo Sol propriam tenet inter millia sedem,
- 200 Vivida materies, tenuis, liquidissima totum
 Implet, ubique suî similis, qui dicitur æther.
 Utque orbis terrarum in plurima Regna secatur,
 Et partitur idem Provincia plurima Regnum;
 Sic & vorticibus compago hæc maxima constat
- 205 Innumeris, alios in se multoque minores
 Complexis. Omnes in centro, vel prope centrum
 Corpus habent aliquod medium, molemque rotundam.
 Inclusis quæ vorticibus sedet intima moles,
 Et minor est, & opaca, diemque aliunde receptam
- 210 Unâ parte suî tantùm persentit, in umbris
 Altera dum languet, radios habitura vicissim.
 Cingitur interdum simili comitum famulatu,
 Subsidiumque petit sibi luminis inde reflexi.
 Maximus at vortex, unus qui continet omnes,
- 215 Possidet in medio, sua ceu præcordia, sidus

- Igniferum, certâ nunquam à statione recedens,
 Axem sed proprium circa vertigine gyrans
 Perpetuâ, quâ corripitur circumfluis æther.
 Cætera compositos innantia corpora motus
 220 Concipiunt, sparsumque legunt ex ordine lumen.
 Vi propriâ splendent ergò, quæ fixa vocantur
 Sidera; dumque suos agitant de more Planetas,
 Attamen in medio perstantia vortice regnant.
 Tales in Cœlo Canis & Lyra, Pegasus, Argo,
 225 Pleiadumque chorus; tales Arcturus, Orion,
 Et quot cæruleo nox explicat æthere soles.

- QUAMVIS illorum nequeat spectare Planetas
 Visus, & immensam celet distantia molem;
 Quis tamen, ut formam cœli conspexit eandem,
 230 Phœbeisque pares radios, talemque videndum
 Solem è longinquo, qualis nunc Stella videtur,
 Diversi generis Solem Stellasque micantes
 Æstimet, ac miræ vim tantam lucis inanem?
 Natura omniparens non unam è divite fundo
 235 Rem formare solet, sed rerum effundere messem;
 Et causæ similes effecta simillima gignunt.

- SOLEM adeò nostrum, cor nostri vorticis, atque
 Luminis & motûs fontem omni parte vigentis
 Ponimus in centro: vastum & mirabile corpus,
 240 Quod decies centum Terrarum millia, molem
 Si bene scrutaris, complectitur, ac diametro
 Comprendit pariter centum Terræ diametros.
 Æstuat hic ergò Sol igneus, inque loco stans
 Vertitur assidue proprio super axe diebus

Z ii]

245 Quinque & viginti, peragiturque iteratque laborem,
 Buxus ut turbo, pueri quem fortè flagellant
 Et stimulant plagis, puncto stat rectus in uno,
 Dum celer ac tacitus multos in se exigit orbes.

INTER se formâ similes, non mole Planetæ,
 250 Quos ea vis agitat commoto flumine merfos,
 Perpetuò Solem circumdant more clientum,
 Circumeuntque procul, variis tamen intervallis.
 Et regnatori cum vorticis, inter eundum,
 Obvertant partes convexi corporis omnes;
 255 Orbis ut exactus revolutus est corpore, totum
 Exhaustere diem; perfectò denique toto
 Circuitu, spatium claudunt remeabilis anni.

Sic minimus properat, quo nobile ducitur agmen,
 Mercurius; propior Soli non cernitur alter.
 260 Post hunc luciferæ Veneris nitidissima Cœlo
 Stella meat: sequitur Lunâ cum suppare Tellus.
 Hinc Mars sanguineâ ferrugine subruber: olli
 Nondum deprensi comites, at fortè minores
 Quàm qui noscantur. Vivâ tum luce refulgens
 265 Juppiter & magnus, cui Lunæ quatuor adsunt,
 Auxiliare jubar: nam crebris noctibus umbras
 Imminuunt suppleantque diem. Custodia major
 Addita Saturno, qui vorticis incolit oras
 Pallidus, extremumque piger circumplicat orbem,
 270 Quinque illum refovent focii, quin lamina cingit,
 Quæ transversa globum partes distinguit in æquas,
 Tantis longinquæ provisum est undique molî
 Subsidii; etenim propè deficientia Solis

Lumina multiplici replicant augmentque repulsu.

- 275 Qualis decrepitâ confectus pene senectâ
 Stipatur natis genitor numeratque nepotes :
 Cogitur is baculo corpus fulcire labascens ;
 Appositique juvare oculos munimine vitri ;
 Et dextrâ trepidantem alienâ attollere dextram.
- 280 DUM reliquos inter communi lege Planetas
 Imus , & emissos Phoebi radiantis ad ignes
 Volvimur , en aliâ , dum nox est , parte videmus
 Haud multum vario currentia corpora plano.
 Sed quem describunt ovatum motibus orbem ,
- 285 Nobis oblique cernentibus inclinatum
 Et quasi sub facie fusi apparere necesse est :
 Quam speciem referunt florentes labra per hortos
 Si quando conspecta procul , seu fercula mensæ :
 Linea nam duplex ultrâ citràque videtur ,
- 290 Et gemini fines puncto involvuntur in uno.
 Dum sua currentes rapit orbita certa Planetas ,
 Terricolarum oculos certus quoque decipit error ;
 Pro variisque locis , nunc rectâ incedere credunt ,
 Nunc regredi , ætheriis nunc stare adfixa cavernis.
- 295 Atque eadem species illudit partibus iisdem.
 Nam qui tres vasto spatiantes æthere , circum
 Et Terram & Solem gyro exteriori feruntur ,
 Conjuncti Phoebo cum suspiciuntur , obire
 Directos motus ; vestigia vertere retro.
- 300 Oppositi ; mox desidiâ cessare videntur
 In quadraturis , & anhelos sistere cursus.
 More quidem absimili , sed eâdem fraude Venusque
 Mercuriusque oculis spectantium illudere gaudent.

Z iij

360 ANTI-LUCRETIUS,

Has species Tellus, dum circuit, addit utrisque,
 305 Hæc etenim medium Solem interioribus ambit
 Tardior; at cursu prævertitur exteriores.
 Ut si fortè lacûs per littora curva rotundi
 Actus eat sonipes, unoque tenore feratur,
 Te longè positum, gyro si pergis eodem
 310 Segnior aut citior, mendax deludet imago.
 Quòd si Sole sedens, quod centrum immobile motûs
 Omnivagi, circumspèctes volitare Planetas,
 Ire retro nullum, nullum consistere credas.

JAM quid ais, Quinti? Nonne hæc prænuncia Veri
 315 Limpida simplicitas? Nonne hæc sententia Suadæ
 Filia, compertis tam clarè consona rebus,
 Intortos flexus Ptolemæi & somnia vincit
 Intricata, quibus neque lex, neque causa videtur?
 Fac tamen hæc non esse satis; mihi majus in illum
 320 Robur adhuc superest, & ineluctabile pondus
 Argumentorum, quæ rem intellecta secabunt,

QUI portentosa Coeli vertigine raptum
 Semper ad occiduas Mundi procedere partes
 Phoebum arbitrantur, lux à quo defluit omnis,
 325 Astrum ingens oculis potiùs quàm mente secuti,
 At niti propitio tamen in contraria motu,
 Obliquaque viâ sub Olympi fornice vasto,
 Haud animadvertunt procul à ratione vagari,
 Olli quod frustra genus imposuere laboris.
 330 Nam si cum toto stellæ moveantur Olympo,
 Atque eadem circa Terram violentia Solem
 Saturnumque Jovemque ferat cunctosque Planetas,

- Qui fit, ut in centro tam vasti vorticis hærens,
Tanto præterea motu circumdata Tellus,
335 Non etiam super axe suo conversa rotetur?
Nam vel, ut in solidis, motus decrescit eundo
Ad centrum; vel, ut in liquidis, cum tendit ad oras:
Si prius; extemplo Tellus versatilis iret,
Mole quidem Coeli minus acriter, attamen iret
340 Axe super proprio, quanquam statione retentâ,
More rotæ; faciem Coeli aspiceremus eandem
Semper; ubique dies aut nox æterna maneret:
Quod si posterius; foret infinita movendæ
Vis Terræ; Cælumque & sidera fulguris instar
345 Effugerent oculos; noctesque diesque redirent
Horæ momento: veluti confusa videntur
Littora cum Pelago, rapidè si vertat in orbem
Navigium Boreas, aut cæcus in æquore vortex,

- Nec satis est. Solem tantâ vertigine Coeli
350 Correptum, quæ vis & ab Æquatore vagari,
Motus ubi vehemens, & versùs utrumque vicissim
Declinare Polum, quæve inconstantia cogit?
Hæc etenim causâ fieri cogente necesse est.
Si geminis innata Polis Magnetica virtus
355 Errantem trahit in Tropicos, cur inde quotannis
Cum semel alterutrum tetigit, remeare jubetur?
Occlusas reperit-ne vias? An densior illic,
Quæ sub cardinibus Mundi tam lenta putatur
Materies, vetat ulteriùs procedere Solem?
360 Hoc si esset, nunquam retro foret ille reflexus,
Ut pila quam lapidis facies offensa retorquet;
At sensum cursum deperderet atque gradatim,

- Semper eò tendens quò primùm tendere cœpit,
 Donec eum premeret tandem sopor atque veternus.
 365 Ceu perhibent vulgò cœli decreſcere mōtum,
 Quò magis ad fines magni protenditur axis.

- HINC novus illorum ſubitò ſe detegit error.
 Nam Sol in Tropicis currens, ut currere dicunt,
 Sanè à cœleſti procul Æquatore reſſit,
 370 Quàm longè diſtare poteſt; ſub fornice multùm
 Reſtriſto jam curvat iter, motuque minori
 Ducitur, & gyrum ſpatio breviorē coarctat.
 Aut ergò curſum reſſimit, ſed cauſa morandī
 Nulla eſt; aut paſſu graditur ſi ſemper eodem,
 375 Tunc ſolito brevius nycthemeron ut ſit, oportet.
 Quòd ſi fortè velint teretis per concava Cœli
 Verum Solis iter ſpeciem informare cylindri
 A Tropico in Tropicum, falluntur; nec ſibi conſtant.
 Nam Cœli motus, cui Sol parere jubetur,
 380 Sphæricus eſt. An-non, ſimul ipſe ſit incola Capri,
 Grandior apparet? Facit hoc vicina Terræ.
 Si verum ſtatuant, minor apparere proſectò
 Deberet, quia tum à Terrâ diſtantiore eſſet.

- HUC accedit, uti quòt Cœlo Sidera toto
 385 Fixa micant, & in occaſum migrare putantur
 Unoquoque die, perpaulum quolibet anno
 Sublabi, retroque trahi ſpectentur in ortum.
 Haud ſecus, ac ſi quis prono delatus ab Iſtro
 Certaret remis adverſum vincere flumen:
 390 Quippe moras tenues conatibus ille phaſelo
 Præcipiti faceret, quamvis abreptus aquarum

- Decursu rapido, sociosque præire videret,
 Sol igitur jam nunc Stellæ comes inchoat annum;
 Protinus unanimes ambo, bijugique videntur,
 395 Discreti verò posthac, iterumque propinqui;
 Perficiunt ita dissimilem pro munere cursum
 Quisque suo. Demum transactis mensibus anni,
 Sol redit ad Cœli punctum fuit unde profectus;
 Observa, Stellam invenies à Sole relictam
 400 Non procul, ast uno distantem penè minuto.
 Arietis ætherii sic olim è cornibus unum
 Viderat Hipparchus magni speculator Olympi,
 Hic ubi conveniunt Æquator & orbita Solis.
 Hoc ideo sidus pro limine Veris amoeni
 405 Constituere patres; nunc se promovit Eoum
 In latus, occiduo sensim sensimque relicto;
 Ac propè Zodiaci duodenâ parte recedens,
 Invasit sedem Tauri, pepulitque Gemellos
 Taurus, & in Cancrum se produxere Gemelli,
 410 Præteritis adeò sæclis simul omnia Signa
 Mutavere locum, & mutabunt usque futuris.

- NON Æquator eum, ast Ecliptica sola videtur
 Aut motum regere aut progignere; nam sibi cogit
 Esse parallelum semper. Quare omnis ab illâ
 415 Quæ nunc Stellarum distantia cernitur esse,
 Perpetuò talisque fuit, talisque futura est.
 Verùm Æquatori quæ proxima Sidera quondam,
 Nunc ab eo cessere: Polum quoque deferet ipsum
 Ursa minor, Cœlo quondam spatiabitur amplo,
 420 Atque aliis, quo nunc fruitur, concedet honorem;
 Nec leges Hyemi dabit aut Aquilonibus atris;

364 ANTI-LUCRETIVS,

Nec Mundi vertex, nec erit tranantibus æquor
Incertisque viæ signum immutabile nautis.

Annorum tredecim bis millia tota necesse est

425 Effluxisse priùs, repetant quàm Sidera sedem,
Primævusque situs toti reddatur Olympo.

Mundus in integrum tunc omnis restituet se.

Causa rei quænam est? Veterum hanc Sententia pandat;

PRIMÒ, vel Stellas circumfert mobile cœlum

430 Hærentes, veluti fixos in fornice clavos,
Vel sine compedibus fatearis nare solutas.

Hærentes ferri si dixeris, ergò remotis

Congerem Stellis Solem hunc adamantina cœlo
Vincla ligant, rutilo ceu gemma includitur auro.

435 Sol quoque, ais, solido suspensus in orbe rotatur;
Et sua constrictos torquet testudo Planetas;
Ac dum Terram obeunt, immotis nexibus hærent
Mercurius proprio, proprio Venus in crystallo,
Alter Telluri vicinior, altera Soli.

440 Cur igitur Solem supra quandoque feruntur
Mercuriusque, Venusque? Et quâ vi denique possunt
Rumpere iter, Solemque effractis vincere regnis?
Scilicet immensæ solida hæc laquearia molis,
Tot crystallos, levi, vitrum ceu futile, flatu

445 Dudum dissiluisse; ergò non ullus euntes
Nexus habet Stellas: quòd si des ire solutas,
Non magis expedies nodum, pejoribus imò
Implicitus laqueis. Motu nam cupèta diurno
Sidera tempus idem spatiis infumere constat

450 Longè diversis: viden', ut Cynosura moratur
Tantumdem in parvo languens, quo circuit axem.

- Extremum gyro, quantùm illa celerrima turba,
 Quæ medium non credibili vertigine cingit,
 Æquatorem habitans, & quâ describitur orbis
 455 Maximus. Ecce igitur, quando labentibus annis
 Vis ea, quæ Stellas invito turbine Coeli
 Ut lentè, sic assiduè detorquet in ortum,
 Ipsam, alias inter, Cynosuram adduxerit illuc,
 Motus ubi citior, quia grandior orbis arandus,
 460 Dic age, quæ virtus addet nova protinus alas
 Huic astro? Vel quæ crescentem in sæcula motum
 Inque dies adeò moderabitur, ut nihil ultrà
 Quàm par est currat, nihil & minùs; ac suus ordo,
 Et sua fervetur Stellis distantia cunctis?
 465 Sed quando, simili revoluto tempore, tandem
 Hoc erit, antiquas repetant ut sidera sedes,
 Et Cynosura Polum, torpens velut antè, revisat;
 Quæ tunc illam adeò compescet plumbea virtus,
 Perque gradus motum poterit frenare diurnum
 470 Illius in reditu, minimus ne intercitat error;
 Atque ita fidereas omnes, & quâlibet horâ,
 Ceu filo, ad nutum regere & variare choreas,
 Ut spatiis tam disparibus, verumtamen uno
 Tempore complendis, cursûs momenta coaptet?
 475 INTRANT in liquidum, dices, motumque sequuntur
 Materiæ circa Terram sine fine fluentis,
 Et variè, prout est illius ab axe remota.
 Non igitur solidâ tibi jam compage videtur
 Stelliferum, ut voluere patres, consistere cœlum:
 480 Sed motum, & motûs causam non credere cessas.
 Verùm, si solidum non est, intellige motus

Ætherios, quales liquidi natura requirit;
Et quales peragi docet experientia verax.

- CORPORA quæ cœlo circumvolvuntur in orbem;
485 Quo minùs à centro distant, velociùs ire,
Languidiùs verò, quo plus sunt diffita, constat.
Sanè id moris habent comites Jovis & Saturni.
Nam longè positi, & longos & tempore longo
Circuitus peragunt; breviores tempore parvo,
490 Qui propè nant. Primus legem detexit in astris,
Arcanamque ausus crebris obtutibus artem
Surripere, hanc nobis Keplerus tradidit auctor.
Quam Jovis explorans in quadrijugo famulatu,
Nec non inventâ Saturni nuper in aulâ,
495 Mirandum! omnino reperit Cassinus eamdem.
Sic ubi nosse voles comitum loca certa duorum,
Et quanto cœli spatio sit uterque remotus
Communi à centro, seu corpore principis astri,
Amborum quadres revoluti tempora cursûs;
500 Quam porro inter se rationem tempora servant
Quadrata, hanc cubefacta etiam distantia servat.

- ERGÒ, si veterum vestigia trita sequère,
Terrâque in centro positâ, circumire jubebis
Sideraque & Lunam & cunctos cum Sole Planetas,
505 Ac totam immensâ molem exagitabis Olympi;
Corpora sic diversa regas, ut proxima Terræ
Currendo citiùs quàm sejunctissima gyrum
Perficient: id enim Kepleri regula poscit.
Verùm Luna suo perfuncta est circiter horis
510 Quinque & viginti; porro, quàm Luna propè absit,

Haud nescis : Phoebæ interea , qui volvitur ultra
 Tam procul , ut Lunæ velari corpore possit
 Quanquam prægrandis , viginti & quatuor horæ
 Sufficiunt ; igitur communi à lege recedit.

- 515 De Stellis autem quid jam dicemus ? Et isti
 Præcipuè , quas tanta oculo distantia nostro
 Præripit , ut nimbo similes videantur & albæ ,
 Ac telescopio vix percipiantur in umbrâ ?
 Hæ Solem , tardamque magis prævertere Luham
 520 Cernuntur ; motu superant utrumque diurno :
 Unde omnes legi , quam diximus antè , rebellant.

Nunc videamus , utrùm sedes primaria Soli
 Cùm datur , & reliquis sociatur Terra Planetis ,
 Motus ad hanc omnis se se concinnet amissim ?

- 525 Mercurius primò , qui Solem proximus ambit ,
 Tres in circuitu menses , Venus exigit octo.
 Tempora si quadres , minus in majore recurrit
 Et semel & ter bis , non nil super. Unde necesse est ,
 Si spatia interjecta cubes ab utroque Planeta
 530 Ad Solem , ut toties minus in majore recurrat ;
 Sive , ut luciferæ Veneris distantia major
 Contineat semel & ter bis cubefacta minorem.
 Nunc cubica è septem si prodeat eruta radix ,
 Dat ferme duo. Sic paulum reperimus abesse ,
 535 Quin duplo magis à Phoebæ Venus aurea distet ,
 Quàm sidus leve Mercurii persæpe latentis
 Oceano in medio radiorum , ubi lumine pleno
 Mergitur , & spissos avidè bibit ebruius ignes.
 A Venere occurrit Tellus , quæ volvitur annum :
 540 Hunc si contuleris cum Mercurii Venerisque.

Temporibus, simili ratione modoque videbis
 Tellurem à centro Solis motûsque remotam
 Ut Venus est cum dimidio, bis & ampliùs autem
 Quantum Mercurius. Per cuncta biennia Martis

545 Instauratur iter. Numera: discedere Martem

Vix minùs à nobis, quàm nos à Sole, patebit.
 Tum rescire cupis, quæ sit Jovis orbita magni,
 Quantaque? Bissenis tantum percurritur annis.
 Hinc superat Martis tria Juppiter intervalla.

550 Postremò cùm sex ægre Saturnus eundo

Lustra terat, manet ultra omnes à corpore Solis
 Divisus, radiumque Jovis duplicare videtur,
 Nec tamen omnino. Sed clarè ut singula cernas,
 En cuiusque tibi distantia nota Planetæ.

555 Mercurius distet spatiis à Sole duobus;

Bis duo sunt Veneri propè, quinque ipsissima Terræ;
 Mars octo, sex & viginti Juppiter ingens,
 Et quinquaginta demum Saturnus habebit.

ADMIRANDA quidem coelestis regula motûs:

560 At mirabilior, quòd ab uno turbine Solis

Cuncta simul, variisque modis abrepta ferantur.

Jamque rei facilem paucis intellige causam.

Corpora sæpe vides solida & compacta rotari:

His, quia sunt radii stabiles unâque ligati,

565 Extima pars agitur citiùs, quàm proxima centro;

Quandoquidem longè majores cogitur uno

Temporis in spatio cursans absolvere gyros:

Sed mos in fluidis & lex contraria regnat,

Quòd partes habeant laxas vinculisque carentes,

570 Atque ita disjungi faciles, & ab axe solutas.

Ortus

Ortus enim à centro non vi promanat eâdem
 Impetus, extremam neque pervenit omnis ad oram,
 Sed minor atque minor sensim decrefcit eundo.
 Ut lapide injecto si fortè exciveris orbes
 575 In stagnante lacu, videas languescere paulum
 Extremos; quia vis latè dispersa fatiscit:
 Vix humili segnes crispant summa æquora fluctu.

ET sanè, motus cùm sit (quod vidimus antè)
 Omnis ab impulsu, quæ corpora cunque moventur,
 580 Et pelli, & brevior viâ, quæ recta profectò est,
 A pellente, quoad possunt, discedere debent;
 Si modò nil isthac ferri ratione vetabit.
 Id motus omnes, id clarè pondera monstrant.
 Quæ propriâ verò centrum vertigine cingunt,
 585 Et si diversâ videantur lege moveri,
 Haud minùs hanc normam servant ac cætera, quantum
 Est in se; huc tendunt semper, nec temporis ullum
 Momentum est, quin id conentur, tramite recto
 Ut se summoveant à centro & origine motûs;
 590 Ac per tangentem: quia tangens linea primùm
 Incepta est, & avent, quâ coeptum est, pergere porro:
 Et verò hâc fugiunt ubi nil fugientibus obstat.
 Sed quia vi quâdam oppositâ regeruntur in illud
 Unde abeunt, impulsa simul, pariterque repulsa,
 595 Motibus è geminis medius conflatur, utrumque
 Participans; rectæque loco describere curvam
 Coguntur, centrumque suo circumdare cursu.
 At nos in curvis aliud nihil esse videmus
 Præter rectarum infinita exordia, semper
 600 Obliquè posita, & semper tentata, neque unquam

A a

Continuata; vetat siquidem contraria virtus.

- HÆC ergò oppositâ quo plus virtute retundi
 Corpora contingit, simul & brevioribus axem
 Quo cingunt gyris, vehementiùs ire necesse est:
 605 Quales ingeminant cursum sub pontibus undæ;
 Aëris aut penetrans angusta foramina flumen.
 Ast ubi centrifugæ distant ab origine vires
 Longiùs, ac per eas qui circumscribitur orbis
 Amplior evadit, tum linea curva gradatim
 610 Ad rectam accedit propiùs; languescere tandem
 Incipiunt, ac debilior fit nifus in illis;
 Quòd jam laxatæ spatio majore fruuntur.
 Haud secus intorti chalybis cùm lamina primùm
 Explicuit se se, vim magnam ex parte remittit;
 615 Pulsat claustra minùs, nec jam conamine tanto
 Prorumpens, thecæ latera imbecillior urget.
 Sic ea materies nostrum diffusa per Orbem
 Quæ coeli pars est, implens Solaria regna,
 Turbine perpetuo flammantis volvitur astri:
 620 Sic tamen ut motûs, cùm sit liquidissima, tantum
 Accipiat, quantum remanet vicina moventi;
 Tantum deperdat, quantum remouetur ab illo,
 Et vastos regni fines distracta pererrat.
 Quo plures in particulas vis tota moventis
 625 Dividitur, tanto simul imminuatur oportet.
 Tardiùs inde fluit regio Saturnia magni
 Vorticis, atque viæ quintuplo segniùs instat,
 Quàm quæ Mercurium defert amplexa volentem.

QUÆ si Materies tanto fugit incita motu

- 630 Cùm propior centro est, in centro turbinis ipso
 Quàm rapidè properat ! Magno erupturâ tumultu,
 Corticis objecti contrâ nisi septa resistent :
 Unde percussus liquor, atque coërcitus intra
 Moenia, conflictu valido miscetur & errat
- 635 Mirum effervescens, antroque exæstuat imo.
 Cortex innumeris etiam subsultibus ipse
 Concutitur, fluidumque ferit quo cingitur extrâ :
 Omni parte fremens, radios circumdique rectos
 Efficit assiduo pulsû ; quæ lucis origo est.
- 640 Motus hic interior, quo Solis fervere corpus
 Et circumdantem jaculari cernimus æthram,
 Perpetuò de congenitâ vertigine nonnil
 Detrahit ; hanc minuit, centroque retardat in ipso.
 Solem ideo cogit viginti & quinque dierum
- 645 Vertendo traxisse moram, velociùs illo
 Munere functurum, ni sisteret intimus ardor.
 Signa rei sunt certa levi quæ tegmine discum
 Informes maculæ percurrunt atque nigrantes.
 Scilicet hunc fumum liquefacti more metalli
- 650 Exsudat Sol ignivomus fuliginis instar
 Hærentis ; quæ post mutatâ sæpe figurâ,
 Crescens, decrescens, solet evanescere tandem.

CENTRIFUGIS dixi in Mundo contendere vires
 Viribus oppositas ; verè. Nam vorticis hujus

- 655 Quem Sol usque ciet volvens, extrema premuntur
 Vorticibus variis, quibus ille est undique cinctus.
 Hi Solemque suum & sua cùm vaga sidera norint,
 Turbine perpetuo, ac simili ratione moventur ;
 Propulsantque alios, propulsanturque vicissim :

A a ij

- 660 Pressurâ ut vinci nequeant, ita vincere nulli
 Concessum est, ultraque suos excurrere fines.
 Sic obsistendo se tanta volumina librant.
 Hinc fluvio, nostrum lambens qui terminat orbem,
 Quamvis directo conetur tramite ferri
- 665 Sponte suâ, interclusa fuga est : ergò ille reflexus
 Cogitur incurvare vias, cogitque sequentem.
 Ecce autem in mediâ currentis materiæ vi
 Magna Planetarum fluitantia corpora cernis :
 Illa volubilibus raptari merfa fluentis,
- 670 Ac circum rutilos Phœbei sideris ignes
 Turmatim properare & eâdem currere, quâ Sol
 Induperator iter propriâ vertigine signat,
 Occasum semper fugiens ut vergat in ortum ;
 Hoc tibi jam notum & certâ ratione probatum est.
- 675 Quinetiam impetui cur sic respondeat omnis
 Illorum inter se distantia, nullus, opinor,
 Ignoras. Neque quod superest aperire molestum.
 Scire cupis variè cur sic à Sole recedant ;
 Cur etiam præter communem in vortice magno
- 680 Circuitum quo cuique suus describitur annus,
 Turbine privato qui certis conficit horis
 Noctes atque dies, proprio super axe rotentur :
 Expediam. Causa est eadem quam diximus antè.

- NA M vis illa potens, quæ primùm à Sole profecta
- 685 Totum agitat fluidum, fundæque imitata vigorem,
 Æthera circumfufum ad vorticis ultima vibrat,
 Quodcunque offendit condensum ac mole resistens,
 Impetit, atque elata suprâ violenter ad imum
 Præcipitat centrum : quin Phœbo denique mergi

- 690 Cogeret, impulsu momenta in singula adaucto
 (Ut solet in casu gravium, fierique necesse est)
 Ni radorum acies fervens ac vivida contrâ
 Libraret, quæ dimidium complexa Planetam,
 Sustinet illabens constanti robore pondus.
- 695 Oppositis igitur, vi colluctantibus æquâ
 Motibus, inde potest neutri concedere corpus:
 Fit mora, fit requies; & eo consistere debet
 Usquè loco, fines ac centrum vorticis inter,
 Quo semper vires æquatæ, & pugna perennis;
- 700 Unde fit, adversi nifus simul evanescant.

- Nec verò locus esse potest ille unus & idem
 Corporibus cunctis. Aliud nam latius offert
 Majorem radiis faciem Solaribus, etsi
 Fortè cavum est, rarique magis circum intima textûs:
- 705 Densius esse potest aliud, formæque minoris.
 Diversum idcirco pro mole superficieque
 Suscipiunt à particulis ferientibus ictum;
 Et magis atque minùs parte ex utrâque fugantur.
 Haud secus ac tubulis ubi fons deductus apertis.
- 710 Profilit, & suavi se murmure tollit in auras,
 Mollem erumpenti Sphæram si objeceris, undas
 Contrahit, illa manet liquidâ suspensa columnâ,
 Altiùs inferiùsve quidem, prout ipsa gravescit:
 Sic tamen, ut tremulo nonnil agitata liquore
- 715 Fluëtuat, ac varios uno det tempore motus.
 Ergò patet Sphæræ grandes cur Solis ab axe
 Communi non æqua per intervalla recedant;
 Atque aliæ suprema colant, aliæ infima Coeli;
 Quædam intermediæ fluitent in gurgite vasto;

A a üj

720 Omnes assiduè vestigia trita revolvant;
Curculisque suis haud unquam excedere possint,

S E D quia difficile est pugnantibus è diametro
Viribus, ut cernis (volitans pila nempe docebat)
Punctum assignari perfectæ posse quietis,

725 Idque individuum : ceu pendula mota videmus
Multis hinc atque hinc impulsibus exagitari,
Et perpendiculum transcendere sæpe, priusquam
Extincto motu tandem sedata quiescant :

Ceu pariter lymphis injecta liquentibus arbor
730 Mergitur, exurgit crebrò, reciditque reditque,
Donec eat, propriâ sine vi, permissa fluento :
Sic etiam ad Solem, cùm prævalet altera virtus,
Accedunt æquo propiùs quandoque Planetæ ;
Porro hæc illorum perihelia dicimus : & cùm

735 Altera prævaluit, plus æquo à Sole recedunt ;
Atque hæc illorum dicuntur aphelia. Quare
Non prorsus medium Sol igneus occupat Orbem,
Nec vero in centro est : at quæ circùm orbita currit,
Ellipsis potius quàm circulus esse videtur.

740 Sic autem quovis anno cujusque Planetæ
Mutantur puncta hæc extremi à Sole recessûs,
Atque aliquem progressum à vorticis impete sumunt,
Ut tandem ex illis omnino circulus extet
Annorum serie longâ perfectus & ingens,

745 In vero ejus centro stat regia Solis,

H o c etiam his addam ; confert ad pondera multum,
In quo cuncta natant fluidi natura liquoris.
Sustentatur aquis etenim, non ærè lignum ;

Et quæ mercurius portat, forbentur ab undis.

- 750 Materies igitur vehementi concita motu
Non procul à centro, facta hinc subtilior, impar
Huic oneri secum gestando fortè futura est;
Quod facilè illa feret, quæ centro dissita cùm sit
Languidior, jam desidiâ fit crassior ipsâ.
- 755 Adde quòd ex illo, coepit quo tempore Solis
Ingens aula rapi circùm, acquisivit & ipsa
Centrifugi quiddam, quod cum vectore liquenti
Pugnat; & in causis motûs & in ordine certo
Qui servatur, habet partem, me iudice, magnam.

- 760 CUNCTA minutatim quòd demonstrare nequimus
Rebus in abstrusis, veniam dabis, optime Quinti.
Multa quidem sunt in coelo certissima, acutis
Quæ spectari oculis possunt, vel mente sagaci:
Sunt nonnulla ausu quæ conjectura modesto
- 765 Assequitur tantùm. Sed Vero proxima res est,
Ex his, quas retuli, coëuntibus omnia causis
Stare Planetarum loca, discernique meatus.

- Tu mihi nunc, præclara novum Sapiaientia lumen,
Tu mihi coelestes animos infunde roganti;
- 770 Uranie tu vera: tuas dum prosequor artes,
Et succensus amore tuî raptusque per auras,
Ultima fiderei motûs arcana recludo.
Duc igitur qui Te tua per vestigia quærit,
Ne spatium immenso vagus aut incertus aberret.

- 775 SUNT duo materiæ tanquam tabulata fluentis
Ducentisque globum. Superis quæ partibus instat,

Aa üü

- Uberior sanè, quia majorem occupat arcum;
 Sed properat lentè: minor est inferna tenentis
 Copia, quandoquidem breviorè includitur arcu;
 780 Sed fuga vividior. Priùs hæc manifesta reliqui.
 Pensatis utrinque modis ac viribus, unum
 Fit medium quoddam, necnon æquabile momen;
 Quo simul omne globi corpus pulsatur ab omni
 Flumine: nam solidi partes ac membra cohærent,
 785 Et si tanguntur variè; neque flectitur axis.
 Motus hic assiduus (meministi) perficit annum.

- CAUSA vices eadem noctis parit atque diei,
 Nam cum Terra natet superis velocior undis,
 Segnior infernis, partes lambentibus imas
 790 Objicit illa moram, & posticâ parte resistit.
 Ac veluti magnis ubi molibus agger, aquarum
 Intercludit iter, gemit amnis, & agmine fluctus
 Agglomerant se se cumulatim; culmina donec
 Ardua transiliunt, & largo flumine inundant;
 795 Incurrit sic materies effusa natantem
 In scopulum, quatiens à tergo quidquid in altum
 Prominet. At quoniam densum pervadere corpus
 Haud potis est, neque segnitiam accelerare morantis;
 Tantum reprimitur, quanto ipsa citatior illo est.
 800 Non habet ut refluat, cum posteriore prematur:
 Nec subterfugio locus est; inhibetur ab illo
 Flumine quod semper velocius alluit infrà;
 Quin & centrifugæ vires à Sole repellunt:
 Cogitur in superas ergò conscendere partes,
 805 Lenior est ubi materiæ progressus euntis,
 Quam concedentem facili conamine vincit.

Sic valido appulsu molem amplexata rotundam
Desuper, adradens ferit, inclinatque cacumen.
Hujus descensu liquor interceptus ad ima

- 810 Truditur, impellitque globum, subtusque movendo
Erigit infernas partes. Ea causa vicissim
Dimidio dat dimidium succedere semper.

VINCITUR idcirco superi ubertate fluenti
Inferius, quanquam citiori vincere motu

- 815 Posse videbatur, totamque invertere Terram
Semper ad occasum, sinerent obstantia. Verùm
Non ita concedit, quin vires explicet omnes.
Et quia ter novies millenâ parte (parum deest)
Ociùs incurrit, momen Telluris in ortum

- 820 Ter novies etiam millenâ parte retardat.
Inde fit, ut rediens expleto denique Terra
Curriculo, Stellas jam non offendat eodem
In puncto Coeli; nec eò se dirigat axis
Quò directus erat, quando prior exiit annus;

- 825 Ast ignara rei Stellas tantisper ab ortu
Descivisse putat, quamvis desciverit ipsa.

TERTIUS hic motus geminis contrarius esse
Debit, ut constans Terræ positura maneret
In fluido, vi cujus eunt annusque diesque.

- 830 Nempe aliud cùm sit centrum gravitatis in orbe
Terreno molisque aliud, pars altera Terræ
Quæ gravior, pars quæ levior, non sicut oportet
Motum dividerent: ex uno fine minorem,
Majorem ex alio conum describeret axis.

- 835 Ergò, quod nimium superest, mora facta recidit,

378 ANTI-LUCRETIUS;

Temperat exæquans motus, & corrigit axem.

Is cùm Æquatorem, quo Ecliptica linea distat,
Ut dictum est, gradibus propè quatuor & viginti,
Ad perpendiculum scindat; sic distat ab illâ

- 840 Sexaginta & sex gradibus propè: qui status axi
Perpetuus, quocunque modo se Terra revolvat,
Sive diem faciens, sive annum, aut sæcla ducenta
Cum sexaginta; quibus actis Terra revertens
Huc unde exierat primùm, tunc reddita priscis
845 Astra locis credet, cernens ea rursus ibidem.

JAMQUE vides uno quàm bellè ac simplice motu
Magna Planetarum magno volvantur in orbe
Corpora, perpetuòque in se conversa rotentur.
Nec te is detineat nodus (quem solvere primo

- 850 Conatu promptum est, Newtoni industria quamvis
Nexuerit) fluidam crassis obsistere molem
Corporibus; motum hinc minui, tandemque futurum
Ut pereat. Verum hoc esset, si torpida moles
Stagnaret fluidi; aut adverso concita motu

- 855 Obluctaretur contrà venientibus astris:
At nemo alterutrum dicat. Fluit incitus æther,
Quò sphæræ currunt; simul uno more feruntur
Unâ vi Solis, pulsuque moventur eodem.
Sic non est, æther sphæris ut mole resistat.

- 860 Aiunt præterea transverfos ire Cometas
Æthera per medium, neque concordare Planetis.

Nec via, nec regio nobis bene nota Cometæ,
Qui clandestino motu cæcoque rotatur.
Circuitûs magni quem signat in æthere, partem

- 865 Conspicimus parvam, quoties pervenerit illuc
 Quò ferri possunt oculi, & distinguere lumen
 Obscurum, seu cauda illum, seu crinis honestat;
 Hoc est, seu rectè, seu transversim obvius ille est.
 Quærendum primò, qui sit, quem cernimus arcum;
- 870 Linea namque potest etiam directâ videri,
 Cùm verè sit curva, & Solem cingere pergat:
 Ut rectos & retrogrados quandoque Planetas
 Apparere priùs monui. Si nempe Cometis
 Ultra Saturnum locus est, tam diffita Soli
- 875 Percurrunt spatia atque globo tam diffita nostro,
 Proxima ut illorum perihelia sint perigæis,
 Nec facilè in nostro possint occurrere plano.
 At quem describunt nostris aspectibus arcum
 Pertenuem (quidquid superest nam cærulea condunt)
- 880 Aut rectum, aut recti similem persæpe putamus,
 Et nunc in Boream, nunc tendere forsan in Austrum,
 Reverâ quamvis in partes tendat Eoas.
 Nempe ex diverso positu Telluris & astri
 Iudicium ferimus; quæ si inclinata Cometæ
- 885 Tunc fuerit, quantum esse potest, quando ille patebit,
 Sensibus illudet nostris mirabile monstrum.

UNDE Cometa potest cunctis par esse Planetis,
 Et si perrarò se prodens unus & idem,
 Aufugiensque brevi, dispar videatur & exlex.

890 Quid? Si dixerimus peregrinos esse Cometæ,
 Alterius patriæ cives, aulæque ministros
 Finitimæ, seu præcipuos, seu fortè minores,
 Atque ibi Saturnos, ubi Sirius & Lyra regnant.
 Tum nil miremur, quòd nostri vorticis oram

- 895 Transverſi ſubeant nonnunquam, ac tramite curvo
 Partim delibent, & concurrentibus illic
 Motibus oppoſitis, communi à lege recedant.

- IN liquido certum eſt igitur vaga corpora ferri,
 Et revoluta rapi fluidi torrente prementis.
- 900 Propterea toto quæ ſunt craſſiſſima cœlo
 Errantes inter Stellas, fluvioque vehenti
 Opponunt faciem vaſtam & vix mobile robur,
 Ociùs hæc aliis multo ſuſdeque moveri
 Cernuntur, nocteſque ſuis mutare diebus;
- 905 Eſſi Zodiacum perluſtrant tempore magno.
 Sed contrà molis quæ ſunt formæque minoris,
 Tardiùs illa diem peragunt, velociùs annum.
 Ille Planetarum ſupremus in æthere princeps,
 Unus præ cunctis aureo diademate cinctus,
- 910 Et qui tricenos conſumit in Ariete menſes,
 Non tamen undenas, teſtis ſi admittitur Huygens,
 Turbine dum proprio torquetur, computat horas.
 Juppiter inferior, ſed nulli mole ſecundus,
 Cum fociis annum ſigno cunctatur in uno:
- 915 At ſuper axe tamen denis convolvitur horis.
 Mars paulo Terrâ minor eſt, Venus inclyta major;
 Unam adimit Venus è noſtris, Mars adjicit unam.
 De Veneris, fateor, dubitant vertigine, verùm
 Caſſini magis aridet ſententia. Quòd ſi
- 920 Mercurium rutilo degentem in lumine Solis
 Viſu ſectari perſæpe diuque liceret,
 Haud dubiè longo præ cunctis tempore motum
 Huncce videretur (fortaſſe videbitur olim)
 Perficere; errantùm ſiquidem tenuiſſimus ille eſt,

925 Et faciem parvam cœlestibus objicit undis.

NOCTIBUS inde dies planum est noctesque diebus
Ordine substitui certo, alternisque reverti.

Nam facies convexa globi dum vertitur, omnes

Illius ad Solem distincto tempore partes

930 Post alias aliæ obversæ sistuntur, ituræ

Paulatim in tenebras; & quæ modò tecta latebat,

Se se iterum liquido radiorum proluit auro.

Vix umbrâ egreditur, cùm prima crepuscula sensim,

Et cœlum albescens, & pallida sidera cernit,

935 Humentem Auroram posthac, roseosque colores,

Et superum Phœbi limbum, quem credit oriri,

Et frontem rutilam, vultum dehinc aspicit omnem;

Clarius unde jubar, matutinosque tepores

Ebibit. Hinc etiam atque etiam descendere pergens,

940 Ad perpendiculum magis accedentia tela

Luminis occurfu recipit, punctumque diei

Pervenit ad medium, medio quòd in æthere Solem

E regione videt. Converti hoc tempore sursum

Incipit, ascendens jam quot descenderat horas.

945 A perpendiculo tum lucida tela recedunt,

Et magis atque magis Phœbo post terga relicto,

Quem falsò putat occidere inferiûsque moveri,

Hujus ab aspectu removel se se ipsa gradatim

Affurgens; tandemque suis involvitur umbris.

950 TURBINE sic proprio noctesque diesque recurfant.

Haud secus ac sumptis exercitus acer in armis,

Quem tuba præmonuit, longo agmine castra relinquens

Protinus ingreditur campo lustrandus aperto.

- Procedunt equitum turmæ, peditumque cohortes
 955 Ordinibus certis; studet unusquisque videri,
 Ac ducis attentis nemo se obtutibus aufert.
 Ille recognoscit cunctos, oculisque recenset
 Stans in equo, visus redit in tentoria miles.
 Sol igitur varios tali ratione Planetas
 960 E centro, variasque plagas collustrat in illis:
 Tellurem inter eos, quæ turbine mota diurno,
 Temporis absumit viginti & quatuor horas,
 Leucarumque novem gyrando millia volvit.

- CUR autem æstivo tam longi tempore Soles,
 965 Quæve mora hybernas producat pigra tenebras;
 Cur non æquales prius, exæquentur in ipso
 Veris & Autumni reditu; quæ causa duobus
 Solstitiis valeat solemnem imponere morem,
 Ac veluti metam in Tropiciis finemque vagandi;
 970 Cur Æstas & Hyems, Ver Autumnusque recurrant,
 Sedulus exponam: quamvis ea dicere versu
 Res operosa. Ignosce prius non dicta canenti.

- LINEA quæ partes Tellurem scindit in æquas
 Inter utrumque Polum, motus est norma diurni,
 975 Quam globus hic sequitur proprio super axe volutans.
 Illius in plano si se se Eclipticus orbis
 Volveret (hunc peragrat via scilicet annua Terræ)
 Tum nox atque dies nullo discrimine tempus
 Dividerent: ardor fieret sub Sole perennis;
 980 Æternum propiora polis loca frigus haberet;
 Atque ubi nunc positu regnat mitissima cœli
 Temperies, illic flourerent Veris amœni

- Deliciæ semper, tamen æstu & messe carentes.
 Ergò, ut se meliùs cunctas genitabilis ardor
 985 Spargeret in partes alternâ luce fovendas,
 Utque hyberna quies æstivi damna laboris
 Et iusta effoetas repararent otia vires,
 Debuit obliquè gradibus propè bis duodenis
 In fluido poni Terræ versatilis axis;
 990 Ut re ipsâ positum semper, quôcunque movetur,
 Atque parallelum sibimet perstare videmus.

- SI gravitatis idem centrum molisque fuisset,
 Nullo hæc vitari poterant incommoda pacto.
 Huc foret Æquator, quò nunc Eclipticus ipse
 995 Directus, Zonam spectarent ætheris unam,
 Ac medium Solem productus uterque secarent.
 Ergò cuique loco tempestas unica semper,
 Æqualesque vices & par mora lucis & umbræ.
 Illud ne fieret, sic Tellus debuit esse
 1000 Partibus omnino variis contexta, liquentes
 A solidis ut sepositæ, ceu conspicias, essent.
 Sic etenim, quia pars præponderat altera molis,
 Moles tota suo natat inclinata fluento.
 Mirandum, situs ille unus, cùm exorsa sequemur,
 1005 Quot poterit nobis, quantosque exsolvere nodos.

- FINGAMUS me teque solo Æquatoris in ipso
 Impositos; atque occiduis in partibus, unde
 Cum duplici Terræ motu veniemus ad ortum.
 Nox media: undecimus jamjam imminet ante Calendas
 1010 Apriles. Capiti impendens micat ignibus æther;
 Sol mihi sub pedibus velatur corpore Terræ;

384 ANTI-LUCRETIUS,

Ad dextram polus est majorum incognitus ævo ;
 Alter habet lævam , atque illis finitur horizon.

Metior hæc oculis tacitus , cœlumque profundum

1015 Aspiciens , cerno quos inter sidera tractus

Æquator Terræ atque Ecliptica linea signant.

Nam quot habet Tellus , tot habet quoque segmina Cœlum ;
 Et magni exiguis respondent orbibus orbes.

Tum quærens quonam in puncto concurrat uterque

1020 Circulus (in punctis etenim concurrere binis

Atque sibi planè oppositis utrumque necesse est)

Invenio punctum hoc in quo versamur , idipsum

Temporis atque loci verè nodum esse duorum ,

Ac veluti bivium ; cui quod respondet in alto

1025 Æthere , stare caput supra : quapropter habere

Antipodas summo directum in vertice Solem :

Nos quoque post horas bissex omnesque colonos

Æquatoris , eò cùm quisque advenerit ut sit

Dimidiata dies , habituros esse vicissim.

1030 Omnibus est adeò terris nox æqua diei.

Solis enim radius terrenum interfecat axem

Ad perpendiculum , atque polis distantibus æquè

Partitur lumen Sol æquâ lance duobus.

Quam si fortè plagam alterutro sub cardine Mundi

1035 Incoleres , tibi Sol parte appareret ab illâ

Junctus horizonti : quin talem sex quater horis ,

Qualis in occasu vel in ortu est , esse videres ,

Lambentemque solum rutilâ circumire coronâ.

E c c e autem , dum Terra die convertitur illo ,

1040 In torrente natans , quò fert Eclipticus orbis ,

Progreditur quiddam ; pars sexagesîma quinta est

Supra

- Supra tercentum spatii quod perficit anno.
 Utque mari medio rapiunt vada sæpe carinam,
 Abducuntque viâ, quamvis in vela faventes
 1045 Adspirent Zephyri, neque declinare putetur;
 Inscius erroris nautas in ponte quietos
 Permittit ventisque frui cœloque sereno,
 Et numerat, quæ non explevit millia rector:
 Sic nos postera lux nodum transcendere cernit,
 1050 Deserimusque viam, quæ planum Solis in ipsum
 Nos adducebat confectâ parte diei.
 Tunc Solem incipimus paulisper habere sinistrum:
 Non Æquator enim, sed circulus Æquatori
 Proximus ad lævam, per planum Solis ubi lux
 1055 Dimidia est, transit; tum tertius; inde sequentes.
 Cùmque rotæ similis pergat decurrere Tellus
 Axe suum servante situm, magis ac magis illò
 Abstrahimur bivio, quo Sol in vertice nobis
 Esse videbatur. Lævâ decrescere noctes,
 1060 Nam citò percipiunt Solem, tardèque relinquunt:
 Augeri dextrâ, nam tardè cernitur illis,
 Ac citò præripitur. Lux major & acrior illic,
 Arboribus frondes & campis elicit herbas;
 Ac tepefacta novis latè sola floribus ornat.
 1065 Parcior hic & languidior compescere succos
 Incipit, ac pingens maturefcentia poma,
 Pallentes senio meditatur sternere frondes.
 Autumnus Capri est, vernant loca subdita Cancro.

- TRES adeò menses alieno turbine Tellus,
 1070 Dum propriâ rapitur vertigine, cessit ad ortum:
 Jam novies denis unoque diebus & horis

B b

- Ferme viginti, Tropicorum circulus alter
 Æquatore minor, placuit quem dicere Cancrī,
 Quando suū similem cœlo designat in alto,
 1075 Appulit ad Solem. Tractu quicumque sub illo est,
 Ille die mediâ supra caput aspicit astrum;
 Hâc transibit enim per planum Solis in horâ.
 Jam de corporibus nulla est, de montibus ipsis,
 Quæ cadat umbra solo: quapropter visa Syenæ
 1080 Integra tunc puteis lux affulgere profundis.
 Hoc est solstitium, quo Ver fugit, advenit Æstas.
 Ille dies toto radiat longissimus anno,
 Lævâ parte globi geminas quæ vergit ad Arctos.
 Solis enim plano cū proxima fiat, & omnis
 1085 Circulus ad Boream sic attenuetur ut unum
 Desinat in punctum, radiis immergitur amplis;
 Qui latè circū effusi vix parvula nocti
 Intervalla sinunt, & longa crepuscula formant.
 Lumine perpetuo quin & Polus ipse potitur.

 1090 INTEREA (cernis) penitus contraria sentit
 Alter semiglobus Terræ, qui vergit ad Austrum:
 A Solis plano longè longèque recessit:
 Utque dies hic progrediens accrevit & æstus,
 Nox illic frigusque. Polum sex mensibus umbræ,
 1095 Caligoque tenent; cis autem infirma brevisque
 Lux oritur, vix nata perit; longissima nox est
 Omnibus, & Tropico, quàm possit maxima, Capri.
 Ergo solstitium Brumæ est regionibus illis.

- Nos autem positi tractu Æquatoris in ipso,
 1100 Volvimur assiduâ Terræ vertigine rapti.

Postera lux venit, & ferimur cum vortice magno.

Quarta viæ nostro pars est exhausta rotatu.

Solstitialis apex ille est : procedere nobis

Tres alios igitur menses, punctumque priori

1105 Oppositum, soles quod rursum noctibus æquat,
Tangere nunc opus est. Semper sibi constat eundo,
Nativæque tenax posituræ volvitur axis.

Nonne vides teretis quæ sit natura figuræ,

Tota inclinato dum sic percurritur axe ?

1110 Solis ut à plano discefferat antè gradatim
Æquator Terræ, sic sensim redditur illi,
Inque dies propiùs, serie vertiginis unâ,
Processuque globi. A Tropico jam circulus omnis
Ad Solem remeat, qui singula puncta vicissim

1115 Obtinet, atque die mediâ superimminet illis.
Aucta dies ubicunque fuit, decrescere jam tum
Incipit, augeri deinceps, ubicunque locorum
Coeparat imminui. Boreæ pars omnis ab æstu
Uritur; at glacie riget omnis terra sub austro :

1120 Donec eò fuerit repetito turbine vectus
Æquator, punctum ut, trajecto corpore Solis,
Aspiciat, quod jam sex mensibus antè tenebat.
Huc vix appulit, en iterum nox æqua diei.
Quosque diu campos ardens exusserat Æstas,

1125 Mitior Autumnus placidis refrigerat auris;
Excipit & flavas hilaris vindemia messes.
Tum quos parte aliâ pluviis nivibusque geluque
Foeda premebat Hyems, recreant primordia Veris.

HACTENUS ætherio suscepti in flumine cursûs

1130 Dimidium exegi. Nunc inferiora juvabit

B b ij

Visere curriculi, Terrâ vestante, rotundi.
 Sed quia perpetuò manet immutabilis axis,
 Cuncta ex adverso, quæ sunt anteaeta, redibunt.
 Scilicet à Solis rursus discedere plano

1135 Cogitur Æquator noster, dextrumque relinquit;
 Quem sex continuos menses à parte sinistrâ
 Viderat; hunc totidem à dextrâ jam parte videbit.
 Ecce dies noctesque, simul reparabilis anni
 Commutantur ubique vices; dum circulus omnis

1140 Æquatore minor, solitâ vertigine, notos
 Progrediente globo gyros agit; atque gradatim
 Sub perpendiculum Solis transire coactus,
 Directos in se radios legit ordine miro,
 Quos tunc obliquos recipit pars cetera Terræ.

1145 Sed rursus spatio Terra est revoluta trimestri.
 Advenit huc tandem qui respicit ultimus Austrum,
 Circulus, hunc Tropicum Capri dixere priores:
 Nascitur æstivum subito regionibus Austri
 Solstitium, longusque dies, & maximus ardor.

1150 Contra Solstitium terris Borealibus unâ
 Hybernus est, longæ noctes, & frigus acerbum.

DENIQUE curriculi cùm Terra resurgit ab imis
 Partibus, Æquator, videas, ut turbine solo
 Ascendens, axisque mero clinamine rectus

1155 In planum redeat stantis non mobile Solis;
 Confectoque dies anno cum noctibus æquet,
 Nota remensurus cunctis vestigia sæclis.

ISTA minutatim sic exponenda putabam:
 Sed metuo ne, dum studui prolixior esse,

- 1160 Obscurus fuerim. Quæ dicere fusiùs ergò
 Ipse laboravi, forsan brevitate nitebunt.
 Fac nempe ut Solis plano non exeat unquam
 Noster hic Æquator, semperque Eclipticus orbis
 Ad perpendiculum Terræ transverberet axem :
 1165 Protinus æqua dies nocti ; sua cuique perennis
 Tempestas addicta loco. Variare cupido est ?
 Axem inclinato ; mutari plurima cernes :
 Adjicias motum liquidi ; tum plura videbis :
 In liquido motum vertiginis ; omnia fient.
 1170 Quis dubitet reliquos eadem præstare Planetas ?

- SÆPIUS in campis humiles cùm flumina ripas
 Exsuperant, fossasque replent vallemque profundam,
 Plurimus hinc atque hinc vortex agitur aquarum,
 Quo fruticum rami, segetes, abreptaque ligna,
 1175 Necnon & pecudum rapidè torquentur in orbem
 Corpora : sed quamvis illapsi gurgitis instar
 Non eat, & proprii fervet divortia motûs,
 Vim tamen ex illo capit omnem, ad eumque refertur,
 Vel dum circumagens celeri rotat impete prædam.
 1180 Sic Tellus, propriæ centrum vertiginis, etsi
 Obsequitur fluido totum delata per annum ;
 Ipsa quoque hanc fluidi, quâ cingitur undique, partem
 Mota movet, volvique rotatu cogit eodem :
 Unde fit in magno mediocris vortice vortex.
 1185 Ergò si quam in eâ molem regione natantem
 Inveniet discretam à se, penitusque remotam,
 Abripiet secum extemplò, trahet atque rotabit
 Tardiùs aut citiùs, nempe ut distabit ab illâ.
 Verùm talis erit distantia corporis hujus,

B b iij

- 1190 Qualis erit gravitas, hoc est, subtilis in illud
 Materiæ nifus centrum fugientis, eritque
 Nifus, uti moles. Namque hæc per mutua necti
 Vidimus, atque unâ coelestia lege moveri.

- Hôc igitur Tellus privato in vortice Lunam
 1195 Offendit, leucis propè centum millibus à se
 Distantem. Sanè tum Luna sequatur oportet
 Tellurem dominam, citiùsque agitata feratur.
 Nam dum circumagitur, spatium percurrere tanto
 Majus habet, quantùm Telluris corpore distat.
 1200 Interdum Soli propior sit Luna necesse est;
 Scilicet exiguo cùm lumine cornua tingit:
 Interdum semota magis, cùm tota refulget:
 Nunc eat à latere, & lævâ dextrâque vicissim,
 Cùm partim splendet, partimque obducitur umbris;
 1205 Tum nos crescentem, decrecentemve vocamus.

- Hæc nos orbe suo dum lustrat, semper eandem
 Ostentat faciem, & regiones nomine notas,
 Ipsisque in maculis clarâ loca candida luce.
 Pars ea nam certè levior, centrumque coacta
 1210 Respicere: at Soli conversas ordine partes
 Obtendit, propriæ quanquam vertiginis expers;
 Nempe uno motu, quo Terræ in vortice rapta
 Ducitur in radios, aut sensim abducitur illis.
 Lentiùs idcirco cernis procedere lumen
 1215 Per varios Lunæ tractus facièmque rotundam,
 Et succedentes hære diutius umbras,
 Quàm si Telluris ritu versatilis esset.
 Una dies illi quippe est & mensis & annus.

Nam dum viginti septemque octove diebus

- 1220 Omnia Zodiaci rapido pede signa pererrans
Curriculum circa Tellurem absolvit, in illâ
Per medium mensem soles sine nocte videmus,
Per medium mensem solidas sine lumine noctes.

JAM VERO unde caret proprio sic turbine Luna?

- 1225 Causa liquet. Pars est vix quinquagesima Terræ,
Si molem inspicias; nec tertia, si diametrum.
Haud igitur vasto regionem in vortice magnam
Occupat. Hinc motus parvo discrimine currunt
Fluminis ætherii diversa volumina, quorum
1230 Vi rapitur; pulsu vix ergo dispare, non est
Ut magis ex illâ, minus ex hac parte prematur.
Per paulum titubare potest, non sede moveri
Quam gravitas innata dedit: quapropter oportet
Mancipium Terræ Lunam decurrere cœlo;
1235 Non secus ac cymbam velo remisque carentem,
Quamque gubernaculi vis unica dirigit inter
Curvatas alvei ripas, fluctuque secundo
Leniter in gyrum sinuosus devehit amnis.

TALI circuitu bis in omni mense secatur

- 1240 Area terreni cursûs: ubi trajicit illam
Luna celer, caput & caudam dixere Draconis.
Hi porro variant nodi, totiesque recedunt
Occasum versûs, quoties renovantur; euntque
Signorum seriem contra moremque Planetæ
1245 Omnis ab occasu nodos referentis ad ortum.
Hoc fit eò, quoniam dum vorticis ultima nostri
Luna tenens latè circum exspatiatur in orbem,
B b üij

Annuus interea Tellurem circulus infert
Eoas Mundi ad partes, & signa secundum.

1250 Indefessa comes rapitur sic duplici motu.

Est ubi Sole procul, gemini tunc foedere quodam
Concordant motus aliquanto tempore: verum
Innatat in pigrâ, quia summâ, parte fluenti.
Antevolât Tellus, ipsam post terga relinquens;

1255 Utpote quæ propior Soli, & magis incita fluctu.

Et cum ex adverso prope Solem Luna movetur,
Est ubi vis major liquidi, contraria Terræ
Tunc properat: quare nobis sic ire videntur
Retrorsum nodi; fieri quoque semper in illis

1260 Defectus varios Lunæ Solisque necesse est.

Nam cum Luna vagans terreni transmeât orbis
Planitiem, si tum directo tramite Solem
Dividet à Terrâ, Terram obscurabit; & ipsa
Protinus amittit lumen, si dividet illam

1265 Solis ab aspectu directo tramite Tellus.

Alterâ in alterius tunc certò decideret umbram,
Propterea Solem non omni mense videmus
Deficere, aut Lunam spoliari lumine Solis.
Non contingit enim semper tria corpora rectè

1270 Opponi, Lunæ cum transitus ille recurrit.

O mirum artificem! Quis tam præclara videndo,

Non stupeat genus esse hominum qui talia casu

Facta velint, & Materię sine more vaganti

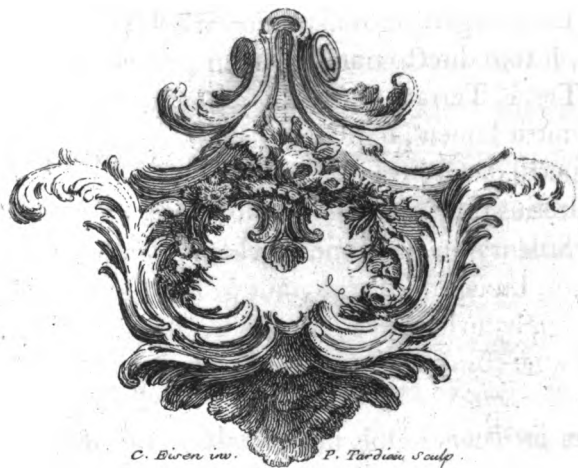
Accepta hæc referant; cum non sine mente, sine arte;

1275 Tot portentorum reddi mera possit imago.

Scilicet Astronomos, & qui coelestia quondam

Lustrarunt oculis, & quos nova protulit ætas

- Contemplatores, æterno nomine dignos
Censuimus, quòd sint ausi signare figuram
1280 Astrorum, & spatia, & moles varioſque meatus.
Et cauſam ſupremam iſſis quæ tradidit aſtris
Materiem, formam atque ſitum, normamque movendi,
Legitimo, ingrati, laudum fraudamus honore!
Eſt grave mentis opus chartâ deſcribere Cœlum
1285 Ac Terras, duplicique globo diverſa notare
Climata, ſidereumque rotis effingere motum:
Et potuit ſine mente fabri conſiſtere Mundus!
O pudor! O miſeræ vecors inſania gentis!

ARGUMENTUM

LIBRI NONI.

UT præcipuas Naturæ partes in supremi Artificis testimonium vocatas absolveret, de iis quæ Terrâ Marique continentur, differere sibi proponit. Hæc pars indicata tantum superest: à v. 1. ad v. 26.

Sequitur totius operis conclusio, ubi præcipua quædam recolligit, Atheorum objecta refellit, eosque ultimâ quasi impressione profligat.

1°. Naturam, nisi hoc nomine Deus intelligatur, rerum artificem esse non posse: Mundum à Mente supremâ factum: ex constantiâ motuum cælestium, ex imbrium fluviorumque fecunditate, ex tempestatum certis vicibus, ex ipsâ visione ostendit non à casu sed à Deo petendam esse mirabilem tam multiplicis fabricæ industriam: à v. 26. ad v. 269.

Ut Veri sic Iusti certam esse regulam mente nostrâ priorem, fusius quàm in primo Libro probat; nec Rationis magistram esse Voluptatem, sed Naturam, hoc est Dei ipsius mentem, quæ rebus omnibus & ut essent & ut moverentur dedit: à v. 269. ad v. 470.

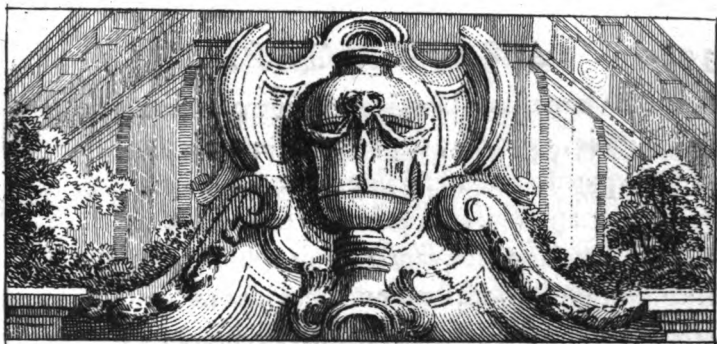
2°. Proponit ea quæ ab Atheis objici solent: 1°. Mundum debere esse æternum. 2°. Multa esse in Mundi opere vitia. 3. Multa etiam in moribus, quæ Deum aut non

summè bonum, aut non summè potentem arguunt : à v. 470. ad v. 551.

Respondet 1°. Mundum per se non esse, sed à Deo creatum cùm voluit, ac se propter. 2°. Mentis humanæ vitia, nam ab his incipit, non ex Deo, sed ex abusu libertatis oriri; sublatâ peccandi libertate, futurum ut nec bene agere homo posset; suas semper fontibus pœnas esse, sed interdum seras. 3°. Ea quæ in Mundo mendosa videntur, haud sine causâ ita constituta esse; temeritatis esse carpere singula, dum universa se bellè habent. Confutat impiam illam sententiam : Primus in orbe Deos fecit timor : à v. 551. ad v. 854.

Probat Religionem non ex arte politicâ natam : non factitiâ esse ideam Dei ; Idololatriam hæresim quamdam esse à Religione naturali divertentem : Atheum suis ipsum armis debellat : ostendit esse aliquid infinitum : ex perceptionibus nostris, ex corporis & mentis affectuum inter se communitate probat Deum esse, eumque nec Mundi animam, nec ex omnibus mentibus conflatum esse. Quintium ad virtutem & ad revelatæ veritatis indagationem excitat : à v. 854. ad finem.

ANTI-LUCRETIVS,

SIVE

DE DEO ET NATURA,

LIBRI NOVE,

AD QUINTIUM.

LIBER NONUS.

De Terrâ & Mari.

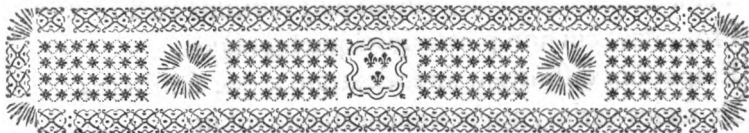
ICARIUM per iter, Quinti, at felicius ambo
Illæsis placidum tranavimus æthera pennis.
Nunc Terras lustrare juvat Pelagusque profundum.
Non spectemus uti, scenâ quid agatur in illâ,
5 Quidve actum annales referant ab origine rerum:
Vefanas hominum curas variosque tumultus;
Fortunam Regum & populorum tristia bella;
Sæpius in medio congressas æquore classes,
Submersasque rates, & tinctos sanguine fluctus;
10 Æquatasve solo atque exhaustas civibus urbes;

- Translata imperia & Dominos servire coactos :
 Ambitionis, avaritiæ, & per sæcla furentis
 Invidiæ partus. Hæc dum sine more geruntur,
 Percellunt animos: cùm præteriere, nihil sunt ;
- 15 Humanisq̃ue docent quantum insit rebus inane.
 Incassum Heroës vani monumenta laboris,
 Dum pereunt ipsi, sæpe & mentita relinquunt :
 Quæ posuere, volunt dum vincere sæcula, delet
 Ipsa dies ; & vix cum nomine saxa supersunt :
- 20 Illuduntque suis auctoribus ipsa cadendo
 Rudera, & exeso corrupti marmore vultus.
 Mens immortalis quid tot mortalia curet !

- No s ea quæ persunt, & nil mutantur ab ævo,
 Scilicet æternum meliùs referentia Numen,
- 25 Quærimus hìc

Cetera desiderantur.

CONCLUSIO TOTIUS OPERIS.

Deest initium.

- H**OS jam thesauros Pelagi, & tot ditia gazis
Viscera terrarum vigili dum lampade lustras,
Artificem quantum felici hæc omnia cernis
Effudisse manu ? credin' miracula tanta
- 30 Moliri Naturam ? huic par erit illa labori ?
Sed Natura quid est ? Aut illo nomine primam
Rerum cunctarum causam, Numenque supremum
Singula prospiciens, intelligis ; & Deus hic est :
Aut sic appellas natam servire patique
- 35 Materiem, certis parentem legibus, orbam
Mente & consilio, vi brutâ atque impete pulsam.
Dic igitur num tanta queat prudentia cæco
Principio affingi, nullum cui cernere finem,
Nullas nosse vias datur, aut intendere quidquam ?
- 40 **I**PSE quidem prius edocui corpuscula quæque,
Quantumvis brevia, imminui in breviora potesse ;
Scindi deinde alias in partes, atque ita semper,
Ut frangi fragmenta queant : quia quodlibet horum
Corpus compositum est, minimoque minora tenentur.
- 45 Nec tibi tam subtilis erit pulvisculus, imò

- Vel si auram ætheriam, aut aliquid subtilius aurâ
 Proponas, cui non partes infrâque supràque,
 Et spatium distinctum inter dextram atque sinistram,
 Et facies varias, atque impenetrabile robur
 50 Extemplo tribuas. Alioqui corpora nulla
 Confierent; nullæ possent coalescere moles;
 Totaque Materies puncto constaret in uno.
 At licet innumeras in partes sectilis, adsit
 Ni manus artificis, non illa fecabitur unquam.
- 55 N E C me animi fallit, vastâ in compagine rerum
 Quid per multiplices valeant corpuscula formas:
 Seu quàm sculptilibus sint apta & idonea signis
 Ferramenta, rudes ut crasso è marmore gibbos
 Excutiant; mollesque sinus, projectaque blandè
 60 Lintea, levorem carnis, spirantiaque ora,
 Mentitosque animi motus in imagine fingant:
 Sed, ni incocta focis priùs instrumenta fuissent:
 Ni gelido priùs extincta & durata liquore,
 Ni variis, prout usus erat, donata figuris
 65 Cepissent rigidæ perfrictu cotis acumen,
 Hæc neque docta manus duxisset marmora circum,
 Saxum stabat iners, hebes, indigestaque cautes.
 Sic & materies omnis, nisi regula quædam
 Mente sedens operi invigilet præsitque labori,
 70 Et subigat partes agitans atque ordinet acri
 Iudicio, turpis sine formâ aut more jacebit.
 Eia, quàm pedibus calcas, age, collige concham,
 (Nam tibi divitias ultro substernit eunti
 Terra, pavimento mage splendida tessellato)
 75 Collige: quàm facili sinuosa palatia torno

Ducta

- Ducta nitent! Quantis spirarum flexibus orbes
 In se se redeunt? Ut Dædaleo labyrintho
 Hic tumet, hic impressa leves trahit area sulcos,
 Discolor ipsa sibi, generi sed concolor eidem,
 80 Et paribus virgis, paribusque interlita guttis!
 Hæc tibi Praxitelem constans industria vincit.
 Arte laboratos intus nunc cerne Penates:
 Quàm tersâ lucent vestitâ cubilia crustâ!
 Quàm vario radiant tinctu! micat ignis & aurum;
 85 Purpureasque inter maculas distinguitur Iris:
 Hæc tibi pingendi solertia vincit Apellem.
 Aspicias in tenui quantus labor; ut neque fingi
 Fortuito possint vilis miracula testæ.
 Sed qui nec potis est concham procudere casus;
 90 Num poterit vasti molem procudere Mundi?

- PRÆTER enim quàm quod nec sunt corpuscula per se
 Materiæ; per se nec sunt affecta figuris;
 Nec per se avelli, per se nec idonea jungi,
 Aut infinitum durare illæsa per ævum;
 95 Ac per se nullius habent primordia motûs,
 Nec vacuum spatii regionem & inania regna:
 Quæ sibi Fortunæ vates fundamina jecit
 Effugere ut posset prudentem & fallere causam;
 Auctorem ex ipso aspectu Natura fatetur.
 100 Quandoquidem quæ sunt, vel sic fuit esse necessum,
 Præter id omne quod est alia ut res esse nequiret,
 Vel fieri poterant aliter. Si dixeris illud;
 Ergò in Materiâ species fuit unica motûs,
 Unus item gradus, & partem proclivis in unam.
 105 Verùm his Materiæ ratio & natura repugnat,

Quæ quocunque gradu partem est proclivis in omnem,
 Nec magis hoc ritu per se quàm mobilis illo;
 Atque infinitè potuit circumacta cieri.

ERGÒ aliter poterat, quàm sic: nect tu ipse negabis.

- 110 Mulorum siquidem pardorumque edita monstra
 Qui videt, has etiam species potuisse creati
 Primitus, ac proprio deduci semine cernit,
 Quæ tamen haud ita sunt factæ. Sic currere plures
 Quàm septem, atque alio motu potuere Planetæ,
 115 Et gemini Soles, atque altera Luna rotari;
 Vel nullæ splendere faces; vel denique nullum
 In terris animal, quanquam essent splendida cœlo
 Sidera, sic factum ut lumen secerneret umbris.
 Hæc igitur quare facies apparuit Orbis,
 120 Tantos ornatus referens tantumque decorem;
 Non chaos, atque rudis sine more, sine ordine moles?
 Aut casûs aut Mentis opus: neque tertia causa est.
 At casum esse nihil, nostris patet argumentis.
 Quid superest? Nisi ut hæc Menti miracula reddas,
 125 Et quæ magna cluent, & quæ perparva videntur;
 Corporis ut fabricam nostri, sic non minùs albi
 Papilionis aquas propter degentis & amnes;
 Quem natum videt una dies, videt una peremtum.

LUNA nitet; nitidoque tamen sub lumine celat

- 130 Naturam; simul ignota & manifesta videri.
 Sit-ne globus Terræ similis nescimus, an olli
 Planities pateat camporum, hiscatve profundo
 Interrupta mari, vel montibus horreat aspris;
 An montes habeant sylvas & lustra ferarum

- 135 Hospita; sint populi, sint plenæ civibus urbes;
 At famulam Terræ scimus, Terræque minorem
 Indeflexa sequi circum vestigia semper,
 Atque notho molem illius lustrare rotundam
 Lumine, dum mittit radios à Sole gradatim
- 140 Ac duplici motu acceptos, tum Solis egenas,
 Obscurasque sui partes offerre vicissim,
 Et subluentem premere inter cornua discum.
 Ordine tam certo fiunt hæc omnia, Quinti,
 Prænosci facile ut possint, scriptisque notari;
- 145 Inque diem, inque horam rata sit præsentia Lunæ,
 Secessusque; rati quoque sint occasus & ortus,
 Fulgorisque gradus, necnon remeabilis umbræ.

HÆC omnes referunt oculis spectacula menses.

- Illorum at quæ sit ratio & solertia, omititis
- 150 Scrutari; quoniam doctrinæ vicit amatae
 Illecebra, ex animo meditandi talia curam
 Quæ tulit, & casu regimen concedidit uni.
 Si globus ille tamen nostro servire paratus,
 Aut minor, aut major quàm nunc est fortè fuisset;
- 155 Si magis elatus coelo, terrisve propinquus;
 Quod juvat, officeret: fidus nec jam ille Satelles,
 Hostis at usquè sequax iret, vel inutile pondus.
 Nam propior majorve: nimis contunderet auras;
 Oceani vastum graviori pondere corpus
- 160 Opprimeret; fluidisque means incumberet undis.
 Illæ Telluris ripas, camposque per omnes
 Altiùs effusæ ruerent, omni aggere rupto
 Aërias cautes & promontoria latè
 Obtegerent; immensa palus abeunte maneret

C c ij

- 165 Proluvie, rursùm mox essent omnia pontus :
 Præsertim furvæ cùm cetera concolor umbræ
 Luna recens limbum nascenti lumine signat ;
 Aut ubi jam totâ radorum aspergine fulgens ,
 Plenior ostentat maculosos æthere vultus :
- 170 Tunc etenim pelago & Terris onerosior instat.
 Sæpius interea Solem occultaret amicum ,
 Nostroque ingentes tenebras offunderet Orbi.
 Altior aut minor , exiguam nimis undique lucem
 Spargeret ; æquoreos vix lamberet ardua fluctus ;
- 175 Aut nihil aut leviter pressus , qui subditur aër
 Staret iners ; nulloque maris tunc ebria motu
 Plurima quæ passim terebrant spiracula Terram ,
 Haud unquam injectos possent haurire liquores ;
 Unde scaturigo fluviorum , & fontibus almis
- 180 Perpetuus vigor , ac dulci vis indita lymphæ ;
 Quam per arenosos purgatam ritè canales ,
 Ac sale decusso , reddit procul æquore Tellus.

- NAMQUE ego non credam fluvios ex imbris omnes
 Enasci : quanquam multis ea forsân origo
- 185 Fontibus esse potest , quos fervida dissipat æstas ,
 Cùm semel exuffit campos penetrabilis ardor ,
 Et pluvialis aquæ venas exhaustit inanes.
 At rivi multùm est ratio diversa perennis ,
 Quem non æstivi soles , non torrida Coeli
- 190 Zona , nec urentes possunt absumere venti :
 Plurima cùm medio se præbeat insula ponto ,
 Quâ micat in flammâ ferventior orbita Solis ,
 Nullus ubi cadit , aut certè parcissimus imber ,
 Et tamen irrigui fontes per amoena vireta

195 Perpetuos volvunt Neptuni ad littora fluctus.

QUALIS enim nostro vagus errat corpore sanguis,
 Et fluit & remeat per cæca foramina certo
 Cordis ab impulsu; talis Terram irrigat humor,
 Quem Lunâ cogente jacet prædives aquarum
 200 Oceanus, quoties rapidis exæstuat undis,
 Terrarumque tubos intrat violentus apertos,
 Ac reducem venis rursùm regerentibus haurit
 Mox in se contractus, & omni ex parte resorbet.
 Hoc sine jam paucos exsanguis & arida Tellus
 205 Emittat gremio fontes, nec prata rigentur,
 Mobilibus nec lota micent pomaria rivis;
 Larga nec impositas deportent flumina merces,
 Nec diducta cavis hinc inde meatibus agros
 Fecudent; languens sitiat pecus, atque hominum gens
 210 Deciduos tantùm speret de nubibus imbres.

Nec sua deest ratio pluviis, quas Matris in almæ
 Præcipitat gremium Pater Æther. Unde per Orbem
 Tot populi, pecudumque greges, armenta, volantes
 Pascentur, nî gramen humo segetesque vigeant?
 215 Et segetes quî fundet humus vel gramina campis,
 Si non ebiberit latices quos nubila portant?
 Hæc evecta mari Sol igneus æthere toto
 Attenuat; summæ regionis congregat algor,
 Inque nivem densata premit; stant pendula cœlo;
 220 Donec ab aëriis torrentibus acta ferantur,
 Et Phoebi radiis, aut Terræ ardore reflexo
 In pluviam resoluta cadant: quam fervida potat
 Terra parens frugum, atque sinu madefacta recondit;
 C c iij

- Plantarumque cavis tradit radicibus, auctam
 225 Antè suis opibus, falso & medicamine tinctam.
 Ergò viventum status ac natura poposcit
 Consensum hunc rerum. Sol, aër, nubila, venti
 Vectores pluviarum, ac Tellus, Luna, profundum
 Concordant, ut sint genitabilis organa vitæ,
 230 Testenturque Dei vigilem per singula Mentem.

- NUNC operæ est certis attendere motibus annum
 Usquè renascentem; quo se globus ordine noster
 Luminis ad fontem vertat, noctesque diesque
 Afferat ipse sibi; ut brumæ post tædia mutet
 235 Veris delicias, æstivos deinde calores,
 Ac demum Autumni poma expectata feracis.
 Quis credat Mundi magnum & versatile templum
 Perpetuò volvi, aut abreptum turbine Solem,
 Et circumtremere auricomis pictum æthera signis,
 240 Ut Terram in medio stantem famula astra coronent,
 Atque Satellitibus Cælum ambiat omne coruscis.
 Non tanti sumus; & si quo præstamus honore
 Gens hominum, est totus Mentis, non corporis: illa
 Debetur cœlo, finitæ nescia vitæ;
 245 Huic autem satis est perituro, ut munera Solis
 Participet, dum usura brevis conceditur ævi.

- QUANTA fuit vestri super his prudentia casûs?
 Quàm bene disposuit res cunctas, æmulus alti
 Judiciî? Melior casu Mens nulla fuisset.
 250 Collustrandus erat communi lampade Mundus:
 Ergò materiæ perquàm subtilis acervum
 Conglobat ingentem, rapidè movet, inde per omnes

- Ætheris insinuat globulos; concussa repentè
 Lucida materies animantùm offendit ocellos
 255 Fortè laboratos, at sic feliciter, ut sint
 Vibratæ lucis, simulacrorumque capaces.
 Cryſtallum hîc reperit, quod lucem ad rete paratum
 Transvehit appositè; tum nervi mobile filum
 Reticuli insertum fundo, pars ultima cujus
 260 Pertinet ad cerebrum; cerebro mens indita quædam
 Fortè reperta capit motum, sentitque quod extrâ
 Perculit, ac lucem, quam nesciit antè, micantem
 Protinus agnoscit. Quæ tot numeravimus, horum
 Si quid defuerit, lux nulla aut irrita fulget.
 265 O casum prudentem! O sanæ Mentis! Et omni
 Dignandum cultu! sapiens qui primus, opinor,
 Te fecit, Fortuna, Deam, coeloque locavit;
 Causarum causa omnipotens, & summa creatrix.

- I L L U D in his rebus non est, ut omittere possim.
 270 Est aliquid Veri, quod mens dum nostra tuetur,
 Arripit extemplo, atque intus lætatur adepta.
 Mentem igitur Verumque inter cognatio quædam est
 Inſita; corporeis veluti cognata videtur
 Lux oculis. Hæc si facta est concordia casu,
 275 Et casu fit, uti Mens Verum apprehendere possit.
 Atque adeò ut lucem atque oculos Fortuna creavit;
 Sic Mens è punctis temere occurrentibus orta est.
 Nec melior Veri quàm Mentis causa putatur.
 Quod verum est, casu verum. Casu accidit ergò,
 280 Quatuor ut binis essent æquata duobus.
 Fortunâ factum est, ut Totum grandius esset
 Parte suâ; curvâ brevior, quæ linea recta est;

C c iiii

Resque eadem esse simul, simul & non esse nequiret:

Hæc aliter fieri poterant te iudice? Veri

- 285 Non est lex æterna sacri? Quæ vera reapse
 Perspicuè, liquidò nunc sunt, ea falsa fuissent,
 Si nexus alios habuissent corpora prima,
 E quibus aut mentes, aut mentibus obvia constant?
 Quis non excipiat malefanum dogma cachinnis?
- 290 Quod verum est, hoc ante Atomos & corpora quæque,
 Hoc sine corporibus verum est Atomisque sine ullis:
 Cumque oculis hominum quæ convenientia luci est,
 Hæc fuit ante oculos & lucem, cognita Menti.

Non igitur Veri casus pater; at neque Iusti.

- 295 Iustum nempe quid est, nisi Verum in moribus? Absit
 Indubia & constans cernendi regula Iusti,
 En procul à nobis cernendi regula Veri.
 Illam homo si finxit novus auctor, & hanc quoque finxit;
 Si neutram, Natura parens utramque creavit,
- 300 Quæ faciliè ut capias præfari pauca licebit,
 Ac nostræ interiùs penetralia mentis adire.

NIMIRUM est Ratio nobis innata, perinde

Ut sunt innati sensus. Non fecimus ipsi

Aures atque oculos quibus utimur; ut neque rerum

- 305 Objectas species: quas inter & organa sensûs
 Harmoniam posuit talem Natura creatrix,
 Ut, cum obversantur, sensus simul hauriat illas.
 Non magis artifices propriæ Rationis haberi
 Possumus, aut Veri; quod cum Ratione ligatur.
- 310 Harmoniâ tali, nequeat se ut pandere Verum,
 Quin Ratio confestim apprendat & imbibat illud.

Unde quod ipsa videt, sic, ut videt, esse necesse est :
Et quod ei certum est, certum prius hoc erat in se,
Quàm foret humano Rationis lumine notum.

- 315 Quod si non esset, frustra loqueremur ; & omnis
Mens hominum, sermo, sensus, res esset inanis.
Nam cum decipior, non me Ratio intima fallit ;
Verum inconsultâ quoniam Ratione ferebam
Judicium præceps, tunc me malus abstulit error.

- 320 Hoc tota ingenito regitur Mens lumine, proinde
Non intellectus tantum, sed & ipsa voluntas,
Cui sua lex insculpta manet, sua norma volendi.
Namque satis non est, res, ut sunt, Mente tueri ;
Præcipue factis homines sumus. Omnis ab uno

- 325 Lumine vivendi petitur modus, atque sciendi.
Quod Mentem in Justo posset si fallere nostram,
Falleret in Vero. Sed nusquam Regula fallit.
Aspicias in fabricâ dum grandis & ardua moles
Tollitur, ad lapides ut ferrea norma secandos

- 330 Accedat, donec latera omni parte quadrentur :
Ut junctim libella pares confidere cogat :
Et perpendiculo surgat directus in auras
Angulus. Interea facies circumspicit omnes
Dux operis ; prudensque cavet ne quid minus aptè

- 335 Promineat, fugiatve, aut exeat ordine plano.
Antelaborem, ante artificem stat certa laboris
Regula : Sic & Mente prior stat regula Mentis :
Quæ nunquam erraret, si credendum huic nihil esset ;
Nec malè quidquam ageret, bene si nihil esset agendum ;

- 340 Aut exemplari firmo innatoque careret,

- CERTUM igitur Rationis & immutabile cùm sit
 Exemplar, seu iudiciis præest illa ferendis,
 Seu regit affectus animorum & facta gubernat,
 Sunt liquidò per se fieri debentia quædam
- 345 Omni hominum Ratione priùs, quæ Iusta vocamus;
 Ut sunt per se se quædam debentia credi
 Omni hominum Ratione priùs, quæ Vera vocantur.
 Legibus à nostris, vel neutra, vel utraque pendent:
 Hinc si quid verum est, aliquid iustum sit oportet.
- 350 NIMIRUM si quis tibi quatuor esse negaret
 Bis duo, cèrritum sanè meritóque vocares.
 Quapropter? Quoniam Ratio verum esse patensque
 Declarat, quod ridiculus stolidusque negasset.
 Est igitur lux in nobis quæ talia monstrat.
- 355 Jam si idem Herculeas meditatus adire columnas
 Iret in Ægyptum, sitiens aut retibus undam
 Colligeret, stultum sanè meritóque putares.
 Quapropter? Quoniam legi Rationis apertè
 Pugnaret, quâ præcipitur per idonea finem
- 360 Optatum potiùs, quàm per contraria quæri.
 Est igitur lex in nobis quæ talia dictat.

- FORSAN in utilibus quiddam lex ista susurrat,
 Inquis; at in rebus prorsum obmutescit honestis.
 Ergò fateris in utilibus; non accidit ergò
- 365 Fortunâ, legem hanc ut haberet quisque, sed ipsam
 Primitus è sacris Naturæ fontibus hausit.
 Iustitiæ porro virtutem non sua tantùm
 Utilitas, divina magis commendat origo.
 Constituit multas hominum sapientia leges;

- 370 Id fateor : sedenim inventrix Sapiëntia legum
 Lex primæva fuit, quæ non inventa, sed ipso
 Munere Naturæ sic mentibus insita cunctis,
 Ac tanto consensu, ut queis præstantior esset,
 Hi justas ferrent leges, aliique libenter
 375 Acciperent. Nostro spirans hæc pectore damnat
 Quidquid perversum est, & honesti insculpsit amorem.

- Est oblata viro merces, qui primus in hostem
 Irruerit; tu primus ades, vallumque refringis,
 Mercedem petis; alter habet, qui fugit & arma
 380 Perdidit. In vinclis frater gemit; ære gementem
 Ipse tuo redimis; liber te vendere tentat:
 Conquereris meritò: Sed cùm in te facta queraris,
 Nonne hæc in reliquos nunquam facienda fateris?
 Caupo viatorem perblandè invitat in ædes;
 385 Exceptum dum somnus habet, crudo ense trucidat:
 Hic fureret dum dira fames, ut bobus & agnis
 Parceret, occidit matrem, natosque voravit:
 Pro! Quæ flagitia! Exclamas, quæ monstra! Sed unde
 Monstra vocas? Si non Ratio, quæ reprobatur, ulla est,
 390 Immeritò reprobatur; si qua est, lex insidet ergò
 Talia quæ damnat; quænam est? Eadem illa profectò,
 Quæ monet ac prohibet ne bis duo quinque putentur.

- RESPONDES forsan, tibi justum hoc omne videri
 Primitus, atque ipsâ Rationis luce probatum,
 395 Quod magis arridet: quia te nativa voluptas
 Huc impellit, & hortatur nil cetera cures.
 Sed mala doctrinâ quot deriventur ab illâ,
 Utile quæ grato, & grato confundit honestum,

- Usquè novis augens animorum incendia flammis,
 400 Jam satis ostendi. Quòd si hæc Rationis ab ipso
 Lumine monstrantur, Ratio fit causâ malorum
 Omnigenûm, toto quæ parturit Orbe Voluptas.
 Illam autem scelerum, aut errorum dicere matrem
 Æquè desipere est, ac si quis diceret esse
 405 In causâ fabricæ canonem, cur fabrica peccet.

- NATURA est adeò Veri Justique magistra:
 Hoc à principio, Quinti, hoc à fonte petivit,
 Quas humana dehinc posuit sapientia leges,
 Naturam & legem Rationis ubique secuta.
 410 Nec vetat à recto lex sicubi prava recessit:
 Ut sunt humanis homines qui carnibus escam
 Non dubitant coxisse sibi, interdumque paternis;
 Quales Brasiliæ nuper, Læstrygones olim:
 Nam stulti quamvis à Vero semper aberrant,
 415 Non exinde probes Verum nihil esse reapse.
 Ut Veri, in cunctis inerant sic semina Justi:
 Consopita quidem, grassante libidinis æstu
 Per populos, tandem prudentibus excita jussis.
 Sed quæ causa dedit Rationem, habuisse necesse est;
 420 Et quæ Justitiam inspirat, iusta ipsa profectò est.
 Nam quocunque caret, certè hoc dare nulla potest res.
 Lex igitur primæva, Dei Mens atque voluntas:
 Et legem hanc sentire, Deum est audire loquentem.
 Nec Verum, aut Justum sterilis Fortuna creavit.

- 425 SI casum abjicias, & ineluctabile fatum
 Substituas, in Materiâ nihil esse necessum
 Vidimus; atque aliâ quàm quâ nunc sede refulget;

Almæ fecundam lucis potuisse creari
Congeriem, vel multiplici glomeramine cogi.

430 Sidera sunt præter Solem & visuntur Olympo
Innumerabilia. Hæc propriis, à vortice nostro
Secretis, latè cumque indigenâ comitatu
Vorticibus regnant, & ibi diversa rotantur
Privatim; at motus quos illic incita servant,

435 Vel nulli prorsus, nullo impellente, fuissent;
Aut alii quàm sunt, alios si causa dedisset;
Vel si sponte suâ, motus foret unus eorum.
Et tu, nos rapido, Tellus, quæ turbine verfas;
Cur placidâ non sede sedes, Ptolemæus ut olim

440 Jufferat? Hoc quianam potiùs quàm voveris illo
Exagitata modo, circumlabentia discors
Sidera vel superans cursu, vel tarda relinquens?
Sic neque vulgares motûs per corpora leges
Demonstrant, cur Sol hâc Coeli parte, vel Orbis

445 Consistat quam semper habet, cur primitus ire
In latus hoc, illi lateri quàm obvertere frontem
Maluerit. Volvi Coelum si credis ab Euris
Ad Zephyros, quidni à Zephyris decurrat ad Euros?
Par utrique modo est: neutro Coelum ire repugnat.

450 QUÆ ratio pariter, quam solâ ducere possis
Ex vi Materiæ, tam firmo cardine Mundum
Transfixit, tantoque veru Coelum, Aëra, Terram
Perterebrata tenet, rerum sit ut unicus axis;
Dum reliqui proprios axes habuere Planetæ,

455 Sol etiam ipse suum, quem circum tota rotando
Versari moles maculis ostenditur ipsis?
Nil igitur sine Mente putes in sidere factum:

- Nil à principio motum sine Mente. Quot errant
 In Cœlo stellæ, ac projectum lumen opacis
 460 Corporibus prorsum æquato moderamine sumunt;
 Quotque faces liquido nox clara accendit Olympo;
 Quot sunt in patriâ viventium femina terrâ;
 Et quot humus gremio succos habet, atque fodinas;
 Vel silices ipsæ, quarum de corpore duro
 465 Eruitur splendens, ac Soli congener ignis;
 Tot Numen cecinere tubæ: cecinere, canentque;
 Quanquam Epicureas obturat perfidus aures,
 Imperitare sibi nec vult homo, quem timet. Ergò
 Quid juvat ulterius commenta referre Lucreti?

 470 AT nunc difficiles conemur solvere nodos.
 Ex nihilo nil fit: lex inviolabilis esto:
 Nil ruit in nihilum, clamat schola tota Epicuri.
 Ergò si quæ sunt, æterna fuere; nec unquam
 Cessatura manent. Intermoriuntur ubique
 475 Corpora, Materies autem quæ corpora fundat,
 Semper erit, fuit, est: finemque ignorat & ortum.
 Si Deus est, si Materies exordia sumsit,
 Unde illam Deus? Et quando? si fecit ab ævo,
 Esse ea non coëpit; si longo tempore postquam
 480 Ipse erat, ecquo consilio mutata voluntas
 Numinis æterni? Nam si non esse decebat
 Materiem ac Mundum; cur tot, cur tanta creavit?
 Si fieri decuit; quidni prius? An sibi famam
 Et cultum voluit? Quis credat honoris aventem
 485 Naturam, sibi quæ satis est, nihil indiga nostri,
 Sorte beata suâ? Quid erat, mortalibus ægris,
 Quòd manifestari dubiè, cæcâque videri

Suspitione, coli variâ sub imagine rerum
 Omnigenûmque Deûm monstris, aliquando negari
 490 Funditus, interdum nesciri, pascere litem
 De se perpetuam, violandas ponere leges,
 Ac genus humanum vitiis permittere vellet
 Omnibus, inque suâ pateretur imagine ludi.

PRÆTEREA quamvis vastum disiecta per Orbem,
 495 Quæ redolent mentem artificis, sunt corpora quædam;
 Non tamen infinitam adeò, summèque potentem,
 Aut summè cautam. Siquidem vel plurima nævis
 Turpia sunt passim & mendosè condita; vel si
 Partibus ac numeris dicas completa, videmus
 500 Augeri potuisse: manum Spectator avaram
 Arguit, inque bono melius desiderat ipso.
 Ut sunt arborei fructus campique feraces,
 Sic etiam horrendæ cautes & inhospita saxa,
 Sic Libyæ, fluctusque leves undantis arenæ.
 505 Quid juvat assiduum Solem vigilare sub Arcto
 Mensibus æstivis, portasque occludere nocti;
 Quandoquidem concreta gelu per cetera torpet
 Tempora, nec civem patitur nive confita tellus?
 Verberibus quot sunt radiorum aut victa repenti
 510 Frigore; quot rabie venti, aut rubigine cæcâ,
 Aut fluviis magno latè erumpentibus alveo,
 Intempestivis aut imbribus, atque procellâ
 Grandinis intereunt sata læta, hominumque labores?
 Quot necat atra lues populos? Quot partibus ipsis
 515 Denatæ matres? Vitæ quot ubique parantur
 Insidiæ? Rem quamque suus circumvenit hostis;
 Ut nec securâ, miseri, brevitatem fruamur.

- Si Deus est bonus, omnipotens, si cuncta gubernat;
 Cur mala, quæ totum foedè grassantur in orbem
 520 Non averruncat? Si quæ medicamina morbis
 Instituit; quibus hæc plerumque incognita servat?
 Si fruges homini; num toxica tetra novercis?
 Si Terram, ut colerent mortales; cur mare Terras
 Exsuperat? Cur nulla pati vult littora, frenum
 525 Sæpius indignans; cur audet diluviare,
 Et totas haurire refusis fluctibus urbes?
 Cur adaperita tremit, cæco vexamine Mundi
 Non nunquam, & piceos niveis è montibus ignes
 Ejaculatur hians tellus, ac murmure magno
 530 Susdeque ipsa ruit, vastâque voragine sorbet
 Incautum genus, & lacubus sola mergit obortis?
 Cur pelago pluit, interea sitientibus arvis?
 Quosque perusta libens bibat Africa, Caucasus imbres
 Accipit, emturus Libyci partem ipse calor?
 535 Cur vorat ignis opes, hominum si natus in usus?
 Cur feriuntque pios, & omittunt cæca nocentes
 Fulmina? Nequitiae patiens cur optima nostræ
 Mens peccare finit? Si tantus criminis horror;
 Impediat: vel cùm toleret, non ardeat irâ.
 540 Si prohibere potest, nec vult; virtutis amore
 Non capitur: si fortè velit, nec possit; inermis
 Est illi virtus, nec jam infinita potestas.
 Denique si Mentis nullo debilis ævo
 Vita manet, mercesque bonis æterna paratur,
 545 Unde voluptatis tantæ promulside nullâ
 Illexit miseros; imò cuppedine rerum
 Implevit, quas spernere fas, & amare nefas sit?
 Quin nos insontes, immortalesque creavit:

Et

Et quantum instabilis vitæ leviumque bonorum;
 550 Nascendo tantum ipse sui ingeneravit amorem?

- VENIMUS ad Syrtes. Alto cum gurgite primum;
 Et cum turbinibus ventorum, atque æquoris æstu
 Lucta fuit : nunc ad scopulos allidere, portûs
 Ipso in conspectu, Prorætæ dedecus esset.
 555 Ergò jam totis opus est incumbere remis,
 Et suprema viæ superare pericula nostræ.
 Qui nihil è nihilo fieri pleno ore tonabat,
 Credidit è nihilo sic omnia facta putari,
 Ut nihilum quasi materies foret unica rerum :
 560 Ceu scamnum è trunco facimus, statuamve rotamve ?
 Aut quasi seminium, ut minimo de germine pinus
 Alta venit ? censet si talia, docte Lucreti,
 Jure putas nihil è nihilo potuisse creari :
 Namque his in rebus nil fit ; mutatur earum,
 565 Quæ jam prorsus erant, ratio, positura, locusque.
 Sed non est ea lis inter nos. Quærimus utrùm
 Per se sint quæ sunt ; atque illa sit esse necessum.
 Nam si sunt per se, non sunt aliquando creata :
 Si per se non sunt, coëpisse aliquando fatendum est.
 570 Quærimus hòc unum, hoc igitur sistamus in uno.

At lis transacta est. Atomos non esse, sed ipsam
 Materiem è multis concrefcere partibus, antehac
 Ostendi : nullis nativo jure figuris
 Instru&am, nullo natam se impellere motu
 575 Delectuque loci. Quin Mentis esse probavi
 Quiddam incorporeum ; solâque à Mente petendam
 D d

- Vim motûs, quæ Materiæ subrepat inerti.
 Supremam hinc docui Mentem consistere per se,
 Quæ moveat cuncta omnipotens, quæ cuncta creârit,
 580 Atque etiam ex nihilo. Sic emerfisse fatemur
 E tenebris lucem (quamvis primordia lucis
 Haud tenebræ fuerint) cùm lux splendescere cœpit,
 Lux ubi non fuerat. Sibi nam dare nulla potest res
 Surgat ut è nihilo, vel si infinita putetur:
 585 Si finita, nequit per se consistere; quando
 Nil perfectius est, nil excellentius, imò
 Nil tam infinitum, quàm taliter esse, nec ulli
 Principium debere suî. Cur cetera desunt
 Illi quod per se est? si non ab origine limes,
 590 Unde erit? Este procul misera argumenta Lucreti,
 Argumentorum larvæ. Quid in arma resurgit,
 Et lacero nostros umbone repercutit ictus
 Nequicquam? Qui Materiæ primordia vana
 Seminat in nihilo, è nihilo qui corpora fingit,
 595 In nihilum nexus omnes formasque refundit,
 Et non erubuit, quòd cogitet aut velit alta
 Mens hominum, ex nihilo factum id natumque fateri;
 Jam toties fautor nihili, nunc omnia nasci
 Ex nihilo potuisse negat: mavultque minutas
 600 Particulas, quarum virtus est nulla, vel ipso
 Judice, nec natura ullo conamine possit
 Describi, quin principiis extrema repugnent,
 Esse tamen per se, & toto genuisse quod Orbe est;
 Quàm per se Numen summum esse, & cuncta creâsse.
- 605 S I T rata res igitur semel, ac firmata perenni
 Judicio inter nos, Quinti, causam esse potentem

Materiæ : facili jam cetera luce patebunt.

Non enim ab æterno, sed Mundum ea causa creavit,

Cùm voluit. Nec propterea mutata voluntas,

610 Ast eadem semper fuit, hoc ut tempore Mundus

Confieret. Quo consilio, nescimus: honorem

Certè haud affectans; satis est si condidit Orbem

Se propter, non externâ ratione coactus,

Seu causâ quâdam præeunte operumque magistrâ;

615 Qualia agunt homines alieno lumine ducti.

Nam Deus ipsa quidem Ratio est, nec legibus ullis

Vinciri potuit, leges qui condidit omnes.

At quæ mens illi fuerit, dum cuncta crearet,

Quasque sit ille vias, quo fine modoque secutus,

620 In multis facta ipsa docent, oculisque loquuntur,

Facta Epicureis meliùs facunda susurris.

VERUM hæc fortè tibi quondam detecta patebunt,

Quando revelati vegetus sacra dogmata Veri

Hauferis, atque novo mirabere lumine victus,

625 Quanta Dei in nostram fuerit clementia gentem.

Namque parum est, Quinti, tot per miracula rerum

Numine ab æterno cuncta evicisse creari:

Aggrediar posthac (& me labor iste juvabit)

Dictatos afflante Deo producere libros;

630 Legitimi normam cultûs monstrare; diuque

Promissi Mundo mysteria pandere Christi:

Quo duce ad æternam via sternitur unica vitam;

Quo sine nil ipsum prosit cognoscere Numen.

Hic sat erit solam Naturæ attendere vocem.

635 Clamat enim auctorem Natura, opus undique summum

Arguit artificem; Mens abdita corpore cernit

Dd ij

- Nunc opus, artificem mox corpore libera cernet.
 Interea mirum non est, si corpora Mentem
 Præpediunt, ac futilia & terrestria sæpe
 640 Ad bona detorquent, licet ad meliora vocatam
 Immensi teneat non unquam explebilis ardor,
 Et sitis implacata boni, & nativa cupido:
 Quam si multivagis erroribus applicat ultro
 Viles ad nugas, irritamenta malorum,
 645 Hoc hominis vitium est, se se ipsum sponte moventis,
 Qui labefactavit Naturam, & captus inani
 Personâ, specieque boni, rem liquit, & umbram
 Arripuit; dono qui libertatis abusus
 Depressit proprias pravo moderamine vires,
 650 Restitit in solâ defixus imagine, Veri
 Impatiens, tandemque bonorum à fonte recessit.
 Sic & lucis amans pulchræ, tenebrasque perosus,
 Solis ad intuitum strictis caligat ocellis,
 Nec tolerare potest lucis caput, atque parentem:
 655 At sparsam cœlo potiùs, terrisque reflexam
 Quærit, & in varios detortam hinc inde colores.
 Cernere amat: radios omni jam ex parte libenter
 Accipit infractos, & debilitate placentes.

- ANXIUS indagat semper quâ se arte beatum
 660 Efficiat, reperit nusquam; ut qui curvus, anhelans
 Quærendis insudat, abest ubi vena, metallis.
 Mortales miseri! Quos noxia corpora fallunt.
 Nec titubant ipsâ tantùm caligine Veri,
 Sed magis intendunt aciem, ne cernere possint:
 665 Incerti gratis, rerum per opaca vagantes,
 Venantur dubitare, umbrasque in lumine quærun.

- Mox ubi nocte atrâ se se obduxere volentes,
 Jam quasi collustrati umbris & fluctibus ipsis
 Firmati, tandem caput altum ad sidera tollunt:
 670 Quod renuunt vidisse, negant, ac sponte receptam
 Noctem oculis, audent ipsis affingere rebus.
 Interea, nec longa quidem sibi gaudia prensant,
 Nec nitida, at multo vix scintillantia fumo.
 Attamen haud cessant maria omnia, stagna, lacusque
 675 Verrere, si possint prædam expiscarier undis:
 Rete venit multâ vi tractum, at piscium inane.
 Confessi se tandem inopes aut undique lufos,
 Stultitiæ mutant speciem, respiscere nolunt.
 Lethargum potiùs captant, mentique remorsæ
 680 Pacem aliquam & scelerum fociis solatia curis.
 Pax erit, hanc tibi letiferam turbare quietem,
 Et consopitos stimulo acri pungere sensus.

- COMPUTAT hic nummos, & gaudia fundat in arcâ;
 Cùm tandem ad cumulum vis auri maxima venit,
 685 Non venit alma quies, auri sitis acrior ardet.
 Illum alienus honos torquet, popularis & auræ
 Stridor in arma vocat generosum & gloria mortis
 Lena; rapit cita mors, aut si victoria læta
 Contigerit, confestim alios meditatur honores;
 690 Mercedemque nimis parcam, meritisque minorem
 Conqueritur. Studet hic villæ, nec villa quietem
 Sufficit, atque domum tandem fastidit & hortos.
 Nulla voluptatis demum pacata libido,
 Dum bona prosequimur stulti pereuntia, quorum
 695 Quantus inarsit amor, tantum iactura remordet.
 Adde metum hærentem, ne mox rapiantur amata:

D d iij

Namque ubi nullus amor, nihil efflorescit amœni;
At metus it socius, moerorque affinis amoris est.

Nec tamen ipse sibi satis est homo : semper inanis,
700 Si felix velit esse, foràs se effundat oportet.
At non incassum certè cupit esse beatus;
Quod Natura animis iniecit, futile non est;
Unde igitur, Quinti, felix erit? Unde beari
Explerique potest? Quidnam hunc fatiabit amorem,
705 Ni genus omne boni; ni fons Deus ipse bonorum?
Ergò aliquis Deus est: quanquam illius immemor erras,
Frivola venatus toto ludibria Mundo;
Et breve, nil solidi reputans, depasceris ævum.

Non venit ista tibi divinâ ab origine labes.
710 Unde profecta? scies; & cujus numine priscum
Instaurare decus, veræque resumere gustum
Virtutis, patrio purgatus crimine, possis.
Quòd si hominem melius peccare haud posse fuisset,
Dic hominem meliùs sine libertate futurum.
715 Nam bene vel malè agat, fuerit si liber, oportet,
Si non liber erit, sed vi cogente feretur,
Nec bene, nec malè aget: quamvis bona vel mala fiant;
Si vitium nequit esse, nequit consistere virtus,
Arbiter è summo nos hîc despectat Olympo,
720 Nec menti invidet arbitrium. Quò vadimus, illo
Semper adest: quò se fert ultro nostra voluntas,
Illuc ad positas motûs in corpore leges
Auxilio sequitur; poenasque aut præmia servat.

Hinc sacro haud semper feriuntur fulmine fontes,

- 725 Secura & crescunt dilatis crimina poenis.
 Illi exultantes irato sæpe fruuntur
 Numine; sed frustra: quoniam Deus imminet ultor;
 Inque caput vindex filo suspenditur ensis.
 At non humanis odiis hæc ultio fervet;
- 730 Seu subito lapsu coelo ruat acta tonanti,
 Seu claudo pede sera apprenderit antevolantem.
 Regula nam recta est, summi natura Parentis;
 Quod curvum reprobatur; sibi nec finit omne per ævum
 Congruere: & falsa ut semper contraria veris,
- 735 Sic animi per se vitio contrarius ille est.
 Nec dum peccamus, dolet aut percellitur irâ;
 Sed sua virtuti, sceleri sua præmia reddit,
 Illæsus scelere, haud nostrâ virtute beatus.

- JA M quòd Natura hæc tam multâ prædita culpâ
- 740 Arguitur; Mundumne tibi, tibine organa Mundi
 Facta putas? Disce, heu! tumidos compescere flatus:
 Quantula pars rerum, vortex, quo currimus, ille est!
 Vorticis & pariter nostri pars quantula Tellus,
 Ac nostræ Telluris homo! sunt plurima nobis
- 745 Dedita, sunt aliis quoque multa; sed omnia soli
 Sunt subjecta Deo. Si navibus æquora tentes,
 Et Mare concussu tetris Aquilonibus obstet,
 Involvatque ratem, quereris: tibi quid Mare debet;
 Aut Maris ipse opifex? domus est tibi cara, crematur,
- 750 Fortunæque ruunt, atque it tua machina pessum:
 Mortiferæ nobis pestes, nostrisque minantur:
 Scilicet huic vitæ non est homo natus, at illum
 Altera vita manet: paucos utcunque per annos
 Degentem terris, suspiriaque ægra trahentem

D d üüj

- 755 Tot mala debacchata monent & quis sit , & unde ;
 Nec veram esse sibi patriam , quam transmeat exul :
 Ut bonæ circum effusa docent simul esse parentem
 Largificum , qui dum mutantur cetera , perstat :
 Sic mala mixta bonis , perituro corpore mixtum
 760 Et mente haud periturâ hominem , ne flagret amore
 Corporis , erudiunt ; vel nobilitate tumescat
 Immemor auctoris , stolidoque superbiat ausu.
 Jamverò in pelagus cadere & deserta locorum
 Aut pluviam , aut rorem , quando sitit arida Tellus ,
 765 Incusâ frustra. Sunt legum eventa minora ,
 Quas toti posuit generales Conditor Orbi.
 At non propterea terris prodesse calorem ,
 Aut opportunos venturis frugibus imbres ,
 Aut fruges aptas animantibus esse negabis ;
 770 Multaque de genere hoc jam carmine prodita nostro.

- As t auctorem operum tantorum & cuncta regentem ,
 Quo jure infimulas ? Tu ne illum vincere posse
 Consilio speras , faber ipse peritior Orbis ;
 A quo , nil in te est , quod non acceperis ; imò
 775 Quo sine , quæ versas animo , versare nequires ?
 Utrùm ego crediderim , bene se gessisse creantem ,
 Omnia qui potuit ; meliùs ne creanda fuisse ,
 Si tu , vilis homo qui nil potes , illa creasses ?
 O ratio humanæ mentis , quàm cæca superbis !
 780 Hæc in mente Dei , si quondam carcere rupto
 (Atque utinam) aspiceres , pro ! quàm tibi iusta repentè
 Cuncta viderentur , quæ nunc malè cognita damnas !
 Nonne vides incompositas aliquando figuras
 Depingi planâ in tabulâ ; nec forma nec ordo est ,

785 Nec sibi respondent partes, temere omnis in arcum

Linea curvari, seriem nec habere putatur:

Levis at in medio steterit cùm fortè cylindrus,

Tunc tersam in faciem confusos arte colores

Colligit, & vultus reddunt vaga monstra decoros.

790 OBSERVAS, quid ventus atrox aut pinguibus arvis

Aut testis noceat, quid nimbis concita grando:

Sed tempestatum vicibus quæ norma quotannis

Servetur, quâ quisque fide revolubilis annus

In se se redeat, promissaque dona reportet;

795 Utque canorum Ver flores, frumentaue fundat

Æstas, & sudans Autumnus dulcia vina,

Non curas. Neque in id constanti sidera lege

Conspirare putas, sit uti viventibus omnem

Per Terram cibus, & segetes renoventur alendis.

800 Attamen hæc alias nancisci corpora formas

Debuerant, aut his, quæ nunc datur esca parari.

Non ruit è nimbis igitur temerarius imber;

Nec nimbi sursum è pelago sine lege feruntur;

Nec sine more leves instigant nubila venti.

805 Sic & vitales possint ut carpere succos,

Arboribus ductæ radices, floribus, herbis;

Et liber, ut plantæ fibras succique canales

Vestiat, impediens haustus ne defluat humor.

Sic proprio sua cuique modo sunt organa plantæ,

810 Ut communi ab humo sumtos variare liquores,

Inque sui generis valeant convertere formam;

Et lignum & frondes unâ recreentur ab escâ.

Sic data, progeniem quæ servant, semina cunctis

Ac toga feminibus, quæ protegat undique clausa.

- 815 Sic robur trunco, sic vis accommoda ramis,
Ut patulum vel procerum est cuiusque cacumen.

- HAUD magis ex aliquo credes errare Planetas
Consilio, Solemque suis lucere Planetis,
Ut quo ardore carent, Orbes fecundet opacos,
820 Uniusque foci semper volvantur ad ignem:
Saturno atque Jovi comites adnare propinquos,
Ceum Terræ Lunam; ut noctes quasi Sole retento
Sublustrare facere, atque absentem reddere possint:
Totque alios itidem Soles, quot sidera fixa
825 Sunt Coelo, atque illis sua collustranda subesse
Corpora, quæ comites alii majora sequantur;
Una sit, ut toti lex, unaque regula Mundo.
Vis iterum casu hæc, aut vi contingere cæcâ,
Quas non agnoscunt, vel parva mapalia causas?

- 830 O demens Epicure! Dei vestigia passim
Effugis, at delere nequis; te te illa sequuntur.
Quidquid agis, quodcumque vides, ars ipsa fatetur
Artificem. Deus hic, certè Deus. Haud timor ergâ
Fecit in Orbe Deos primus, nec Jupiter uno
835 Creditus ex tonitru Terris regnare minaci.
Nostra sed in cunctis sibi conscia rebus egestas;
Multaque totius Mundi spectacula, nostris
Circumfusa oculis, quæ non fabricavimus ipsi,
Auctorem secunda suum, nostrumque perinde
840 Vulgarunt: sœtisque homines, miracula rerum
Obvia cùm spectant, primas inquirere causas,
Ociùs ad Numen se convertere paternum.
Notities tum coepta sui, tum cognita mentis

- Nobilitas fociâ cum debilitate , bonique
 845 Indefessus amor nullâ hîc in parte reperti,
 Quale animo capitur votisque optatur anhelis
 Infatiabiliter , precibus tentare Parentem
 Compulit , afflatu quem cuncta fovere benigno ,
 Et nostras audire preces , & velle juvare ,
 850 Velle & posse simul , Natura suaferat auctor.
 Huc timor accessit : quis enim bona fervidus ardet ,
 Quin mala continuò metuat ? Mens inter utrumque
 Jactatur ; pariterque animos contraria tangunt.

- At quia terrarum Dominis lex utilis illa est ,
 855 Quæ mortale Deo genus asserit , atque minatur
 Sacrilegis poenas , & spondet gaudia rectis ,
 Atque in subsidium venit , omni mente subactâ ,
 Legibus humanis , fuge credas Regibus inde
 Securum ob regimen tot relligiosa reperta
 860 Deberi : ne sit crebro jactata tumultu
 Publica res ; aut infrenos discordia cives
 Urbibus exagitet ; vel compita sanguine manent ;
 Atque ipsum ruat in folium furibundus atroxque
 Libertatis amor. Nam quamvis legibus adsit
 865 Suffragata bonis , Regum fidissima custos
 Relligio , tamen antè fuit quàm sceptrâ tenendi
 Jus foret , inque greges hominum concessa potestas.
 Sic laudum famæque sitis , sic ardor habendi ,
 Et nostræ opprobrium malesuada superbia mentis ,
 870 Sic pudor , & recti , Naturæ dona , voluntas ,
 Antè in privatis fuerant , sapientia Regum
 Provida communes quàm vertere nosset in usus.
 Ut ratis inventor , liquidum qui currere princeps

428 **ANTI-LUCRETIVS,**

Aufus iter, tabulâque necem sibi distulit unâ,
 875 Non velis Zephyros, Zephyris sua vela paravit.
 Nil creat ars; rebus solùm utitur illa creatis.

Si Deus haud esset, nec se passim ipse videndum
 Præberet, quonam hunc poterant sibi fingere pacto
 Mortales? Mera Mens sensus non afficit; illam
 880 Reddere quæ possit, non ulla occurrit imago.
 Non hunc adscivit sanè in sua vota libido,
 Quem potiùs veluti censores exosa severum
 Detrectat. Superest ut homo vi luminis ipsâ
 Agnorit lumen summum, & ratione coactus,

885 INDE per humanas gliscente libidine mentes,
 Vera Dei sensim species squalescere coëpit.
 Nam populi Dominum veriti, at quis funditus esset
 Obliti, non jam æternum, non simplicem & unum,
 Multiplici foedè pictum coluere figurâ:

890 Membratim in varios ausi discerpere Divos,
 Atque Deas; prout usus erat, suasitve cupido.
 Venit adulatrix & fallax turba clientum:
 Huc accesserunt Sophiæ mysteria testæ,
 Et mirabilium inventrix Facundia rerum,
 895 Historiæ malè tuta fides, & carmina Vatum
 Ingeniosa, vel affinis Pictura Poësi.
 Qui quondam in rebus Numen videre creatis,
 Thure salutabant res ipsas: victima trunco
 Plurima, vel monstro, lapidique hominique cadebat.

900 Et latratorem sapiens Ægyptus Anubim,
 Simiolum atque bovem, caulesque & vilia cepe,
 Et pestem Nili Crocodilum in vota vocavit.

- Ac velut infectâ deducti ab origine rivi,
 Effundunt pestem latè: ceu flamma vagando
 905 Crescit, & innumeros prorumpens excitat ignes,
 Unde nova, inque horas majora incendia surgunt:
 Sic totum insulsis deceptum fraudibus Orbem
 Stulta superstitio pro Religione subivit.
 Illam, Epicure, tuis meritò convellere dictis
 910 Fas erat; illa tuos versus, argute Lucreti,
 Promeruit; jam tunc poteras proludere Vero:
 Sed furor est, Divûm impuras dum subruis aras,
 Unâ sancta Dei templa involvisse ruinâ.

AN quia Mente sequi rem non potes infinitam?

- 915 At tibi Materies est infinita: neque ipse
 Finiti quidquam caperes, nisi semper adesset
 Nota infiniti, teque illustraret imago:
 Ut tenebras nemo, nisi noto lumine, nossset.
 Namque infiniti tantum est absentia finis;
 920 Qui monstrat, non id quod adest, sed plurima deesse.
 Ut tenebræ nil sunt, nisi notæ absentia lucis.
 An quòd ab immenso refugis? sed Materiæ vis
 Est immensa tibi. Fortè omnipotentia lædit?
 At tibi Materiæ non est finita potestas.
 925 Æternumne? Æterna tibi sunt semina rerum.
 Jam video quid sit; nimirum Numen abhorres,
 Quòd tibi sit testis, dominus, judexque; negasti
 Propterea Mentem, cùm cetera sponte professus
 Totâ non dubites in rerum agnoscere summâ.
 930 Quî tibi fas Mentem è rebus delere supremam,
 Dum tibi Mens ipsi est, Menti & conjuncta voluntas?
 Nec modò tu, sed cuncti homines, noscuntque voluntque.

430 ANTI-LUCRETIUS,

Ergò quam dotem res non immensa, sed arctis
 Limitibus conclusa tenet, quam debilis atque
 935 Invalida, hanc Reji, cunctis quam excellere rebus
 Et vi stare suâ sine fine modoque fateris,
 Non tribues? Apage indocilis deliria sectæ.

JAM si infinitum ex finitis partibus omne
 Dixeris, ut tibi sit rerum infinitus acervus,
 940 Non res, quæ toti superedita præsit acervo;
 Desipis. Id supra Vero pugnare docebam:
 Cùm de Materiæ numero punctisque minutis
 Differerem. Simplex, unum simul esse probavi,
 Omne infinitum; non constat pluribus unis.
 945 Sic æternum haud innumeris componitur horæ
 Momentis; nec præterito, præfente, futuro:
 Præfens perpetuum est. Solis succedere rebus
 Quæ pereunt, sua nec sumunt primordia per se,
 Finitumque datur carptim percurrere tempus.
 950 Non capis hæc, inquis? Tua Mens finita profectò
 Tantùm finitas potis est comprehendere moles:
 Verùm ex finitis aut mole aut tempore rebus,
 Infiniti aliquid se supra intelligit esse:
 Cujus ad effigiem (quæ nobis insita, rerum
 955 Fit velut exemplar) quidquid proponitur, illâ
 Parte vel hâc mancum, subitò revocare solemus.

QUOD si ita non esset, tanto durabilis ævo,
 Tantâ mole tumens, vel tam perfectâ videri
 Res animo saltem & meditandi robore quiret,
 960 Tantaque vi numeri, nihil ut perfectius unquam,
 Aut durabilius, majus, numerosius esset;

- Vel genere in quovis cumulatius esse potestet.
 Id verò, si corpus erit, nunquam accidit. Imò
 Addimus oblati semper. Nam quolibet ævo
 965 Percipimus confestim aliud diuturnius ævum,
 Et numerum numero majorem, & corpore grandi
 Grandius. Expleri nec Mens, nec nostra Voluntas
 Usquè potest, nisi re infinità. Si nihil esset
 Hoc infinitum, nostrâ non Mente sederet
 970 Primitus: effigies nihili non ulla relucet.
 Ergò est infiniti aliquid sine corpore; nobis
 Quod nunc percipere est licitum, comprehendere nunquam,
 Affari nondum: quò se irrequietus amando,
 Dum nec opinatur, contemplandoque vicissim,
 975 Fert animus noster; nec, dum potiatur abunde,
 Stare potest; quamvis illum finita retardent
 Interea, & veris inhiantem falsa morentur.

- Tu quoque, qui Mundo nævos offendis in ipso,
 Et meliora bonis atque integriora requiris,
 980 Perfecti effigiem geris altâ mente repostam.
 Ista sed unde tibi nata est perceptio, & usquè
 Progrediens desiderium ulteriora fruendi?
 Sanè hæc perfecti quædam exemplaris imago est.
 An venit ex te ipso? Non tu perfectus. An ipsis
 985 A rebus quæ sunt? Neque enim nihilum intulit illam:
 Sed si à corporeis; perfectas esse negasti.
 Ergò à perfectâ, quæ sit sine corpore, causâ:
 Corporaque atque animos supra celsissima nostros.

- Nunc age, quæ nostrâ capiuntur mente, vel ipsis
 990 Sensibus obvia sunt, vel nullo prædita sensu.

- Quinam intelligeres, quæ sensus acumine nullo
 Assequitur, quæ sponte tibi simulacra faceffis,
 Corporeos extra fines aliquando vagatus,
 Æternum, immensum quoties meditaris, & unum;
 995 Has nisi Mens ideas tibi summa effingeret intus,
 Mens incorporeos solers miscere colores?
 Jamverò referunt ipsi quæ corpora sensus,
 Quî se depingunt animis, ut cognita fiant?
 Notities etenim non est vicinia, motus,
 1000 Formaue Materiæ, nec progeneratur ab illis;
 Diversum genus; haud radix communis utrisque
 Esse potest: si non ad eam mecum ipse recurre
 Quæ rerum genitrix cunctarum & causa profectò est,
 Insinuans arcana tuæ in penetralia mentis.
 1005 Denique, nec per se Mens ullo corpore tangi,
 Nec quocunque modo connexum impellere corpus
 Nostra potest. Unde est igitur, quòd mutua se se
 Commoveant; certisque in corpore motibus ortis,
 Notities menti adveniat, tum certa cupido:
 1010 Atque ex notitiâ certâque cupidine mentis,
 Quidam enascantur motus, & corpore gliscant?
 Naturas adeò duplices quæ fibula neçtit?
 Quidquid enim neçtit partes, ad utramque necesse est
 Pertineat: sic vitta manus, sic lora jugales,
 1015 Vincula sic ulmo vitem, sic stamina pannos.
 At vinculum, si corpus erit, quî prendere Mentem;
 Et si incorporeum, quî prendere membra valebit?
 Ergò Infiniti conjunxit sola voluntas.

PROPTEREA non Mundi animam mentemve putabis
 1020 Esse Deum; quasi sit commixtus corpore magno,
 Tanquam

Tanquam immensus homo, ceu nos compendia Mundi.

Nam si Materiae summam pollere sagaci

Consilio velles, jam te memorata refellunt;

Omni quæ nostram secernunt corpore mentem.

1025 Nec Mens una foret: sed quot ramenta, tot essent

Materiae mentes; quarum discordia nullos

Ad numerum, rectoris egens, componere motus

Possset; & ipsa suis rueret disperdita membris.

Vel si privatis conflata ex omnibus unam

1030 Credideris Mentem, ceu totum è partibus, et si

Corporis expertes non inficiabere cunctas;

Haud minùs errabis: quia Mens ex Mentibus esse

Nulla potest; nec habet varias concordia Mentis.

Quæque suâ vi freta, suo quoque libera seorsum

1035 Censet agitque modo, nil comparis indiga prorsus;

Nescia quod reliquæ celent. Non ulla Senatûs

Naturam Consulta, aut Plebiscita gubernant:

Nec regit unanimis totum Respublica Mundum.

DENIQUE si Mundo junctam concedere Mentem

1040 Sic libeat, qualis nostro Mens corpore degit,

Falleris haud dubiè. Nullo sociabile nexu

Maxima quî potuit sibi Mens adsciscere corpus?

Non etenim, ut nostro de corpore diximus antehac;

Vis jussit major discordia vincula necti.

1045 Præterea, vel non omnes in corpore Mundi

Illâ reget motus, ut Mens non dirigit omnes

Corpore in humano; multos, licet aecola, nescit;

Unde, (nefas) Deus ex alio fit numine pendens;

Et cum Materiâ regnum partitur inertis:

050 Vel nihil in Mundo geritur, quin ille sit auctor.

Ec

Tum rursus quæram : fuerit num primitus Orbis
 Absque Deo ; dederitne Deus primordia Mundo ?
 Si dedit , hic Deus est quem cernuus Orbis adorat ;
 Nec proprii consors operis , verùm arbiter & Rex

1055 Dicetur nobis : quis & assentire negabit ?
 Quòd si non dederit , duo sunt æterna. Quid ergò ;
 Alterum ab alterius , quod per se est , Numine pendet ?
 Quod per se est , parte ex aliquâ pendere repugnat.
 Quo pacto , nisi Materiæ penetralia nosset ,

1060 Tantos Materiæ motus , tantâ arte cieret ?
 Nam neque fas nobis ita nostrum subdere corpus ,
 Quos hujus structura latet , quos organa fallunt.
 Et quî pernoscet , si non etiam ipse creavit ?
 Ergò non aliter Deus est quàm credimus. Ille

1065 Solus per se se est. Ex illo cetera rerum
 Suntque , manentque ; ex se in nihilum reditura repentè ,
 Ni teneat , servetque volens. Hæc unica cunctis
 Causa potens & prima. Hinc omnes corpore motus ;
 Hinc ideæ nostris oriuntur mentibus omnes.

1070 O felix nimum ! si jam exitiabilis error
 Excidit ; ô felix ! tua si bona denique noris :
 Macte animo , Quinti ; nova te via ducit Olympo.
 Si Deus est , si tota Deum Natura parentem
 Concelebrat , nonne hunc & gens humana fateri ,

1075 Et colere , & Numen debet redamare paternum ?
 Et quid amabilius perfecto ? Quidve placebit
 Menti hominum , si non placet infinita venustas ;
 Innumerabilium summa , & constantia dotum ;
 Et superexcellens , atque immutabilis ; ipsum

1080 Omnino , verèque quod est ? Nam cetera tantum

Nonnihil, ac potius defectu cognita, quàm re:
 Quæ vix esse putes, nihilo contermina semper.
 Ten' moveat dulci natura precaria sensu,
 Nec Natura movet, quam per se stare necessum est?

1085 Quandoquidem sola est, quam non ita stare repugnet.
 Rivum admiraris, Mare non miraberis ipsum?
 Hunc etiam docili sic mente sequamur oportet,
 Ut, si quid credi velit, id credamus: origo
 Nam Veri est; & si mendax, jam non Deus esset:
 1090 Tum, si quid fieri velit, id faciamus: ab omni
 Nam famulos nutu Domini pendere fatemur.
 Hinc omnis stat Relligio: quam spurca Lucreti
 Rejicit impietas, & diro carmine delet;
 Ut regnet sancto pro Numine foeda Voluptas.

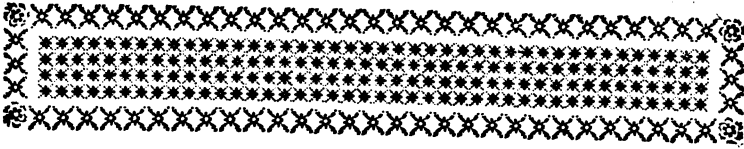
1095 JAM, si humanarum quàm sit confusa tuemur
 Conditio rerum, nova mentibus inde micat lux.
 Justus enim Deus est: hominum gens libera. Merces
 Debetur cunctis adeò; & quæ debita, tandem
 Redditur. Id planum est. Sontes autem esse beatos,
 1100 Cuncta bonis adversa, vetat lex ipsa parentis
 Naturæ, nec justitiæ finit inclytus ordo.
 Rectè igitur factis sua reddi præmia verum est,
 Poenas flagitiis. At non ita semper utrisque,
 Dum vivunt homines & mortis regna frequentant,
 1105 Evenit. Ergò aliud merces differtur in ævum.
 Nam cum incorporeæ Mentis natura sit expers
 Interitûs, atque æternæ sibi conscia vitæ,
 Hoc fieri nequit, ut qui servat corporis ipsam
 Materiem, justo indotatas munere mentes,
 1110 Immemor anteaçti, perdat, nihiloque reportet.

E e ij

Sic animis innata Dei super omnia iusti
 Notities, hanc sacrilego spem tollit iniquam,
 Impunita suis deleri crimina fatis,
 Æquatamque sibi sortem cum infonte futuram.

- 1115 QUAPROPTER geminis fundatur nostra columnis
 Relligio; quas non timor aut malefuada cupido,
 Ipsa sed ante oculos prudens Natura locavit:
 Esse Deum auctorem rerum, iustique tenacem;
 Esse animos nullo perituros temporis ævo.
- 1120 Sed quia non poterant hominum diversa per orbem
 Tot capita inter se concordi degere sensu;
 Ac primam Veri effigiem turpavit in horas,
 Qui passim infecto de fonte scaturit error;
 Naturæ vox conciderat, lex victa fluebat
- 1125 Naturæ, humanis nisi vox divina sonaret
 Auribus; & sanctam cui nos submittere vellet,
 Amoto Deus ipse daret velamine, legem:
 Ut fax Naturæ, meliori lumine fulgens,
 Jam dubiæ noctis malefidas vinceret umbras.
- 1130 At te vix natum, Quinti, atque à matre recentem
 Non ausim extemplo saturare valentibus escis:
 Suscipies, cùm te firmârit robore adulto
 Recti assuetudo constans & casta voluptas:
 Interea leve de nostro lac ubere fuges.

F I N I S.

INDEX RERUM

QUÆ IN HOC POEMATE TRACTANTUR.

A.

ÆTHERIS, qui Vacui vicem peragit in movendis corporibus, naturam explicat Poëta, 70 & seq. Ab æthere terram ambiente, gravitatis causam repetit, 147 & seqq.

Alexandri Magni impotens bellandi cupiditas, 15.

Alius. Mira in eis membrorum compositio, 280 & seqq.

Amor virtutis multum distat à pœnæ formidine, 12.

Anaxagoras. Epicuri de Atomis commentum cum Anaxagoræ homœomeriâ confertur, nec minus absurdum esse probatur, 122.

Anima. Esse Deum, esse animam immortalem, hæc duo fundamenta esse Religionis, 436. Vide *Mens*.

Anima belluarum. Vide *Bellua*.

Animantia. Ridiculam Epicuri de ortu ac nutritione primorum animantium opinionem Poëta exagitat, 290 & seqq. Descendit ad Epicuri & aliorum Atheorum sententiam de generatione animantium, quæ nunc nascuntur; eamque per solas motûs leges explicari non posse affirmat, 298 & seqq. Animantium primum semen, nec à seipso, nec casu, factum esse demonstrat, 38 & seq. ergo à mente aliquâ summè peritâ, & æternâ, procreatum esse, 319 & seq. Ani-

malium. cujusque generis semina omnia in primo animali masculo conclusa fuisse probat, 323 & seqq. Causam exponit infecunditatis eorum animalium quæ ex geminâ specie conflantur, 327 & seqq. Infitam propagandæ sobolis curam, 330. innatum animalibus semen, *ibid.* & s. in eoque tuendo Providentiæ diligentiam ostendit, 333 & seqq. Nulla animalia nisi è conjugio orta esse, præter unum cujusque generis, in quo Deus totum genus primò condidit, 344 & seqq. Vide *Bellua*.

Annus. Quatuor anni tempestatum ratio sigillatim exponitur, 387. Ex certis anni tempestatum vicibus, Mundi auctor probatur, 406.

Apum industria, 237 & seq.

Aristarchi neglecta doctrina Copernici studio rediviva, 351.

Aristippi non sententia pejor sententia Epicuri, sed animus veracior, 9.

Aristotelis doctrina de forma artificie exploditur, 294 & seqq. Quomodo de origine rerum distant Epicurus Aristotelesque, 296.

Astronomia. Laudat eos viros qui Astronomiæ illustrandæ insignem operam dederunt, 350 & seq. His Epicureos, & præcipue Lucretium, comparat, 352. Si Astronomiæ studiosi laude digni sint, quantò magis ipsi Astrorum conditor, 392 & seq.

E cui

Athei. His bellum indicit Poëta, 4. Athei quantum interficit, Deum, an sit, investigare, 40. Hos contra dimicat Poëta, sectæ Epicureorum fundamina convellens: scilicet, magnum Inane, 45 & seqq. immortales Atomos, 87 & seqq. Motum perennem, 129 & seqq. Proponit varia Atheorum argumenta, 414 & seqq. Iis respondet, 417 & seqq. Atheum suis ipsum armis debellat, 429 & seqq.

Atomæ ex Epicuro explicantur, 46 & seqq. Epicuri consilium in fingendis Atomis, 89. Atomæ per se non sunt, 91 & seqq. Innumeræ esse non possunt, 93 & seqq. Quàm absurdum sit illud Epicuri commentum, in Atomorum classibus numero finitis Atomos numero infinitas collocasse, 98 & seqq. Atomæ nec individuas, nec immortales esse possunt, 104 & seqq. Ex hoc quòd immortales esse non possint, sequitur eas non esse ab æterno tempore, 111. Ex hoc quòd dividuas sint, eas ex natura sua solidas non esse concludit Poëta, ac proinde fabro indiguissè ut coalescerent, 117 & seqq. Necessariæ non sunt atomorum figuræ: at quidquid in se habent, vel habere putantur, id causæ debent, 119 & seqq. Quod Epicurus in Atomis quaerit, id in solo Deo inest, 124. Atomis Democritus gravitatem tribuit sine declinatione, Epicurus declinationem cum gravitate, 132 & seqq. Atomorum declinationem variis argumentis refutat Poëta, 133 & seqq. Ex declinatione Atomorum frustra vult Epicurus mentis humanæ libertatem explicare, 137 & seqq. Gassendi commentum de diversâ Atomorum velocitate confutatur, 140 & seqq. Atomorum gravitas impugnatur, 143 & seqq. Atomorum nulla potuit esse connexio, nullus resultus, 168 & seqq. Ridiculum Democriti commentum de Atomis, quatum pars mente pollerent, pars men-

te destituta essent, 193 & seqq. Non minùs absurda Epicuri sententia, qui cunctas nihil mentis habere affirmat, 194.

Attractus. Neutoniana gravitas in attractu posita refellitur, 161 & seqq.

B.

BAUBACES Polonorum, 239 & seqq.

Beatitudinis desiderium probat Deum esse à quo compleatur, 422. Vide *Felicitas*.

Belluæ. Proponit Poëta id quod ab incredulis obicitur, belluas animâ nostræ simili præditas esse, 234 & seqq. Varia proferuntur ferinæ industriæ exempla, 235 & seqq. Belluarum animas è Materiâ constare, ergò & nostras, contendunt increduli, 242 & seqq. Anima brutorum, aut nulla est, aut incorporea, 243 & seqq. Dubia saltem sunt argumenta, quibus brutorum; certa, quibus hominum anima defenditur, 245 & seqq. Per hypothesim, Cartesii doctrinam de belluis opponit, 246 & seqq. Probat ab absurdo, non magis belluis animam concedendam esse, quàm plantis plurimis, 247 & seqq. atque etiam fossilibus, 250 & seqq. Motus animalium omnes mechanice fieri posse indicat, 254 & seqq. Ex mirabilibus brutorum factis inferitur, non suam feris inesse mentem, sed mentem aliquam adesse, 258 & seqq. Belluarum motus ex eadem causâ nasci posse, ac motus nostros spontaneos, vel non spontaneos, 259 & seqq. Si belluis propria mens adesset, in his affulgerent quædam certi delectûs vestigia, 261 & seqq. Ex immutabili in belluis vivendi tenore arguit ipsas carere delectu, 262 & seqq. Ex variis exemplis probat belluis non inhære re mentem, sed præesse, 264 & seqq. Si mens belluis attribuitur, illam

cujuscumque sit ordinis, incorporam fore, ac nostræ similem, imò perfectissimam, 265 & seqq. Contra adversarios retorquet plurima solertia animalium exempla, quibus evincitur mentem humanâ præstantiorem belluis consulere, 268 & seqq. Vulgare brutorum instinctus nomen velut inane profligatur, 272 & seqq. Mirabilibus brutorum gestis, mens illis externa arguitur, 275 & seq. Solvit id quod objicitur inutilia fore brutis sensuum organa, si sensu bruta careant, 277 & seq. Epicureorum de belluis objectiones mentem nostram non lædunt, 278 & seq. Nihil aliud ex tanto brutorum artificio inferri potest, nisi mentem esse summam, 280. Miram exhibet in alitibus, in piscibus, in quadrupedibus membrorum compositionem, *ibid.* & seqq. Animalia casu procreata non sunt, 284 & seq. Deus ergo auctor belluarum est, 286. Mira brutorum, seu minimorum, seu grandium, natura, opificis industriam testatur, 314 & seqq. Vide *Animantia*.

Bombycum descriptio, 314 & seqq.

Bonum. Si nulla Boni Malique natura stet ante leges, jus nil juris habet, 24 & seq. Summum quidem bonorum est voluptas, modò scilicet inde petatur, unde petenda est, 36. Deus omnium bonorum fons, solus beatitudinis desiderium satiare potest, 422.

C.

CÆSARIS ambitio, 15.

Cartesii doctrina de Motu cum Newtoni sententia comparatur, 165 & seqq. Cartesii doctrinam de belluis per hypothesim opponit Poëta his qui brutorum animam defendunt, 246 & seqq. Cartesii laus, 351.

Cassinus, magnum Parisinæ Academiæ decus, 351. Kepleri regulam in

quatuor Jovis Satellitibus explorans, eandem in Satellitibus Saturni reperit, 366.

Casus. Ex ipsa Epicuri doctrina ruit casus ille, Epicuro si creditur, divum pater atque hominum rex, 139 & seq. Probat semina casu, nec fieri, nec secundari posse, 296 & seq. Animantium primum semen nec à seipso, nec casu factum esse demonstrat, 318 & seq. Ostendit non à casu, sed à Deo, petendam esse mirabilem universi orbis fabricæ industriam, 401 & seqq.

Christi mysteria pandere sibi proponebat Poëta, 419.

Citharæ ac citharædi exemplo diversa & propria illustrantur corporis & mentis officia, 208 & seqq.

Cælum. Cœlestium corporum systema ex mente Copernici describit, 356 & seqq. Causam diversitatis cœlestium motuum explicat, 368 & seqq.

Cometæ. Varias de Cometis conjecturas profert, 378 & seqq.

Copernicus, Polonus speculator, cujus studio ad summos honores ascendit rediviya Aristarchi & Philolai doctrina, 351. Hujus de Mundo systema summam exponitur, 353 & seq. Veritatis amore opinionem Copernici defensurum se proficitur Poëta, 355. Copernicanum systema adversus Ptolemaicum propugnat, *ibid.* & seqq. planius exponit, 356 & seqq. instantius defendit, 360 & seqq. Kepleri regulam assert, cui adversari systema Ptolemaicum, Copernicanum verò consentire demonstrat, 366 & seqq.

Corporum perluciditas, mollities, fluor, raritasque, à Vacuo non oriuntur, 81 & seqq. Vide *Materies*.

Corpus humanum. Mens humana cum corpore conjuncta quidem est; at non ejusdem naturæ, 207 & seqq. Mentis & corporis diversa & propria sunt officia, 209 & seq. Mentis &

E e iij

corporis sœdus, 214 & *seq.* Motus in corpore voluntarii humanæ mentis quidem jussu fiunt, at & iidem & naturales motus divinæ mentis arte procreantur, 225 & *seqq.* Ut ostendat non sine opificis industriâ, fabricatam esse hominis machinam, in ejus descriptione immoratur, 301 & *seqq.* Ex corporis ac mentis affectuum inter se communitate probat Deum, esse 431 & *seqq.*

D.

DEISTAS impugnare sibi proponebat Poëta, 419

Democritus Atomis gravitatem sine declinatione tribuit, Epicurus declinationem cum gravitate, 132 & *seqq.* Utrumque figmentum refellitur, 133 & *seqq.* Ridiculum Democriti commentum de Atomis in eas quæ cogitatione pollent, & eas quæ carent, partitis, 193 & *seq.*

Deus. Quam magnum sit opus de Numine summo dicere, 3. Diversæ opiniones in quas trahuntur hominum mentes de Numine summo, *ib.* & *seq.* Ipsum Numen Poëta invocatur de Numine dicturus, 4. Vitiis iter stravit Lucretius, cum semel Deos exegit, 7. Demto Numine, nil superest quod contineat hominem Voluptati deditum, 8 & *seqq.* Numine sublato, nil justî permaret usquam, 22. Quantum intersit Athei, Deum, an sit, investigare, 40. Ars Epicuri in Diis convellendis perstringitur, 51 & *seq.* Deus materies auctor & moderator, materiâ ipse caret, 123 & *seq.* Quod Epicurus querit in Atonus, id in solo Deo inest, 124. Motus in corpore voluntarii humanæ mentis quidem jussu fiunt, at & iidem & naturales motus divinæ mentis arte procreantur, 225 & *seqq.* Ab operum humanorum industriâ probatur, quanto

major esse possit divini artificis sœlertia, 276 & *seq.* Cuncta Deum produunt, 277. Nihil aliud ex miro brutorum artificio inferri potest, nisi mentem esse summam, 280. Deus auctor belluarum est, 286. Ad demonstrandam divini artificis manum, ab animalibus ad semina progreditur Poëta, 289 & *seq.* Ut ostendat non sine opificis industriâ, fabricatam esse hominis machinam, in ejus descriptione immoratur, 301 & *seqq.* Deinde transit ad bruta, 314 & *seqq.* Animantium primum semen à mente aliquâ summæ peritæ, & æternâ, procreatum esse, demonstrat, 319 & *seq.* Semina nisi à causâ providâ, communi, validâ, & æternâ formari non potuisse probat, 320 & *seqq.* In conservando animalium semine Providentiæ diligentiam ostendit, 333 & *seq.* Maximus in minimis Deus, 335. Mundi systema investigasse, si magnæ sit artis, fecisse, quanto sit majoris, 392 & *seq.* Naturam, nisi hoc nomine Deus intelligatur, rerum artificem esse non posse, 399. Mundum à mente suprema factum esse, *ib.* & *seqq.* Auctorem suum ex ipso aspectu Naturæ fatetur, 401 & *seq.* Mundi auctor probatur ex ipsius Lunæ constanti motu miræque proportionem, 402 & *seqq.* ex imbrium fluviorumque fecunditate, 404 & *seqq.* ex certis anni tempestatum vicibus, 406. Exinde ostendit Poëta, non à casu, sed à Deo, petendam esse mirabilem tam multiplicis fabricæ industriam, *ib.* & *seq.* Veri & Justî certam esse regulam, mente nostrâ priorem, 407 & *seqq.* Veri & Justî magistram esse Dei ipsius mentem, 412. Mundi causâ, non fatum, sed Dei voluntas, *ib.* & *seqq.* Cuncta Deum prædicant, 414. Proponit Poëta id quod ab Atheis objici solet, multa esse in moribus, quæ Deum

aut non summè bonum, aut non summè potentem arguunt, 416 & seq. Huic objectioni respondet, 420 & seqq. Confutat impiam illam sententiam: *Primus in orbe Deos fecit timor*, 426 & seq. Non factitiam esse ideam Dei ostendit, 428. Idololatricam hæresim quamdam esse à Religione naturali divertentem, *ibid.* & f. Atheum suis ipsum armis debellat, 429 & seq. Ex perceptionibus nostris, & ex corporis ac mentis affectuum inter se communitate probat Deum esse, 431 & seq. Deum non Mundi mentem esse mundo commixtam, 432 & seq. non mentem ex omnibus privatis mentibus constatam, 433. non mentem Mundo junctam, *ib.* & seq. Deum esse, animam esse immortalem, duo fundamenta esse veræ Religionis, 436. Vide *Religio*.

Divisibilitas Materię in infinitum, variis argumentis probatur, 107 & seqq. Epicureorum eâ de re solvuntur objectiones, 111 & seqq.

E.

EPICURUS sectam recentem infamare frustra veritus, infirma omnino frena cupiditatibus iniecit, 7. Epicuri institutum de subvertendâ Religione, & unicè colendâ Voluptate, libidini quidem est amicum ac sceleribus, at moribus, humanæ societati, virtuti & rationi infestum, *ib.* & seqq. Frustrâ jussit Epicurus pacatos vivere, quos jussit vivere lætos, 10. Non in Virtute Voluptatem, sed in Voluptate Virtutem ponit, 19 & seq. Frustrâ voce tenus Virtutem laudat, quam re interficit ipsâ, 20 & seq. Si Virtutis erat amicus, quid illi nocebat Religio? 21. Eversâ Religione, evertit simul regulam omnem, non Virtutis solum, sed etiam Veritatis, 22 & seq. Ejus doctrina de Voluptate, exitiosa est & insana, 26. nec ullâ confert in

mortale genus bona, *ibid.* & seqq. Cùm nil Religionis amore sit utilius, nil commentis Epicuri pejus, vincere debet Religio, 29. & seq. Epicuri doctrina nullum efficit beatum, 32 & seq. nullum in adversis præbet auxilium, nullum solatium, 34. & seq. Epicuri totum Philosophiæ corpus breviter exponitur: Vacuum & Atomus ex ipso explicantur, 46 & seqq. Ars Epicuri in Diis convellendis perstringitur, 51 & seq. Inane Epicureum refellitur, 52 & seqq. Epicuri fraus aperitur, Vacuum astruentis, ut Deum destruat, 65 & seq. Epicuri consilium in fingendis Atomis, 89. Ingeniosum quidem, sed vanum, istud Epicuri commentum, 90 & seq. refellitur, 91 & seqq. cum Anaxagoræ homœomeria confertur, nec minùs absurdum esse probatur, 122. Quod Epicurus quærit in Atomis, id in solo Deo inest, 124. Democritus Atomis gravitatem sine declinatione tribuit, Epicurus declinationem cum gravitate, 132. utrumque refellitur, 133 & seqq. Ex declinatione Atomorum frustra vult Epicurus mentis humanæ libertatem explicare, 137 & seqq. Democritus Atomos in mente præditas & mente carentes partitur, Epicurus omnes mente carere affirmat, 193 & seqq. Quid de Mente fingat Epicurus, 194. Ridiculam Epicuri de ortu primæque nutritione animantium opinio exagitur, 290 & seqq. Invitus Deum commentis ponit in ipsis Epicurus, 294. Quomodo de origine rerum distat Epicurus Aristotelesque, 296. Epicurus causas mundi fortunæ tribuens refellitur, *ibid.* & seq.

Epicurei. His bellum indicit Poëta, 4. Epicureo nil solidum, nil verum, nisi Voluptas 17. Dei cultores in hac etiam vitâ, Epicureo beatiores sunt, 37 & seq. Quamta

verò infelicitas post hanc vitam, Epicureo, si decipitur, imminet, 38. Religio nihil Epicureo suadet dimittendum, nisi quæ ipse potitus plerumque fastidit, 38. Nullus Epicuri præceptorum observantior discipulus, quàm ipsa bruta, si mente prædita sint, 274.

F.

FATUM detestatus ipse adstruit Epicurus, 138 & seqq. Mundi causa, non fatum, sed Dei voluntas, 412 & seqq.

Fecunditatis & sterilitatis terræ causa, 337 & seqq.

Felicitas. Epicuri doctrina nullum efficit beatum, 32 & seqq. Vide *Beatitudo*.

Fluvii non omnes ex imbribus oriuntur; aliquot ex ipso mari profliunt, 404 & seqq.

Formam artificem Aristotelis explodit Poëta, 294 & seqq.

Formido pænæ multum distat à virtutis amore, 12.

Fortuna. Vide *Casus*.

Fossilia. Probat ab absurdo Poëta, non magis belluis, animam concedendam esse, quàm ipsis fossilibus, 250 & seqq.

Futurum. Quantum diversa fors in futuris Epicureum expectat, & Religionis amantem, 38. Etiam si de futuris esset dubium, in dubiis porro pars tutior sequenda est, 40. Futurum ævum probat ipsa rerum humanarum confusa conditio, 435 & seqq.

G.

GALILÆUS, Etruscæ gentis honos: ejus industria laudatur, 351.

Gassendus, quo duce freti quidam Epicurum malè defendunt, 19.

Gassendi solers ingenium, malè sequitur Numinis hostem Epicurum, 66. Vacuum à Gassendo perperam propugnatum, 75. Gassendi commentum de diversâ Atomorum velocitate confutatur, 140 & seqq.

Genii. Unde Veteres passim Genios sparserunt, 249.

Gravitas corporum. Nullum per se corpus grave seu leve est, 145 & seqq. Gravitatis causam enuntiare aggreditur Poëta, quam repetit ab æthere terram ambiente, 147 & seqq. Admonet hypothefim suam à se non pro certissima adduci, sed tamquam Epicurè saniores, 149. Divisâ subtili, quæ terram circumfluit, materiâ, in plures pyramides, ex earum vi centrifugâ oriri putat corporum gravitatem, ac præterea ex æquali terreni vorticis pressurâ, *ib.* & seqq. Corpus nullum per se aut grave, aut leve esse probat variis exemplis, 153 & seqq. Gravitatis Newtoniana in attractu posita refellitur, 161 & seqq.

H.

HEROES. Habet ipsa suos Heroas Religio, 28.

Hobbessii fallax de Justitiæ Religionisque origine sententia obiter refellitur, 23 & seqq.

Homœomeria. Epicuri de Atomis commentum cum Anaxagoræ homœomeriâ confertur, nec minus absurdum esse probatur, 122.

Huygens, Astronomiæ studio illustis, 351.

I.

IDOLOLATRIAM hæresim quamdam esse à Religione naturali divertentem ostendit Poëta, 428 & seqq.

Ignis phænomena explicantur, 197 & seqq.

Imbres. Ex imbrium fecunditate, Mundi auctor probatur, 405 & seq.

Impietas solo Rationis lumine devicta cadit, 168. Impietas & superstitio per inanes fabulas sese pariter protegunt, 292.

Inane ex Epicuro explicatur, 46 & seqq. Inanis refutationem assumit Poëta, 52. Inane aut Deum, aut corpus, aut nihil esse ostendit, *ib.* & seqq. Inane nihil est, nisi absentia corporis omnis, 64. Inane astruit Epicurus ut Deum destruat, 65 & seq. Moveri corpora possunt sine Inani, 67 & seq. Inanis vicem peragit æther, 70 & seqq. Omnia plena esse probat Poëta, 73 & seq. Inane Neutoni refellit, 74 & seqq. Nihil in Mundo non pressum esse, variis ostendit experimentis, 79 & seqq. Corporum perluciditas, mollities, fluor, raritasque, ab Inani non oriuntur, 81 & seqq. Inane Epicureum, mera fabula, 84. Vide *Spatium*.

Infinitum aliquid esse ostendit Vates, 430.

Instinctus vulgare nomen velut inane profligatur, 272 & seqq.

Iphigenia mortem non suavit Religio vera, sed cæca superstitio, 31 & seq.

Jus. Si nulla Boni Malique natura stet ante leges, jus nihil juris habet, 24 & seq. Si jus fasque frenum fuit coercendæ Voluptati necessarium, hinc patet quàm per se exiitiosa sit Voluptas, 25.

Justitiæ nullus locus, dum nil præerit quod æquis legibus homines contineat, 7 & seq. Fallax Hobbesii de Justitiæ origine sententia obiter refellitur, 23 & seqq. Justi & Veri certam esse regulam ostendit Poëta, 407 & seq. Veri & Justi regulam mente nostrâ priorem esse, 408 & seqq. Veri & Justi magistratam esse naturam, hoc est, Dei ipsius mentem, 412.

K.

KEPLERUS verum Planetarum cursum investigat, 351. Affert Poëta Kepleri regulam, cui systema Ptolemaicum adversari, Copernicanum verò consentire demonstrat, 366 & seqq.

L.

LEVENOCKIUS, microscopii inventor, laudatur, 324.

Libertas. Ex hominis libertate ostendit Poëta, & mentem esse, & à corpore prorsus diversam, 222 & seqq. Mentis humanæ vitia, non ex Deo, sed ex libertatis abusu oriuntur, 420 & seqq. Sublatâ peccandi libertate, nec bene agere homo posset, 422.

Lockii de Vacuo instantia refellitur, 67. Objicienti Lockio, ignorari materiæ naturam, ac proinde nesciri utrum cogitatio in materiam cadere non possit, respondet Poëta, 217 & seqq.

Locus cujusque rei, quid sit, 58 & seqq. Vide *Spatium*.

Lucretius, Poëta celebris, quo se jactant Epicurei, 4. Hunc refellere sibi proponit Poëta, *ibid.* Illi dulce quidem melos, & gratia cantûs; at mendax sapientia, fugiendæque illecebræ, 5 & seq. Quid strueret Epicurus, ipse Lucretius libens aperit, & sine pudore confitetur, 6. Positâ semel Lucretii impietate, exundat nefas, 25. Secum ipse pugnat Lucretius, dum immenso superas imasque partes fingit, 54. Vanus Lucretii triumphus, 130. Doctrinæ ejus conciliatrix cupido, *ib.* Quàm sit absurda ejus doctrina, 131. Secum ipse pugnat, 143. Quàm longè vero distita sit Lucretii sententiâ, 167. Eversa Lucretii fundamenta, 172. Lucretius

in hortis Epicureis relinquendus, 184. Poëtæ nomen, non Sapientis, ipsi concedendum, 185. Sibi discors, Religionem, quibus frustra convellere tentat, armis protegit, 186. Demens pugnantia miscet, 225. Causas mundi cum Epicuro fortunæ tribuens refellitur, 256 & seq. Iis viris qui Astronomiæ illustrandæ insignem dederunt operam, comparatur, 352.

Lunæ cursum explicat Poëta, 390. *Lunæ* & *Solis* eclipses, 392. Ex ipsius *Lunæ* constanti motu, & mirâ proportionem, *Mundi* auctor probatur, 402 & seqq.

M.

MAGNETIS virtus, 250.
Malum. Si nulla Boni *Malique* natura stet ante leges, jus nil juris habet, 24 & seq.

Mare. De iis quæ Terrâ Marique continentur, differere sibi proponit Poëta, 397 & seq.

Materiem in infinitum dividi posse, variis argumentis probatur, 107 & seqq. Epicureorum eâ de re solvuntur objectiones, 111 & seqq. *Materiæ* adventitia res est quicumque modus, quæcumque figura, 120 & seqq. *Materia* è nihilo creari debuit, 123 & seqq. Motum ab auctore aliquo à *Materiâ* diverso afflari *Materiæ* debere concludit Poëta, 174 & seqq. Si *Materies* per se mens est, omnis pars *Materiæ*, pars mentis erit, 192 & seqq. *Mixtura* *Materiæ* mentem efficere non potest, 194 & seqq. Nihil est in vi *Materiæ*, quod non exponi possit, adductis tantum positurâ, mole, figurâ, motu & requie, 197 & seqq. Mentem nullus *Materiæ* efficit textus, nulla *Materiæ* figurâ, 201 & seqq. Quamvis ignota esset *Materia*, mentem cognoscere liceret, 204. *Materiæ* do-

tes cum dotibus mentis nil commune habent, *ibid.* & seqq. Mens motus causa *Materiam* necessariò prævertit, 206. Objicienti Lockio ignorari *Materiæ* naturam, ac proinde nesciri utrum cogitatio in *Materiam* cadere non possit, respondet Poëta, 217 & seqq. *Materiæ* non *Mentis* natura est extendi, 219 & seq. Mens à *Materia* perspicuè sejungitur, etsi non omnes utriusque vires liquidò patefiant, 221 & seqq. Ex hominis libertate ostendit Poëta mentem à *Materie* prorsus esse diversam, 222 & seqq. Vide *Motus*.

Mentis humanæ libertatem frustrâ vult Epicurus ex declinatione Atomorum explicare, 137 & seqq. *Mentes* aliquas esse ex ipsis humanæ mentis officiis ostendit Poëta, 186 & seq. Sibi quisque suæ *Mentis* conscius est, 186 & seq. Mens exquirat rerum causas, astrorum cursus, terrarum distantias, æquoris tractus, 187 & seq. Mens varias condiscit aut excogitat artes, 189. Mens occultis de rebus disputat, vivendique leges statuit, 190. Mens corporis artus dirigit, *ibid.* & seq. A *Mente* solâ petenda est motus causa, 191. & seqq. Mentem corpoream non esse ipsâ *materiæ* natura probat, 192. Ex humanâ *Mente* supremæ *Mentis* natura perspicitur, *ib.* & seq. Mens humana cum corpore conjuncta quidem est, at non ejusdem naturæ, 207 & seqq. *Mentis* & corporis diversa & propria sunt officia, 209 & seq. Mens varios simul percipit & comparat sensus, 211. & seq. Mens una ac simplex est, nec partibus ullis constare potest, 212 & seqq. Mens res quædam una est cum corpore juncta, sed quæ sine corpore vivere possit, 214. *Mentis* & corporis fœdus, *ib.* & seqq. Objicienti Lockio ignorari *materiæ* naturam, ac proinde nesciri, utrum à *materiâ* Mens

sejungenda sit, respondet Poëta, 217 & seqq. Materix non Mentis natura est extendi, 219 & seq. Mens à Materix perspicuè sejungitur, etsi non omnes utriusque vires liquidò patefiant, 221 & seq. Ex hominis libertate ostendit Poëta, & Mentem esse, & à Materie prorsus diversam, 222 & seqq. Motus in corpore voluntarii humanæ Mentis jussu quidem fiunt; at & iidem & naturales motus divinæ Mentis arte procreantur, 225 & seqq. Animam brutorum aut nullam esse, aut incorpoream: utrumlibet affirmari potest, salvâ Mentis humanæ dignitate, 243 & seqq. Ex mirabilibus brutorum factis inferitur, non suam feris inesse Mentem, sed Mentem aliquam adesse, 258 & seq. Belluarum motus ex eadem causa nasci possunt ac motus nostri spontanei, vel non spontanei: nec inde inferitur hominem ipsum propriâ Mente carere, 260 & seq. Si belluis propria Mens adesset, in his assulgerent quædam certi delectûs vestigia, 261 & seq. Ex variis exemplis probatur belluis non inhærere Mentem, sed præesse, 264 & seq. Vult Epicureus brutis concedere Mentem humanæ Menti inferiori, 265. Mens omnis, cuiuscumque sit ordinis, incorporea & immortalis est, *ibid.* & seq. Varia Mentis nomina pro diversis ejus officiis, 266. Si Mens concedatur brutis, humanum genus non deprimitur, sed ferinum evehitur, *ibid.* & seq. Contra adversarios retorquet Poëta plurima solertix animalium exempla, quibus evincitur Mentem humanâ præstantiorem belluis non inesse, sed adesse, 268 & seqq. An instinctûs nomine Mens aliqua in bruto signari possit, 272 & seqq. Ex mirabilibus brutorum gestis, Mentem illis externam præesse arguitur, 275 & seq. Ab operum humanorum

industriâ probatur, quanto major esse possit divini artificis solertia, 276 & seq. Epicureorum de belluis objectiones Mentem nostram non lædunt, 278 & seq. Nihil aliud ex tanto brutorum artificio inferri potest, nisi Mentem esse summam, 280. Animantium primum semen à Mente aliquâ summè peritâ, & æternâ, procreatum esse demonstrat Poëta, 319 & seq. Veri & Justi certam esse regulam, Mente nostrâ priorem, 407 & seqq. Veri & Justi magistrâ esse naturam, hoc est, Dei ipsius Mentem, 412. Mentis humanæ vitia, non ex Deo, sed ex abusu libertatis oriuntur, 420 & seqq. Ex perceptionibus nostris, & ex corporis ac Mentis affectuum inter se communitate, probat Poëta Deum esse, 431 & seq.

Metempsychosis ipsa doctrina probabilior esset, quàm Epicureorum doctrina de brutorum animâ, 274 & seq.

Microscopii inventio & usus laudatur, 324.

Modorum mutatio naturam rerum non mutat, 195 & seqq. Modus rerum nihil est, nisi res hac prædicta formâ, 196. Quidquid constituit rem, sine hoc res esse non potest: quidquid verò rei modus est, sine hoc res esse potest, hoc sine re non potest, 219.

Mortis prava libido, quâ quidam volunt animo mortales esse, sicut & corpore, 218. Frustra cupit ille mori, cui vivere fatum est, 234.

Motus corporibus tribui potest sine Inani, 67 & seqq. De Motu quærendum proponit Poëta, 131. Materies omnis mobilis est per se, non per se mota, 147. Neutonianus Motus in attractu positus refellitur, 161 & seqq. Cartesianâ sententia de Motu, cum sententiâ Neutonianâ comparatur, 165 & seqq. Spinozæ

sententia de Motu æterno, & in ipsâ materiæ naturâ inherente, evertitur, 173 & seq. Motum ab auctore aliquo à Materiâ diverso afflari materiæ debere, concludit Poëta, 174 & seqq. Motus continuata sitûs est mutatio, 179. A mente solâ petenda est Motûs causâ, 191 & seqq. Mens Motûs causâ materiam necessariò prævertit, 206. Motus animalium omnes mechanicè fieri posse indicat Poëta, 254 & seqq. Belluarum Motus ex eadè causâ nasci posse, ac Motus nostros spontaneos, vel non spontaneos, contendit, 259 & seqq. Per solas Motûs leges, animalium generatio explicari non potest, 299 & seqq.

Mulorum infecunditatis causâ, 327 & seqq.

Mundi totius machinam, quâ formâ constet, & quomodo regatur, dicendum proponit Poëta, 349 & seqq. Quintium hortatur ad inquirendam Mundi causam, 350. Exponit breviter tria de Mundo systemata, 352 & seqq. Tria hæc parem vim habere dicit ad asserendum supremum Artificem, 354 & seq. se tamen amore veritatis Copernici opinionem defensurum, 355. Copernicanum systema adversus Ptolemaicum propugnat, *ibid.* & seqq. Assert Kepleri regulam, cui adversari systema Ptolemaicum, Copernicanum verò consentire demonstrat, 366 & seqq. Causam diversitatis motuum cœlestium, Solis in centro vertiginem, variorum Vorticum inter se libramen explicat, 368 & seqq. Proponit eas conjecturas quas tert systema Cartesianum, de periheliis & apheliis Planetarum, eorumque variâ à Sole distantia, 372 & seqq. Terræ circa proprium centrum rotationem, tum tertium ejus motum, quo Stellæ magnum 26000 annorum orbem conficere

videntur explanat, 375 & seqq. Varias de Cometis profert conjecturas, 378 & seqq. Cur Planetæ diversâ velocitate diurnum orbem conficiant, cur Terræ axis inciñetur, item æquinoctiorum, solstitiorum, quatuor anni tempestatum rationem sigillatim exponit, 380 & seqq. Terræ proprium vorticem, Lunæ cursum, Solis & Lunæ eclipses, explicat, 389 f. qq. Hæc omnia investigasse si magnæ sit artis, fecisse quanto sit majoris concludit, 392 & seq. De iis quæ Terræ Marique continentur, differere sibi proponit, 397 & seqq. Mundum à Mente supremâ factum esse ostendit, 399 & seqq. Mundi auctorem ex ipso aspectu Natura fateatur, 401 & seq. Mundi auctor probatur ex ipsius Lunæ constanti motu & mirâ proportionem, 402 & seqq. ex imbrium fluviorumque fecunditate, 404 & seqq. ex certis anni tempestatum vicibus, 406. Exinde ostendit Poëta, non à casu, sed à Deo petendam esse mirabilem tam multiplicis fabricæ industriam, *ib.* & seq. Mundi causâ, non fatum, sed Dei voluntas, 412 & seqq. Proponit ea quæ ab Atheis objici solent: Mundum debere esse æternum; multa esse in Mundi opere vitia, 414 & seq. Respondet Mundum per se non esse, sed à Deo creatum, cum voluit, ac se propter, 417 & seqq. ea quæ in Mundo mendosa videntur, haud sine causâ ita constituta esse, 423 & seqq. Temeritatis esse carpere singula, dum universâ se bellè habent, 424 & seqq.

N.

NATURA. Per Naturam ad Naturæ principium surgendum est, 87 & seq. Natura, nisi hoc nomine, Deus intelligatur, rerum artifex esse non potest, 399 & seqq.

Mundi auctorem ex ipso aspectu Natura fatetur, 401 & seq.

Neutroni laus, 75. Vacuum ejus refellitur, 74 & seqq. Refellitur gravitas Neutroniana in attractu posita, 161 & seqq. Cartesiana sententia de Motu cum sententiâ Neutronianâ comparatur, 165 & seqq.

Numerus. Spatium cum Numero & Tempore comparatur, 56 & seqq. Tria hæc mera nomina sunt, & aspectus rerum, non res, *ibid.* Quidquid à Numero incipit, in Numerum definit, 96.

O.

OCEANI ætus reciprocus, 405.

P.

PHILOLAI neglecta doctrina Copernici studio rediviva, 351.

Piscium mira structura, 282 & seq.

Planeta. Proponit Vates eas conjecturas quas fert systema Cartesianum de periheliis & apheliis Planetarum, eorumque variâ à Sole distantia, 372 & seqq. Cur diversâ velocitate diurnum orbem conficiant, 380 & seqq.

Plantæ. Probat ab absurdo Poëta, non magis belluis animam concedendam esse, quàm plantis plurimis, 247 & seqq. Exponit cur plantæ quædam ex ramo aut radice repululent, 341 & seq. cur infusione fecundentur, 342 & seq. Ex feminibus oriri eas ipsas, quæ sponte suâ ac temerè oriri videntur, 343.

Platonis laus, 88.

Pœnæ fontibus semper sunt, sed interdum seræ, 422 & seqq.

Ptolemaus. Astronomiæ studio celebris. Hujus de Mundo systema breviter expositum, 352 & seq. Coper-

nicanum systema adversus Ptolemaicum propugnat Poëta, 355 & seqq. Ptolemaicum systema instantius impugnat, 360 & seqq. Kepleri regulam assert, cui adversari systema Ptolemaicum, Copernicanum verò consentire demonstrat, 366 & seqq.

Pythagoræ laus, 88.

Q.

QUADRUPEDUM mira structura, 283 & seqq.

R.

RATIONIS frenum Voluptati se injecisse frustra jactat Epicureus, quod inane vanumque putari ipse jubet, 16 & seq. Si Ratio moribus præsit, fit Voluptatis domitrix; si Voluptas, fit Rationis domina, 18 & seq. Rationis lege peremptâ, nil just, nil veri permanet ulquam, 22 & seq. Impietas solâ vi Rationis devicta cadit, 168. Ratio sensus judex est, non serva, 246. Ratione prior stat Rationis regula, 408 & seqq. Rationis magistram esse, non Voluptatem, sed Naturam, hoc est, Dei ipsius Mentem, ostendit Poëta, 411 & seqq.

Religio. Epicuri institutum de subvertendâ Religione, & unice colendâ Voluptate, libidini quidem est amicum ac sceleribus; at moribus, humanæ societati, virtuti & rationi infestum, 7 & seqq. Gaudenti vitiis asperrima est Religio, non virtutis amanti, 21. Eversâ Religione, evertitur simul regula, non solum Virtutis, sed etiam Veritatis, 22 & seqq. Quanta in mortale genus conferat bona Religionis amor, 28. Cùm nil Religionis amore fit utilius, nil commentis Epicuri pejus, vincere debet Religio, 29 & seqq. Iphigeniæ

mortem, non suavit Religio vera, sed cæca superstitione, 31 & seq. Religionis amantem, dulcia non emolunt, aspera non frangunt, 35. Qui sincere Religionem colunt, puram habent frustra que aliis quæsitam, voluntatem, 36 & seq. in hac etiam vitâ, Epicurei beatiore sunt, 37 & seq. post hanc vitam, etiam si fallerentur, nullas erroris darent pœnas, 39. Nil Epicureo suadet dimittendum Religio, nisi quæ ipse potius plerumque fastidit, 38. Quantum præter Religionis amor, Voluptatis servitio, 39 & seq. Religionem non ex arte politicâ natam probat Poëta, 427 & seq. Deum esse, animam verò esse immortalem, hæc duo esse veræ Religionis fundamenta, 436.

Revelatio. Ad revelatæ veritatis indagacionem adhortatio, 436.

S.

SARDANAPALI miser exitus, 35.

Semina. Ad demonstrandam divini Artificis manum, ab animalibus ad semina progreditur Poëta, 289 & seq. Probat semina, casu nec fieri; nec secundari posse, 297 & seqq. Animantium primum semen, nec à seipso, nec casu factum esse demonstrat, 318 & seq. ergò à mente aliquâ summè peritâ, & æternâ, procreatum esse, 319 & seq. Ex constanti generationum similitudine, earumque arte eximiâ, probat, semina nisi à causâ providâ, communi, validâ & æternâ, formari non potuisse, 320 & seqq. Semina omnia animalium cujusque generis in primo animali conclusa fuisse probat, 323 & seqq. Innatum animalibus semen, 330 & seqq. in eoque tuendo Providentiæ diligentiam ostendit, 333 & seqq. Supra fidem non esse

tantum seminum numerum tantulò spatio contineri, demonstrat exemplo florum ac plantarum, 335 & seq. In cunctis vegetabilibus generis sui semina insunt, 336 & seq. Suos esse in seminibus foetus, sua in foetibus semina probat Poëta, 339 & seqq. Exponit cur sine solito semine plantæ quædam ex ramo aut radice repullulent, vel insitione fecundentur, 341 & seqq. Ex seminibus oriri eas ipsas quæ sponte sua, ac temerè oriri videntur, 343.

Sensus. An brutis concedi possit sensus à mente sejunctus, 265 & seqq. Epicureus, dum sensum concedit brutis, plus quàm putaverat, concessit, 267 & seq. Solvit Poëta id quod objicitur, inutilia fore brutis sensuum organa, si sensu bruta careant, 277 & seq.

Sinæ. Quòd apud Sinas fama quosdam refert nullo mercedis amore virtutem colere, non tamen est aliquâ sine Religione, speciosa hæc morum regula, 17.

Solem inter Planetas ponit Ptolemæus, Terram in Mundi centro, 352. In centro Solem, Terram inter Planetas ponit Copernicus, 353. Solem, non Terram, moveri existimavit Ticho; at Soli Terræque comites distribuit Planetas, 354. Rursus de Sole, ex mente Copernici, tractat Poëta, 357 & seqq. Solis in centro vertiginem explicat, 371. Explicat Solis & Lunæ eclipses, 392.

Spatium cum Numero & Tempore comparatur, 56. & seqq. Triâ hæc mera nomina sunt, & aspectus rerum, non res, *ibid.* Spatium nihil est, nisi corporis ipsa mentura, 62. Nil refert Spatium immobile poni, 63 & seq. Si destruantur res, Spatium simul destruetur, 66. & seq. Vide *Inane*.

Spinoza

Spinosa, omnigeni Dei fabricator. Absurdam esse ejus unitatem ostendit Poëta, 114 & seqq. Sententia ejus de Motu æterno, & in ipsâ Materiæ naturâ inhærente, evertitur, 173 & seqq. Sententia ejus de Mente refellitur, 218 & seqq.

Sterilitatis & fecunditatis terræ causa, 337 & seqq.

Superstitio & impietas per inanes fabulas sese pariter protegunt, 292.

T.

TEMPUS. Spatium cum Numero & Tempore comparantur, 56 & seqq. Triâ hæc mera nomina sunt, & aspectus rerum, non res, *ibid.*

Terram in Mundi centro ponit Ptolemæus, Solem inter Planetas, 352. Terram inter Planetas, in centro Solem, ponit Copernicus, 353. Solem, non Terram, moveri existimavit Ticho; at Soli Terræque comites distribuit Planetas, 354. Terræ circa proprium centrum rotationem, tertiumque ejus motum, quo Stellæ magnum 26000 annorum orbem conficere videntur, explanat Poëta, 375 & seqq. Cur Terræ axis inclinatur, 382 & seqq. Terræ proprium Vorticem explicat, 389 & seqq. De iis quæ Terrâ Marique continentur, differere sibi proponit, 397 & seqq.

Ticho, Astronomiæ studio celebris Hujus de Mundo Systema breviter exponitur, 354.

V.

VACUUM. Vide *Inane*.

Vegetabilia. In cunctis vegetabilibus generis sui semina insunt, 336. & seqq.

Veritas. Rationis lege preceptâ,

nihil amplius verum esse necesse est, 22 & seqq. Veri & Justi certam esse regulam ostendit Poëta, 407 & seqq. Veri & Justi regulam Mente nostrâ priorem esse, 408 & seqq. Veri & Justi magistræ esse naturam, hoc est, Dei ipsius mentem, 412. Ad revelatæ veritatis indagacionem adhortatio, 436.

Virtus. Epicurus non in Virtute Voluptatem, sed in Voluptate Virtutem ponit, 19 & seqq. Quæ sit Virtus, 20. Frustra Epicurus voce tenus Virtutem laudat, quam re ipsâ evertit, *ibid.* & seqq. Gaudenti vitiis asperima est Religio, non Virtutis amanti, 21. Eversâ Religione, evertitur simul Veritatis regula, 22. Eversâ Virtutis regulâ, evertitur simul regula Veritatis, *ib.* & seqq. Ad Virtutem adhortatio, 434.

Unitas Spinosæ absurda esse ostenditur, 114 & seqq.

Voluptas. Epicuri institutum de subvertendâ Religione, & unicè colendâ Voluptate, libidini quidem est amicum ac sceleribus; at moribus, humanæ societati, virtuti & rationi infestum, 7 & seqq. Demto Numine, nil superest quod contineat hominem Voluptati deditum, 8 & seqq. Nullus pudor continet hominem Voluptati deditum, qui nil umquam se peccasse putat, 9. Voluptatem sequitur germana Tyrannis, 10. Voluptate victâ, torquetur Voluptati deditus, delectatur Religionis amans: vincente autem Voluptate, porta datur flagitio, 11. Si cui mactanda Voluptas, est mactanda Deo, 12. Plurima non ulli obnoxia legum patrantur crimina, in quæ omnia, si aberit Deus ultor, proruet homo Voluptati deditus, 13. Quemque trahit sua Voluptas, quam si quisque sequi debeat, fas est quodcumque lubebit, 15 &

F f

seq. Frustra Rationis frenum Voluptati se injecisse jactat Epicureus, quod inane vanumque putari ipse jubet, 16 & *seq.* Si Ratio moribus præsit, fit Voluptatis domitrix; si Voluptas, fit Rationis domina, 18 & *seq.* Epicurus non in Virtute Voluptatem, sed in Voluptate Virtutem ponit, 19 & *seq.* Si jus fasque Voluptati frenandæ necessarium fuit, hinc patet quàm per se exitiosa fit Voluptas, 25. Homo Voluptati deditus toti fit inutilis orbi, 27. Sum-

um quidem bonorum est Voluptas, modò scilicet inde petatur, unde petenda est, 36. Ad sinceros divinæ mercedis amantes pura frustra que aliis quæsitæ venit Voluptas, *ibid* & *seq.* Quantum præstet Religionis amor, Voluptatis servitio, 39 & *seq.* Rationis magistræ esse, non Voluptatem, sed naturam, hoc est, Dei ipse mentem ostendit Poëta, 412.

Vorticum variorum quibus constat Mundi compago, inter se libramen, explicat Poëta, 371 & *seq.*

F I N I S.

